Džordžas

ORVELAS

Gyvulių ūkis ◆ 1984-ieji

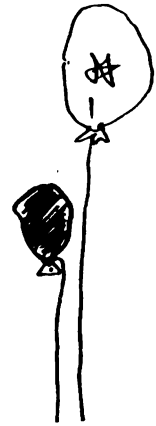

Džordžas ORVELAS

Gyvulių ūkis

1984-ieji

VILNIUS
„VYTURYS"
1991

UDK 820 (73) — 31
Or 102

George Orwell. ANIMAL FARM. NINETEEN EIGHTY-FOUR
New American Library, 1974
Penguin Books, 1973

O $\frac{4703040100 - 100}{M856(08) - 91}$ 100 — 90

ISBN 5-7900-0367-2

Gyvulių ūkis

Iš anglų kalbos vertė
ARVYDAS SABONIS

© Vertimas į lietuvių kalbą,
Arvydas Sabonis, 1991

1

Fermeris Džonsas, Sendvario savininkas, užrakino nakčiai vištides, bet langelius užšauti pamiršo — mat buvo gerokai įkaušęs. Švytruodamas į šalis žibintu, jis nusvirduliavo per kiemą, nuspyrė prie durų aulinius, priemenėje iš statinės prisileido dar vieną bokalą alaus ir griuvo į lovą, kur jau senokai knarkė jo pati.

Vos šviesa miegamojo lange užgeso, sukruto subruzdo visas ūkis. Mat dieną buvo paskli dusi žinia, jog senasis Majoras, vidutinių baltųjų veislės kuilys, prizų laimėtojas, naktį susapnavęs keistą sapną ir norįs papasakoti jį visiems gyvuliams. Buvo nutarta susirinkti didžiajame kluone, kai tik fermeris Džonsas liausis slankiojęs aplink trobesius. Senąjį Majorą (šitaip jį vadino gyvuliai, nors parodose jis būdavo eksponuojamas Vilingdono Gražuolio vardu) visi didžiai gerbė, todėl nedvejodami sutiko paaukoti valandą miego, idant išklausytų, ką svarbaus jis turi jiems pasakyti.

Majoras jau buvo patogiai įsikuitęs į šiaudus ant neaukštos pakylos tame didžiojo kluono gale, kur po virdimi kabėjo žibintas. Kad ir nusipenėjęs, dvylikos metų Majoras buvo dar gana išvaizdus meitėlis, pažiūrėti išmintingas ir geraširdis, nors jo iltys taip ir buvo likusios nenužnybtos. Netrukus pradėjo rinktis ir kiti gyvuliai, kiekvienas dairydamasis patogesnės vietos. Pirmieji atėjo trys šunys — Cilė, Džesė ir Pinčeris, paskui juos — kiaulės, kurios nieko nelaukdamos suvirto ant šiaudų prie pat pakylos. Vištos sutūpė ant palangių, balandžiai ant grebėstų, avys ir karvės sugulė už kiaulių ir ėmė žiaumoti gromulį. Abu sunkieji arkliai, Dobilas ir Kamanė, įžengė į kluoną drauge, kuo atsargiausiai dėliodami plačias gauruotas kanopas, kad ginkdie nenutrėkštų kokio šiauduose įsikniaususio gyvio. Kamanė buvo stambi, gero būdo, gyvenimą beįpusėjanti kumelė, taip ir neatgavusi grakštumo po ketvirto kumeliuko. Dobilas,

didžiulis, kone dviejų metrų ūgio eržilas, jėgos turėjo tiek, kiek du paprasti arkliai sudėjus. Balta juosta išilgai nosies teikė jo išraiškai kvailumo; tiesą sakant, Dobilas ir nebuvo proto galiūnas, tačiau visi jį gerbė už būdo pastovumą ir nepaprastą pajėgumą. Paskui arklius atsekė balta ožka Murielė ir asilas Benjaminas. Iš visų fermos gyvūnų Benjaminas buvo ne tik seniausias, bet ir bjauriausio charakterio. Kalbėjo jis mažai, o jeigu jau prasižiodavo, tai nebent norėdamas mestelti kokią cinišką frazę,— pavyzdžiui, kad Dievas jam davęs uodegą musėms vaikyti, bet kur kas mieliau būtų gyventi ir be uodegos, ir be musių. Iš visų fermos gyventojų jis vienintelis niekada nesijuokdavo. Paklaustas kodėl, atšaudavo nematąs iš ko juoktis. Tačiau jis buvo labai prisirišęs prie Dobilo, nors ir stengėsi to neparodyti; sekmadienius juodu paprastai praleisdavo drauge pievelėje už sodo, rupšnodami žolę ir ištisas valandas nepratardami vienas kitam nė žodžio.

Arkliams sugulus ant grindų, į kluoną vorele įkrypavo pasimetėliai ančiukai ir pypsėdami suskato ieškoti saugios vietos, kur niekas jų nesutryptų. Kamanė surietė galingą priekinę koją, ančiukai sutūpė už jos tarsi už sienos ir bemat sumigo. Dar po akimirkos, triaukšdama gabalėlį cukraus, grakščiai įrisnojo Molė, kvaila ir graži balta kumelė, kurią fermeris Džonsas kinkydavo į dviratį vežimą. Ji įsitaisė pačiame priešakyje ir ėmė kresčioti savo baltus karčius, kad visi pastebėtų į juos įpintus raudonus kaspinus. Paskutinė atėjo katė, ilgai rinkosi šilčiausią vietą ir galiausiai įsispraudė tarp Dobilo ir Kamanės; ten ji patenkinta ir pramurkė visą Majoro kalbą, nė nesistengdama išgirsti bent žodelį.

Dabar jau buvo susirinkę visi, trūko tik Mozės, prijaukinto juodvarnio, snaudusio ant kartiės anapus galinių durų. Matydamas gyvulius patogiai įsitaisiusius ir dėmesingai laukiančius, Majoras atsikrenkštė ir prabilo:

— Draugai! Kaip jūs jau žinote, praėjusią naktį aš sapnavau keistą sapną. Bet apie tai kiek vėliau. Iš pradžių norėčiau pakalbėti apie kitką. Jaučiu, draugai, jog mano dienos jau suskaičiuotos, tad privalau prieš mirtį perduoti jums sukauptą išmintį. Aš nugyvenau ilgą amžių,

turėjau nemažai laiko pamąstyti, gulėdamas vienas garde, ir, manyčiau, neapsiriksiu sakydamas, jog suprantu gyvenimo šioje žemėje prasmę, žinau, ko trokšta šių dienų gyvulys. Štai apie tai ir norėčiau su jumis pakalbėti.

Taigi, draugai, koks gi tas mūsų gyvenimas? Neslėpsime: varganas, sunkus ir trumpas. Mes ateiname į pasaulį, kuriame ėsti gauname tik tiek, kiek reikia mūsų gyvybei palaikyti, ir nė kruopelytės daugiau, o tie iš mūsų, kurie pajėgia dirbti, spaudžiami prie darbo tol, kol išsenka paskutinės jėgos; tą akimirką, kai nustojame duoti naudą, mus kuo žiauriausiai paskerdžia. Joks Anglijos gyvulys, sulaukęs vienerių metų amžiaus, jau nebežino, kas yra laimė ar laisvalaikis. Joks gyvulys Anglijoje nėra laisvas. Jo gyvenimas — vien skurdas ir vergovė; visi tai žinome.

Bet gal taip gamtos sutvarkyta? Galgi mūsų žemė tokia skurdi, jog neįstengia pasotinti visų, kuriuos nešioja? Ne, draugai, tūkstantį kartų ne! Anglijos klimatas geras, dirvos derlingos — su kaupu aprūpintų maistu kur kas daugiau burnų, negu dabar čia gyvena. Vien mūsų fermoje puikiausiai pramistų tuzinas arklių, dvidešimt karvių, šimtas avių — ir be jokio vargo, be pažeminimų,— mums tai sunku net įsivaizduoti. Tad kodėl gi mes skurstame? Todėl, kad bemaž visus mūsų darbo vaisius pasiglemžia žmonės. Tai ir yra, draugai, visų mūsų vargų priežastis. Ji nusakoma vienu vieninteliu žodžiu — Žmogus. Žmogus yra didžiausias mūsų priešas. Nebūtų Žmogaus, ir visiems laikams išnyktų alkis ir pervargis.

Žmogus yra vienintelis sutvėrimas, kuris tik vartoja, o nieko negamina. Nei jis duoda pieną, nei deda kiaušinius, jis per silpnas traukti plūgą, per lėtas gaudyti triušius. Bet vis dėlto jis valdo visa, kas gyva. Jis verčia mus dirbti, atkiša menką kąsnelį, kad nedvėstume badu, o kitką pasiima sau. Mūsų prakaitu jis aria žemę, mūsų mėšlu ją trėšia, tačiau kad bent vienas iš mūsų turėtų ką nors daugiau negu nuosavą kailį. Kiek tūkstančių litrų davėte šįmet jūs, čia susirinkusios karvės? Kur dingo tas pienas, skirtas rubuiliams veršeliams auginti? Jo neliko nė lašo — visas nugurgėjo mūsų priešų gerklėmis. O jūs, vištos, kiek šįmet sudėjote kiaušinių ir kiek iš jų prasikalė viščiukų? Visi kiti atsidūrė turguje, kur

Džonsas su savo parankiniais iškeitė juos į pinigus. O kur, Kamane, keturi tavo atsivesti kumeliukai, turėję džiuginti ir užvaduoti tave senatvėje? Visi jie buvo parduoti, vos sulaukę vienerių metų,— tu niekuomet jų nebematysi. Keturiskart vaikavaisi, kasdieną plušai laukuose — o ką esi už tai gavusi, išskyrus menką pašarą bei gardą?

Ir netgi tokį varganą gyvenimą mums neleidžiama natūraliai užbaigti. Pats aš nesiskundžiu, nes esu vienas iš laimingųjų. Man dvylika metų, aš paleidau į pasaulį daugiau kaip keturis šimtus vaikų. Toks turėtų būti kiekvienos kiaulės gyvenimas. Bet anksčiau ar vėliau mūsų visų laukia aštrus peilis. Peniukšliai, gulintys čia priešais, neprabėgs nė metai ir visi jūs žviegdami sudėsite galvas ant kaladės. To siaubo neišvengs niekas — nei karvės, nei kiaulės, nei vištos, nei avys. Ne geresnė dalia laukia netgi arklių ir šunų. Tave, Dobile, kai tik pails tavo raumenys, Džonsas parduos kailialupiui, kuris perpjaus tau gerklę ir išvirs tavo mėsą skalikams. O šunims, kai jie susensta ir pameta dantis, Džonsas pariša po kaklu akmenį ir nuskandina artimiausioje kūdroje.

Argi dabar neaišku, draugai, kad visų mūsų gyvenimo blogybių šaltinis yra Žmogaus tironija. Nusikračius Žmogaus, mūsų darbo vaisiai atitektų mums. Vos ne akimoju mes taptume turtingi ir laisvi. Ką daryti, paklausite jūs. Nagi dieną ir naktį atsidėjus rengtis kovai su žmonių valdžia! Mano priesakas jums: Sukilimas! Negaliu pasakyti, kada mes sukilsime — gal po savaitės, gal po šimto metų,— bet tvirtai žinau — kaip žinau, kad guliu štai ant šitų šiaudų,— anksčiau ar vėliau teisybė nugalės! Įsidėkite tai į galvas, draugai, visam gyvenimui, nors ir ne kažin kiek jo belikę. O svarbiausia, perduokite šį mano priesaką tiems, kurie ateis po jūsų, kad ateities kartos pergalingai baigtų mūsų pradėtą žygį!

Ir atminkite, draugai, jūsų pasiryžimas turi būti tvirtas. Nesileiskite išmušami iš vėžių. Netikėkite, kai jums sakys, kad Žmogų ir gyvulius sieja bendri interesai, kad vienų gerovė yra kitų gerovė. Tai melas. Žmogui nerūpi niekieno kito, tik savo paties nauda. O mes, gyvuliai, būkim kaip niekad vieningi, kaip niekad susitelkę

savo kovoje. Visi žmonės mums yra priešai. Visi gyvuliai — draugai.

Tą akimirką kluone kilo didžiulis šurmulys. Mat keturių stambių žiurkių išlįsta iš savo urvų ir sutūpta pasiklausyti Majoro kalbos. Kaip tik tuo metu jos buvo pastebėtos šunų ir tik žaibu nėrusios į landas spėjo išnešti sveikus kailiukus. Majoras kilstelėjo koją, prašydamas tylos.

— Draugai,— tarė jis,— šį klausimą reikia išsiaiškinti. Ar tokie laukiniai padarai, kaip žiurkės ir triušiai, yra mūsų bičiuliai ar priešai? Matyt, teks balsuoti. Siūlau susirinkimui pasvarstyti: ar žiurkės yra draugai?

Balsuota buvo nesvarsčius, ir dauguma pripažino žiurkes draugais. Prieš buvo tik keturi balsai — trijų šunų ir katės, kuri, kaip vėliau paaiškėjo, balsavo tiek už, tiek prieš. Majoras kalbėjo toliau:

— Tai bemaž viskas, ką norėjau jums pasakyti. Dar sykį pakartosiu: jūsų pareiga — nepaliaujamai priešintis Žmogui ir visoms jo išmonėms. Kas vaikšto dviem kojom — tas priešas. Kas vaikšto keturiom arba turi sparnus — tas draugas. Ir dar: saugokimės, kad kovodami su Žmogumi, nepasidarytume į jį panašūs. Netgi įveikę, neperimkime jo ydų. Joks gyvulys niekuomet neturi gyventi troboje, miegoti lovoje, vilkėti drabužių, gerti alkoholinių gėrimų, rūkyti, liesti pinigų, prekiauti. Visi Žmogaus įpročiai yra blogi įpročiai. Ir, svarbiau už viską, joks gyvulys neturi teisės išnaudoti savo artimo. Silpni ar stiprūs, protingi ar kvaili,— visi mes esame broliai. Niekas neturi teisės nužudyti kito gyvulio. Visi gyvuliai yra lygūs.

O dabar, draugai, apie praėjusios nakties sapną. Sunku būtų jį visą atpasakoti. Jis buvo apie tai, kaip atrodys žemė, kai išnyks Žmogus. Tačiau svarbu kitkas: sapnas prikėlė iš užmaršties vieną dalyką. Prieš daugelį metų, kai dar buvau paršelis, mano motina ir kitos kiaulės mėgo niūniuoti vieną seną dainą, nors teprisiminė jos melodiją ir pirmuosius tris žodžius. Vaikystėje ir aš mokėjau tą melodiją, bet ji jau seniai buvo išgaravusi man iš galvos. Tačiau praeitą naktį ji sugrįžo per sapną. O svarbiausia, sugrįžo ir tos senovinės dainos žodžiai, kurie buvo

išnykę iš gyvulių atminties. Aš sudainuosiu jums tą dainą, draugai. Esu jau senas, mano balsas kimtelėjęs, todėl, išmokę melodiją, patys sudainuosite geriau. Daina vadinasi „Anglų žvėrys".

Senasis Majoras atsikrenkštė ir uždainavo. Teisybė, balsas buvo kimus, tačiau jis dainavo gana neblogai, ir melodija buvo jaudinanti, šiek tiek panaši į „Klementinos", šiek tiek į „Kukaračios".

Anglų žvėrys, airių žvėrys,
Gyvuliai visų šalių,
Jums pranešti džiugią žinią
Apie ateitį galiu.

Naujas rytas jau ateina,
Kai Žmogus Tironas kris.
Anglijos laukus derlingus
Laisvas užvaldys žvėris.

Vielos nebeverš mums nosių,
O pakinktai nugarų,
Surūdys pentinai, žąslai
Ir buitis senų dvarų.

Turtų turtai nesapnuoti,
Miežiai, avižos, kviečiai,
Šienas, dobilai ir pupos
Mums vieniems byrės apsčiai.

Anglijos laukai sužydi,
Vandens tampa skaidresni,
Iš rytų padvelkia vėjas,
Mes prabundame laisvi.

Vardan tos dienos privalom
Triūst nebūgdami mirties;
Kiaulės, žąsys, kalakutai —
Kalviai savo ateities.

Anglų žvėrys, airių žvėrys,
Gyvuliai visų kraštų!
Apie ateitį džiaugsmingą
Neškim gandą šį kartu![1]

Klausantis šios dainos susirinkusius pagavo neapsakomas įkarštis. Nespėjus Majorui nė baigti, gyvuliai ėmė jam pritarti. Netgi kvailiausiems jau buvo įstrigusi melodija ir kai kurios eilutės, o protingieji — tokie, kaip kiaulės ir šunys — iš pat karto įsiminė kiekvieną žodį. Po kelių pabandymų ūkį sudrebino tranki sutartinė. Kas baubė, kas ambrijo, kas bliovė, kas žvengė, o kas kvarkė it varlė. Daina visiems taip patiko, kad buvo sudainuota penkis kartus iš eilės ir būtų skambėjusi kiaurą naktį, jei niekas nebūtų sukliudęs.

Deja, triukšmas pažadino fermerį Džonsą, kuris šoko iš lovos, manydamas, kad į kiemą atsliūkino lapė. Čiupęs šautuvą, visuomet stovintį kambario kampe, jis paleido į tamsą šešto numerio užtaisą. Šratai susmigo į kluono sieną, ir dainavimas akimirksniu nutrūko. Visi išlakstė į savo vietas — paukščiai sutūpė ant laktų, gyvuliai įsikuitė į šiaudus,— ir netrukus ūkis sumigo.

2

Trečią naktį po tos sueigos senasis Majoras romiai, nė neprabudęs paliko šį pasaulį. Jo kūnas buvo palaidotas sodo gale.

Tai atsitiko prasidėjus kovui. Paskui ištisus tris mėnesius ūkyje virė slapta veikla. Po Majoro kalbos protingesnieji gyvuliai visiškai kitaip ėmė žiūrėti į gyvenimą. Jie nežinojo, kada laukti Majoro išpranašauto Sukilimo, ir neturėjo jokio pamato manyti, jog jis įvyks jiems gyviems esant, tačiau šventai tikėjo, kad privalo jam rengtis. Šviečiamojo ir organizacinio darbo, savaime suprantama, teko imtis kiaulėms, nes jos buvo laikomos protingiausiais gyvuliais. Iš kitų kiaulių ypač skyrėsi du paršai — Snieguolis ir Napoleonas, kuriuos Džonsas augino parda-

[1] Čia ir kitur eiliuotą tekstą vertė R. Rastauskas.

vimui. Napoleonas, vienintelis berkšyras ūkyje, buvo stambus, gana nuožmios išvaizdos kuilys, ne kažin koks oratorius, tačiau pagarsėjęs savo užsispyrimu. Snieguolis buvo kur kas gyvesnis — ir iškalbingesnis, ir nuovokesnis,— tačiau, visų nuomone, ne tokio tvirto charakterio kaip Napoleonas. Kitus paršus Džonsas penėjo mėsai. Iš jų geriausiai visi pažinojo Spieglį — mažą, riebų, apvalių žandų, blizgančių akių, vikrių judesių ir šaižaus balso kiaulėną. Ką jau ką, o pakalbėti jis mokėjo: įrodinėdamas kokį painų dalyką, turėjo įprotį straksėti į šalis ir vizginti stimburį,— tai kažkodėl padėdavo įtikinti pašnekovą. Daugelis sakydavo, kad Spiegliui vieni niekai iš juoda padaryti balta.

Senojo Majoro pamokymus toji trijulė išrutuliojo į darnią filosofinę sistemą ir pavadino ją Gyvulizmu. Kelias naktis per savaitę, kai užmigdavo fermeris Džonsas, jie rengdavo kluone slaptus susirinkimus, kuriuose aiškindavo visiems Gyvulizmo principus. Iš pradžių aiškintojai neretai susidurdavo su visišku bukumu ir apatija. Mat kai kurie gyvuliai buvo įsikalę į galvas, kad privalu būti ištikimiems Džonsui, ir vadino jį „šeimininku", kiti naiviai atsikalbinėdavo, girdi fermeris Džonsas juos maitinąs ir be jo jie dvėstų badu. Treti klausdavo: „Kodėl mums turi rūpėti tai, kas atsitiks po mūsų mirties?" arba „Jeigu jau tas Sukilimas neišvengiamas, argi ne vis vien, stengsimės jo labui ar nesistengsime?", ir kiaulės ilgai vargo įtikinėdamos, kad šitokios kalbos prieštarauja Gyvulizmo dvasiai. Kvailiausių dalykų klausinėdavo Molė, balta kumelaitė. Pirmas jos klausimas buvo toks: „Ar po sukilimo tebebus cukraus?"

— Ne,— tvirtai atsakė Snieguolis.— Čia pasigaminti cukraus mes negalėsim. Kita vertus, tau jis visiškai nebūtinas. Tu gausi tiek avižų ir šieno, kiek panorėsi.

— O man niekas nedraus nešioti karčiuose kaspinus? — pasiteiravo Molė.

— Drauge kumele,— tarė Snieguolis,— tie kaspinai, kuriuos jūs šitaip dievinate, yra vergijos ženklas. Nejaugi jums nesuprantama, kad laisvė brangesnė už kaspinus?

Molė sutiko, tačiau jos balse buvo justi abejonė.

Dar sunkiau sekėsi kovoti su juodvarnio Mozės sklei-

džiamais prasimanymais. Mozė, Džonso numylėtinis, šnipas ir gandų nešiotojas, buvo neprilygstamas gražbylys. Jis skelbė, jog egzistuoja paslaptinga vietovė, vadinama Saldėsių Kalnu, kur po mirties patenka visi gyvuliai. Pasak Mozės, ji yra kažkur danguje, anapus debesų. Saldėsių Kalne sekmadienis būna septyniskart per savaitę, dobilai veša kiaurus metus, o cukraus gabaliukai ir sėmenų išspaudos auga stačiai ant medžių. Gyvuliai nekentė Mozės už tas pasakas ir už tai, kad jis nieko nedirba, bet kai kurie tikėjo Saldėsių Kalnu, ir kiaulėms teko ilgai įrodinėti, kad iš tikrųjų tokio kalno nėra.

Labiausiai atsidavę Gyvulizmo pasekėjai buvo abu sunkieji arkliai, Dobilas ir Kamanė. Šiaip jiems būdavo be galo keblu patiems suregzti kokią mintį, bet, sykį pripažinę paršus savo mokytojais, dėjosi į galvą viską, kas buvo sakoma, o paskui savais žodžiais perpasakodavo kitiems. Jiedu nepraleido nė vienos slaptos sueigos kluone ir garsiausiai traukdavo „Anglų žvėris", kuriais tos sueigos visuomet baigdavosi.

Aplinkybės taip susidėjo, kad Sukilimas laimėjo kur kas anksčiau ir kur kas lengviau, negu tikėtasi. Fermeriui Džonsui, kietam, bet, apskritai paėmus, sumaniam šeimininkui, pastaruoju metu buvo užplaukusios juodos dienos. Pralošęs teisme bylą ir krūvą pinigų, jis baisiausiai nusiminė ir ėmė be jokio saiko gerti. Kartais ištisas dienas pradrybsodavo krėsle su bokalu rankoje, skaitydamas laikraščius ir vaišindamas Mozę aliejuje išmirkyta duona. Jo samdiniai pradėjo dykinėti ir vagiliauti, laukuose kerojo piktžolės, niekas netaisė stogų ir nekarpė gyvatvorių, o gyvuliai mito pusbadžiu.

Atėjo birželis, drauge ir laikas pjauti šieną. Joninių išvakarėse, šeštadienį, fermeris Džonsas išvažiavo į Vilingdoną ir taip prisilakė „Raudonajame liūte", jog negrįžo iki kitos dienos vidurio. Bernai, anksti rytą pamelžę karves, išėjo triušiauti, nepasirūpinę pašerti gyvulius. Parsiradęs namo Džonsas iškart griuvo ant sofos miegoti, užsidengęs veidą „Pasaulio naujienomis", taigi, atėjus vakarui, gyvuliai vis dar buvo nešerti. Galiausiai jie neteko kantrybės. Viena karvė ragu išlaužė klėties duris, ir gyvuliai bado genami puolė į aruodus. Kaip tik tą akimirką nubudo

fermeris Džonsas. Netrukus drauge su keturiais pagalbininkais jis jau kapojo botagais į kairę ir į dešinę. Šito alkani gyvuliai neištvėrė. Visi kaip vienas, nors iš anksto ir nesitarę, jie puolė savo kankintojus. Džonsą ir jo žmones nelauktai apipylė smūgių ir spyrių kruša. Kaipmat pasidarė aišku, kad jie jau nėra padėties šeimininkai. Niekas iš jų dar nebuvo matęs, kad gyvuliai šitaip elgtųsi, ir netikėtas maištas padarų, kuriuos jie buvo pratę stumdyti ir čaižyti, įvarė žmonėms mirtiną baimę. Po valandėlės jie liovėsi gintis ir davė kojoms valią. Netrukus visa penkiukė kiek įkabindama lapnojo keliuku į vieškelį, o gyvuliai džiūgaudami bėgo iš paskos.

Ponia Džons, žvilgtelėjusi pro kambario langą ir pamačiusi, kas dedasi, susimetė į kelionmaišį vertingiausius daiktus ir palaukėmis spruko iš fermos. Jai iš paskos krankdamas nuplasnojo Mozė. Tuo tarpu gyvuliai išginė vyrus į vieškelį ir užtrenkė didžiuosius fermos vartus. Šitaip, nė patys nesuvokdami, ką darą, jie pradėjo ir sėkmingai užbaigė Sukilimą: Džonsas buvo išvarytas, ir Sendvario ferma dabar priklausė jiems.

Valandėlę gyvuliai netikėjo savo laime. Pirmiausia visu būriu apšuoliavo ūkio ribas, tarsi norėdami įsitikinti, jog niekur netūno pasislėpęs joks žmogus; tuomet parlėkė prie trobesių naikinti paskutinių nekenčiamojo Džonso karaliavimo pėdsakų. Išlaužę pakinktinės duris arklidės gale, išvilko visus žąslus, žiedus, grandines ir nelemtuosius peilius, kuriais Džonsas kastruodavo paršus ir ėriukus, ir nuskandino šulinyje. Pavadžiai, apynasriai, akidangčiai, orumą žeminančios abrakinės sukrito į kieme sukurtą šiukšlių laužą. Ten pat atsidūrė ir botagai. Gyvuliai strakaliojo iš džiaugsmo, matydami kaip jie pleška liepsnose. Snieguolis sumetė ir kaspinus, kuriais turgaus dienomis būdavo puošiami arklių karčiai ir uodegos.

— Kaspinus,— pasakė jis,— nuo šiol laikysime drabužiais, o drabužis — tai žmogaus požymis. Gyvuliai privalo vaikščioti nuogi.

Tai išgirdęs Dobilas susiieškojo šiaudinę skrybėlaitę nešiojamą vasarą, kad į ausis nelistų musės, ir sviedė ją į laužą.

Beregint buvo sunaikinta viskas, kas tik galėjo priminti

fermerį Džonsą. Tuomet Napoleonas nuvedė gyvulius prie klėties ir išdavė po dvigubą davinį grūdų, o kiekvienam šuniui — po du sausainius. Paskui, sudainavę „Anglų žvėris" nuo pradžios iki galo septynis kartus iš eilės, jie nuėjo gulti ir tą naktį miegojo taip, kaip dar nebuvo miegoję niekada gyvenime.

Jie pabudo auštant, kaip buvo pratę, ir, prisiminę savo vakarykštį žygdarbį, visi drauge išskubėjo į ganyklą. Ganykloje kūpsojo kalva, nuo kurios buvo galima apžvelgti beveik visą ūkį. Gyvuliai sulipo į ją pasigėrėti ryto saulės nutviekstais laukais. Taip, tai jų valdos — kiek tik užgriebia akys, viskas priklauso jiems! Iš to džiaugsmo jie ėmė liuoksėti ir kaip pakvaišę strakalioti ratu. Jie raičiojosi po rasą, glemžė saldžią vasaros žolę, spardė grumstus, godžiai traukdami į šnerves sodrų juodžemio kvapą. Paskui būriu apėjo visą ūkį, tylomis žavėdamiesi arimais, pievomis, sodu, tvenkiniu, giraite, tarsi niekad anksčiau nebūtų jų matę, bet ir dabar jiems dar netilpo galvose, kad visa tai — jų nuosavybė.

Galop jie nužygiavo prie trobesių ir tylėdami sustojo priešais namo duris. Namas irgi priklausė jiems, tačiau eiti į vidų jie nesiryžo. Bet netrukus Snieguolis su Napoleonu, stumtelėję pečiais, atvėrė duris, ir gyvuliai vorele suėjo į namą, kuo atsargiausiai statydami kojas iš baimės padaryti kokią žalą. Jie tipeno iš kambario į kambarį, nedrįsdami garsiau ištarti žodį ir su pagarbia baime žvelgdami į tą neapsakomą prabangą — plunksnų patalus, veidrodžius, ašutinę sofą, Briuselio kilimą, karalienės Viktorijos litografiją, kabančią svetainėje virš židinio. Jau lipdami laiptais atgal gyvuliai apsižiūrėjo, kad kažkur dingo Molė. Ji buvo rasta miegamajame, kvailai besistaipanti prieš veidrodį, prisidėjusi prie kaklo žydrą kaspiną iš ponios Džons stalčiaus. Griežtai pabarę, gyvuliai Molę išsivedė. Virtuvėje kabėję kumpiai buvo išnešti į lauką palaidoti, o priemenėje stovėjusią alaus statinę Dobilas pralaužė kanopos smūgiu, — šiaip daugiau nieko troboje jie nelietė. Čia pat gyvuliai vieningai priėmė rezoliuciją, kad namas turi būti išsaugotas kaip muziejus ir kad joks gyvulys jame niekada negyvens.

Po pusryčių Napoleonas ir Snieguolis vėl visus sukvietė.

— Draugai,— pasakė jiems Snieguolis,— dabar yra pusė septynių, mūsų laukia ilga darbo diena. Šiandien pradedame šienapjūtę. Tačiau, prieš kimbant į darbą, reikia sutvarkyti vieną reikalą.

Čia visi sužinojo, kad kiaulės, aptikusios šiukšlyne seną Džonso vaikų elementorių, per pastaruosius tris mėnesius pramoko skaityti ir rašyti. Napoleonas paliepė atnešti kibirėlį baltų ir juodų dažų ir pakvietė visus prie didžiųjų vartų, vedančių į vieškelį. Ten Snieguolis, kaip geriausiai rašantis, suėmė priekinėm kojom teptuką ir užtepė užrašą SENDVARIO FERMA ant viršutinio vartų skersinio, o vietoj jo išvedžiojo: GYVULIŲ ŪKIS. Šitaip nuo šiol turėjo vadintis senoji ferma. Atlikę šį darbą, gyvuliai sugrįžo prie trobesių. Tuomet Napoleonas ir Snieguolis liepė atnešti kopėčias ir atremti jas į galinę didžiojo kluono sieną. Juodu paaiškino visiems, kad per tuos tris mėnesius kiaulėms pavykę Gyvulizmo principus sutraukti į Septynetą Priesakų. Tie Priesakai būsią užrašyti ant sienos, kaip amžinas ir nekintamas įstatymas, kurio nuo šiol privalėsiantys laikytis visi ūkio gyvuliai. Vargais negalais (juk nelengva kiaulei išsilaikyti ant kopėčių) Snieguolis užsikeberiojo į viršų ir ėmėsi darbo; Spieglys su dažų kibirėliu įsitaisė keliom pakopom žemiau. Didelėm baltom raidėm, įžiūrimom net už trisdešimties žingsnių, Snieguolis ant dervuotos sienos užrašė:

SEPTYNETAS PRIESAKŲ

1. Kas vaikšto dviem kojom, tas priešas.
2. Kas vaikšto keturiom arba turi sparnus, tas draugas.
3. Gyvuliai nevilki drabužių.
4. Gyvuliai nemiega lovoje.
5. Gyvuliai negeria alkoholio.
6. Gyvuliai nežudo vienas kito.
7. Visi gyvuliai lygūs.

Parašyta buvo dailiai, nieko neprikiši, ir beveik be klaidų, tik vietoj „draugas" išvedžiota „drugas", o viena S raidė apsukta į priešingą pusę. Snieguolis perskaitė Priesakus balsu, nes dauguma skaityti juk nemokėjo. Gyvuliai

pritariamai palinkčiojo, o galvotesnieji išsyk ėmė mokytis Priesakus atmintinai.

— O dabar, draugai,— galiausiai sušuko Snieguolis, mesdamas šalin teptuką,— į lankas! Tegul tai bus mūsų garbės reikalas suvežti šieną greičiau, negu suveždavo Džonsas su savo bernais!

Bet tą akimirką trys karvės, jau senokai kažko nerimavusios, ėmė garsiai mykti. Jos ištisą parą buvo nemelžtos, išpampę jų tešmenys sprogte sprogo. Kiek pamąsčiusios, kiaulės liepė atnešti kibirus ir gana sėkmingai atliko melžėjų vaidmenį,— mat jų galūnės neblogai tiko tokiam reikalui. Po valandėlės kieme putojo penki kibirai riebaus pieno, į kurį daugelis gyvulių žvelgė didžiai susidomėję.

— Kur dėsim tą pieną? — paklausė kažkas.

— Džonsas retkarčiais šliukštelėdavo lašą ir į mūsų lesalą,— prisiminė kažkuri iš vištų.

— Pienu mes pasirūpinsim, draugai! — sušuko Napoleonas, atsistodamas priešais kibirus. — Nesukit dėl to sau galvos. Kur kas svarbiau yra šienas. Draugas Sniegu olis jus ves. Kiek vėliau prie jūsų prisidėsiu ir aš. Pirmyn, draugai! Šienas laukia mūsų.

Taigi gyvuliai iššygiavo į laukus ir sugrįžo tik vėlai vakare. Tada ir buvo pastebėta, kad tie penki kibirai pieno kažkur dingę.

3

Kaip sunkiai jie triūsė, kaip prakaitavo, kol sudorojo visą šieną! Tačiau jų pastangos nenuėjo vėjais, nes prisipjovė jo netgi daugiau negu tikėjosi.

Darbas buvo alinantis, mat padargai, pritaikyti žmonėms, netiko gyvuliams — juk ne kiekvienas pajėgė atsistoti ant užpakalinių kojų, ir tai nepaprastai trikdė spartą. Laimė, kiaulėms nuovokos netrūko — pasukusios galvas, jos visuomet rasdavo kokią išeitį. O jeigu kalbėsime apie arklius, tai jiems buvo pažįstamas kiekvienas lauko lopinėlis ir jie kur kas geriau už Džonsą ir jo šeimynykščius išmanė, kaip pjauti ar grėbti. Pačios kiaulės dirbti nedirbo, užtat vadovavo ir prižiūrėjo kitus. Visiškai suprantama, kad joms, kaip daugiau nutuokiančioms, ir tu-

rėjo tekti vadovavimo našta. Dobilas su Kamane, įsikinkę į šienpjovę ar arklinį grėblį (nei žąslų, nei vadelių, žinoma, nereikėjo), be atvangos kinkavo ratu aplink pievą, o jiems iš paskos sekė kiaulė, šūkčiodama čia „Nuo, draugai!", čia „Tpru, draugai!". Darbavosi netgi patys menkiausi padarai — kas vartė šieną, kas grėbstė, kas krovė į kupetas. Antys, vištos — ir tos kiauras dienas, kepinamos saulės, cipnojo pirmyn ir atgal su kuokšteliais šieno snapuose. Galop jie užbaigė šienapjūtę dviem dienom greičiau, negu paprastai užtrukdavo Džonsas. To negana — tiek šieno, kiek šįkart, ūkis dar niekuomet nebuvo suvežęs. Laukuose nepaliko nė šapo — akylos vištos ir antys surankiojo kiekvieną nudrikusį šiaudigalį. Ir niekas iš dirbusiųjų nepavogė daugiau nei po vieną gniūžtę.

Visą vasarą darbas ūkyje ėjo kaip iš pypkės. Gyvuliai nė sapnuoti nesapnavo, kad kada nors bus tokie laimingi. Kiekvienas nurytas kąsnis jiems teikė neprilygstamą malonumą, nes tas kąsnis iš tiesų buvo jų — pačių ir patiems augintas, o ne numestas šykštūno šeimininko. Išvarius dvikojus parazitus, atsirado daugiau maisto. Atsirado ir daugiau laisvo laiko, nors ne visiems darbams pakako įgūdžių. Jiems teko įveikti daugybę sunkumų — pavyzdžiui, rudenį, kai suvežę javus, turėjo senoviškai juos minti ir patys išpūsti pelus, nes kuliamosios ūkyje nebuvo,— tačiau kiaulių nuovoka ir stangrūs Dobilo raumenys vis padėdavo išbristi iš visų vargų. Dobilu apskritai visi negalėjo atsižavėti. Ir Džonso laikais jis buvo uolus darbininkas, o dabar dirbo už tris; tarpais netgi atrodydavo, kad visi ūkio darbai užgulę ant jo galingų pečių. Nuo ryto iki vakaro jis nepaliaudamas plušėjo — ir visuomet ten, kur sunkiausia. Susitaręs su gaidžiu, kad pažadintų, jis savo noru keldavosi pusvalandžiu anksčiau, nuveikdavo neatidėliotinus darbus, o jau paskui stodavo į gretą drauge su visais. Kiekvieną sykį, kai iškildavo koks nesklandumas ar kliūtis, jis sakydavo sau: „Dirbsiu dar atkakliau!" Toks buvo jo šūkis.

Visi stengėsi kas kiek išgalėdamas. Antys su vištom, pavyzdžiui, per javapjūtę surinko penkis saikus į dirvą pribirusių grūdų. Niekas nevogė, niekas neniurnėjo dėl davinio, rietenos, pagieža ir pavydas, anksčiau kasdieniai

gyvenimo palydovai, bemaž išnyko. Niekas nevengė darbo — tikriau, beveik niekas. Teisybės dėlei reikia pridurti, kad Molė retai rytais laiku atsikeldavo ir ne sykį net anksčiau baigdavo darbą, pasiteisinusi, jog jai į kanopą įstrigęs akmenukas. Stebino ir keistokas katės elgesys. Labai greitai buvo pastebėta, kad prireikus jos niekas negali rasti. Ji prapuldavo ištisom valandom ir pasirodydavo, kaip niekur nieko, tik per valgymo pertraukas arba vakare, kai darbo diena jau būdavo pasibaigusi. Tačiau jos priežastys visuomet būdavo tokios rimtos ir ji taip meiliai murkdavo, kad niekam ir į galvą nešaudavo suabejoti jos dorais ketinimais. Senasis asilas Benjaminas po Sukilimo beveik nepasikeitė. Jis ir toliau dirbo kaip dirbęs Džonso laikais — niekur neskubėdamas, bet ir prie papildomų darbų nepuldamas. Savo nuomonės apie Sukilimą ir jo pasekmes niekam nedėstydavo. Paklaustas, ar išvijus Džonsą jis nesijaučia laimingesnis, Benjaminas burbtelėdavo: „Asilai gyvena ilgai. Niekas iš jūsų dar nėra matęs mirusio asilo", ir smalsautojai gaudavo pasitenkinti tokiu paslaptingu atsakymu.

Sekmadieniais gyvuliai ilsėdavosi. Papusryčiavę valanda vėliau nei paprastai, jie rinkdavosi į ceremoniją, kuri buvo rengiama kiekvieną savaitę. Pirmiausia jie pakeldavo savo vėliavą. Snieguolis pakinktinėje rado seną žalią Džonso pačios staltiesę ir ant jos baltais dažais nupiešė kanopą ir ragą; toji staltiesė ir buvo keliama sode kiekvieno sekmadienio rytą. Žalia vėliavos spalva, kaip aiškino Snieguolis, reiškia žaliuosius Anglijos laukus, o kanopa su ragu — būsimąją Gyvulių Respubliką, susikursiančią galutinai nuvertus žmonių giminės valdžią. Pakėlę vėliavą, gyvuliai sugužėdavo į kluoną, kur vykdavo visuotinis susirinkimas, vadinamas Sueiga. Jos metu būdavo planuojami kitos savaitės darbai, svarstomos ir priimamos rezoliucijos. Rezoliucijas visuomet siūlydavo kiaulės. Visi kiti mokėjo tik balsuoti, o savo rezoliucijų niekaip neįstengdavo sugalvoti. Diskusijose kur kas aktyviau už kitus dalyvaudavo Napoleonas su Snieguoliu. Tačiau buvo pastebėta, kad jiedu niekaip nesutaria: jeigu vienas ką nors pasiūlo, tai kitas tuoj šoka siūlyti priešingai. Tai tikrai tuomet, kai buvo nutarta nedidelę pievelę už sodo

paversti poilsio namais tiems, kurie nebepajėgia dirbti,— atrodytų, ginčams čia visai nėra pamato,— kilo audringi debatai dėl to, kokį pensijos amžių nustatyti kiekvienai gyvūnų klasei. Sueiga visuomet užsibaigdavo „Anglų žvėrimis", o jau popiet būdavo galima ilsėtis kiek širdis geidžia.

Pakinktinėje kiaulės įsirengė štabą. Čia jos, prisinešusios iš trobos knygų, vakarais mokėsi kalviauti, dailidžiauti ir kitų reikalingų amatų. Be to, Snieguolis pradėjo telkti gyvulius į vadinamuosius Gyvulių Komitetus. Šio darbo jis ėmėsi itin karštai: vištas subūrė į Kiaušinių Dėjimo Komitetą, karves — į Švarių Uodegų Sąjungą, avis — į Kovos už Baltesnę Vilną Draugiją, įkūrė Laukinių Draugų Perauklėjimo Komitetą (jo veiklos tikslas — prijaukinti žiurkes ir triušius) ir dar daugybę kitų komitetų, neminint rašymo bei skaitymo būrelių. Atvirai šnekant, visi šie komitetai pasisekimo neturėjo. Pavyzdžiui, labai greit sužlugo bandymas prijaukinti laukinius padarus, kurie visiškai nesistengė atsikratyti senų įpročių, o mėginant paveikti gerumu, egoistiškai tuo naudodavosi. Katė įstojo į Perauklėjimo Komitetą ir kelias dienas buvo labai aktyvi. Ją matė tupinčią ant stogo ir šnekinančią žvirblius, apdairiai vaikštinėjančius kiek atokiau. Katė įtikinėjo juos, kad visi gyviai dabar yra draugai ir kad bet kuris žvirblis panorėjęs gali striktelėti jai ant letenos, bet žvirbliai kažkodėl artyn nėjo.

Tuo tarpu į skaitymo bei rašymo būrelius gyvuliai veržte veržėsi. Rudenį beveik visi ūkio gyventojai jau buvo pakenčiamai raštingi.

Iš visų geriausiai skaitymą ir rašymą perprato kiaulės. Šunys neblogai pramoko raides, tačiau nenorėjo nieko skaityti, išskyrus Septynetą Priesakų. Ožka Murielė skaitė šiek tiek geriau už šunis ir dažną vakarą netgi garsiai paskiemenuodavo kitiems iš laikraščio skiaučių, rastų šiukšlyne. Benjaminas prapruso ne prasčiau už kiaules, tačiau stengėsi to neparodyti. Kiek žinau, tvirtino jis, nėra nieko, ką būtų verta skaityti. Kamanė išmoko visas abėcėlės raides, bet niekaip nepajėgė iš jų sudėlioti žodžių, o Dobilas įstrigo ties D. Didžiule savo kanopa jis, būdavo, išbraižo dulkėse A, B, C ir

D, o paskui, suskliaudęs ausis, įsistebeilija į tas keturias raides ir, kartkarčiais vis papurtydamas galvą, iš visų jėgų mėgina prisiminti, kas gi toliau, bet taip ir neprisimena. Tiesa, porą sykių jis buvo išmokęs ir E, F, G bei H, tačiau bemat paaiškėdavo, jog per tą laiką, kol dėjosi jas į galvą, iš atminties iškrito pirmosios. Galop Dobilas nusprendė pasitenkinsiąs keturiomis ir, norėdamas įtvirtinti žinias, bent kartą per dieną parašydavo jas kanopa. Molė griežtai atsisakė mokytis visas raides: jai pakako vien tų, iš kurių sudarytas jos vardas. Dailiai sudėliojusi jį iš vytelių ir papuošusi gėlėmis, Molė vaikščiodavo aplinkui ir niekaip negalėdavo atsigėrėti.

Iš visų kitų gyvulių niekas neįstengė išmokti daugiau kaip vieną raidę. Taip pat paaiškėjo, kad kvailesnieji, tokie kaip avys, vištos ir antys, nesugebėjo įsiminti netgi Septyneto Priesakų. Ilgai svarstęs, ką daryti, Snieguolis galiausiai paskelbė, jog iš esmės Priesakus galima sutraukti į kokį vieną šūkį, kad ir į tokį: „Keturios kojos — gerai, dvi kojos — blogai". Jis puikiai išreiškiąs Gyvulizmo principus, pridūrė Snieguolis. Visur kur juo besivadovaudamas, gyvulys bus apsaugotas nuo žmogaus įtakos. Paukščiai buvo bepradedą protestuoti, nes laikė save dvikojais, bet Snieguolis įrodė jiems, kad taip iš tikrųjų nėra.

— Paukščio sparnas, draugai,— paaiškino jis,— tai judėjimo, o ne manipuliavimo organas. Todėl į jį reikėtų žiūrėti kaip į kojį. Tuo tarpu žmogus skiriasi tuo, kad turi ranką — instrumentą, kuriuo ir krečia visas savo kiaulystes.

Kai kurių žodžių paukščiai nesuprato, tačiau Snieguolio aiškinimą priėmė, ir visi paklusnesnieji gyviai ėmėsi mokytis naujojo šūkio atmintinai. Ant galinės kluono sienos, virš Septyneto Priesakų, dar didesnėmis raidėmis Snieguolis užrašė: KETURIOS KOJOS — GERAI, DVI KOJOS — BLOGAI. Įsidėjusios tą šūkį į galvas, avys didžiai jį pamėgo ir neretai, drybsodamos ganykloje, choru užbliaudavo: „Keturios kojos — gerai, dvi kojos — blogai! Keturios kojos — gerai, dvi kojos — blogai!"; jos nepailsdamos galėdavo šitaip bliauti ištisas valandas.

Napoleonas Snieguolio komitetais nesidomėjo. Pasak jo,

auklėti jaunimą kur kas svarbiau, negu mėginti pakeisti suaugusius. Taip atsitiko, kad Džesė ir Cilė netrukus po šienapjūtės apsivaikavo — į pasaulį atėjo devyni sveiki šunyčiai. Vos tik jie nujunko nuo motinų, Napoleonas juos pasiėmė sau, pareiškęs, kad nori pats juos auklėti. Jis sunešė jauniklius ant aukšto, į kurį tebuvo galima užlipti kopėčiomis iš pakinktinės, ir laikė atskyręs nuo visų, tad ūkio gyventojai netrukus apie juos ir pamiršo.

Nežinia kur dingstančio pieno paslaptis greit paaiškėjo. Pasirodo, kiekvieną mielą dieną juo buvo skaninamas kiaulių jovalas. Kai sunoko ankstyvieji obuoliai, sodo žolę nusėjo krituoliai. Gyvuliams atrodė savaime suprantama, kad obuoliai bus skirstomi po lygiai; tačiau vieną dieną buvo gautas įsakymas visus krituolius surinkti ir sunešti į štabą kiaulėms. Dėl to kai kurie mėgino niurnėti, bet veltui. Dėl obuolių kiaulės laikėsi vieningos nuomonės — sutarė netgi Napoleonas su Snieguoliu. Spieglys buvo pasiųstas išaiškinti visiems dalyko esmę.

— Draugai! — suspiegė jis. — Tikiuosi, jūs nemanote, kad mes, kiaulės, elgiamės savanaudiškai ar siekiame kokių privilegijų. Atvirai kalbant, daugelis iš mūsų netgi nemėgsta pieno ir obuolių. Aš ir pats jų nemėgstu. Skirdami juos sau, mes turime tik vieną tikslą — išsaugoti savo sveikatą. Piene ir obuoliuose (tai įrodyta Mokslo, draugai) esama medžiagų, kurios tiesiog būtinos kiaulių jėgoms palaikyti. Mes, kiaulės,— protinio fronto darbininkės. Ant mūsų pečių gula visa organizavimo ir vadovavimo ūkiui našta. Dieną ir naktį mes rūpinamės jūsų gerove. Tai jūsų labui mes geriame tą pieną ir valgome tuos obuolius. Ar žinote, kas nutiktų, jei kiaulės staiga nustotų eiti pareigas? Sugrįžtų Džonsas! Taip, taip, sugrįžtų Džonsas! Nejaugi, draugai, — kone gailiai sužviegė jis, straksėdamas į šalis ir iš visų jėgų vizgindamas uodegigalį,— nejaugi tarp jūsų yra tokių, kurie nori, kad sugrįžtų Džonsas?

Dėl ko kito gyvuliai gal ir būtų dvejoję, tačiau vieną dalyką visi žinojo tvirtai — jie nenori, kad Džonsas sugrįžtų. Ir kai Spieglys šitaip užbaigė kalbą, jiems nebeliko ką ir sakyti. Geros kiaulių sveikatos svarba buvo

perdėm akivaizdi. Taigi be tolesnių ginčų buvo sutarta, kad pienas ir krituoliai obuoliai (paskui — ir didžiuma prinokusių) atiteksią kiaulėms.

4

Į vasaros pabaigą žinios apie tai, kas nutiko Gyvulių Ūkyje, jau buvo aplėkusios pusę grafystės. Napoleonas su Snieguoliu kasdien išsiųsdavo pulkus balandžių, davę jiems užduotį sukiotis kaimyninėse fermose, pasakoti gyvuliams apie Sukilimą, mokyti juos „Anglų žvėrių" melodijos.

Tuo tarpu Džonsas per dienas kiurksojo Vilingdone, „Raudonojo liūto" alinėje, guosdamasis visiems, kas sutikdavo klausyti, siaubinga neteisybe, kurią jam ištaisė gauja nenaudėlių gyvulių, pavariusių jį iš ūkio. Kiti fermeriai, aišku, Džonsą užjautė, tačiau padėti, bent iš pradžių, ne ką tepadėjo. O širdyje kiekvienas iš jų rezgė planus, kaip čia pasipelnius iš Džonso nelaimės. Dar gerai, kad savininkai dviejų, su Gyvulių Ūkiu bendrą ribą turinčių fermų nesugyveno tarpusavyje. Viena iš jų, Foksvudas, — didžiulė senamadiška ferma,— buvo labai apleista, bebaigianti užželti mišku, su nualintom ganyklom ir gėdingai iškrypusiom tvorom. Jos savininkas Pilkingtonas, nerūpestingas kaip tikras džentelmenas, kiauras dienas praleisdavo, nelygu sezonas, žvejodamas arba medžiodamas. Kita ferma, Pinčfildas, buvo mažesnė ir kur kas geriau prižiūrima. Ji priklausė apsukriam, kieto sprando žmogėnui, pavarde Fredrikas, kuris amžinai su kuo nors bylinėdavosi ir garsėjo kaip baisus šykštuolis. Abudu fermeriai taip nemėgo vienas kito, kad nebūtų radę bendros kalbos netgi ištikus mirtinam pavojui.

Tačiau tiek vieną, tiek kitą sukilimas kaimynystėje didžiai išgąsdino, ir jie abu ėmė rūpintis, kad jų gyvulių neužkrėstų svetimos idėjos. Iš pradžių jie mėgino užjuokti mintį, kad gyvuliai patys galį valdyti ūkį. Per dvi savaites bus baigta, tvirtino jie ir skleidė gandus, kad Sendvario fermoje (jie atkakliai vadino ją senuoju vardu, atsisakydami pripažinti naująjį) gyvuliai be paliovos riejasi ir baigia išdvėsti badu. Vėliau, kai pasidarė neįmano-

ma nuslėpti, kad niekas ten badu nedvesia, Fredrikas su Pilkingtonu užtraukė kitą dainelę: esą Gyvulių Ūkyje dedasi baisūs dalykai — klesti kanibalizmas, kankinama iki raudonumo įkaitintomis pasagomis, patelės paverstos bendra nuosavybe. Štai kas iš to išeina, štai tau maištauti prieš Gamtos dėsnius, kalbėjo Fredrikas ir Pilkingtonas.

Tačiau tikinčių tokiomis pasakomis buvo nedaug. Gandai apie nuostabų ūkį, iš kurio gyvuliai išvarę žmones ir dabar tvarkosi patys, sklido toliau, vis miglotesni, vis labiau iškraipyti, ir tais metais per kraštą nuvilnijo maištų banga. Visuomet klusnūs buliai staiga pašėlo, avys griovė užtvaras ir niokojo dobilus, karvės spardė kibirus, žirgai sustodavo kaip įbesti priešais kliūtis ir mesdavo iš balno raitelius. Negana to, per neįtikėtinai trumpą laiką visur išplito „Anglų žvėrių" melodija ir net žodžiai. Žmonės, girdėdami šią dainą, nesitvėrė iš įniršio, nors šiaip stengėsi nuduoti, kad ji jiems kelianti juoką. Gyvuliai yra gyvuliai, šnekėjo jie, bet vis tiek keista, kaip jie gali dainuoti tokius niekus. Gyvulys, sugautas dainuojant, būdavo čia pat nuplakamas botagu. Tačiau visus užčiaupti buvo neįmanoma. Strazdai švilpiniavo ją krūmuose, balandžiai ulbėjo ją guobose, ji smelkėsi į kalvės žvangesį ir bažnyčios varpų gausmą. Klausydamiesi jos, žmonės slapčiomis drebino kinkas, nes jiems rodėsi, kad girdi savo būsimosios žūties pranašystę.

Ankstų spalį, kai javai jau buvo nuimti, suvežti ir bemaž iškulti, į sodybą sykį atšvilpė būrys baisiausiai susijaudinusių balandžių. Jie pranešė, kad Džonsas su savo žmonėmis, pasitelkęs dar šešetą iš Foksvudo ir Pinčfildo, ką tik įžengė pro didžiuosius vartus ir keliuku artėja prie sodybos. Visi ginkluoti lazdomis, išskyrus Džonsą, kuris žygiuoja priekyje su šautuvu rankose. Iš visko matyti, kad jie ketina jėga atgauti fermą.

Šito jau seniai buvo tikimasi, tad gyvuliai tam tinkamai pasirengė. Gynybai vadovavo Snieguolis, kuris buvo išstudijavęs Julijaus Cezario kovų aprašymus, aptiktus Džonso kambaryje. Negaištant buvo duoti įsakymai, ir po akimirkos visi gyvuliai jau stovėjo savo postuose.

Žmonėms priėjus artėliau, Snieguolis surengė pirmąjį antpuolį. Visi balandžiai, kiek tik jų gyveno ūkyje —

gal kokie trisdešimt penki,— ėmė lakioti virš puolikų ir iš vidutinio aukščio dergti jiems ant galvų; vyrams besidangstant nuo oro pavojaus, išpuolė už gyvatvorės tūnojusios žąsys ir įsikirto snapais jiems į blauzdas. Suprantama, tai tebuvo nedidelė karinė gudrybė, kuria siekta sukelti šiokį tokį sąmyšį priešo gretose, ir vyrai lazdomis lengvai atsimušė nuo žąsų. Tuomet Snieguolis surengė antrąją ataką. Murielė, Benjaminas ir visos avys, vedamos paties Snieguolio, išlėkė į mūšio lauką, apspito Džonso vyrus ir ėmė juos iš visų pusių kaktomis ir ragais bakinti, o Benjaminas, atsisukęs užpakaliu,— spardyti savo nedidukėmis kanopomis. Tačiau ir šį sykį lazdos bei kaustyti batai ėmė viršų, tad netrukus, Snieguoliui suspigus (tai buvo sutartas ženklas trauktis), gyvuliai apsisuko ir pro vartelius spruko atgal į kiemą.

Džonso vyrai triumfavo. Manydami, kad priešai bėga, jie urmu puolė iš paskos. Snieguolis to ir telaukė. Kai tik žmonės atsidūrė kiemo gilumoje, trys arkliai, trys karvės ir likusios kiaulės, iki tol tūnojusios pasaloje tvarte, staiga išdygo jų užnugaryje, atkirsdamos kelią atgal. Snieguolis davė ženklą pulti ir pats visu greičiu pasileido į Džonsą. Džonsas, pamatęs jį atlekiantį, pakėlė šautuvą ir iššovė. Šratai išbrėžė Snieguoliui nugaroje kruvinus rėžius ir paguldė vieną avį. Nė akimirką nestabtelėjęs Snieguolis visu savo šimto kilogramų svoriu trenkėsi Džonsui į kojas. Džonsas susmigo į mėšlo krūvą, o šautuvas išlėkė jam iš rankų. Tačiau didžiausią siaubą žmonėms sukėlė Dobilas, kuris stojosi piestu ir žaibavo didžiulėmis geležimi kaustytomis kanopomis. Jau pirmas spyris kliudė Foksvudo arklininkui galvą ir parbloškė jį be gyvybės žymių į purvą. Tai išvydę, keli vyrai metė lazdas ir leidosi bėgti. Gyvuliai visu būriu ilgai vaikėsi juos, panikos pagautus, ratu po kiemą, badydami, spardydami ir kandžiodami. Ūkyje neliko nė vieno gyvio, kuris nebūtų savaip jiems atkeršijęs. Netgi katė dryktelėjo nuo stogo vienam piemeniui ant kupros ir taip suleido į sprandą nagus, kad tas ėmė nesavu balsu rėkti. Galop Džonso vyrai šiaip ne taip prasmuko pro vartelius ir nudūmė vieškelio link, džiaugdamiesi, kad išneša apysveikį kailį. Taigi, neprabėgus nė menkai valan-

dėlei nuo puolimo pradžios, jie gėdingai gavo sprukti tuo pačiu keliu, kuriuo buvo atėję, pulkui žąsų gargsint iš paskos ir žnaibant blauzdas.

Vienas iš užpuolikų vis dėlto liko kieme. Dobilas vis baksnojo kanopa gulintį arklininką, mėgindamas atversti jį aukštielninką. Vaikinas nekrutėjo.

— Negyvas,— sielvartavo Dobilas.— Aš gi to nenorėjau. Visai pamiršau, kad esu pakaustytas. Kas dabar patikės, kad tai atsitiko netyčia?

— Šalin sentimentus, drauge!— sušuko Snieguolis, kurio žaizdos dar plūdo krauju.— Karas yra karas. Žmogus geras tik tuomet, kai negyvas.

— Niekam nenoriu atimti gyvybės, net žmogui,— kartojo Dobilas ašarų pilnomis akimis.

— O kurgi Molė?— šūktelėjo kažkas.

Ir tikrai, Molės niekur nebuvo matyti. Valandėlę visi lakstė didžiai susirūpinę; buvo baiminamasi, kad žmonės galėjo ją sužaloti ar netgi išsivesti į nelaisvę. Tačiau galop Molė buvo rasta savo garde, įkišusi galvą į šieną. Šūvio išgąsdinta, ji atlėkė čionai slėptis. Po ieškynių vėl susirinkus kieme, paaiškėjo, kad arklininkas, matyt, buvo tik pritrenktas, nes atsigavęs pabėgo.

Mūšio įaudrinti gyvuliai būriavosi kieme, triukšmingai pasakodami vienas kitam savo žygdarbių smulkmenas. Tuojau pat buvo surengtas ir improvizuotas pergalės paminėjimas. Pakėlus vėliavą ir kelissyk sugiedojus „Anglų žvėris", buvo iškilmingai palaidota žuvusi avis, o ant jos kapo pasodinta gudobelė. Prie kapo Snieguolis pasakė trumpą kalbelę, pabrėždamas, kad kiekvienas gyvulys turi būti visuomet pasirengęs padėti galvą už Gyvulių Ūkį, jeigu prireiktų.

Gyvuliai vienu balsu nutarė įsteigti kovinį apdovanojimą — „Gyvulio Didvyrio" I laipsnio medalį, kuris čia pat buvo įteiktas Snieguoliui ir Dobilui. Tie medaliai (iš tikrųjų tai buvo pakinktinėje rasti seni žalvariniai žvangučiai) turėjo būti nešiojami sekmadieniais ir per šventes. II laipsnio „Gyvulio Didvyrio" vardas po mirties buvo suteiktas mūšyje kritusiai aviai.

Daug ginčų kilo dėl paties mūšio pavadinimo. Galiausiai visi sutiko vadinti jį Mūšiu prie Tvarto, nes kaip

tik ten buvusi surengta pasala. Suradus purvyne Džonso ginklą, prisiminta, kad kažkur esama šovinių atsargų. Tad šautuvą buvo nutarta įtaisyti nelyginant patranką vėliavos stiebo papėdėje ir dusyk per metus saliutuoti — spalio dvyliktąją, švenčiant Mūšio prie Tvarto metines, ir Joninių dieną, švenčiant Sukilimo metines.

5

Artėjant žiemai, Molė darėsi vis neramesnė ir neramesnė. Kiekvieną mielą rytą ji vėluodavo į darbą, teisindamasi, kad pramigo, nuolat skųsdavosi paslaptingais skausmais, nors niekad — apetitu. Viena ar kita dingstimi išsisukusi nuo darbo, ji eidavo prie tvenkinio ir vėpsodavo į savo atspindį vandenyje. Tačiau apie ją sklido ir kur kas rimtesnių gandų. Kartą, kai Molė linksmai įrisnojo į kiemą, koketiškai švytuodama savo ilga uodega ir kramsnodama kuokštelį šieno, Kamanė pasivedėjo ją į šalį.

— Mole,— prabilo ji,— aš noriu labai rimtai su tavim pakalbėti. Šį rytą mačiau tave stovinčią prie gyvatvorės, skiriančios Gyvulių Ūkį nuo Foksvudo. Kitapus stovėjo vienas iš Pilkingtono žmonių. Jis... aš buvau toli, bet esu beveik tikra, kad mačiau tai... jis šnekino tave, o tu leidai jam glostyti savo nosį. Ką gi tai reiškia, Mole?

— Netiesa! Jis neglostė! Neleidau!— sušuko Molė, pradėjusi trypčioti ir kanopa kasti žemę.

— Mole! Pažvelk man į akis. Ar gali duoti garbės žodį, kad tas žmogus neglostė tau nosies?

— Tai netiesa!— dar sykį sušuko Molė, nedrįsdama pakelti akių, ir pasispardžiusi nušuoliavo į laukus.

Kamanei šovė į galvą viena mintis. Niekam nieko nesakiusi, ji nuėjo į Molės gardą ir kanopa atvertė šiaudus. Po šiaudais gulėjo gabaliukas cukraus ir pluoštelis įvairiaspalvių kaspinų.

Po trijų dienų Molė dingo. Kelias savaites nieko nebuvo apie ją girdėti, o paskui balandžiai pranešė matę ją kitame Vilingdono krašte. Ji stovėjo priešais smuklę, įkinkyta į prašmatnią, raudonai ir juodai dažytą brikelę. Į smuklininką panašus storas raudonveidis

žmogėnas, mūvintis languotas kelnes ir blauzdines, glostė jai nosį ir šėrė cukrumi. Jos karčiai buvo neseniai pakirpti, o kaktą juosė skaisčiai raudonas kaspinas. Kaip pranešė balandžiai, Molė atrodė viskuo patenkinta. Nuo tol joks gyvulys nebeminėjo jos vardo.

Sausį užėjo šiurpūs orai. Įšalusi žemė pasidarė kieta it geležis, ir laukuose darbai sustojo. Užtat didžiajame kluone nuolatos vyko susirinkimai. Kiaulės energingai planavo metų darbus. Taip jau susiklostė, kad joms, kaipo neginčytinai protingesnėms už kitus, buvo patikėta spręsti visus ūkinės politikos klausimus, tiesa, jų sprendimai turėjo būti patvirtinti balsų daugumos. Šitokia tvarka būtų buvusi visiškai nebloga, jeigu ne Snieguolio ir Napoleono nuolatiniai ginčai. Tiedu kirtosi kiekviena menkiausia proga. Jeigu vienas iš jų pasiūlydavo užsėti didesnį plotą miežiais, tai kitas būtinai reikalaudavo plėsti avižų pasėlius; jeigu vienas teigdavo, kad toks ir toks laukas labai tiktų kopūstams, tai kitas pareikšdavo, kad ten neaugs niekas, nebent šakniavaisiai. Abu turėjo savo rėmėjų, tad neretai kildavo ugningi debatai. Per Sueigas Snieguolis iškalba dažnai patraukdavo į savo pusę daugumą, tuo tarpu Napoleonui geriau sekėsi verbuoti šalininkus šiokiadieniais. Ypač juo žavėjosi avys. Pastaruoju metu jos vis dažniau nei į tvorą, nei į mietą suskasdavo bliauti: „Keturios kojos — gerai, dvi kojos — blogai!", tuo ilgam pertraukdamos Sueigas. Buvo pastebėta, kad ypač mielai jos bliauna tada, kai Snieguolio kalba ima artėti prie kulminacijos. Snieguolis, nuodugniai išstudijavęs keletą senų „Žemdirbio ir gyvulių augintojo" numerių, buvo kupinas įvairiausių idėjų, pasiryžęs diegti naujoves. Jis mokslingai kalbėdavo apie laukų drenažą, silosą ir trąšas, sudarė sudėtingą schemą, pagal kurią visi gyvuliai turėjo lengvintis tiesiog laukuose, kaskart vis kitoje vietoje,— idant atkristų mėšlavežio vargai. Napoleonas jokių naujovių nesiūlė, tik nesiliovė tvirtinęs, kad Snieguolio išmonės nueisiančios niekais; jis, matyt, laukė savo valandos. Tačiau nė vienas jųdviejų kivirčas nesibaigė taip žiauriai, kaip istorija su vėjo malūnu.

Ilgojoje ganykloje, ne per toliausiai nuo sodybos,

pūpsojo kalva — aukščiausia vieta ūkyje. Ištyręs jos gruntą, Snieguolis pareiškė, jog tai pati tinkamiausia vieta vėjo malūnui, kuris galėtų sukti dinamą ir aprūpintų ūkį elektros energija. Elektra apšviestų tvartus, šildytų juos žiemą, varytų skritulinį pjūklą, šiaudapjovę, runkelių kapoklę ir elektrinę melžimo mašiną. Gyvuliai apie tokius stebuklus girdėjo pirmą sykį (ūkis buvo atsilikęs, turėjo tik pačius primityviausius padargus), todėl išsižioję klausėsi, kai Snieguolis jiems pasakojo apie fantastiškas mašinas, kurios dirbsiančios visus ūkio darbus, o jie tuo tarpu galėsią ramiai ganytis arba lavinti protą skaitydami bei diskutuodami.

Per keletą savaičių vėjo malūno projektas buvo parengtas. Didžiuma mechanizmo detalių buvo nusižiūrėta iš trijų Džonso knygų: „Tūkstantis patarimų šeimininkui", „Būki savo namo mūrininkas" ir „Elektros pradžiamokslis". Pašiūrėje, kurioje anksčiau buvo inkubatoriai,— ten lygios medinės grindys, ant jų patogu braižyti,— Snieguolis įsirengė kabinetą ir prakiurksodavo jame valandų valandas. Akmenukais prislėgęs knygų puslapius, į kanopą įsispraudęs gabalėlį kreidos, jis guviai šmirinėjo iš kampo į kampą, brėždamas vieną liniją po kitos ir iš susijaudinimo tyliai kriukčiodamas. Palengva tos linijos virto painiu svertų ir krumpliaračių raizginiu, užėmusiu daugiau kaip pusę grindų; kitiems gyvuliams jis buvo visiškai nesuprantamas, tačiau atrodė įspūdingai. Bent sykį per dieną jie ateidavo pasigrožėti Snieguolio brėžiniu. Ateidavo netgi vištos su ančiukais ir prižiūrėdavo viena kitą, kad kuri neišmindžiotų kreidos brūkšnių. Vien Napoleonas laikėsi nuošalėje, mat nuo pat pradžios buvo pasiskelbęs malūno priešininku. Tačiau vieną gražią dieną jis nelauktai apsilankė pašiūrėje. Iš lėto sunkiu žingsniu apėjo Snieguolio brėžinį, prikišęs šnipą ištyrinėjo kiekvieną smulkmeną, pauostinėjo, valandėlę pamąstė, kreiva akimi skersuodamas į projektą, paskui staiga pakėlė koją, paleido ant brėžinio čiurkšlę ir išėjo netaręs nė žodžio.

Malūno klausimas perskėlė ūkį į dvi nesutaikomas stovyklas. Snieguolis neneigė, kad jį pastatyti būtų be galo sunku. Reikėtų prinešti akmenų, sumūryti iš jų sie-

nas, reikėtų sukalti sparnus, reikėtų gauti dinamą ir laidų. (Kaip jų prasimanyti, Snieguolis nesakė.) Tačiau, jo nuomone, visa tai būtų galima padaryti per metus. O jau tada, skelbė jis, tiek susitaupytų darbo, kad gyvuliams tereikėtų dirbti tris dienas per savaitę. Tuo tarpu Napoleonas ginčijosi, kad šiuo metu svarbiausia yra padidinti maisto gamybą ir kad eikvodami laiką malūnui jie visi išmirsią badu. Taigi susibūrė dvi frakcijos: vieną vienijo šūkis „Balsuokite už Snieguolį ir trijų dienų darbo savaitę", kita — „Balsuokite už Napoleoną ir maisto programą". Vienintelis Benjaminas nesidėjo nei prie vienų, nei prie kitų. Jis netikėjo, kad pagausės maisto, netikėjo, kad vėjo malūnas sumažins darbo. Su malūnu ar be malūno, kalbėjo jis, gyvenimas ir toliau liksiąs toks, koks buvęs — tai yra blogas.

Be ginčų dėl malūno, buvo iškilęs ir ūkio gynybos klausimas. Visi puikiai suprato, kad nors ir pralaimėję Mūšį prie Tvarto, žmonės gali dar sykį — ir ryžtingiau — mėginti atkovoti fermą, idant sugrąžintų Džonso viešpatavimą. Juo labiau kad žinia apie jų nesėkmę plačiai pasklido po apylinkes ir kaimyninių ūkių gyvuliai darėsi vis neramesni. Snieguolis su Napoleonu ir čia nerado bendros kalbos. Napoleono galva, gyvuliams reikėjo skubiai ieškoti ginklų ir pratintis juos vartoti. Snieguolis siūlė siųsti į visas puses kuo daugiau balandžių ir kurstyti gyvulių maištus kitose fermose. Vienas tvirtino, kad nepajėgdami apsiginti jie pasmerkti žūti, kitas teigė, kad jeigu visur kils maištai, gintis nebebūsią nuo ko. Gyvuliai klausėsi vieno, klausėsi kito ir niekaip negalėjo apsispręsti, kuris iš jųdviejų teisus; jie visuomet buvo linkę pritarti tam, kuris tą akimirką juos įtikinėdavo.

Galiausiai atėjo diena, kai Snieguolis baigė braižyti. Artimiausio sekmadienio Sueigoje gyvuliai turėjo balsuoti, imtis ar nesiimti malūno statybos. Visiems susirinkus didžiajame kluone, Snieguolis išėjo į priekį ir, tarpais bliūvaujant avims, išdėstė savo sumetimus, dėl kurių jis ragina statyti vėjo malūną. Po jo pakilo kalbėti Napoleonas. Labai ramiai pareiškęs, kad malūnas — tai gryna nesąmonė ir kad jis niekam nesiūląs balsuoti už, Napoleonas atsisėdo; jis tekalbėjo vos pusę

minutės — rodės, jam visai nerūpi, kokį įspūdį padarys jo žodžiai. Tuomet vėl pašoko Snieguolis ir, perrėkdamas avis, vėl pradėjusias bliauti, ėmėsi karštai agituoti už malūną. Iki šiol gyvulių simpatijos buvo pasidalijusios apylygiai, tačiau iškalbingasis Snieguolis kaipmat palenkė jas į savo pusę. Vaizdžiais sakiniais jis piešė ūkio ateitį — kokia ji būtų, jei gyvuliai nusimestų nemielo darbo naštą. Snieguolį fantazija jau buvo nunešusi toli nuo šiaudapjovių ar ropių kapoklių. Elektra, kalbėjo jis, galėtų sukti kuliamąsias, traukti plūgus ir akėčias, pjauti žolę, kirsti javus, rišti pėdus, be to, kiekvienas tvartas turėtų šviesą, karštą ir šaltą vandenį, būtų šildomas. Snieguoliui baigus, niekas jau neabejojo, už ką bus atiduota balsų dauguma. Tačiau tą akimirką atsistojo Napoleonas ir, keistai sušnairavęs į Snieguolį, žvygtelėjo taip šaižiai, kaip dar niekas nebuvo girdėjęs.

Tuoj pat lauke pasigirdo baisus lojimas, ir dėvyni milžiniško dydžio šunys su antkakliais, kaustytais žalvariu, įsiveržė į kluoną. Jie puolė tiesiai prie Snieguolio, ir šis vos išvengė kaukšinčių dantų, akimirksniu pašokęs ant kojų ir sprukęs pro duris. Šunys išsivijo jį į lauką. Iš nuostabos ir išgąsčio netekę žado gyvuliai išvirto pro duris žiūrėti, kuo baigsis gaudynės. Snieguolis dūmė ilgąja ganykla vieškelio link. Jis skuto kiek kiaulė gali įkabinti, bet šunys lipo jam ant kulnų. Staiga jis suklupo, ir jau atrodė, kad bus sugriebtas, tačiau mikliai pašokęs nuskuodė taip greitai, kaip niekada gyvenime turbūt nebuvo skuodęs. Bet šunys netrukus vėl jį prisivijo. Vienas iš jų buvo benutveriąs Snieguolį už uodegos, tačiau šis laiku ją vikstelėjo ir, sukaupęs paskutines jėgas, suskubo šmurkštelėti pro plyšį tvoroje akimirka anksčiau, negu į ją atsitrenkė šunys. Nuo to laiko niekas daugiau jo nematė.

Iš siaubo pritilę gyvuliai sukiūtino atgal į kluoną. Netrukus parlėkė ir šunys. Iš pradžių niekas negalėjo suprasti, iš kur tie padarai atsirado, bet veikiai paslaptis išaiškėjo: tai buvo tie patys šuniukai, kuriuos Napoleonas kadaise paėmė iš motinų ir slapčia auklėjo. Nors dar ne visai suaugę, jie jau buvo didžiuliai ir atrodė nuožmūs it vilkai. Nuo Napoleono jie nesitraukė nė per

žingsnį. Buvo pastebėta, kad uodegas jam vizgina taip pat, kaip kiti šunys anksčiau vizgindavo fermeriui Džonsui.

Napoleonas drauge su šunimis užsiropštė ant pakylos, nuo kurios Majoras kadaise sakė savo kalbą. Nuo šiol sekmadieninės Sueigos atšaukiamos, pareiškė jis. Jos neduodančios jokios naudos, tai — tuščias laiko gaišinimas. Ateityje visus ūkio reikalus spręs tam tikras kiaulių komitetas, kuriam pirmininkausiąs jis pats. Komitetas posėdžiausiąs uždarai ir po to paskelbsiąs savo nutarimus visiems. Sekmadienių rytais gyvuliai ir toliau rinksis pakelti vėliavą, sudainuoti „Anglų žvėris" ir išklausyti nurodymų kitai savaitei, tačiau jokių diskusijų daugiau nebebūsią.

Nors gyvuliai dar nebuvo atsipeikėję nuo Snieguolio gaudynių, toks pareiškimas sukėlė jų nepasitenkinimą. Kai kurie net būtų protestavę, bet nerado reikiamų žodžių. Netgi Dobilą buvo apėmęs neaiškus nerimas. Jis pastatė ausis ir kelissyk papurtė galvą, stengdamasis surikiuoti mintis, tačiau taip ir nesugalvojo, ką pasakyti. Kiaulės buvo žodingesnės. Keturi peniukšliai pirmoje eilėje nepritariamai sužvigo ir pašokę ant kojų puolė vienas per kitą kalbėti. Bet tuo metu grėsmingai suurzgė šunys, tupintys aplink Napoleoną, ir kiaulės kaipmat nuščiuvo. Staiga avys kurtinamai užbliovė „Keturios kojos — gerai, dvi kojos — blogai!" ir nenutilo kone ketvirtį valandos, užkirsdamos kelią tolesnėms diskusijoms.

Kiek vėliau Spieglys buvo pasiųstas išaiškinti visiems naujos tvarkos privalumų.

— Draugai,— tarė jis,— tikiuosi, kad visi suprantate, kaip aukojasi jūsų labui draugas Napoleonas, užsiversdamas ant pečių tokią sunkią naštą. Nemanykite, draugai, kad vadovauti yra malonumas! Atvirkščiai, tai didžiulė atsakomybė. Draugas Napoleonas, kaip niekas kitas, tvirtai tiki, jog visi gyvuliai yra lygūs. Jis mielai leistų jums tvarkytis kaip patys išmanote. Tačiau jūs galite priimti ir neteisingą sprendimą. Kas tada mūsų laukia? Įsivaizduokite, kas būtų nutikę, jeigu jūs būtumėt aklai nusekę paskui Snieguolį, kuris, kaip dabar žinome, yra nusikaltėlis?

— Jis drąsiai kovėsi Mūšyje prie Tvarto,— įsiterpė kažkuris iš gyvulių.

— Būti drąsiam per maža,— atsakė Spieglys.— Kur kas svarbiau yra ištikimybė ir nuolankumas. Kai dėl Mūšio prie Tvarto, aš neabejoju, kad laikui bėgant mes įsitikinsime, jog Snieguolio vaidmuo buvo gerokai pervertintas. Drausmės, draugai, geležinės drausmės! Toks yra šios dienos šūkis. Priešai tik ir laukia bent vieno klaidingo mūsų žingsnio. Draugai, argi kas nors iš mūsų nori, kad sugrįžtų Džonso laikai?

Vėlgi į tai nebuvo ką atsakyti. Žinoma, niekas nenorėjo, kad grįžtų Džonso laikai; ir jeigu sekmadieninės diskusijos gali jį sugrąžinti, vadinasi, jas reikia nutraukti. Dobilas, šį kartą turėjęs laiko pamąstyti, išreiškė bendrą visų nuomonę: „Draugas Napoleonas, matyt, žino, ką sako". Ir nuo tol prie savo asmeninio šūkio „Dirbsiu dar atkakliau" jis pridūrė dar vieną: „Napoleonas visuomet teisus".

Netrukus orai pasikeitė ir atėjo metas arti. Pašiūrė, kurioje Snieguolis braižė malūno planus, buvo užkalta, ir niekas neabejojo, kad Snieguolio brėžinių ant grindų nebeliko. Kiekvieno sekmadienio rytą, dešimtą valandą, gyvuliai rinkdavosi didžiajame kluone išklausyti nurodymų ateinančiai savaitei. Senojo Majoro kaukolė, per tiek laiko jau išsivaliusi, buvo iškasta ir pamauta ant baslio po vėliava, šalia šautuvo. Pakėlus vėliavą, gyvuliai turėdavo vorele pagarbiai pražygiuoti pro tą vietą ir tik po to sueiti į kluoną. Dabar jie jau nesėdėdavo visi kartu, kaip kad anksčiau. Napoleonas, Spieglys ir paršas vardu Mažimas, gamtos apdovanotas talentu kurti dainas ir eiles, sėdėdavo ant pakylos krašto, apsupti devynių šunų pusračio; kiaulės įsitaisydavo jiems už nugarų. Kiti gyvuliai sėdėdavo priešais — žemesnėje kluono dalyje. Šiurkščiu kareiviškų balsu Napoleonas perskaitydavo įsakymus, ir, vieną sykį sudainavę „Anglų žvėris", gyvuliai išsiskirstydavo.

Trečią sekmadienį po to, kai buvo išguitas Snieguolis, gyvuliai kiek nustebę išgirdo Napoleono pareiškimą, kad vėjo malūnas vis dėlto bus statomas. Napoleo-

nas neaiškino, kodėl jis apsigalvojęs, tik įspėjo visus, kad, norint šią papildomą užduotį atlikti, reikės labai daug ir sunkiai dirbti; gali būti, kad teks netgi sumažinti maisto davinį. Tuo tarpu projektas jau parengtas, apgalvotos net menkiausios detalės. Ištisas tris savaites jį rengęs specialus kiaulių komitetas. Vėjo malūno statybą numatoma užbaigti per dvejus metus.

Tą patį vakarą Spieglys neoficialiai išaiškino gyvuliams, kad Napoleonas iš esmės niekada nebuvo nusiteikęs prieš vėjo malūną. Priešingai, tai jis pirmas pasiūlęs šią idėją, o tas planas, kurį Snieguolis braižė ant pašiūrės grindų, teisybę sakant, pavogtas iš Napoleono. Vėjo malūnas iš tiesų yra Napoleono kūrinys. Tai kodėl, paklausė kažkas, jis taip įnirtingai prieštaravęs? Spieglys nutaisė suktą išraišką. Tai buvusi draugo Napoleono gudrybė. Jis dėjosi prieštaraująs, nes tik taip galėjo atsikratyti Snieguolio, kuris buvo labai pavojingas tipas ir darė visiems blogą poveikį. O dabar, kai Snieguolis pašalintas iš kelio, malūno statybą galima ir pradėti — be jo kišimosi. Toks dalykas, aiškino Spieglys, vadinamas taktika. Strykčiodamas ir vizgindamas uodegą, jis linksmai pakartojo tai kelis kartus: „Taktika, draugai, taktika!" To žodžio reikšmės gyvuliai gerai nesuprato, tačiau Spieglys kalbėjo taip įtikinamai, o trys šunys, atsitiktinai atėję drauge su Spiegliu, urzgė taip grėsmingai, kad visi pasitenkino tuo, ką išgirdę, ir daugiau nieko neklausinėjo.

6

Visus tuos metus gyvuliai plušėjo it vergai. Tačiau dirbdami jautėsi laimingi: netausojo nei jėgų, nei sveikatos, nes žinojo, kad viskas, ką jie daro, yra jų pačių ir jų palikuonių, o ne saujelės žmonių — vagišių ir veltėdžių — labui.

Pavasarį ir vasarą jie dirbo po šešiasdešimt valandų per savaitę, o rugpjūtį Napoleonas paskelbė, kad bus dirbama ir sekmadienio popietę. Tiesa, dirbsią tik savanoriai, tačiau tiems, kurie sekmadienį ilsėsis, davinys bus sumažintas perpus. Vis dėlto netrukus paaiškėjo, kad

kai kurios užduotys taip ir liks neatliktos. Derlius irgi buvo ne toks gausus kaip pernai, o du laukai, kuriuos vasaros pradžioje reikėjo užsodinti šakniavaisiais, nesuarti dirvonavo be jokios naudos. Todėl artėjanti žiema žadėjo būti be galo sunki.

Nenumatytų sunkumų iškilo statant malūną. Ūkis turėjo neblogą klinčių karjerą, be to, gyvuliai atrado Džonso sukauptas didžiules smėlio ir cemento atsargas, taigi visos statybai reikalingos medžiagos buvo po ranka. Tačiau vieno dalyko jie ilgai negalėjo sugalvoti — kaip suskaldyti akmenis į reikiamo didumo gabalus. Atrodė, kad šito niekaip nepadarysi be kirstuvo ir laužtuvo, kuriais joks gyvulys negali dirbti, nes nemoka stovėti ant užpakalinių kojų. Kelias savaites tuščiai prasikamavus, kažkam atėjo į galvą išganinga mintis — panaudoti pačio akmens svorio jėgą. Karjero dugne riogsojo didžiuliai luitai, kurių nebuvo kaip panaudoti. Gyvuliai aprišdavo juos virvėmis ir visi drauge — karvės, arkliai, avys, žodžiu, visi, kas tik pajėgė suimti virvę (kritišką akimirką prisidėdavo net kiaulės)— kankinamai lėtai vilkdavo šlaitu į karjero viršų, o paskui versdavo nuo skardžio atgal, kad subyrėtų į gabalus. Suskaldytus akmenis gabenti jau buvo palyginti paprasta. Arkliai vežė juos vežimais, avys tempė po vieną gabalą; netgi Murielė su Benjaminu įnešė savo indėlį, įsikinkę į seną briką. Baigiantis vasarai, akmenų buvo sukaupta pakankamai ir, kiaulėms vadovaujant, prasidėjo malūno statyba.

Tačiau darbas ėjo sunkiai ir lėtai. Kartais gyvuliai pravargdavo kiaurą dieną, kol užtempdavo į karjero viršų vieną luitą, o ir tas, paskui nustumtas žemyn, ne visuomet suskildavo. Jie apskritai nieko nebūtų nuveikę, jeigu ne Dobilas, kurio jėga turbūt prilygo visų kitų jėgoms kartu sudėjus. Kai luitas pradėdavo slysti atgal ir traukti paskui save gyvulius, kurie iš nevilties imdavo šaukti, tik Dobilui ir pavykdavo įsirėžus jį sulaikyti. Matydami, kaip colis po colio jis ropščiasi į kalną — tankiai šnopuodamas, kanopų galiukais kabindamasis į žemę, platūs šonai nužliaugti prakaito,— gyvuliai negalėjo juo atsižavėti. Kamanė vis įspėdavo jį, kad pasisaugotų,

nepersitemptų, tačiau Dobilas nė neketino jos klausyti. Visiems gyvenimo atvejams jis turėjo atsakymą — du savo šūkius: „Dirbsiu dar atkakliau" ir „Napoleonas visuomet teisus". Jis susitarė su gaidžiu, kad šis rytais žadintų dar ketvirčiu valandos anksčiau. Suradęs laisvą valandėlę — nors ją rasti šiais laikais buvo beveik neįmanoma,— jis vienas eidavo į karjerą, prisikraudavo vežimą skaldytų akmenų ir niekieno nepadedamas tempdavo į statybos vietą.

Nepaisant visų vargų, tą vasarą gyvuliai gana neblogai vertėsi. Nepasakysi, kad maisto jie turėjo daugiau negu Džonso laikais,— bet ir ne mažiau. Jie taip džiūgavo, kad išlaiko patys save, kad nereikia maitinti dar penkių dykaduonių, jog šį džiaugsmą būtų galėjusios aptemdyti tik labai didelės nesėkmės. Be to, daugelis darbų jiems ėjosi kur kas lengviau ir sparčiau nei žmonėms. Tarkim, piktžolės — argi rankomis jas šitaip kruopščiai išravėsi? Arba vėlgi — vogti niekas nevogė, todėl nereikėjo ir daržų ar sodų tverti; taupėsi triūsas ir laikas, kuris anksčiau būdavo gaištamas tvoroms bei varteliams taisyti. Vis dėlto, slenkant vasarai, imta susidurti su įvairiais nepritekliais. Trūko žibalo, vinių, virvių, geležies arkliams kaustyti, trūko sausainių ir blogiausia, kad gyvuliai negalėjo viso to pasigaminti savo ūkyje. Buvo aišku, kad vėliau prireiks sėklų ir dirbtinių trąšų, o ką kalbėti apie įrankius ir galiausiai — mechanizmus vėjo malūnui. Niekas neturėjo jokio supratimo, kaip visa tai gauti.

Vieną sekmadienio rytą, kai gyvuliai susirinko išklausyti nurodymų, Napoleonas pasiskelbė pereinąs prie naujos politikos. Nuo šiol Gyvulių Ūkis imsis prekiauti su kaimyninėmis fermomis; suprantama, ne pasipelnyti ketindamas, o tiesiog tam, kad įsigytų būtiniausių dalykų. Malūno reikmės turi nusverti visus kitus sumetimus, pareiškė Napoleonas. Todėl jis rengiąsi parduoti kaugę šieno ir dalį šįmetinio kviečių derliaus; vėliau, jeigu prireiks daugiau pinigų, teksią pardavinėti ir kiaušinius, kurie visuomet turi paklausą Vilingdone. Vištos, pasakė Napoleonas, turėtų laikyti šią auką garbingu indėliu į malūno statybą.

Dar sykį gyvulius nusmelkė neaiškus nerimas. Niekuomet neturėti jokių reikalų su žmonėmis, neprekiauti, nesinaudoti pinigais — argi ne tokias rezoliucijas, išvarę Džonsą, jie priėmė per pirmąją, nugalėtojų Sueigą? Gyvuliai jas puikiai prisiminė, — ar bent manė, kad prisimena. Keturi jauni paršai, protestavę, kai Napoleonas uždraudė Sueigas, ir šį sykį bandė nedrąsiai kelti balsą, tačiau buvo kaipmat nutildyti šiurpaus šunų urzgimo. Paskui avys kaip paprastai užbliovė „Keturios kojos — gerai, dvi kojos — blogai!", ir trumputis nesklandumas buvo užglaistytas. Galiausiai Napoleonas pakėlė koją, prašydamas tylos, ir paskelbė, kad visos minėtos sutartys jau sudarytos. Niekam iš gyvulių bendrauti su žmonėmis nereikėsią,— tai būtų netgi nepageidautina. Šią naštą jis ketinąs užsikrauti ant savo pečių. Ponas Vimperis, prekybos agentas iš Vilingdono, sutikęs būti tarpininku tarp Gyvulių Ūkio ir pasaulio. Kiekvieno pirmadienio rytą jis užvažiuosiąs į sodybą gauti nurodymų. Kalbą Napoleonas užbaigė jau įprastu šūkiu: „Tegyvuoja Gyvulių Ūkis!" ir, visiems sugiedojus „Anglų žvėris", paleido susirinkimą.

Vėliau Spieglys apėjo ūkį ir nuramino gyvulius. Jis tikino, kad jokios rezoliucijos dėl prekybos ar pinigų niekada nebuvo priimtos — net nesvarstytos. Tai gryniausias prasimanymas, kuriam pradžią, matyt, davusios Snieguolio paskleistos melagystės. Kai kurie gyvuliai dar abejojo, bet Spieglys piktai jų paklausė: „Ar esate tikri, draugai, kad jums neprisisapnavo? Ar galite tokią rezoliuciją parodyti? Kur ji užrašyta?" Ir kadangi nieko panašaus iš tikrųjų užrašyta nebuvo, gyvuliams teliko pripažinti savo klaidą.

Kaip kad buvo sutarta, agentas Vimperis kiekvieną pirmadienį lankėsi ūkyje. Tai buvo suktos išvaizdos žandenuotas žmogelis, besiverčiantis smulkiu bizniu, tačiau, matyt, pakankamai nuovokus, nes anksčiau už kitus suprato, kad Gyvulių Ūkiui reikės tarpininko ir kad čia gali nubyrėti nemenki komisiniai. Gyvuliai su siaubu žiūrėjo į tuos vizitus ir stengėsi laikytis nuo jo atokiau. Vis dėlto, matant, kaip Napoleonas, stovėdamas keturiomis, įsakinėja dvikojui Vimperiui, gyvulius užplūsdavo pasididžiavimas, ir jie palengva taikstėsi su nauja politika. Jų požiū-

ris į žmoniją, palyginti su ankstesniais laikais, šiek tiek pasikeitė. Tuo tarpu žmonių neapykanta klestinčiam Gyvulių Ūkiui nė kiek nesumažėjo; priešingai, dabar žmonės labiau negu bet kada jo nekentė. Jie visi laikė neabejotinu dalyku, kad ūkis anksčiau ar vėliau bankrutuos ir kad iš vėjo malūno, žinoma, išeis šnipštas. Susitikę smuklėse, jie braižė schemas ir įrodinėjo vienas kitam, kad malūnas būtinai sugrius, o jeigu ir stovės, tai neveiks. Vis dėlto, patys to nenorėdami, žmonės jautė tam tikrą pagarbą gyvuliams už jų sugebėjimą ūkiškai šeimininkauti. Štai buvo matyti vien iš to, kad Gyvulių Ūkį jie pradėjo vadinti kaip pridera, liovęsi apsimetinėti, jog tikras pavadinimas — senasis. Be to, jie nustojo remti Džonsą, kuris neteko vilties atgauti turtą ir išsikėlė gyventi į kitą vietą. Gyvulių Ūkis nepalaikė jokių kitokių ryšių su pasauliu, tik per savo agentą Vimperį, tačiau nuolatos sklido gandai, kad Napoleonas turįs dalykiškų pasiūlymų čia Pilkingtonui iš Foksvudo, čia Fredrikui iš Pinčfildo — bet niekuomet, kaip pastebėta, abiems vienu kartu.

Maždaug tuo metu kiaulės nelauktai persikėlė gyventi į trobą. Vėl gyvuliams rodėsi, kad jie lyg ir buvo priėmę kažkokią tam prieštaraujančią rezoliuciją, ir vėl Spiegliui pavyko juos įtikinti, kad nieko panašaus nėra buvę. Tiesiog būtina, kalbėjo jis, kad kiaulės — ūkio smegenys — turėtų ramų kampą darbui. Be to, Vadui (pastaruoju metu Spieglys ėmė šitaip vadinti Napoleoną) vien dėl orumo labiau pritinka gyventi troboje, o ne kažkokioje kiaulidėje. Vis dėlto kai kurie gyvuliai gerokai suglumo išgirdę, kad kiaulės ne tik valgo virtuvėje, ne tik ilsisi svetainėje, bet ir miega lovose. Dobilas kaip visuomet numojo į tai koja, atseit Napoleonas visuomet teisus, tačiau Kamanė, būdama tikra, jog prisimena griežtą priesaką lovoje niekada nemiegoti, nurisnojo prie galukluonio ir ėmė slebizuoti ten užrašytus Priesakus. Nepajėgusi iš paskirų raidžių sudėlioti žodžių, ji atsivedė Murielę.

— Muriele, perskaityk balsu Ketvirtąjį Priesaką. Argi jis nedraudžia miegoti lovoje?

Murielė ilgai prakaitavo skiemenuodama.

— Čia parašyta,— galų gale pranešė ji,— štai kas: „Gyvuliai nemiega lovoje *ant paklodės*".

Keistas dalykas: Kamanė prisiminė, jog Ketvirtajame Priesake jokia paklodė nebuvo minima; bet jeigu jau taip užrašyta, matyt, vis dėlto buvo. Lyg tyčia, pro šalį ėjo Spieglys, lydimas dviejų ar trijų šunų, ir padėjo teisingai viską suprasti.

— Kaip matau, draugai, jau esat girdėję,— pasakė jis,— kad mes, kiaulės, miegame lovose. Kas gi čia bloga? Tikiuosi, jūs nemanote, kad kada nors esam pasisakę prieš lovas? Juk lova — tai tiesiog vieta miegoti. Šiaudų kūlys tvarte, tiesą sakant, irgi yra lova. Mūsų nutarimas buvo nukreiptas prieš paklodes, tą žmonių išmislą. Mes išmetėm paklodes, pasilikom vien antklodes. Ir miegoti labai patogu! Bet to patogumo, užtikrinu jus, draugai, nė kiek ne daugiau, negu mums reikia, norint atgauti jėgas po sunkaus protinio darbo. Juk poilsio iš mūsų neatimsite, tiesa, draugai? Juk nenorėsite, kad mes eitume savo pareigas pervargę? Juk niekas iš jūsų nenori, kad sugrįžtų Džonsas?

Gyvuliai skubiai patikino jį, kad nenori, ir apie tai, kad kiaulės miega lovose, daugiau kalbos nebebuvo. Niekas nebambėjo ir tuomet, kai po kelių dienų buvo paskelbta, kad nuo šiol kiaulės rytais kelsis valanda vėliau už kitus gyvulius.

Rudenį gyvuliai sutiko išvargę, bet laimingi. Metai buvo sunkūs, atsargos žiemai, likusios pardavus dalį šieno ir grūdų, ne itin gausios, tačiau vėjo malūnas, jau įpusėtas statyti, tarytum už viską atlygino. Suvežus derlių, dar laikėsi giedri, sausi orai, ir gyvuliai plūkėsi kaip niekada atkakliai, šventai tikėdami, kad verta kiauras dienas tampyti akmenis iš vienos vietos į kitą, jeigu malūnas bent per pėdą paūgėja. Dobilas netgi keldavosi naktį ir valandą ar porą dirbdavo pats vienas mėnulio šviesoje. Laisvomis valandėlėmis gyvuliai vis vaikštinėdavo aplink kylantį malūną, gėrėdamiesi jo sienų tvirtumu bei statmenumu ir stebėdamiesi, kaipgi jie įstengė sukrauti tokį įspūdingą statinį. Vien senasis Benjaminas nerodė jokio entuziazmo; kaip paprastai, jis ir apie malūną nepratarė nė žodžio, išskyrus tą paslaptingąją frazę, kad asilai gyvena ilgai.

Atėjo lapkritis, papūtė smarkūs pietvakarių vėjai. Malūno statybą teko sustabdyti, nes pasidarė per drėgna maišyti skiedinį. Galop vieną naktį užėjo tokia vėtra,

kad, rodės, dreba trobesių pamatai, o nuo kluono stogo pabiro čerpės. Karkdamos iš siaubo pabudo vištos, visos vienu metu susapnavusios šūvio garsą. Rytą išėję į lauką gyvuliai pamatė, kad nuverstas vėliavos stiebas, o sodo gale augusi guoba išrauta lyg ridikas. Žvilgtelėję į kalvą, gyvuliai net sukliko iš nevilties. Jie išvydo baisų vaizdą — iš malūno buvo likę griuvėsiai.

Gyvuliai galvotrūkčiais puolė į nelaimės vietą. Napoleonas, retai leidžiantis sau pabėgėti, dūmė visų priekyje. Deja, akys nemelavo: jų pastangų vaisius buvo sulygintas su žeme, akmenys, kuriuos jie taip sunkiai skaldė ir tampė, išblaškyti aplinkui. Netekę žado gyvuliai liūdnai spoksojo į griuvėsių krūvą. Napoleonas tylėdamas žingsniavo čia pirmyn, čia atgal, retsykiais pauostinėdamas žemę. Sustandėjusi jo uodega įnirtingai švytavo į šalis,— tai buvo intensyvios protinės veiklos ženklas. Staiga jis stabtelėjo tarytum kažką sugalvojęs.

— Draugai,— ramiai prabilo Napoleonas,— ar žinote, kas dėl to kaltas? Ar žinote, kas tas priešas, kuris atslinkęs naktį nuvertė mūsų malūną? SNIEGUOLIS!— suriaumojo jis griausmingu balsu.— Tai Snieguolio darbas! Piktų kėslų vedamas, norėdamas sužlugdyti mūsų planus ir atkeršyti už gėdingą išvarymą, tas išdavikas atsėlino čionai, prisidengęs nakties tamsa, ir pavertė niekais mūsų visų metų triūsą. Draugai, aš skelbiu Snieguoliui mirties nuosprendį. „Gyvulio Didvyrio" II laipsnio medalis ir pusė statinės obuolių tam, kas pats įvykdys bausmę. Pilna statinė tam, kas atves jį gyvą!

Gyvulius nepaprastai sukrėtė mintis, kad Snieguolis galėjo ryžtis tokiam nusikaltimui. Pasigirdo pasipiktinimo šauksmai, ir visi ėmė svarstyti, kaip sučiupti Snieguolį, jeigu šis kartais sugrįžtų. Bemaž tuoj pat netoliese, žolėje, buvo aptikti kiaulės pėdsakai. Už kelių žingsnių jie nutrūko, bet buvo panašu, kad veda prie skylės tvoroje. Napoleonas įdėmiai juos apuostė ir paskelbė, jog tai Snieguolio pėdos. Jis esą atėjęs iš Foksvudo pusės.

— Negaiškim laiko, draugai!— sušuko Napoleonas, kai visi apžiūrėjo pėdsakus.— Mūsų laukia darbas. Nuo pat šio ryto mes pradedam iš naujo statyti malūną ir dirbsim visą žiemą, lyjant ar sningant. Mes parodysim

niekingam išdavikui, kad mūsų triūsą ne taip lengva sunaikinti. Atminkit, draugai, kad savo planų mes nekeisim — jie turi būti įvykdyti laiku. Pirmyn, draugai! Tegyvuoja vėjo malūnas! Tegyvuoja Gyvulių Ūkis!

7

Žiema buvo nuožmi. Vėtros atnešė šlapdribą ir krušą, paskui užėjo speigai, kurie neatlyžo iki vasario vidurio. Gyvuliai kiek įmanydami atstatinėjo malūną, puikiai suprasdami, kad pasaulis juos stebi ir kad pavyduoliai žmonės netvers iš džiaugsmo, jeigu malūnas nebus laiku užbaigtas.

Žmonės iš piktumo apsimetinėjo, kad netiki, jog malūną sugriovęs Snieguolis; pasak jų, jis subyrėjęs todėl, kad sienos buvusios per plonos. Bet gyvuliai žinojo, kad tai neteisybė. Vis dėlto buvo nutarta šį kartą jas mūryti ne pusantros, o trijų pėdų storumo; tai reiškė, kad prireiks kur kas daugiau akmenų. Ilgą laiką karjeras buvo užpustytas, ir darbas visai nejudėjo į priekį. Šiek tiek pasistūmėti padėjo užėję šalti sausi orai, tačiau dirbti buvo tikra kankynė, ir gyvuliai, nuolat šąlantys ir alkani, jau nebe taip viltingai žvelgė į ateitį. Vien Kamanė su Dobilu nenustojo vilties. Spieglys sakė puikias kalbas apie džiaugsmą dirbti ir darbo didybę, tačiau gyvulius labiau įkvėpdavo Dobilo atkaklumas ir jo nemirtingas šūkis „Dirbsiu dar atkakliau!"

Sausį pritrūko maisto. Grūdų davinys buvo smarkiai sumažintas, o už tai pažadėta papildomai išduoti bulvių. Bet paskui paaiškėjo, kad didžiuma bulvių derliaus sušalo kaupuose, per menkai užpiltuose žemėmis. Tos bulvės suminkštėjo, pakeitė spalvą, ir tik viena kita betiko valgyti. Kartais net po kelias dienas iš eilės gyvuliai mito vien šiaudais bei runkeliais. Artinosi badas.

Žūt būt reikėjo nuslėpti tai nuo pasaulio. Malūno sugriuvimo paakinti žmonės skleidė naujas paskalas apie Gyvulių Ūkį. Vėl paėjo kalbos, kad gyvuliai dvesia nuo bado ir ligų, kad nuolat vieni su kitais pjaunasi, kad plinta kanibalizmas, žudomi jaunikliai. Napoleonas puikiai suprato, kas gresia, jeigu iškils aikštėn tiesa apie padėtį ūkyje, todėl nusprendė per agentą Vimperį paskleis-

ti priešingus gandus. Iki šiol gyvuliai beveik nesusidurdavo su Vimperiu, kai šis kartą per savaitę apsilankydavo ūkyje; tačiau dabar keliems parinktiems gyvuliams, daugiausia avims, buvo prisakyta sukiotis netoliese ir lyg tarp kitko užsiminti, kad maisto davinys ūkyje padidėjęs. Negana to, Napoleonas įsakė apytuščius aruodus iki kraštų pripilti smėlio, o ant viršaus suberti likusius grūdus ir miltus. Nutaikius dingstį, Vimperis buvo įvestas į klėtį ir viena akim galėjo dirstelti į aruodus. Šitaip apgautas, jis ir toliau skelbė pasauliui, kad Gyvulių Ūkyje maisto užtektinai.

Vis dėlto apie sausio pabaigą pasidarė akivaizdu, kad būtinai reikia kur nors gauti bent šiek tiek grūdų. Tomis dienomis Napoleonas retai išeidavo į viešumą, visą laiką leisdamas troboje, kurios duris saugojo nuožmieji šunys. O kai pasirodydavo, tai labai iškilmingai, su šešių šunų palyda, kuri nesitraukė nuo jo nė per žingsnį ir apurgzdavo kiekvieną per arti priėjusį. Dažną sekmadienio rytą jis neateidavo netgi paskelbti įsakymų, o pavesdavo tai padaryti kuriai nors iš kiaulių, paprastai — Spiegliui.

Vieną sekmadienio rytą Spieglys paskelbė, kad vištos, ką tik pradėjusios dėti, privalo atiduoti kiaušinius bendram labui. Mat Napoleonas per Vimperį sudaręs sutartį kas savaitę parduoti po keturis šimtus kiaušinių. Už gautus pinigus ketinama pirkti grūdų ir miltų, kad ūkis išsilaikytų nors iki vasaros, kol palengvės gyvenimo sąlygos.

Tai išgirdusios vištos sukėlė baisų triukšmą. Taip, kadaise jos buvo įspėtos, kad tokios aukos gali prireikti, bet netikėjo, kad taip atsitiks iš tikrųjų. O dabar, protestavo vištos, jos susiruošė perėti, nes artėja pavasaris, ir atimti tokiu metu kiaušinius būtų tolygu vištažudystei. Pirmą sykį po Džonso nuvertimo brendo kažkas panašaus į maištą. Vadovaujamos trijų juodųjų minorkų veislės jaunylių, vištos ryžtingai pasipriešino Napoleono užgaidai. Jos išsirinko tokį kovos būdą: užskridusios ant gegnių, dėjo kiaušinius ten — ir šie tiško į grindis. Napoleonas reagavo greitai ir negailestingai. Jis uždraudė dalinti vištoms lesalą ir paskelbė mirties bausmę tam, kas paduos joms bent vieną grūdelį. Šunys akylai stebėjo, kaip vykdomas šis įsakymas. Vištos tvėrė penkias dienas, paskui

kapituliavo ir grįžo į savo gūžtas. Per tą laiką pasimirė penkios. Jų kūnai buvo užkasti sode, mirties priežastimi paskelbus kokcidiozę. Vimperis apie šį įvykį taip ir nesužinojo, kiaušiniai buvo tiekiami tvarkingai — sykį per savaitę jų pasiimti atvažiuodavo bakalėjininko furgonas.

Visą tą laiką Snieguolio nebuvo nei matyti, nei girdėti. Pasak šnekų, jis slapstėsi vienoje iš kaimyninių fermų — arba Foksvude, arba Pinčfilde. Napoleono santykiai su abiem fermeriais tuo metu krypo į gerąją pusę. Beje, sodybos kieme riogsojo rąstų rietuvė, sukrauta prieš kokią dešimtį metų, Džonsui išretinus bukų giraitę. Rąstai buvo gerai išdžiūvę, ir Vimperis siūlė Napoleonui juos parduoti; abiem kaimynams — tiek Pilkingtonui, tiek Fredrikui — knietėjo juos įsigyti. Napoleonas dvejojo, niekaip negalėdamas išsirinkti, kuriam iš jųdviejų parduoti. Buvo pastebėta, kad, Napoleonui apsisprendus tartis su Fredriku, pasklisdavo žinia, jog Snieguolis slapstosi Foksvude; ir atvirkščiai — Napoleonui linkstant parduoti rąstus Pilkingtonui, visi kalbėdavo, jog Snieguolis gyvenąs Pinčfilde.

Pavasarėjant netikėtai išaiškėjo nerimą keliantis dalykas. Pasirodo, Snieguolis naktimis slapčia lankosi ūkyje! Iš susijaudinimo gyvuliai nebegalėjo ramiai miegoti. Buvo kalbama, kad jis atslenka kiekvieną mielą naktį ir, naudodamasis tamsa, krečia visokiausias šunybes: vagia grūdus, išvarto kibirus su pienu, daužo kiaušinius, ištrypia šiltlysves, graužia vaismedžių žievę. Ilgainiui už visas nesėkmes imta versti kaltę Snieguoliui. Jeigu išduždavo langas ar užsikimšdavo nuotakas, kas nors būtinai pasakydavo, kad, atėjęs nakčia, tai padarė Snieguolis. O kai nusimetė klėties raktas, visas ūkis buvo įsitikinęs, kad Snieguolis paskandino jį šulinyje. Keisčiausia, kad gyvuliai nesiliovė tuo tikėję netgi tada, kai raktas atsirado po miltų maišu. Karvės vienu balsu tvirtino, kad Snieguolis naktį ateina į tvartą ir per patį įmygį jas melžia. Žiurkės, tą žiemą kėlusios daug rūpesčių, taip pat buvo laikomos Snieguolio parankinėmis.

Napoleonas paskelbė įsakymą, kad Snieguolio veikla turi būti nuodugniai ištirta. Šunų svitos lydimas — kiti gyvuliai sekė iš paskos, laikydamiesi pagarbaus atstumo

— jis apėjo visą ūkį ir kruopščiai apžiūrėjo kiekvieną trobesį. Kas keli žingsniai Napoleonas sustodavo ir uostinėdavo žemę, ieškodamas Snieguolio pėdsakų, kuriuos sakėsi galįs aptikti pagal kvapą. Jis apšniukštinėjo kiekvieną kluono, tvarto, vištidės, daržo kampelį ir beveik visur surado Snieguolio buvimo žymių. Įbedęs šnipą į žemę, Napoleonas kelissyk garsiai sušniukšėdavo ir imdavo baisiu balsu šaukti: „Snieguolis! Jis čia buvo! Aiškiai jaučiu jo kvapą!" Išgirdę minint Snieguolį, šunys prašiepdavo iltis ir užstaugdavo taip, kad gyvuliams stingdavo kraujas.

Visa tai juos gerokai įbaugino. Jiems ėmė atrodyti, kad Snieguolis — tai kažkokia piktoji dvasia, kuri nematoma nuolatos tvyro ore ir graso užleisti nelaimėmis. Vakare Spieglys sukvietė gyvulius ir nerimo kupinu veidu pranešė turįs svarbių žinių.

— Draugai!— suspiegė jis, nervingai straksėdamas.— Atskleisti siaubingi dalykai. Snieguolis parsidavė Fredrikui, kuris šiuo metu klastingai rezga planą mus pulti ir užkariauti ūkį! Snieguolis rodys jam kelią. Bet ne tai blogiausia. Mums visuomet atrodė, kad sukilti prieš mus Snieguolį pastūmėjo tuštybė ir garbės troškimas. Tačiau mes klydome, draugai. Ar žinote, kokia buvo tikroji priežastis? Snieguolis tarnavo Džonsui jau nuo pat pradžių! Jis visą laiką buvo slaptas Džonso agentas. Tai įrodo jo palikti dokumentai, kuriuos mes tik dabar aptikome. Mano galva, draugai, tai daug ką paaiškina. Argi mes savo akimis nematėme, kaip jis stengėsi — laimė, nesėkmingai,— kad mes pralaimėtume Mūšį prie Tvarto?

Gyvuliai apstulbo. Tokia piktadarybė buvo kur kas niekšingesnė už malūno sugriovimą. Išsyk jie netgi negalėjo tuo patikėti. Visi jie prisiminė matę — ar bent tarėsi prisimeną,— kaip Snieguolis vedė juos į Mūšį prie Tvarto, kaip drąsino iš naujo telkdamas pajėgas ir kaip nė nestabtelėjo, Džonso šratų sužeistas į nugarą. Iš pirmo žvilgsnio tai visai nesiderino su išdavyste. Netgi Dobilas, retai ko klausiantis, buvo sutrikęs. Jis atsigulė, parietė priekines kojas, užsimerkė ir su didžiausiu vargu šiaip taip suformulavo savo mintį:

— Aš netikiu tuo. Snieguolis narsiai kovėsi Mūšyje

prie Tvarto. Pats mačiau. Argi mes nedavėm jam už tai „Gyvulio Didvyrio" I laipsnio medalio?

— Drauge Dobilai, tai buvo mūsų klaida. O dabar žinom — visa tai surašyta slaptuose dokumentuose, kuriuos mes atradom,— kad iš tikrųjų Snieguolis ketino mus visus nuvesti į pražūtį.

— Jį sužeidė,— prieštaravo Dobilas,— mačiau jį pasruvusį krauju.

— Taip buvo sumanyta!— sušuko Spieglys.— Džonso šūvis tik drėkstelėjo jam nugarą. Galėčiau parodyti paties Snieguolio užrašus, jeigu jūs mokėtumėt skaityti. Iš anksto buvo planuota, kad Snieguolis lemiamą akimirką duos ženklą trauktis ir užleis mūšio lauką priešui. Ir jam beveik pavyko, netgi drįsčiau tvirtinti, tikrai būtų pavykę tai padaryti, jeigu ne mūsų šaunusis Vadas Draugas Napoleonas. Argi neatsimenate, kaip tą akimirką, kai Džonso samdiniai įsiveržė į kiemą, Snieguolis staiga apsisuko ir šoko bėgti, o daugelis gyvulių — jam iš paskos? Nejaugi užmiršote, kad tada, kai visus apėmė panika ir mūšis atrodė pralaimėtas, Draugas Napoleonas puolė į priekį šaukdamas „Mirtis žmonijai!" ir suleido dantis Džonsui į koją. Draugai, jūs privalote tai prisiminti!— sušuko Spieglys, šokinėdamas į šalis.

Išvydę taip vaizdžiai nupieštą mūšio paveikslą, gyvuliai iš tiesų šį bei tą prisiminė. Bent jau tai, kad lemiamą mūšio akimirką Snieguolis iš tikrųjų leidosi bėgti. Tačiau Dobilas vis nenurimo.

— Aš netikiu, kad Snieguolis nuo pat pradžių buvo išdavikas,— pasakė jis.— Kitas dalykas, ko jis pridarė paskui. Aš manau, kad Mūšyje prie Tvarto jis buvo mūsiškis.

— Mūsų Vadas Draugas Napoleonas,— pareiškė Spieglys, lėtai ir tvirtai tardamas žodžius,— kategoriškai yra pasakęs — pabrėžiu, kategoriškai,— kad Snieguolis buvo Džonso agentas dar nuo tų laikų, kai apie Sukilimą nė nesvajojome.

— Ak, tada kitas reikalas!— susigriebė Dobilas.— Jeigu Draugas Napoleonas taip sako, vadinasi, taip ir buvo.

— Štai vertas atsakymas, drauge! — šūktelėjo Spieglys, tačiau buvo pastebėta, kad jis itin nemaloniai dėbtelėjo į Dobilą savo mažomis blizgančiomis akutėmis.

Jau buvo benueinąs, bet stabtelėjo ir reikšmingai pridūrė: — Įspėju visus gyvulius, kad būtumėt budrūs. Turim pagrindą manyti, kad šią akimirką tarp mūsų šmaižo slapti Snieguolio agentai!

Praėjus keturioms dienoms, Napoleonas liepė gyvuliams pavakare susirinkti prie trobos. Kai visi susirinko, Napoleonas išėjo į kiemą pasidabinęs abiem medaliais (neseniai jis buvo suteikęs sau „Gyvulio Didvyrio" I ir II laipsnio vardus) ir apspistas devynių didžiųjų šunų, kurie šokčiojo aplinkui ir taip urzgė, kad gyvulius net šiurpuliai varstė. Jie stovėjo nedrįsdami nė pakrutėti, tarsi nujausdami, kad netrukus turi nutikti kažkas baisaus.

Napoleonas valandėlę rūsčiai žvelgė į minią, paskui žvygtelėjo ausį rėžiančiu balsu. Tuojau pat šunys liuoktelėjo į priekį, nutvėrė už ausų keturis paršus ir, spiegiančius iš siaubo bei skausmo, atvilko prie Napoleono kojų. Paragavę ištryškusio kraujo šunys, rodės, visai pasiuto. Gyvulių nuostabai, trys iš jų puolė Dobilą. Dobilas, pamatęs juos atlekiančius, laiku išmetė į priekį didžiulę kanopą, pasigavo vieną ore ir prispaudė prie žemės. Šuo sucypė, prašydamas pasigailėti, o kiti du spruko šalin pabrukę uodegas. Dobilas klausiamai pažvelgė į Napoleoną: nutrėkšti šunį ar paleisti? Napoleono išraiška lyg ir persimainė, jis griežtai paliepė Dobilui šunį paleisti; tada Dobilas kilstelėjo koją, ir aplamdytas šuo kaukčiodamas nuspūdino.

Netrukus sąmyšis nurimo. Keturi paršai drebėdami, kaltės paženklintais snukiais laukė, kas bus toliau. Napoleonas pasiūlė jiems prisipažinti, kokius nusikaltimus yra padarę. Tai buvo tie patys keturi paršai, kurie protestavo, kai Napoleonas panaikino sekmadienines Sueigas. Daugiau jų raginti nereikėjo — jie prisipažino, kad palaikė slaptus ryšius su Snieguoliu, kad talkino jam griaunant malūną ir kad buvo su juo susimokę Gyvulių Ūkį perduoti Fredrikui. Dar jie pridūrė, kad Snieguolis jiems kaip paslaptį sakęs, jog ilgus metus jis buvo Džonso agentas. Paršams baigus kalbėti, šunys prišokę perplėšę jiems gerkles, o Napoleonas kraupiu balsu pasiteiravo, ar daugiau niekas neturi ką prisipažinti.

Tuomet į priekį išėjo trys vištos, nepavykusio „kiaušinių maišto" vadeivos, ir pasisakė sapne mačiusios Snieguolį, kuris kurstęs jas nepaklusti Napoleono įsakymams. Visos trys irgi buvo nudaigotos. Tada išėjo žąsis ir prisipažino pernai javapjūtės metu nuslėpusi šešias kviečių varpas, kurias paskui naktimis lesusi. Po jos viena avis prisipažino, kad šlapinosi į geriamą vandenį (tai daryti, jos teigimu, paskatinęs Snieguolis), kitos dvi — kad nužudė iškaršusį aviną, nepaprastai atsidavusį Napoleono šalininką, užvaikiusios jį, kosulio draskomą, aplink laužą. Visos jos buvo čia pat nugalabintos. Prisipažinusiųjų ir nubaustųjų vis daugėjo. Prie Napoleono kojų iškilo kalnas lavonų, oras pradviso krauju, čia neregėtu nuo pat Džonso išvarymo.

Kai viskas pasibaigė, likusieji gyvuliai, išskyrus kiaules ir šunis, būriu išslinko iš kiemo. Sukrėsti ir prislėgti, jie nebesuvokė, kas yra baisiau — išdavystė tų, kurie susidėjo su Snieguoliu, ar žiauri bausmė, ką tik įvykdyta jų akyse. Senais laikais jiems ne sykį teko būti liudininkais tokių pat siaubingų kruvinų scenų, tačiau ši atrodė kur kas kraupesnė — todėl, kad dabar jie žudė vieni kitus. Nuo tos dienos, kai pabėgo Džonsas, joks gyvulys nebuvo nužudęs kito gyvulio, netgi žiurkės. Jie visi patraukė prie kalvelės, kur stūksojo neužbaigtas malūnas, ir sugulė tenai, susispietę į krūvą lyg būtų išsiilgę šilumos: Kamanė, Murielė, Benjaminas, karvės, avys ir pulkelis vištų bei žąsų — žodžiu, visi, išskyrus katę, kažkur prapuolusią prieš pat Napoleono įsakymą susirinkti. Valandėlę jie tūnojo tylėdami. Vienas Dobilas buvo likęs stovėti. Jis nenustygo vietoje, ilga juoda uodegà šmaukšėjo sau per šonus ir retkarčiais tyliai žvingtelėdavo kraipydamas galvą. Galop tarė:

— Nieko nesuprantu. Jeigu anksčiau kas būtų pasakęs, kad ūkyje gali dėtis tokie dalykai, niekada nebūčiau tuo patikėjęs. Matyt, čia esama ir mūsų kaltės. Ko gero, vienintelė išeitis — dar daugiau dirbti. Nuo šiol aš rytais kelsiuos visa valanda anksčiau.

Ir nerangiai it dramblys Dobilas nurisnojo į karjero pusę. Iki sutemstant jis spėjo atitempti iki malūno du pilnus vežimus akmenų.

Gyvuliai tylėdami spaudėsi aplink Kamanę. Nuo kalvelės, ant kurios jie gulėjo, kaip ant delno buvo matyti beveik visas ūkis — ilgoji ganykla, besidriekianti išilgai viešojo kelio, pievos, giraitė, tvenkinys, tankiai sužaliavusių kviečių laukas ir raudoni sodybos stogai su virstančiais iš kamino dūmais. Buvo giedras pavasario vakaras. Žolę ir sprogstančius krūmus auksino įžulnūs saulės spinduliai. Dar niekada ūkis — gyvuliai kiek nustebę prisiminė, kad tai jų ūkis, kad jiems čia priklauso kiekviena žemės pėda — neatrodė toks patrauklus. Kamanės akyse sublizgo ašaros. Jeigu ji mokėtų išreikšti savo mintis, būtinai pasakytų, kad ne apie tai jie svajojo tais laikais, kai ryžosi pradėti kovą su žmonių giminės priespauda. Ne tokių šiurpių žudynių vaizdai švietė jiems kaip žiburys tą naktį, kai senasis Majoras pirmąsyk paragino sukilti. Savo menku proteliu ateitį ji įsivaizdavo kitaip — kaip naują visuomenę, kur negresia nei badas, nei botagas, kur visi yra lygūs, kiekvienas dirba kiek pajėgia, stiprieji globoja silpnuosius, kaip kad ji saugojo pasimetėlius ančiukus, senajam Majorui sakant savo kalbą. Vietoj šito — ji niekaip negali suprasti kodėl — atėjo laikai, kai niekas nedrįsta pasakyti, ką galvoja, kai visur zuja nuožmūs urzgiantys šunys, kai esi verčiamas žiūrėti, kaip draskomi į gabalus tavo draugai, prisiėmę baisingas kaltes. Ne, ji negalvojanti maištauti ar nepaklusti. Ji žino, kad, šiaip ar taip, dabar jie gyvena kur kas geriau negu Džonso laikais ir kad visų svarbiausia yra neleisti sugrįžti žmonėms. Kas beatsitiktų, ji liks ištikima bendram reikalui, atkakliai dirbs, vykdys visus nurodymus ir besąlygiškai pripažins vadovu Napoleoną. Bet vis dėlto ne šito ji tikėjosi drauge su kitais gyvuliais, ne tam liejo prakaitą. Ne tam jie statė vėjo malūną, ne dėl to ėjo prieš atstatytą Džonso šautuvą. Tokios buvo jos mintys, nors žodžių joms išreikšti ir trūko.

Galop, tarsi pajutusi, kuo galėtų pakeisti žodžius, kurių nepajėgia rasti, Kamanė užniūniavo „Anglų žvėris". Aplink ją susispietę gyvuliai pritarė ir sudainavo dainą tris kartus — labai melodingai, bet lėtai ir liūdnai — kaip dar niekada nebuvo dainavę.

Vos pabaigus trečią kartą dainuoti, pasirodė Spieglys, lydimas dviejų šunų. Iš jo išraiškos buvo galima spėti, kad jis turi kažką svarbaus pasakyti. Ir tikrai, Spieglys pranešė, kad specialiu Draugo Napoleono įsaku daina „Anglų žvėrys" uždrausta ir nuo šiol nevalia jos dainuoti.

Gyvuliai apstulbo.

— Kodėl? — sušuko Murielė.

— Ji jau atgyveno, drauge Muriele,— šaltai atsakė Spieglys.— Tai buvo Sukilimo daina. O Sukilimas jau užbaigtas. Nubausdami išdavikus, šiandieną padėjome paskutinį tašką. Tiek su išorės, tiek su vidaus priešais susidorota visiems laikams. „Anglų žvėrys" išreiškė mūsų troškimą sukurti geresnę visuomenę. Ir štai tokia visuomenė sukurta. Akivaizdu, kad toji daina nebeteko prasmės.

Kad ir labai įbauginti, kai kurie gyvuliai gal būtų protestavę, tačiau tą akimirką avys kaip paprastai užbliovė „Keturios kojos — gerai, dvi kojos — blogai!", ir tuo bliovimu, kuris truko keletą minučių, užbaigė diskusiją.

Taigi „Anglų žvėrių" daugiau nebuvo girdėti. Vietoj jos poetas Mažimas sukūrė naują dainą, kurios pirmieji žodžiai buvo tokie:

Duodu žodį — mūsų ūkis
Per mane nebus nusmukęs!

Ji buvo dainuojama kiekvieno sekmadienio rytą, keliant vėliavą. Tačiau, gyvulių nuomone, nei jos melodija, nei žodžiai nesmigo į širdį taip, kaip „Anglų žvėrių".

8

Praėjus kelioms dienoms, kai išblėso egzekucijų įvarytas siaubas, gyvuliai prisiminė — ar tarėsi prisimeną,— kad Šeštasis Priesakas skelbė: „Gyvuliai nežudo vienas kito". Nors niekas ir nedrįso apie tai užsiminti, girdint kiaulėms arba šunims, tačiau visi jautė, kad žudynės jam prieštarauja. Kamanė paprašė Benjami-

ną perskaityti jai Šeštąjį Priesaką, bet šis kaip visada atsisakė kištis į tokius reikalus. Tuomet ji prisikalbino Murielę. Murielė balsu perskaitė: „Gyvuliai nežudo vienas kito *be priežasties*". Kažkodėl pastarieji du žodžiai gyvuliams buvo iškritę iš atminties. Tačiau dabar jie įsitikino, kad priesakas nebuvo pažeistas; juk aišku, kad žudyti išdavikus, parsidavusius Snieguoliui, priežasčių pakanka.

Tais metais gyvuliai dirbo dar daugiau, negu praėjusiais. Juk sumūryti dvigubai storesnes sienas ir numatytu laiku užbaigti malūno statybą, neatsitraukiant nuo ūkio darbų, — tai milžiniškas triūsas. Kartais gyvuliams net imdavo atrodyti, kad jų darbo diena ilgesnė, o maistas menkesnis negu Džonso laikais. Kiekvieną sekmadienio rytą Spieglys iš ilgos popieriaus juostos skaitydavo jiems skaičių stulpelius, įrodančius, kad vienos rūšies maisto gamyba padidėjo dviem šimtais procentų, kitos rūšies — trim šimtais, trečios — penkiais šimtais procentų. Gyvuliai neturėjo jokio pagrindo netikėti, juo labiau kad daugelis jau gerai neatsiminė, kaip gyveno iki Sukilimo. Vis dėlto pasitaikydavo dienų, kai jiems atrodydavo, kad verčiau turėti mažiau skaičių, o daugiau maisto.

Visi įsakymai dabar atkeliaudavo per Spieglį arba kurią nors iš kiaulių. Napoleonas pasirodydavo viešumoje ne dažniau kaip dusyk per mėnesį. Tomis retomis progomis jį lydėjo ne vien šunys, bet ir juodas gaidys, kuris žygiuodavo priekyje ir nelyginant trimitininkas garsiai sukakariekuodavo prieš prabylant pačiam Napoleonui. Pasak kalbų, netgi troboje Napoleonas gyveno atskirai nuo kitų kiaulių. Jis valgydavo vienas, patarnaujamas dviejų šunų, ir tik iš brangaus pietų servizo, laikomo stiklinėje svetainės indaujoje. Be to, buvo paskelbta, kad šventinis šūvis bus iššaunamas ne tik per abejas metines, bet ir Napoleono gimimo dieną.

Napoleono niekas nebevadino tiesiog Napoleonu. Jo vardas dabar buvo tariamas itin oficialiai — Mūsų Vadas Draugas Napoleonas; be to, kiaulės vis prikurdavo tokių titulų, kaip Visų Gyvulių Tėvas, Žmonijos Siaubas,

Avidžių Gynėjas, Ančiukų Bičiulis ir t.t. Ašaros riedėdavo Spieglio skruostais, kai jis sakydavo kalbas apie Napoleono išmintį, širdies kilnumą, apie tai, kaip karštai Napoleonas myli visus gyvulius, ypač tuos nelaimingiausius, kurie dar skendi tamsybėje ir vergovėje anapus ūkio tvoros. Tapo įprasta priskirti Napoleonui kiekvieną ūkio laimėjimą, kiekvieną pasitaikančią sėkmę. Dažnai būdavo galima išgirsti vištą sakant: „Mūsų Vadui Draugui Napoleonui vadovaujant, per šešias dienas aš sudėjau penkis kiaušinius"; arba karvės, gardžiai sriaubdamos iš tvenkinio, šūktelėdavo: „Dėkui Draugui Napoleonui už tokį skanų vandenį!" Visuotinius jausmus gerai išreiškė eilės, pavadintos „Draugas Napoleonas", kurias sukūrė poetas Mažimas:

Našlaičių globėjau!
Laimės nešėjau!
Lovio viešpatie! Virpa širdis,
Kai žvelgiu aš į budrią,
Į valdingą ir gudrią,
Tavo akį it saulė,
Draugas Napoleonai!

Tai tu mums, vade, davei,
Ką mėgsta visi gyvuliai,—
Sočiai pilvą prigrūsti, ant šiaudų kiek nusnūsti;
Gyvis mažas ar didis
Trokšta gardo ramybės,
Tu valdai iš aukštybės,
Draugas Napoleonai!

Jei turėčiau žinduklį,
Dar nespėjus jam ūgtelt
Sulig buteliu pintu arba sulig kočėlu,
Jis išmokti turėtų
Tau paklusti, kriuksėtų
Net gimtinė skambėtų:
„Draugas Napoleonai!"

Napoleonas eiles pagyrė ir liepė užrašyti jas, kaip ir Septynetą Priesakų, ant didžiojo kluono sienos — tik

priešingame gale. Jas apvainikavo Napoleono portretas (profiliu), baltais dažais nutapytas Spieglio.

Tuo tarpu Napoleonas, tarpininkaujant Vimperiui, vedė painias derybas su Fredriku ir Pilkingtonu. Rąstų rietuvė vis dar stovėjo neparduota. Fredrikui labiau magėjo ją nusipirkti, bet jis niekaip nenorėjo mokėti tikros kainos. Tuo pačiu metu atsinaujino gandai, kad Fredrikas su savo vyrais kėsinasi pulti ūkį ir sugriauti vėjo malūną, dėl kurio jis šėlstąs iš pavydo. Snieguolis, kaip žinia, tebelindėjo Pinčfilde. Vasaros viduryje gyvulių nerimą sukėlė trys vištos, prisipažinusios, kad Snieguolio inspiruotos sudarė suokalbį nužudyti Napoleoną. Jos bemat buvo nubaustos mirties bausme, ir imtasi papildomų atsargumo priemonių. Dabar Napoleono lovą naktimis saugojo keturi šunys — po vieną prie kiekvieno kampo,— o jaunas kiaulėnas vardu Raudonakis gavo užduotį ragauti visą jo maistą, kad kartais nebūtų užnuodytas.

Maždaug tuo metu buvo paskelbta, kad Napoleonas nutarė parduoti rąstus Pilkingtonui; taip pat buvo numatyta sudaryti sutartį su Foksvudu keistis kai kuriais produktais. Napoleono ir Pilkingtono santykiai, nors ir palaikomi vien per Vimperį, dabar buvo bemaž draugiški. Gyvuliai nepasitikėjo Pilkingtonu, kaipo žmogumi, tačiau jiems Pilkingtonas buvo kur kas mielesnis už Fredriką, kurio jie bijojo ir nekentė. Slenkant vasarai ir malūno statybai einant prie pabaigos, ėmė stiprėti gandai apie artėjantį klastingą puolimą. Buvo kalbama, kad Fredrikas ketinąs pasiųsti prieš juos dvi dešimtis šautuvais ginkluotų vyrų, kad jis jau papirkęs teisėjus bei policiją, ir šie užmerksią akis, jeigu tik jam pavyksią užvaldyti Gyvulių Ūkio nuosavybės dokumentus. Negana to, iš Pinčfildo vis prasiskverbdavo šiurpios žinios apie Fredriko žiaurų elgesį su gyvuliais. Jis negyvai užplakęs nukaršusį arklį, badu marinąs savo karves, židinyje sudeginęs šunį, vakarais prasimanąs sau pramogą: gaidžiams prie pentinų pririšąs po puselę skutimosi peiliuko ir suleidžiąs peštis. Gyvulių kraujas virte virė iš įniršio, girdint kas daroma su jų draugais, ir kartais jie tiesiog reikalaudavo leidimo pulti Pinčfildo fermą,

išvyti jos žmones ir išlaisvinti gyvulius. Bet Spieglys patardavo jiems vengti skubotų veiksmų ir pasikliauti Draugo Napoleono strategija.

Tačiau priešiškumas Fredrikui nė kiek nemažėjo. Vieną sekmadienio rytą Napoleonas pasirodė kluone ir paaiškino susirinkusiems gyvuliams, kad jis niekada negalvojęs parduoti rąstų Fredrikui; orumas jam neleidžiąs turėti reikalų su tokiais niekšais. Balandžiams, iki šiol siuntinėjamiems platinti Sukilimo naujienų, buvo griežtai uždrausta tūpti Foksvude, taip pat liepta ankstesnį šūkį „Mirtis žmonijai!" pakeisti kitu: „Mirtis Fredrikui!" Vasaros pabaigoje buvo atskleista dar viena Snieguolio klasta. Mat kviečiuose priviso piktžolių, ir pavyko nustatyti, kad tai Snieguolis primaišęs jų sėklų į grūdus per vieną iš savo naktinių apsilankymų. Žąsinas, įsipynęs į tą sąmokslą, prisipažino savo kaltę Spiegliui ir nieko nelaukdamas nusižudė — prisirijo šunvyšnių. Be to, gyvuliai sužinojo, kad Snieguolis niekada nebuvo apdovanotas — nors daugelis tuo iki šiol tikėjo — „Gyvulio Didvyrio" I laipsnio medaliu. Tai buvo paprasčiausia legenda, kurią po Mūšio prie Tvarto skleidęs pats Snieguolis. Ką jau kalbėti apie medalius, jeigu po mūšio jis buvo pasmerktas už bailumą. Ir vėlgi kai kuriuos gyvulius tai išmušė iš vėžių, bet Spiegliui netrukus pavyko juos įtikinti, kad paprasčiausiai šlubuojanti jų atmintis.

Rudenį, sukaupę paskutines jėgas — bemaž tuo pat metu reikėjo doroti ir derlių — gyvuliai vargais negalais baigė statyti vėjo malūną. Tiesa, dar reikėjo įtaisyti mechanizmus — Vimperis dėl jų vedė derybas, tačiau pats statinys buvo užbaigtas. Nepaisant patyrimo stokos, primityvių įrankių, visokiausių nesėkmių ir Snieguolio išdavystės, gyvuliams pavyko nugalėti visus sunkumus ir atlikti šį darbą tiksliai numatytu laiku! Nuvargę, bet išdidūs gyvuliai vis vaikščiojo aplink savo šedevrą, kuris, jų akimis žiūrint, atrodė netgi gražesnis už tą, kurį sugriovė Snieguolis. Ir sienos buvo dusyk storesnės negu ano. Tokių jau niekas neišvers, tokias galima tik išsprogdinti! Galvojant apie tai, kiek čia įdėta vargo, kiek kartų buvo pulta ir kelta iš nevilties ir kaip smarkiai pasikeis jų gyvenimas, kai pradės suktis malūno

sparnai bei dinamos,— galvojant apie tai, nuovargį kaip letena, nuėmė, ir gyvuliai ėmė laigyti aplink malūną džiaugsmingai šūkaudami. Pats Napoleonas, lydimas šunų ir gaidžio, atėjo patikrinti užbaigto darbo; jis asmeniškai pasveikino gyvulius su dideliu laimėjimu ir paskelbė, kad malūnas bus pavadintas Napoleono vardu.

Po dviejų dienų gyvuliai buvo sušaukti į neeilinį susirinkimą. Jie apstulbo iš nuostabos, kai Napoleonas pranešė pardavęs rąstus Fredrikui. Rytoj pat atvykstą Fredriko vežimai jų išsigabenti. Visą tariamos draugystės su Pilkingtonu laikotarpį Napoleonas, pasirodo, slapčiomis vedė derybas su Fredriku.

Bet kokie santykiai su Foksvudu buvo nutraukti, Pilkingtonui pasiųsti užgaulūs laiškai. Balandžiams liepta vengti Pinčfildo fermos ir šūkį „Mirtis Fredrikui!" pakeisti „Mirtis Pilkingtonui!" Kartu Napoleonas užtikrino gyvulius, kad gandai apie artėjantį antpuolį yra melagingi, o pasakos apie Fredriko žiaurų elgesį su savo gyvuliais — gerokai perdėtos. Visiškai tikėtina, kad šių paskalų šaltinis — Snieguolis ir jo agentai. Paaiškėjo ir tai, kad iš tiesų Snieguolis niekada nesislapstęs Pinčfildo fermoje; jis ten kaip gyvas nėra buvęs, o gyvena — ir gana prabangiai — Foksvude, išlaikomas Pilkingtono. Kiaulės neatsižavėjo Napoleono gudrumu. Dėdamasis Pilkingtono draugu, jis privertė Fredriką sutikti su dvylika svarų didesne kaina. Didžiulę Napoleono išmintį, kalbėjo Spieglys, rodo tai, kad jis nepasitikįs niekuo, netgi Fredriku. Tas Fredrikas norėjęs mokėti už rąstus ne pinigais, o kažkuo, ką jis vadinąs čekiu; panašu, jog tai buvo paprasčiausias popiergalis, kuriuo pasižadama sumokėti tam tikrą sumą., Bet Napoleonas pasirodęs gudresnis. Jis pareikalavęs tikrų penkiasvarių banknotų — ir ne išvežus, o prieš išvežant rąstus. Fredrikas tuos pinigus jau sumokėjęs; jų kaip tik užteksią malūno mechanizmams nupirkti.

Tuo tarpu rąstai buvo skubiai kraunami į vežimus. Išvažiavus paskutiniajam, buvo sušauktas kitas neeilinis susirinkimas — Fredriko banknotams apžiūrėti. Palaimingai šypsodamasis, užsikabinęs abu medalius, Napoleonas gulėjo šiaudų guolyje ant pakylos, prie šono

pasidėjęs pinigus, dailiai sukrautus į porceliano lėkštę. Gyvuliai vorele slinko pro ją, ir kiekvienas galėjo spoksoti iki soties. Dobilas, prikišęs nosį, net apuostė banknotus, ir balti plonyčiai popierėliai sušiugždėjo nuo dvelksmo.

Po trijų dienų kilo didelis triukšmas. Į sodybą atrūko mirtinai perbalęs Vimperis ir, nubloškęs dviratį viduryje kiemo, stačia galva puolė trobon. Akimirksniu iš Napoleono apartamentų pasigirdo įtūžio smaugiamas riaumojimas. Žinia apie tai, kas nutiko, pasklido po ūkį gaisro greitumu. Banknotai buvo suklastoti! Fredrikui rąstai atiteko už dyką!

Napoleonas tuojau pat sukvietė gyvulius ir kraupiu balsu perskaitė mirties nuosprendį Fredrikui. Sučiuptas Fredrikas būsiąs gyvas išvirtas. Kartu Napoleonas įspėjo, kad po šitokios suktybės galima tikėtis patiės blogiausio. Bet kurią akimirką Fredrikas ir jo žmonės gali pradėti seniai rengtą puolimą. Visose ūkio prieigose buvo pastatyti sargybiniai. Be to, keturi balandžiai nuskraidino į Foksvudą taikingus siūlymus, tikintis, jog tai padės atkurti gerus santykius su Pilkingtonu.

Kitą rytą priešai užpuolė ūkį. Per pusryčius atbėgo žvalgai ir pranešė, kad Fredrikas su savo sėbrais jau įžengė pro didžiuosius vartus. Gyvuliai drąsiai stojo į kovą, tačiau šį sykį pergalę pasiekti buvo ne taip lengva, kaip Mūšyje prie Tvarto. Kai priešininkus teskyrė penkios dešimtys žingsnių, penkiolika vyrų, ginkluotų pustuziniu šautuvų, pradėjo įnirtingai šaudyti. Kurtinančio pokšėjimo ir zvimbiančių šratų pabūgę gyvuliai netrukus ėmė trauktis, nors Napoleonas su Dobilu ir stengėsi įkvėpti jiems drąsos. Ne vienas jau buvo sužeistas. Gyvuliai išsislapstė trobesiuose ir išsigandę spoksojo pro plyšius sienose. Visa didžioji ganykla kartu su malūnu buvo priešo rankose. Valandėlę netgi Napoleonas atrodė sutrikęs. Jis žingsniavo iš vieno kampo į kitą, netardamas nė žodžio; sustandėjusi jo uodega nervingai trūkčiojo. Ilgesingi žvilgsniai krypo į Foksvudo pusę. Jeigu ateitų į pagalbą Pilkingtonas su vyrais, dar būtų galima tikėtis pergalės. Bet čia sugrįžo keturi balandžiai, vakar siųsti pas Pilkingtoną. Vienas laikė snape

popieriaus skiautę. Joje pieštuku buvo parašyta: „Taip jums ir reikia".

Fredrikas su savo žmonėmis tuo tarpu apstojo malūną. Gyvuliai nuščiuvo. Vienas iš vyrų paėmė į rankas laužtuvą, kitas — kūjį.

— Beviltiška!— sušuko Napoleonas.— Mūsų sienos tokiems žaisliukams per storos. Šitaip jie vargs visą savaitę. Nebijokit, draugai!

Tačiau Benjaminas ir toliau įdėmiai stebėjo žmonių veiksmus. Tiedu su laužtuvu ir kūju ties pamatu kalė skylę. Lėtai, kone su šypsena, Benjaminas palingavo savo ilgą snukį.

— Taip ir maniau,— tarė jis.— Argi nematote, ką jie daro? Tuojau pils į tą skylę paraką.

Gyvuliai, apimti siaubo, laukė kas bus toliau, nes dabar išlįsti iš slėptuvių buvo pavojinga. Netrukus vyrai išlakstė į šalis, ir nuaidėjo kurtinantis sprogimas. Balandžiai plastelėjo į orą, o visi gyvuliai, išskyrus Napoleoną, sukrito ant pilvų ir prisidengė galvas. Kai po valandėlės jie atsistojo, ten, kur turėjo būti malūnas, tvyrojo didžiulis juodas debesis. Palengva vėjelis išsklaidė dūmus. Malūnas buvo dingęs!

Pamatę tokį vaizdą gyvuliai atgavo drąsą. Baimę ir neviltį, iki šiol juos kausčiusią, nuvijo įniršis dėl tokio niekšiško, žemo poelgio. Nuskambėjo galingas kerštо šauksmas, ir nelaukdami jokių įsakymų, jie būriu puolė priešą. Šį kartą gyvuliai nebekreipė dėmesio į baisiuosius šratus, lyg kruša pasipylusius į jų pusę. Mūšis buvo aršus ir negailestingas. Žmonės šaudė be paliovos, o kai gyvuliai prasiveržė artyn, daužė juos lazdomis ir spardė sunkiais kaustytais batais. Žuvo viena karvė, trys avys ir dvi žąsys, beveik visi buvo sužeisti. Netgi Napoleonui, kuris kovos veiksmams vadovavo iš užnugario, šratas nukirto uodegos galiuką. Žmonėms irgi gerokai kliuvo: trims Dobilo kanopos prakirto galvas, vienam karvė ragu pradūrė pilvą, kitam Džesė su Cile bemaž nuplėšė kelnes. O kai devynetas Napoleono apsaugos šunų, kuriuos jis buvo primokęs apeiti priešą patvoriu, žvėriškai lodami staiga išdygo jų pašonėje, žmones apėmė panika. Matydamas, kad gresia apsuptis, Fredri-

kas suriko savo vyrams trauktis, ir netrukus tie bailiaširdžiai jau nešė kulnis, gelbėdami savo brangiąsias gyvybes. Gyvuliai vijosi priešininkus iki pat palaukės ir dar suspėjo kelis apspardyti, kol šie brovėsi pro spygliuotą gyvatvorę.

Pergalę gyvuliai laimėjo, bet patys vos besilaikė ant kojų. Plūsdami kraujais, jie nušlubčiojo atgal, link sodybos. Pamatę ant žolės tįsančius žuvusiųjų draugų kūnus daugelis susijaudinę net pravirko. Valandėlę jie pastovėjo, gedulingai tylėdami, toje vietoje, kur dar neseniai stovėjo malūnas. Deja, jo nebebuvo; iš viso jų darbo bemaž neliko nė pėdsako! Netgi pamatai buvo apgriauti. Ir atstatymui, kaip kad anąsyk, nebeliko pabirusių akmenų. Sprogimo jėga nubloškė juos kažin kur. Galėjai pamanyti, kad vėjo malūno čia niekada nė nebuvo.

Prie sodybos juos pasitiko Spieglys — strakinėjantis, vizginantis uodegą ir šypsantis iš pasitenkinimo; mūšyje jis kažkodėl nedalyvavo. Ir tada gyvuliai išgirdo iškilmingą šautuvo driokstelėjimą.

— Kodėl jis iššovė!— paklausė Dobilas.

— Mūsų pergalės garbei!— sušuko Spieglys.

— Kokios pergalės?— nusistebėjo Dobilas. Jo keliai kraujavo, jis buvo pametęs pasagą, persiskėlęs kanopą, ir gal koks tuzinas šratų lindėjo užpakalinėje kojoje.

— Kaip kokios pergalės, drauge? Argi mes neišginėm priešų iš mūsų žemės — šventos Gyvulių Ūkio žemės?

— Bet jie sugriovė malūną. O mes jį statėme dvejus metus!

— Na ir kas? Pastatysim kitą malūną. Pastatysim šešis malūnus, jeigu panorėsim. Jūs nesuvokiate, drauge, kokį žygdarbį mes atlikom. Priešas buvo užgrobęs tą žemę, ant kurios mes visi čia stovim. O dabar — Draugo Napoleono dėka — mes atsikovojom kiekvieną jos pėdą!

— Juk mes atsikovojom tik tai, ką turėjom,— tarė Dobilas.

— Tai ir yra mūsų pergalė,— pasakė Spieglys.

Gyvuliai įšlubčiojo į kiemą. Šratai, įstrigę Dobilui į kojį, kėlė nepakenčiamą skausmą. Dobilas puikiai įsivaizdavo, koks sunkus bus darbas atstatyti malūną iš pama-

tų, ir mintyse jau mėgino jam nusiteikti. Pirmą sykį Dobilui dingtelėjo, kad jam jau vienuolika metų ir kad garsieji jo raumenys, ko gero, nebe tokie, kokie buvo anksčiau.

Tačiau kai gyvuliai pamatė plazdančią žaliąją vėliavą, kai vėl išgirdo šautuvo šūvį — iš viso buvo iššauta septynis kartus — ir kai išklausė Napoleono kalbą, šlovinančią jų žygius, jie pagaliau suprato, kokią didžią pergalę laimėjo. Mūšyje kritę gyvuliai buvo iškilmingai palaidoti. Dobilas su Kamane traukė vežimą, atstojantį katafalką, o procesijos priešakyje ėjo pats Napoleonas. Šventėms buvo paskirtos ištisos dvi dienos. Skambėjo dainos, kalbos ir šautuvo šūviai, kiekvienam gyvuliui buvo įteikta speciali dovana — obuolys; kiekvienas paukštis gavo po šešiasdešimt gramų grūdų, kiekvienas šuo — po tris sausainius. Buvo paskelbta, kad mūšis nuo šiol vadinsis Mūšiu prie Malūno ir kad Draugas Napoleonas įsteigęs naują apdovanojimą — Žaliosios Vėliavos Ordiną, kuris pirmiausia tekęs jam pačiam. Visuotinės linksmybės padėjo gyvuliams užmiršti ir nesėkmę su banknotais.

Tai nutiko praėjus kelioms dienoms. Kiaulės rūsyje aptiko dėžę viskio, pražiūrėtą kadaise apeinant valdas. Tą naktį iš trobos sklido garsus dainavimas, į kurį, visų nuostabai, pynėsi ir „Anglų žvėrių" motyvai. Apie pusę dešimtos gyvuliai matė, kaip Napoleonas, užsimaukšlinęs seną Džonso cilindrą, išlėkė pro galines duris, paknopstomis apšuoliavo aplink kiemą ir vėl dingo troboje. Užtat rytą ūkis skendėjo tyloje. Kiaulių nebuvo girdėti nė balso. Tik apie devintą pasirodė Spieglys, prislėgtas ir vos paeinantis, blausiomis akimis, nulėpusia uodega,— aiškiai rimtai susirgęs. Jis sukvietė gyvulius ir pasakė turįs jiems pranešti siaubingą naujieną. Miršta Draugas Napoleonas!

Kilo baisi rauda. Prie trobos durų buvo paklota šiaudų, visi gyvuliai vaikščiojo tik ant kanopų galų. Su ašaromis akyse jie klausinėjo vienas kitą, ką gi reikėsią daryti, jeigu jų Vadas juos paliks. Sklido kalbos, kad Snieguoliui galų gale pavyko įberti nuodų Napoleonui į maistą. Vienuoliktą valandą Spieglys vėl atnešė žinių.

Kaip savo paskutinę valią Napoleonas paskelbęs svarbų dekretą: už alkoholio gėrimą bus baudžiama mirtimi.

Tačiau į vakarą Napoleono sveikata šiek tiek pasitaisė, ir kitą rytą Spieglys jau pranešė, kad jis sparčiai sveiksta. Tos dienos vakare Napoleonas jau kibo į darbą, o kitą dieną gyvuliai sužinojo, kad jis paliepęs Vimperiui nupirkti Vilingdone brošiūrų apie aludarystę ir spirito varymą. Po savaitės Napoleonas davė nurodymą suarti nedidelę pievelę, kurią anksčiau buvo ketinama skirti nebeišgalintiems dirbti gyvuliams. Buvo paaiškinta, kad ši ganykla esanti nualinta ir ją reikėsią užsėti iš naujo; tačiau netrukus pasklido žinia, kad Napoleonas čia auginsiąs miežius.

Maždaug tuo metu nutiko keistas įvykis, kurio reikšmės niekas taip ir nesuprato. Vieną naktį, apie dvyliktą valandą, gyvulius pažadino trenksmas, ir jie visi išbėgo į kiemą. Švietė mėnesiena. Prie galinės didžiojo kluono sienos, ant kurios buvo surašyta Septynetas Priesakų, mėtėsi perlūžusios kopėčios. Šalia jų tysojo apglumęs Spieglys, čia pat gulėjo žibintas, teptukas ir apvirtęs dažų kibirėlis. Akies mirksniu Spieglį apstojo šunys ir, kai šis atsigavo, parlydėjo jį į trobą. Niekas iš gyvulių nesusigaudė, ką tai galėtų reikšti, išskyrus galbūt Benjaminą, kuris nuovokiai palinksėjo galvą, bet savo minčių taip ir neišsakė.

Po kelių dienų Murielė, skaitinėdama Septynetą Priesakų, pastebėjo, kad tarp jų esama dar vieno, kurį gyvuliai blogai atsimena. Juk niekas neabejojo, kad Penktasis Priesakas yra toks: „Gyvuliai negeria alkoholio", bet iš tiesų du žodžius visi buvo pamiršę. Tikrasis Priesakas skambėjo šitaip: „Gyvuliai negeria alkoholio *be saiko*".

9

Įskilusi Dobilo kanopa ilgai negijo. Gyvuliai, baigę švęsti pergalę, jau kitą dieną ėmėsi atstatinėti malūną. Dobilas griežtai atsisakė praleisti bent vieną darbo

dieną ir laikė garbės dalyku niekam neparodyti, jog jis kenčia. Vien Kamanei vakarais prisipažindavo, niekam daugiau negirdint, kad kanopą vis dėlto skauda. Kamanė gydė ją pavilgais iš sukramtytų žolelių ir drauge su Benjaminu įkalbinėjo Dobilą taip smarkiai nesiplėšyti. „Arklių plaučiai neamžini",— tikino juodu Dobilą. Tačiau šis jų neklausė. Jis, girdi, teturįs vienintelę svajonę, kuri dar galinti išsipildyti,— kol neatėję pensijos metai, pamatyti, kaip sukasi malūno sparnai.

Kadaise, kai ėmė rastis pirmieji Gyvulių Ūkio įstatymai, pensinis amžius buvo nustatytas toks: kiaulėms ir arkliams — dvylika metų, karvėms — keturiolika, šunims — devyneri, avims — septyneri, vištoms ir žąsims — penkeri. Buvo numatytos ir dosnios senatvės pensijos. Iki šiol dar nė vienas gyvulys nebuvo išėjęs į pensiją, tačiau pastaruoju metu šis klausimas vis dažniau buvo svarstomas. Pievelę už sodo paskyrus miežiams, pasklido gandas, kad karšinčiams būsiąs atitvertas didžiosios ganyklos kampas. Buvo šnekama, kad arkliai pensijos gausią po' penkis svarus grūdų, žiemą — po penkiolika svarų šieno per dieną ir dar priedo morką, o visuotinių švenčių progomis galbūt netgi obuolį. Dobilui dvylika metų turėjo sukakti jau kitos vasaros pabaigoje.

Tuo tarpu gyvenimas buvo nelengvas. Ir ši žiema gyvulių nelepino, maisto netgi dar labiau trūko. Vėl buvo sumažinti daviniai — išskyrus kiaulių ir šunų. Kaip paaiškino Spieglys, lygiava dalijant maistą būtų prieštaravusi Gyvulizmo principams. Šiaip ar taip, jis be didelio vargo įrodė gyvuliams, kad maisto iš tikrųjų netrūksta, kad tik paviršutiniškai žvelgiant gali susidaryti toks įspūdis. Šiuo metu, tiesa, davinius peržiūrėti (Spieglys niekuomet nesakydavo „sumažinti", tik „peržiūrėti") verčiančios aplinkybės, tačiau, palyginti su Džonso laikais, gyvenimas stulbinamai pagerėjęs. Ausį veriančiu balsu berdamas skaičius, jis įtikinėjo gyvulius, kad dabar jie išauginą daugiau avižų, šieno ir ropių negu Džonso valdymo metais, kad trumpesnė jų darbo diena, kad jie geria geresnės kokybės vandenį, kad ilgiau gyvena, kad dabar mažesnis jauniklių mirtingumo nuošimtis,

kad savo garduose jie turį daugiau šiaudų ir kad juos mažiau kandžiojančios blusos. Gyvuliai tikėjo kiekvienu Spieglio žodžiu. Teisybę sakant, Džonsas ir tai, ką jis simbolizavo, jau buvo bemaž išblėsę jiems iš atminties. Jie matė savo gyvenimą — rūstų ir skurdų, jie dažnai būdavo alkani, šalo, dirbo nuo tamsos iki tamsos. Bet visi puikiai žinojo, kad senais laikais buvo dar blogiau. Ir mielai tuo tikėjo. Be to, anais laikais jie vergavo, o dabar gyvena laisvi — štai kas visų svarbiausia, neužmiršdavo pridurti Spieglys.

Ūkyje gerokai padaugėjo burnų, kurias reikėjo maitinti. Rudenį bemaž vienu metu apsivaikavo keturios kiaulės; visos drauge jos atsivedė trisdešimt vieną paršelį. Paršeliai gimė keršai margi, ir kadangi, išskyrus Napoleoną, daugiau kuilių ūkyje nebuvo, gyvuliai nesunkiai įspėjo tėvystę. Buvo paskelbta, kad vėliau, įsigijus plytų ir medienos, sodelyje jiems bus pastatyta mokykla. O kol kas paršelius virtuvėje lavino pats Napoleonas. Žaisti jie buvo pratinami atskirai nuo kitų jauniklių. Maždaug tuo metu atsirado ir tokia taisyklė: jeigu ant tako susitinkanti kiaulė ir koks kitas gyvulys, tas kitas privaląs pasitraukti iš kelio; be to, visoms kiaulėms, kad ir kokio jos būtų buvusios rango, buvo leista sekmadieniais ryšėti ant uodegų žalius kaspinus.

Praėję metai buvo gana sėkmingi, bet ūkiui visvien labai trūko pinigų. Reikėjo pirkti plytų, smėlio ir kalkių mokyklos statybai, reikėjo taupyti malūno mechanizmams. Reikėjo ir aliejaus lempoms, ir žvakių, ir cukraus Napoleono stalui (kitoms kiaulėms cukrų jis draudė vartoti, idant jos nestorėtų), ir tokių dalykų, kaip įrankiai, vinys, virvės, viela, geležis ir sausainiai, kurių atsargos greitai seko. Buvo parduota dalis šieno ir bulvių derliaus, susitarta išvežti daugiau kiaušinių — net po šešis šimtus kas savaitę, taigi tais metais vištos vos beišperėjo pakankamai viščiukų savo pulkui palaikyti. Gruodį mažintas davinys vasarį vėl sumažėjo, garduose buvo uždrausta degti lempas — reikėjo taupyti aliejų. Tačiau kiaulės pažiūrėti buvo gana patenkintos ir netgi po truputį tuko. Vieną vasario pabaigos pavakarę gyvuliai kieme

užuodė keistą, bet nepaprastai gardų, apetitą žadinantį kvapą, kuris sklido iš nedidelio namelio už virtuvės — kadaise ten buvo įrengtas bravoras, Džonso laikais taip nėsyk ir neužkurtas. Kažkuris iš gyvulių pažino, kad tai verdamų miežių kvapas. Gyvuliai godžiai traukė jį į šnerves ir svarstė, ar tik negausią vakarienei šiltimo. Bet jokio viralo jie negavo, o kitą sekmadienį buvo paskelbta, kad nuo šiol visi miežiai turi būti paliekami kiaulėms. Pieva už sodo jau buvo visa jais užsėta. Netrukus gyvuliai sužinojo, kad dabar kiekviena kiaulė kasdien gaunanti po kvortą alaus, o Napoleonui tenkąs visas gorčius, kuris patiekiamas jam brangiojo servizo sriubos dubenyje.

Kad ir kaip ten būtų, visus sunkumus, kuriuos gyvuliams teko pakelti, iš dalies atlygino tai, kad gyvenimas dabar buvo kur kas didingesnis. Daugiau buvo dainuojama, daugiau sakoma kalbų, daugiau einama iškilmingų eisenų. Napoleono potvarkiu kartą per savaitę buvo rengiama Spontaniška Demonstracija gyvulių kovoms ir pergalėms paminėti. Nustatytu laiku visi mesdavo darbą ir, kariškai išsirikiavę, žygiuodavo apie ūkį — priekyje kiaulės, už jų arkliai, paskui karvės, avys ir galiausiai naminiai paukščiai. Iš šonų procesiją lydėdavo šunys, o vesdavo juodasis Napoleono gaidys. Dobilas su Kamane kiekvienąsyk nešdavo žalią vėliavą su rago ir kanopos ženklu bei užrašu: „Tegyvuoja Draugas Napoleonas!" Po to būdavo skaitomos eilės, sukurtos Napoleono garbei, Spieglys rėždavo kalbą — ataskaitą apie vis didėjančią maisto produktų gamybą, o ypatingomis progomis būdavo iššaunama iš šautuvo. Aktyviausios Spontaniškų Demonstracijų dalyvės buvo avys, ir jeigu kas nors imdavo bambėti (ir tokių vienas kitas atsirasdavo, kai šalia nebūdavo kiaulių ar šunų), kad jie tuščiai leidžią laiką ir be reikalo šąlą, jos kaipmat užbliaudavo „Keturios kojos — gerai, dvi kojos — blogai!" ir nutildydavo niurzgalius. Bet apskritai gyvuliai džiaugėsi tokiomis šventėmis. Jos tarytum dar sykį primindavo, kad jie, šiaip ar taip, yra patys sau šeimininkai ir kad dirba savo pačių labui. Dainos, eitynės, Spieglio skelbiamos skaičių virtinės, šautuvo

griausmas, gaidžio giedojimas ir vėliavos plazdėjimas padėdavo jiems užmiršti — kad ir neilgam — gurgiančius pilvus.

Balandžio mėnesį Gyvulių Ūkis buvo paskelbtas Respublika; taigi gyvuliams reikėjo išsirinkti Prezidentą. Kandidatas tebuvo vienas — Napoleonas, ir visi vieningai atidavė už jį savo balsus. Tą pačią dieną gyvuliai sužinojo, kad rasti nauji dokumentai, dar labiau atskleidžiantys Snieguolio ir Džonso sąmokslą. Paaiškėjo, kad Snieguolis ne vien, kaip kad anksčiau buvo manoma, mėginęs apgaule pakreipti Mūšio prie Tvarto eigą priešo naudai, bet ir atvirai kovęsis Džonso pusėje. Dar daugiau: iš tikrųjų ne Džonsas, o jis vadovavęs žmonių pajėgoms ir stojęs į mūšį su šūkiu „Tegyvuoja Žmonija!". O kruvinus dryksnius Snieguolio nugaroje, kuriuos kai kas iš gyvulių dar prisiminė, išrėžusios Napoleono iltys.

Vidurvasarį nelauktai parsirado juodvarnis Mozė, nematytas jau keletą metų. Jis buvo beveik nepasikeitęs, kaip ir anksčiau vengė darbo ir taip pat karštai kalbėjo apie Saldėsių Kalną. Įsitaisęs ant kokio kuolo, skėtriodamas savo juodais sparnais, jis gražbyliaudavo valandų valandas, jeigu tik atsirasdavo norinčių klausyti. „Tenai, aukštybėse, draugai,— iškilmingai pradėdavo Mozė, didžiuliu snapu baksnodamas į dangų,— anapus to juodojo debesies, dunkso Saldėsių Kalnas, toji laimės šalis, kur mes, vargdieniai, po visų kančių atrasime amžiną poilsį!" Jis netgi sakėsi, kad buvo ten užskridęs, matęs amžinai žaliuojančius dobilų laukus ir sėmenų išspaudomis bei cukraus gabaliukais apkibusius krūmus. Daugelis gyvulių juo tikėjo. Gyvenam pusbadžiu, sunkiai dirbam, samprotavo jie, vadinasi, teisingumo dėlei kažkur turėtų egzistuoti geresnis pasaulis. Kiaulių požiūris į Mozę buvo visiškai nesuprantamas. Jos visos su panieka tvirtino, kad kalbos apie Saldėsių Kalną yra gryniausiais melas, bet vis dėlto leido Mozei pasilikti ūkyje, nieko nedirbti ir gauti kasdien po stiklinaitę alaus.

Užgijus kanopai, Dobilas dar įnirtingiau kibo į darbą. Tais metais visi plūkėsi nelyginant katorgininkai. Be

įprastų darbų laukuose ir prie vėjo malūno, dar reikėjo statyti mokyklą paršeliams, kuri buvo pradėta kovo mėnesį. Nuolatos galvojant apie valgį, darbo valandos slinkdavo kankinamai lėtai, bet Dobilas niekuomet nenukardavo nosies. Nė vienu žodžiu ar veiksmu jis neišsiduodavo, kad jėgos jau nebe tos kaip kadaise. Tik jo išvaizda buvo mažumą pasikeitusi: oda netekusi ankstesnio žvilgesio, o stambiosios šlaunys tarytum subliuškusios. Dobilas atsiganysiąs pavasarį, kalbėjo gyvuliai; bet atėjo pavasaris, o Dobilas taip ir neatsigavo. Kai, tempiant karjero šlaitu kokį didesnį luitą, Dobilas iš visų jėgų įsirėždavo, gyvuliams neretai atrodydavo, kad ant kojų jį laiko vien ryžtas užbaigti tai, kas pradėta. Tokiomis akimirkomis jis krutindavo lūpas tarsi mėgindamas pasakyti: „Dirbsiu dar atkakliau", tačiau balsu tų žodžių jau nevaliodavo ištarti. Dar sykį Kamanė su Benjaminu įspėjo jį pasaugoti sveikatą, bet Dobilas kaip ir anksčiau nekreipė dėmesio. Artėjo dvyliktasis jo gimtadienis, ir Dobilui rūpėjo tik viena — prieš išeinant į pensiją sukaupti kuo didesnę akmenų atsargą malūno statybai.

Vieną vėlų vasaros vakarą ūkį aplėkė žinia, kad Dobilui, išėjusiam partempti iš karjero vežimą akmenų, kažkas atsitikę. Tą žinią netrukus patvirtino žaibu atskrieję du balandžiai: „Dobilas nugriuvo! Jis guli ant šono ir negali atsikelti!"

Bemaž pusė ūkio gyvulių subėgo į kalvelę, prie vėjo malūno. Tenai, tarp vežimo ienų, paslikas gulėjo Dobilas — ištempęs kaklą, negalėdamas pakelti galvos. Jo akys buvo apsiblaususios, šonai išmušti prakaito. Iš burnos plonyte srovele tekėjo kraujas. Kamanė suklupo šalia:

— Dobilai, kas tau?

— Greičiausiai plautis,— silpnu balsu pratarė Dobilas.— Nesvarbu. Malūną užbaigsit ir be manęs. Akmenų suvežta jau nemažai. Visvien man buvo likę dirbti tik mėnuo. Teisybę sakant, aš jau seniai laukiau tos dienos, kai pagaliau atsipūsiu. O kadangi Benjaminas irgi jau senas, galbūt jam bus leista išeiti į pensiją kartu su manim, kompanijai palaikyti.

— Dobilui reikia nedelsiant padėti,— jaudinosi Kamanė.— Kas nors nubėkit pranešti Spiegliui.

Gyvuliai nuskubėjo atgal į sodybą pasakyti Spiegliui, kas atsitikę. Prie Dobilo liko vien Kamanė su Benjaminu, kuris, atsigulęs šalia, savo ilga uodega vaikė nuo jo muses. Gal po ketvirčio valandos pasirodė Spieglys — susirūpinęs, kupinas užuojautos. Draugas Napoleonas, pareiškė jis, didžiai susikrimto išgirdęs apie nelaimę, kuri ištikusi vieną iš labiausiai ūkiui atsidavusių darbininkų, ir šiuo metu deda visas pastangas, kad paguldytų Dobilą į Vilingdono ligoninę. Gyvuliams tai nelabai patiko. Be Molės ir Snieguolio, joks gyvulys niekada nebuvo iškėlęs kojos iš ūkio, ir jiems buvo baisu pagalvoti, kad sergantis jų draugas atsidurs žmonių rankose. Tačiau Spieglys lengvai įtikino juos, kad Vilingdono veterinaras pasirūpinsiąs Dobilu geriau, negu tai galima padaryti ūkyje. Po valandėlės, kai Dobilas šiek tiek atsigavo, gyvuliai vargais negalais pastatė jį ant kojų ir nuvedė į gardą, o Benjaminas ir Kamanė sutaisė jam minkštą šiaudų guolį.

Dvi dienas Dobilas pragulėjo garde. Kiaulės atsiuntė jam didžiulį butelį rausvų vaistų iš vonios vaistinėlės, ir Kamanė dusyk per dieną, po valgio, girdė jais Dobilą. Vakarais ji nesitraukė nuo ligonio, šnekino jį, o Benjaminas baidė šalin muses. Dobilas sakėsi labai nesigraužiąs, kad taip atsitikę. Jis manąs pagyventi dar trejetą metelių — jeigu, žinoma, pasveiksiąs — ir laukte laukiąs tų dienų, kai galės ramiai sau rupšnoti žolę didžiosios ganyklos kampe. Pirmą sykį gyvenime jis turėsiąs laiko šviestis ir lavintis. Visus tuos metus, kuriuos jam dar skirta gyventi, kalbėjo Dobilas, jis ketinąs skirti likusių abėcėlės raidžių mokymuisi.

Deja, Benjaminas ir Kamanė galėjo slaugyti Dobilą tik po darbo, o furgonas jo išsivežti atvažiavo vidury dienos. Gyvuliai, prižiūrimi vienos kiaulės, tuo metu ravėjo ropes. Jie tiesiog apstulbo, pamatę šuoliais atlekiantį ir visa gerkle bliaunantį Benjaminą. Pirmą kartą gyvuliai matė jį tokį susijaudinusį, o juo labiau — šuoliuojantį. „Greičiau, greičiau!"— šaukė Benjaminas. — Čionai! Išveža Dobilą!" Nelaukdami, ką pasakys kiau-

lė, gyvuliai metė darbą ir parbėgo į sodybą. Ir tikrai, kieme stovėjo didžiulis dengtas dvikinkis furgonas su kažkokiu užrašu ant šono; ant pasostės sėdėjo gudraus veido žmogėnas su katiliuku ant galvos. Dobilo gardas buvo tuščias.

Gyvuliai apstojo furgoną.

— Viso gero, Dobile!— skandavo jie.— Viso geriausio!

— Kvailiai! Kvailiai!— ėmė šaukti Benjaminas, lakstydamas aplinkui ir trypdamas savo mažytėmis kanopomis.— Kvailiai! Argi nematot, kas užrašyta ant furgono?

Gyvuliai suglumę nutilo. Murielė ėmė skiemenimis skaityti užrašą. Tačiau Benjaminas nustūmė ją šalin ir mirtinoje tyloje perskaitė:

— „Alfredas Simondzas, kailialupys ir muiladarys, Vilingdonas. Prekiauju odomis ir kaulamilčiais. Aprūpinu maistu šunides". Nejaugi nesupratot, ką tai reiškia? Dobilas vežamas pas skerdiką!

Gyvuliai aiktelėjo iš siaubo. Tuojau pat žmogėnas su katiliuku paragino arklius, ir furgonas išdardėjo iš kiemo. Gyvuliai pasileido jam iš paskos, šaukdami ne savo balsais. Kamanė išsiveržė į priekį. Tuo tarpu furgonas padidino greitį, ir ji mėgino pasileisti šuoliais, bet stambioms jos kojoms pritrūko eiklumo. „Dobile!— šaukė Kamanė.— Dobile! Dobile! Dobile!" Tą akimirką, tarsi Dobilas būtų išgirdęs riksmus, mažyčiame langelyje furgono užpakalyje pasirodė jo galva su balta juostele išilgai nosies.

— Dobile!— klaikiu balsu šaukė Kamanė.— Dobile! Išlipk! Greičiau išlipk! Jie veža tave mirti!

Visi gyvuliai ėmė sutartinai rėkti: „Išlipk, Dobile, išlipk!" Tačiau furgonas jau buvo įsibėgėjęs ir nesulaikomai tolo. Nežinia, ar suprato Dobilas, ką jam šaukė Kamanė. Tik jo veidas dingo iš langelio, ir furgono viduje pasigirdo trankus kanopų bildesys. Dobilas, matyt, bandė išlaužti furgono sieną. Buvo laikai, kai tokį furgoną jis keliais kanopų smūgiais būtų sutrupinęs į šipulius. Deja! Jėgos buvo jį apleidusios, ir netrukus kanopų beldimas ėmė silpti, o galiausiai ir visai liovėsi.

Nevilties apimti gyvuliai ėmė melsti arklius, traukiančius furgoną, kad šie sustotų. „Draugai! Draugai!— šaukė jie.— Nevežkite savo brolio į mirtį!" Tačiau bukagalviai padarai, nesusigaudydami, kas vyksta, tik pakarpė ausimis ir pasileido dar sparčiau. Dobilas langelyje nebesirodė. Kažkam per vėlai šovė mintis, kad pasukus tiesiai per lauką galima suskubti uždaryti vartus; bet furgonas jau buvo išlėkęs į vieškelį ir sparčiai tolo. Dobilo jie daugiau nebematė.

Po trijų dienų buvo paskelbta, kad jis miręs Vilingdono ligoninėje, nors jam ir buvusi suteikta visokeriopa pagalba, kokios tik gali tikėtis arklys. Šią žinią atnešė Spieglys. Jis sakėsi budėjęs prie mirštančio Dobilo.

— Nieko panašaus iki šiol dar nebuvau patyręs! — pasakojo Spieglys, braukdamas ašaras.—Iki paskutinės akimirkos aš nesitraukiau nuo jo. Prieš pat mirtį, beveik neturėdamas jėgų kalbėti, jis sušnabždėjo man į ausį, kad labiausiai jis gailisi, jog tenka mirti neužbaigus statyti malūno. „Pirmyn, draugai!— šnabždėjo jis.— Pirmyn, vardan Sukilimo! Tegyvuoja Gyvulių Ūkis! Tegyvuoja Draugas Napoleonas! Napoleonas visuomet teisus". Tokie buvo paskutiniai jo žodžiai, draugai.

Čia Spieglio laikysena staiga pasikeitė. Jis valandėlę patylėjo, mažytėmis akutėmis įtariai šaudydamas aplinkui, ir tik po to tęsė savo kalbą.

Jis sužinojęs apie kvailus ir kenksmingus gandus, kurie sklidę išvežant Dobilą. Kai kurie gyvuliai atkreipę dėmesį, kad ant furgono buvo užrašyta „Kailialupys", ir skubotai padarę iš to išvadą, jog Dobilas vežamas pas skerdiką. Tiesiog neįmanoma patikėti, kalbėjo Spieglys, kad galėję atsirasti tokių bukapročių. Nejaugi, piktinosi jis, nejaugi jie drįsę suabejoti savo mylimuoju Vadu Draugu Napoleonu? O paaiškinimas esąs labai paprastas. Furgonas anksčiau priklausęs kailialupiui, ir jį nusipirkęs veterinaras paprasčiausiai nespėjo uždažyti senojo užrašo. Iš čia ir kilęs tas nesusipratimas.

Išgirdus šiuos žodžius, gyvuliams tiesiog akmuo nuo širdžių nusirito. O kai Spieglys pridūrė dar kelias jaudinančias smulkmenas apie paskutines Dobilo valandas,

apie nuoširdų rūpestį ir brangius vaistus, už kuriuos Napoleonas nedvejodamas sumokėjęs, išnyko paskutinės gyvulių abejonės, ir sielvartą dėl draugo šiek tiek apmaldė mintis, kas jis bent mirė laimingas.

Kito sekmadienio rytą susirinkime apsilankė Napoleonas ir perskaitė trumpą oraciją Dobilo garbei. Nebuvę jokios galimybės, pasakė jis, parsigabenti velionio palaikų ir palaidoti ūkyje, bet jis įsakęs priskinti sode lauro lapų, nupinti iš jų didžiulį vainiką ir padėti ant Dobilo kapo. Be to, po kelių dienų kiaulės ketinančios surengti iškilmingą banketą, skirtą šviesiam Dobilo atminimui. Baigdamas Napoleonas priminė du Dobilo mėgstamus šūkius: „Dirbsiu dar atkakliau" ir „Draugas Napoleonas visuomet teisus"— šūkius, kuriuos, pasak jo, kiekvienas gyvulys turėtų laikyti savais.

Tą dieną, kai turėjo vykti banketas, bakalėjininko furgonas iš Vilingdono atgabeno į sodybą didžiulę medinę dėžę. Visą vakarą iš trobos sklido garsus dainavimas, kuris paskui peraugo į įnirtingą ginčą ir prieš vidurnaktį užsibaigė baisiu dūžtančio stiklo žvangesiu. Kitą dieną iki pat pietų iš trobos nebuvo girdėti nė garso, ir ūkį apkeliavo gandas, kad kiaulės nežinia kaip prasimaniusios pinigų dar vienai viskio dėžei.

10

Bėgo metai. Vasara vijo vasarą, kone akies mirksniu pralėkdavo trumpos gyvulių dienos. Atėjo laikas, kai iš tų, kurie dar prisiminė senas dienas iki Sukilimo, liko vien Kamanė, Benjaminas, juodvarnis Mozė ir būrelis kiaulių.

Murielė jau buvo mirusi; mirė Cilė, Džesė ir Pinčeris. Mirė ir Džonsas — jis gavo galą girtuoklių prieglaudoje kažkur kitame grafystės krašte. Snieguolis buvo užmirštas. Dobilo irgi niekas nebeprisiminė, išskyrus tuos, kurie jį pažinojo. Kamanė suseno, išpurto, jos sąnariai vos besilankstė, akys traiškanojo. Jau prieš dvejus metus ji buvo užsitarnavusi poilsį, tačiau ne tik ji, bet ir nė vienas iš gyvulių į pensiją taip ir

nebuvo išleistas. Seniai niekas nebekalbėjo apie tai, kad nusenusiems gyvuliams reikėtų atitverti ganyklos kampą. Napoleonas tapo gerai sumitusiu kuiliu ir dabar svėrė net pusantro šimto kilogramų. Spieglys irgi taip nutuko, kad vos begalėjo ką įžiūrėti pro uždribusius antakius. Vienas Benjaminas liko bemaž nepasikeitęs, tik šiek tiek papilkėjęs aplink snukį ir po Dobilo mirties pasidaręs dar niūresnis ir nekalbesnis.

Per tą laiką ūkyje gerokai padaugėjo gyventojų, nors prieaugis ir nebuvo toks didelis, kaip tikėtasi. Užaugo nauja karta, kuriai Sukilimas tebuvo miglotas mitas, perduodamas iš vienų lūpų į kitas, o tie gyvuliai, kuriuos ūkis nusipirko iš kitur, apskritai nieko apie jį nebuvo girdėję. Dabar ūkis, be Kamanės, turėjo trejetą arklių. Visi trys buvo labai dori, puikūs darbininkai ir geri draugai, tačiau kaip reta kvaili. Nė vienas iš jų neįstengė išmokti daugiau kaip dviejų pirmųjų abėcėlės raidžių. Jie nuoširdžiai tikėjo viskuo, kas jiems buvo pasakojama apie Sukilimą ir Gyvulizmo principus, ypač jeigu pasakodavo Kamanė, kuriai jie jautė pagarbą kone kaip motinai; tik abejotina, ar jie ką nors suprasdavo.

Ūkis dabar buvo turtingesnis negu anksčiau ir geriau tvarkomas: jis netgi šiek tiek prasiplėtė, prisidūręs iš Pilkingtono nupirktus du laukus. Vėjo malūnas galų gale buvo užbaigtas, gyvuliai įsigijo kuliamąją, pasistatė daržinę ir dar daugybę naujų pastatų pastatėlių. Agentas Vimperis nusipirko brikelę. Tiesa, vėjo malūnas elektros energijos taip ir negamino. Jame buvo malami grūdai,— ūkis iš to gaudavo gražų pelną. O gyvuliai plūkėsi toliau, statydami dar vieną malūną; buvo kalbama, kad jame jau tikrai bus įtaisytos dinamos. Tačiau niekas nebeminėjo tos prabangos, apie kurią svajoti kadaise ragino Snieguolis,— elektros šviesos, šalto bei karšto vandens garduose, trijų dienų darbo savaitės. Tokias idėjas Napoleonas pasmerkė kaip prieštaraujančias Gyvulizmo dvasiai. Pati tikriausia laimė, tvirtino jis, tai — dirbti negailint jėgų ir kukliai gyventi.

Nors ūkis ir praturtėjo, gyvuliai kažkodėl nepajuto,

kad gyventi pasidarė geriau — išskyrus, žinoma, kiaules ir šunis. Galbūt jie to nepajuto iš dalies todėl, kad ūkyje buvo labai daug kiaulių ir labai daug šunų. Bet jokiu būdu ne dėl to, kad kiaulės ir šunys mažiau dirbo, kaip kai kam galėjo susidaryti įspūdis. Atvirkščiai — ir Spieglys tai nuolat primindavo,— ūkyje tiesiog begalė įvairiausio organizacinio darbo. O to darbo pobūdis toks, kad kiti gyvuliai per mažai išmaną jį suprasti. Kaip pavyzdį Spieglys papasakojo, kiek prakaito kasdien išliejančios kiaulės tokiems paslaptingiems dalykams kaip „bylos", „ataskaitos", „protokolai" ir „raportai". Tai esą didžiuliai popieriaus lakštai, kuriuos reikia smulkiai prirašyti nuo apačios iki viršaus, o paskui, jau prirašytus, sudeginti židinyje. Šis darbas nepaprastai svarbus ūkio gerovei kelti, aiškino Spieglys. Šiaip ar taip, nei kiaulės, nei šunys savo darbu maisto vis dėlto negamino; o jų buvo labai daug, ir apetitu jie nesiskundė.

Taigi kitų gyvulių gyvenimas liko koks buvęs. Kaip ir anksčiau, jie nuolat vaikščiojo alkani, miegojo ant šiaudų, vandenį gėrė iš tvenkinio, be paliovos plušėjo laukuose; žiemą juos kamuodavo šaltis, vasarą — musės. Retkarčiais senesnieji gyvuliai iš paskutiniųjų bandydavo prisiminti, ar pirmaisiais Sukilimo metais, ką tik išvarius Džonsą, gyventi buvę geriau ar blogiau negu dabar. Bet taip ir neįstengdavo. Savo dabartinio gyvenimo jie tiesiog neturėjo su kuo palyginti; jie tegalėjo pasiremti Spieglio skaičių virtinėmis, pagal kurias visuomet išeidavo, kad juo toliau, juo labiau viskas gerėja. Ilgainiui gyvuliai liovėsi sukę sau galvas, be to, ir laiko tam jie beveik neturėjo. Tik Benjaminas sakėsi prisimenąs kiekvieną savo ilgo gyvenimo dieną ir tvirtino, kad niekada nebuvę daug geriau arba daug blogiau — ir niekada nebūsią, nes alkis, sunkumai ir nusivylimai yra nuolatiniai gyvenimo palydovai.

Tačiau gyvuliai vilties neprarado. Dar daugiau, jie nė akimirkos nepaliovė didžiuotis jiems tekusia garbe būti Gyvulių Ūkio nariais. Visoje grafystėje — netgi visoje Anglijoje!— nebuvo kito tokio ūkio, kuris priklausytų gyvuliams ir būtų jų pačių valdomas. Visiems jiems — net patiems jauniausiems, net ir naujokams, atsiga-

bentiems iš tolimų, už dešimties ar dvidešimties mylių esančių fermų,— tai atrodė tikras stebuklas. Girdint iškilmingą šautuvo drioksėjimą, matant stiebo viršūnėje plazdančią žaliąją vėliavą, jų širdis užplūsdavo begalinis pasididžiavimas, o mintys krypdavo į anuos didvyriškus laikus, kai buvo išvarytas Džonsas, surašyta Septynetas Priesakų, kai vyko didžiosios kovos, kuriose buvo sumušti dvikojai grobikai. Nebuvo pamiršta nė viena iš senųjų svajonių. Nesilpo ir tikėjimas Gyvulių Respublika, kuri, Majoro pranašavimu, ateisianti, kai žaliuosius Anglijos laukus užvaldys laisvi gyvuliai. Vieną gražią dieną ji būtinai ateisianti — galbūt nelabai greitai, galbūt niekam iš dabar gyvenančių nelemta jos sulaukti, bet tai įvyksią, anksčiau ar vėliau. Tikriausiai ir „Anglijos žvėrių" melodija vienur kitur slapta paniūniuojama: šiaip ar taip, neabejotina, kad ją moka visi ūkio gyvuliai, nors niekas ir nedrįsta užtraukti visu balsu. Tegul jų gyvenimas sunkus, tegul ne visos viltys išsipildžiusios; užtat jie skiriasi nuo kitų gyvulių. Jeigu ir minta pusbadžiu, tai ne dėl to, kad privalo aprūpinti maistu tironus žmones; jeigu sunkiai dirba, tai darbo vaisiai bent jau atitenka jiems patiems. Joks padaras jų ūkyje nevaikšto dviem kojom. Joks padaras nevadina kito padaro „ponu". Visi gyvuliai ūkyje lygūs.

Vieną dieną vasaros pradžioje Spieglys paliepė avims sekti paskui jį ir nusivedė jas į nuošalią dykvietę ūkio pakraštyje, bebaigiančią užaugti jaunais berželiais. Spieglio prižiūrimos, jos kiaurą dieną ten skabė lapus. Vakare Spieglys grįžo į sodybą vienas, palikęs avis dykvietėje,— mat oras jau buvo pakankamai šiltas. Galų gale išėjo taip, kad avys nakvojo ten visą savaitę, ir niekas iš gyvulių per tą laiką jų nematė. Užtat Spieglys ištisas dienas praleisdavo su jomis. Gyvuliams jis aiškino, kad mokinąs avis naujos dainos, ir tam reikią nuošalumo.

Tai atsitiko tuoj po to, kai sugrįžo avys. Buvo malonus vakaras. Gyvuliai, baigę darbą, traukė namo, kai staiga iš sodybos atsklido išgąstingas žvengimas. Gyvuliai krūptelėjo ir sustojo. Jie pažino Kamanės balsą.

Po akimirkos ji sužvengė dar sykį, ir visi šuoliais pasileido į sodybą. Ten jie ir pamatė tai, kas pabaidė Kamanę.

Per kiemą dviem kojom ėjo kiaulė.

Taip, tai buvo Spieglys. Jis žingsniavo kiek nerangiai, tarytum jo užpakalinėms kojoms dar būtų buvę sunku nešioti tokį svorį, tačiau nepriekaištingai tiesiai. Netrukus pro trobos duris išžygiavo ilga kiaulių virtinė — ir visos ant užpakalinių kojų. Vienoms tai sekėsi geriau, kitoms blogiau, kelios net vos laikėsi — buvo matyti, kad jos mielai pasiremtų lazda,— bet visos sėkmingai apsuko ratą aplink kiemą. Tuomet pasigirdo šunų lojimas, skardžiai užgiedojo juodasis gaidys, ir į kiemą, apsuptas džiaugsmingai šokinėjančių šunų, išėjo patsai Napoleonas — impozantiškai išsitieseęs, išdidžiai besidairantis į šalis.

Priekinėje kojoje jis laikė botagą.

Stojo kraupi tyla. Apstulbę ir išsigandę, spausdamiesi arčiau vienas kito, gyvuliai žiūrėjo, kaip kiaulės vorele kulniuoja aplink kiemą. Pasaulis tarytum apsivertė aukštyn kojom. Gyvuliams atsipeikėjus po pirmojo sukrėtimo, atėjo momentas, kai jie, nepaisydami nieko — nei siaubą keliančių šunų, nei per ilgus metus atsiradusio įpročio, kad ir kas atsitiktų, nesiskųsti ir nekritikuoti,— jau būtų ryžęsi išlementi kokį protesto žodį. Bet kaip tik tą akimirką, tarytum gavusios ženklą, avys sutartinai iš visų gerklių užbliovė:

— Keturios kojos — gerai, dvi kojos — *geriau!* Keturios kojos — gerai, dvi kojos — *geriau!* Keturios kojos — gerai, dvi kojos — *geriau!*

Tai tęsėsi gal penketą minučių. Kai galų gale avys nutilo, protestuoti buvo per vėlu, nes kiaulės jau buvo suėjusios atgal į trobą.

Benjaminas pajuto, kad kažkas bakstelėjo nosimi jam į petį. Atsisukęs pamatė Kamanę. Senos jos akys buvo apsiblaususios labiau nei paprastai. Nieko nesakydama, ji švelniai timptelėjo Benjaminą už karčių ir nusivedė prie didžiojo kluono sienos, ant kurios buvo užrašyta Septynetas Priesakų. Valandėlę juodu spoksojo į baltas raides ant juodos dervuotos sienos.

— Mano akys silpsta,— galiausiai pratarė Kamanė.— Netgi jaunystėje aš neperskaitydavau, kas čia parašyta. Tačiau man regis, kad toji siena dabar atrodo kitaip. Benjaminai, ar Septynetas Priesakų tebėra tokie patys kaip visada?

Pirmą kartą Benjaminas sulaužė savo nusistatymą ir perskaitė Kamanei tai, kas užrašyta ant sienos. O užrašytas buvo vienui vienas Priesakas:

VISI GYVULIAI YRA LYGŪS
BET KAI KURIE GYVULIAI LYGESNI UŽ KITUS

Po šito jau niekas nebesistebėjo, kai kiaulės, prižiūrinčios ūkio darbus, nuo rytojaus pradėjo nešiotis botagus. Niekas nesistebėjo, kai kiaulės nusipirko radijo aparatą, kai sumanė įsivesti telefoną, kai užsiprenumeravo laikraščių ir žurnalų. Nieko nestebino Napoleonas, vaikštinėjantis po sodą su pypke dantyse, nestebino ir tai, kad kiaulės išsitraukė iš spintos Džonso drabužius ir ėmė juos nešioti: Napoleonas paprastai vilkėdavo juodą švarką, medžioklės kelnes ir odinius antblauzdžius, o jo numylėtinė puikavosi muarine suknele, kurią Džonso pati rengdavosi tik sekmadieniais.

Praėjus savaitei, vieną popietę į sodybą suvažiavo daugybė brikelių. Tai buvo delegacija iš aplinkinių fermų, pakviesta susipažinti su ūkiu. Apžiūrėję viską, fermeriai išreiškė didžiulį susižavėjimą tuo, ką pamatė,— ypač vėjo malūnu. Gyvuliai tuo metu ravėjo ropes. Jie dirbo be galo uoliai, nepakeldami nuo žemės galvų ir nebežinodami, ko labiau bijoti — dvikojų lankytojų ar kiaulių.

Tą vakarą troboje skambėjo dainos, griaudėjo juokas. Klausantis tos balsų maišalynės, gyvulius staiga pagavo nesutramdomas smalsumas. Kas gi vyksta ten viduje, kai gyvuliai ir žmonės pirmą sykį susitinka kaip lygūs su lygiais? Kiek bejmanydami tyliau, jie būriu nusėlino į daržėlį anapus trobos.

Prie vartelių jie stabtelėjo, nedrįsdami žengti toliau, bet netrukus nusekė paskui Kamanę. Pritykinę prie namo, aukštesnieji žvilgtelėjo pro svetainės langą. Viduje, prie

ilgo stalo, sėdėjo pustuzinis fermerių ir pustuzinis žymesniųjų kiaulių. Napoleonas buvo įsitaisęs garbingiausioje vietoje gale stalo. Kiaulės buvo kuo laisviausiai išsidrėbusios ant kėdžių. Kompanija žaidė kortomis, bet tą akimirką žaidimas buvo trumpam nutrūkęs, matyt, tostui paskelbti. Didžiulis ąsotis keliavo aplink stalą, į bokalus putodamas liejosi alus. Niekas nepastebėjo ištįsusių gyvulių veidų, prigludusių prie stiklo anoje lango pusėje.

Su bokalu rankoje atsistojo Pilkingtonas. Netrukus, pareiškė Foksvudo savininkas, jis paprašysiąs visus čia susirinkusius pakelti bokalus. Bet prieš tai turįs tarti keletą žodžių.

Jam esą labai džiugu, pasakė Pilkingtonas,— ir jis neabejojąs, jog visiems kitiems taip pat,— kad pagaliau baigėsi ilgas nepasitikėjimo ir nesutarimo laikotarpis. Buvo laikai — nei jis, nei kas nors iš čia dalyvaujančių, suprantama, anaiptol jų nesiilgi, bet vis dėlto buvo toks metas, kai į garbinguosius Gyvulių Ūkio savininkus kaimynai žiūrėjo, ne, jis nepasakytų, kad priešiškai, bet galbūt su tam tikru nuogąstavimu. Pasitaikę nemalonių įvykių, sklidusios ne visai teisingos idėjos. Buvo laikomasi nuomonės, jog tai, kad egzistuoja ūkis, kurį valdo kiaulės, esąs lyg ir nenormalus reiškinys, galįs turėti pasekmių, nepageidautinų kaimyninėms fermoms. Daugelis fermerių, pakankamai neįsigilinę, manė, kad tokiame ūkyje įsigalėsianti palaidumo ir nedrausmingumo dvasia. Jie nerimavę, kad tuo nepersiimtų jų pačių gyvuliai ar netgi samdyti darbininkai. Bet visos abejonės dabar išsisklaidžiusios. Šiandieną jis ir jo draugai aplankę Gyvulių Ūkį, savo akimis apžiūrėję kiekvieną jo pėdą ir ką gi pamatę? Ne tik pačius šiuolaikiškiausius darbo metodus, bet ir tokią drausmę, tokią tvarką, kuri galėtų pasitarnauti pavyzdžiu visiems fermeriams. Jis tikisi neapsiriksiąs teigdamas, kad darbiniai gyvuliai šiame ūkyje dirba daugiau, o maisto suvartoja mažiau negu bet kurioje kitoje grafystės fermoje. Atvirai kalbant, jis ir jo kolegos šiandieną pamatę daug naudingų dalykų, kuriuos pasiryžę nedelsdami įdiegti savo fermose.

Prieš baigdamas, toliau kalbėjo Pilkingtonas, jis

norįs dar sykį pabrėžti tuos draugiškus jausmus, kurie sieja ir visuomet sies Gyvulių Ūkį su visais kaimynais. Kiaulių ir žmonių interesai niekada nesikirtę ir ateityje nesikirsią. Jų tikslai ir sunkumai vienodi. Darbo jėgos problemos juk visur tokios pačios, ar ne tiesa? Čia Pilkingtonas, kaip kad buvo aiškiai matyti, ketino pralinksminti kompaniją iš anksto sugalvotu sąmoju, tačiau, pats springdamas juoku, valandėlę negalėjo ištarti nė žodžio. Po ilgų pastangų, nuo kurių visi jo pagurkliai pasidarė tamsiai raudoni, jis šiaip taip išstenėjo: „Jūs vargstate su darbiniais gyvuliais, o mes — su darbininkų klase!" Tai sukėlė garsų juoką; paskui fermeris Pilkingtonas dar kartą pasveikino kiaules su jų laimėjimais: mažu maisto daviniu, ilga darbo diena ir griežta drausme, kritusia jam į akis apžiūrint ūkį.

O dabar, galiausiai pasakė Pilkingtonas, jis norįs paprašyti kompaniją atsistoti, prieš tai pasitikrinus, ar visų bokalai pilni. „Ponai,— užbaigė jis,— siūlau tostą: Už tolesnį Gyvulių Ūkio klestėjimą!"

Pasigirdo entuziastingi šūksmai ir kojų trypimas. Patenkintas Napoleonas netgi apėjo stalą susidaužti bokalais su Pilkingtonu. Kai šurmulys nurimo, Napoleonas, likęs stovėti, pareiškė irgi turįs pasakyti keletą žodžių.

Kaip ir visos Napoleono kalbos, ši buvo trumpa ir dalykiška. Jis irgi esąs laimingas, kad nesutarimų periodas baigėsi. Ilgą laiką sklidę gandai — jis turįs pagrindą manyti, jog juos platinęs kažkoks klastingas priešas,— kad jo ir jo kolegų pažiūros esančios griaunamojo ar netgi revoliucinio pobūdžio. Jiems buvę priskiriami net mėginimai sukelti gyvulių maištus kaimyninėse fermose. Koks melas! Vienintelis dalykas, ko jie trokšta — tiek dabar, tiek praeityje,— gyventi taikiai ir palaikyti normalius prekybinius santykius su kaimynais. Ūkis, kuriam jis turįs garbės vadovauti, pridūrė Napoleonas, esantis kooperatinis. Nuosavybės dokumentai, kuriuos jis yra pasiėmęs saugoti, priklauso visoms Gyvulių Ūkio kiaulėms bendrai.

Jis neturįs jokių abejonių, tęsė Napoleonas, kad ankstesnieji įtarimai seniai pamiršti, tačiau ūkio gyvenime

pastaruoju metu padaryta tam tikrų pakeitimų, kuriais siekiama dar labiau sustiprinti kaimynų tarpusavio pasitikėjimą. Iki šiol gyvuliai turėję gana kvailą įprotį, kreipdamiesi vienas į kitą, pridurti žodį „draugas". Toks kreipinys dabar uždraustas. Taip pat būta labai keisto, nežinomos kilmės papročio kiekvieną sekmadienio rytą pražygiuoti pro kuilio kaukolę, pamautą ant baslio. Šitai irgi rengiamasi uždrausti — kaukolė jau užkasta į žemę. Be to, svečiams tikriausiai kritusi į akis žalia vėliava, kabanti stiebo viršūnėje. Jeigu šitaip, jie galbūt atkreipę dėmesį ir į tai, kad baltos kanopos ir rago, kuriais anksčiau buvusi paženklinta vėliava, dabar jau nebėra. Nuo šiol tai būsianti paprasčiausia žalia vėliava.

Pono Pilkingtono puikiai, kaimyniškai kalbai Napoleonas vis dėlto turįs vieną priekaištą. Ponas Pilkingtonas joje ne sykį paminėjęs „Gyvulių Ūkį". Suprantama, svečias negalėjęs žinoti — nes jis, Napoleonas, dabar skelbiąs tai pirmą kartą,— kad pavadinimas „Gyvulių Ūkis" panaikintas. Nuo šios akimirkos ūkiui grąžinamas jo tikrasis, ankstesnysis, pavadinimas — „Sendvario ferma".

— Ponai,— baigdamas pasakė Napoleonas,— aš paskelbsiu tą patį tostą, tik šiek tiek jį pakeitęs. Prisipilkite bokalus sklidinai. Ponai, štai mano tostas: Už Sendvario fermos klestėjimą!

Pasigirdo tokie patys pritarimo šūksmai, kaip aną sykį, ir bokalai buvo išgerti iki dugno. Gyvuliams, pro lango stiklą žiūrintiems į vidų, tuo tarpu regėjosi keisti dalykai. Kodėl šitaip pasikeitę kiaulių veidai? Žlibos Kamanės akys šokinėjo nuo vieno veido prie kito. Penkiagubi, keturgubi, trigubi pagurkliai... Bet kodėl gi keičiasi, sakytum tirpsta bruožai? Netrukus klegesys nurimo, kompanija vėl ėmėsi kortų, ir gyvuliai tylomis nukėblino šalin.

Bet nenuėję nė dvidešimties žingsnių, jie sustojo, nes troboje kilo didelis triukšmas. Gyvuliai bėgte sugrįžo atgal ir vėl prigludo prie lango. Na taip, kompanija jau buvo spėjusi susikivirčyti. Kas šaukė, kas daužė į stalą, kas svaidė įtarius žvilgsnius, kas įsiutęs gynėsi. Pasirodo, aistros sukilo dėl to, kad Napoleonas ir Pilkingtonas vienu metu išmetė po pikų tūzą.

Dvylika piktų balsų buvo stebėtinai panašūs. Už lango susibūrę gyvuliai pagaliau suvokė, kas gi ištiko kiaulių fizionomijas. Jie žvalgėsi čia į kiaules, čia į žmones, vėl į kiaules, vėl į žmones, bet dabar jau buvo neįmanoma atskirti, kur kuris.

1984-ieji

Iš anglų kalbos vertė
VIRGILIJUS ČEPLIEJUS

© Vertimas į lietuvių kalbą, apie autorių. Virgilijus Čepliejus, 1991

PIRMA DALIS

1

Buvo šviesi ir šalta balandžio diena, laikrodžiai mušė tryliktą valandą, Vinstonas Smitas, įtraukęs smakrą užantin ir gindamasis nuo smarkaus vėjo, greitai šmurkštelėjo pro stiklines Pergalės rūmų duris, bet drauge su juo vidun vis dėlto spėjo plūstelėti verpetas aštrių dulkių.

Koridoriuje kvepėjo virtais kopūstais ir senais kilimais. Gale ant sienos kabėjo spalvotas, patalpoms pernelyg didelis plakatas. Jame buvo didžiulis daugiau kaip metro pločio veidas: apie keturiasdešimt penkerių metų vyriškio, su vešliais juodais ūsais, rauplėtas ir vyriškų bruožų. Vinstonas nuskubėjo prie laiptų. Lifto laukti prasmės nebuvo. Net geriausiais laikais jis retai kada veikė, o dabar dieną elektra visada būdavo išjungta. Taip buvo dėl taupymo kampanijos, skirtos Neapykantos savaitei. Jo butas buvo septintame aukšte, tad Vinstonas, trisdešimt devynerių metų vyriškis su varikozine opa dešinėje blauzdoje, lipo lėtai, keletą kartų pailsėdamas. Kiekvienoje aikštelėje priešais lifto šachtą nuo sienos į jį žvelgė tas pats didžiulis veidas. Tai buvo vienas iš tokių portretų, kurių akys tartum seka tave, kad ir kur būtum. DIDYSIS BROLIS STEBI TAVE, buvo parašyta apačioje.

Bute sodrus balsas vardino sąrašą skaičių, bylojančių apie ketaus gamybą. Balsas sklido iš pailgos metalinės lėkštės, panašios į blausų veidrodį, kuri buvo įmontuota dešinėje sienoje. Vinstonas pasuko jungiklį ir balsas kiek pritilo, bet žodžius galėjai suprasti. Tą prietaisą (vadinamą teleekranu) galėjai pritemdyti, bet visiškai išjungti nebuvo įmanoma. Vinstonas priėjo prie lango: nedidukė, gležna figūrėlė, mat kūną dar menkino ir mėlynas kombinezonas — partijos uniforma. Jo plaukai buvo lygūs, veidas sveikai rausvas, oda šiurkšti nuo aštraus

muilo, atšipusių skustuvo peiliukų ir besibaigiančios žiemos šalčių.

Pasaulis lauke, net žiūrint pro uždarytą langą, atrodė šaltas. Gūsingas vėjas gatvėje spirale suko dulkes ir popiergalius. Nors švietė saulė ir dangus buvo mėlynas, atrodė, kad viskas yra be spalvos, išskyrus visur išlipintus plakatus. Juodaūsio veidas žvelgė kone nuo kiekvieno namo. Vienas kabojo ir kitapus gatvės. DIDYSIS BROLIS STEBI TAVE, sakė užrašas, o tamsios akys įdėmiai žvelgė į Vinstoną. Žemiau, pirmo aukšto lygyje, kabėjo dar vienas plakatas atplėštu kampu, kuris, blaškomas vėjo, čia uždengdavo, čia atidengdavo vienintelį žodį ANGSOC. Tolumoje tarp stogų slinko malūnsparnis, kurį laiką pakabojo vietoje kaip mėsinė musė, paskui kildamas nėrė į šoną. Tai buvo policijos patrulis, kuris stebi žmones pro langus. Na, bet patrulis ne taip svarbu. Minčių policija — kas kita.

Už Vinstono nugaros balsas iš teleekrano vis tebešnekėjo apie ketų ir devintojo trimečio plano viršijimą. Teleekranas vienu metu galėjo ir transliuoti, ir priimti. Jis pagaudavo bet kurį Vinstono sukeltą garsą, bent kiek smarkesnį už tylų šnibždesį; dar daugiau — kol jis neišeidavo iš lėkštės apimamo ploto, galėdavo būti ne tik girdimas, bet ir matomas. Žinoma, pats stebimasis nejausdavo, ar konkrečiu momentu yra stebimas, ar ne. Kada, kas kiek laiko minčių policija prisijungia prie tavo ekrano, galėjai tik spėlioti. Visai tikėtina, kad ji stebi visus ir visą laiką. Žmogus turėjo gyventi,— ir gyveno, nes įprotis virto instinktu,— žinodamas, kad kiekvienas jo sukeltas garsas bus išgirstas, o kiekvienas judesys pamatytas,— išskyrus, žinoma, kai tamsu.

Vinstonas stovėjo nusisukęs nuo teleekrano. Taip saugiau, nors jis puikiai žinojo, kad ir nugara gali išduoti. Už kilometro virš niūrios panoramos stūksojo didelė ir balta Teisybės ministerija — jo darbovietė. Štai, pagalvojo jis su neaiškiu pasibjaurėjimu, tai yra Londonas, pagrindinis Pirmosios pakilimo juostos miestas ir trečias pagal gyventojų skaičių Okeanijoje. Jis pamėgino susikaupęs prisiminti vaikystę — ar visada

Londonas buvo toks kaip dabar. Ar visada stūksojo eilės tų pūvančių devyniolikto amžiaus namų su rąstais paramstytomis sienomis, kartonu užkalinėtais langais, rifliuotos skardos stogais ir į visas puses kvailiausiai išsiklaipiusiomis sodų tvoromis? Tos subombarduotos vietos, kur vėjas nešioja tinko dulkes ir pro griuvėsių krūvas stiebiasi ožkarožės; didesni bombų nušluoti plotai, kuriuose pridygo į vištides panašių medinių nameliūkščių? Bet veltui — jis nieko negalėjo prisiminti: nieko neliko iš vaikystės, tik paskiri šviesūs vaizdai, iškylantys be jokio fono ir dažniausiai nesuvokiami.

Teisybės ministerija — naujakalbe[1] Teisybminė — akivaizdžiai skyrėsi nuo visų kitų aplinkinių pastatų. Tai buvo gigantiškas piramidės pavidalo statinys, žvilgantis baltu betonu, terasa po terasos kylantis į 300 metrų aukštį. Vilsonas iš čia dar galėjo perskaityti grakščiomis raidėmis baltame fone šviečiančius tris partijos šūkius:

KARAS — TAI TAIKA
LAISVĖ — TAI VERGIJA
NEŽINOJIMAS — TAI JĖGA

Buvo sakoma, kad Teisybės ministerija turi tris tūkstančius kambarių virš žemės ir tiek pat atšakų apačioje. Londone dar buvo kiti trys panašaus dydžio ir išvaizdos pastatai. Jie taip buvo užgožę aplinkinę architektūrą, kad nuo Pergalės rūmų stogo galėjai vienu metu matyti visus keturis. Tai buvo būstinės visų keturių ministerijų, kurios valdė visą vyriausybės aparatą. Teisybės ministerija, kuri buvo atsakinga už ryšius, pramogas, mokslą ir vaizduojamąjį meną, Taikos ministerija — atsakinga už karą, Meilės ministerija, kuri rūpinosi teise ir įstatymais. Ir Pertekliaus ministerija, atsakinga už ekonomiką. Naujakalbe jos vadinosi: „Teisybminė, Taikminė, Meilminė ir Pertekminė.

Meilės ministerija buvo tikrai kraupi — visai be langų. Vinstonas joje nė karto nesilankė, net nebuvo prisiartinęs bent per pusę kilometro. Ton vieton galėjai patekti

[1] Naujakalbė buvo oficiali Okeanijos kalba. Apie jos struktūrą ir etimologiją žiūrėti priedą. *(Aut. past.)*

tik su oficialiu reikalu ir tik prasigavęs pro spygliuotų vielų raizgalynę, plienines duris ir užmaskuotus kulkosvaidžius. Net aplinkinėse gatvėse slankiojo sargai gorilų veidais ir juodomis uniformomis, su šarnyriniais vėzdais rankose.

Vinstonas staiga atsisuko. Jo veidas dabar buvo įgavęs ramaus optimizmo išraišką — tai buvo patartina prieš teleekraną. Per kambarį nuėjo į mažytę virtuvę. Išėjęs iš ministerijos tokiu metu, jis prarado pietus bufete, o virtuvėje tebuvo gabalas pilkšvos duonos, kurią reikia pasitaupyti rytdienos pusryčiams. Jis pasiėmė nuo lentynos butelį bespalvio skysčio su balta etikete ir užrašu PERGALĖS DŽINAS. Į nosį trenkė šleikštus, riebus kvapas, panašiai kaip kinų ryžių spirito. Vinstonas įsipylė artipilnį puodelį, susikaupė ir nurijo vienu mauku kaip vaistus.

Veidas bemat paraudo, iš akių pasipylė ašaros. Skystis buvo panašus į azoto rūgštį, negana to — ryjant atrodydavo, kad gavai per pakaušį su gumine lazda. Bet netrukus deginimas skrandyje praėjo ir pasaulis ėmė atrodyti linksmesnis. Iš suglamžyto pakelio su užrašu PERGALĖS CIGARETĖS jis išsitraukė cigaretę, bet per neatsargumą pavertė ją stačią ir tabakas išbyrėjo ant grindų. Su kita pasisekė geriau. Tada sugrįžo į kambarį ir atsisėdo prie mažo stalelio, stovinčio kairėje nuo teleekrano. Iš stalčiaus išsitraukė plunksnakotį, rašalo buteliuką ir storą knygą tuščiais lapais, raudona nugarėle ir marmuro spalvos viršeliais.

Teleekranas svetainėje kažkodėl buvo įtaisytas neįprastai — ne galinėje sienoje, iš kur galėtų aprėpti visą kambarį, o ilgojoje, priešais langą. Šone buvo negili niša, kurioje Vinstonas dabar ir sėdėjo; statant namą, ji tikriausiai buvo numatyta knygų lentynoms. Ten sėdėdamas ir kiek atsilošęs, Vinstonas galėjo likti nepastebimas ekrano, nors, žinoma, girdimas. Iš dalies kaip tik ši palanki kambario forma ir paskatino jį imtis to darbo, prie kurio jis dabar sėdėjo.

Antra vertus, jį tam paskatino ir pati knyga, kurią ką tik išėmė iš stalčiaus. Tai buvo tikrai graži knyga. Lygus, kreminis, nuo laiko gelstelėjęs popierius —toks

jau nebegaminamas mažiausiai keturiasdešimt metų. Bet Vinstonas spėjo, kad ta knyga net gerokai senesnė. Sykį pamatė ją gulinčią mažoje apšepusioje senienų krautuvėlėje miesto užkampy, ir iškart baisiausiai užsigeidė nusipirkti. Partijos nariams buvo nerekomenduojama lankytis paprastose parduotuvėse (tai buvo vadinama „laisvaja rinka"), bet tos taisyklės laikėsi ne visi, nes buvo įvairių daiktų, pavyzdžiui, batraiščių ir skutimosi peiliukų, kurių kitokiu būdu negalėjai įsigyti. Jis greitai apsidairė gatvėje, smuko vidun ir už pustrečio dolerio nusipirko knygą. Tuo laiku jis dar nežinojo, kam ją panaudos; tiesiog įsidėjo portfelin ir jausdamasis nusikaltęs parsinešė namo. Net ir būdama be jokio įrašo ji galėjo sukompromituoti.

Taigi dabar jis ruošėsi pradėti rašyti dienoraštį. Tai nebuvo draudžiama (niekas nebuvo draudžiama, nes nebebuvo įstatymų), bet išaiškėjus, jis, be abejo, būtų nubaustas mirtimi arba mažiausiai gautų dvidešimt penkerius metus priverstinių darbų stovykloje. Vinstonas įstatė plunksnakotin plunksną ir pačiulpė, kad ant jos neliktų riebalų. Plunksnakotis buvo senoviškas instrumentas, retai naudojamas net pasirašinėjimui, bet jis, gerokai pavargęs, jį gavo; mat jautė, kad puikus kreminis popierius yra vertas tikros plunksnos, o ne dreskiančio parkerio. Tiesą sakant, jis net nebuvo įpratęs rašyti ranka, nebent labai trumpas pastabas. Paprastai viską diktuodavo į kalbarašį, kurio šiam tikslui, žinoma, nepanaudosi. Jis padažė plunksną į rašalą ir sekundę svarstė. Viduje kažkas virptelėjo. Pradėti rašyti — reikia ryžto. Mažomis nedailiomis raidėmis jis užrašė:

Balandžio 4-a, 1984.

Tada atsitiesė. Apėmė visiškas bejėgiškumas. Tiesą sakant, jis net negalėjo garantuoti, kad tai tikrai 1984 metai. Maždaug — taip, nes jis žinojo, kad jam pačiam trisdešimt devyneri, ir manė esąs gimęs 1944-ais arba 1945-ais, tačiau nustatyti datą metų ar dvejų tikslumu jau nebebuvo galimybės.

Kam, staiga pagalvojo jis, kam jis rašo šitą dienoraštį? Ateičiai, tiems, kurie dar negimę. Kurį laiką jo mintys sukosi apie abejotiną užrašytą datą, paskui gal-

von staiga toptelėjo naujakalbės žodis dvimintė. Tik dabar pirmą kartą kaip reikiant suvokė savo sumanymo keblumą. Kaip galima bendrauti su ateitimi? Tai neįmanoma iš esmės. Jeigu ateitis bus panaši į dabartį — niekas nesidomės jo raštais. Jeigu ji skirsis — jo pranašystės bus beprasmės.

Jis sėdėjo ir bukai spoksojo į popierių. Iš lėkštės dabar sklido šaiži kariška muzika. Buvo keista — jis ne šiaip prarado gebėjimą reikšti mintis, bet dabar tiesiog nebeprisiminė, ką apskritai ketino rašyti. Jau keletą savaičių ruošėsi šiam momentui, ir nė mintis nebuvo atėjusi, kad reikės ko nors daugiau negu vien drąsos. Juk rašyti nesunku. Jam tereikės tik išlieti ant popieriaus nesibaigiantį ir karštą monologą, kuris sukosi galvoje jau metų metus. Bet dabar net tas monologas išblėso. Negana to, ėmė nepakenčiamai niežėti opą ant blauzdos. Kasyti nedrįso, nes nuo to visada kildavo uždegimas. Sekundės bėgo. Jis tesuvokė tik puslapio tvirtumą priešais save, niežulį blauzdoje, muzikos griaudėjimą ir nedidelį džino sukeltą svaigulį.

Staiga, apimtas panikos, jis puolė rašyti, nelabai suvokdamas ką. Smulkia, bet vaikiška rašysena ėmė vingiuoti puslapyje, iš pradžių pamiršdamas didžiąsias raides, o paskui ir taškus:

Balandžio 4-a, 1984. Vakar vakare kinas. Visi filmai apie karą. Vienas buvo apie laivą, pilną pabėgėlių, subombarduotą kažkur Viduržemio jūroje. Publikai labai patiko kadrai apie didelį riebų storulį, kuris bandė plaukdamas pabėgti nuo malūnsparnio, iš pradžių vartėsi vandeny kaip delfinas, paskui pasimatė pro malūnsparnio kulkosvaidžio taikiklį, paskui visas pasidarė skylėtas, jūra aplinkui nusidažė raudonai, ir jis nuskendo taip staiga, lyg pro tas skyles būtų pritekėję vandens, žiūrovai garsiai juokėsi, kai jis skendo, paskui pasirodė gelbėjimosi valtis, pilna vaikų, o virš jos malūnsparnis, valties priekyje sėdėjo pusamžė moteris, gal žydė, su mažu gal trejų metų berniuku ant rankų, berniukas išsigandęs šaukė ir kniaubėsi moteriai į krūtinę lyg norėdamas įlįsti į ją, o moteris apkabinusi ramino jį, nors pati buvo net mėlyna iš siau-

bo, globstė, tartum manydama, kad rankos gali uždengti vaiką nuo kulkų malūnsparnis numetė ant jų dvidešimties kilogramų bombą baisus sprogimas ir valtis išlakstė šipuliais paskui nuostabus kadras su aukštyn lekiančia vaiko ranka matyt malūnsparnis su kamera filmuodamas kilo iš paskos ir partery partija ėmė smarkiai ploti bet viena moteris priekyje iš prolių pradėjo kelti paniką ir šaukti kad negalima tokių dalykų rodyti vaikams niekas neturi teisės taip daryti niekas kol policija išvedė ją laukan aš manau kad jai nieko nepadarė niekam nerūpi ką sako proliai tipiška prolių reakcija jie niekada...

Vinstonas liovėsi rašęs — iš dalies dėl to, kad ranką ėmė traukti mėšlungis. Net pats nesuprato, kas paskatino jį išlieti visą tą nesąmonių srautą. Bet įdomiausia, kad berašant jam atbudo visai kitokio pobūdžio prisiminimas, nors imk ir tuoj pat užrašinėk. Jis suprato, kad kaip tik dėl to įvykio ir kilo noras eiti namo ir tučtuojau pradėti dienoraštį.

Tai atsitiko šį rytą ministerijoje, jeigu apskritai tokį miglotą dalyką galima vadinti atsitikimu.

Buvo beveik vienuolika nulis nulis, ir dokumentų departamente, kur dirbo Vinstonas, jie nešė iš kabinų kėdes ir statė jas salės centre priešais didįjį teleekraną, ruošdamiesi neapykantos dviminutei. Vinstonas kaip tik sėdėjo kažkur vidurinėje eilėje — tuo metu salėn netikėtai įėjo du žmonės, kuriuos jis iš matymo pažinojo, bet kalbėjęs niekad nebuvo. Vienas iš jų — mergina, kurią dažnai sutikdavo koridoriuose. Jos pavardės nežinojo, tik tiek, kad dirba literatūros departamente. Kadangi dažnai matydavo ją tepaluotomis rankomis ir su veržlėrakčiu, tai spėjo, kad tikriausiai yra techninė darbuotoja, aptarnaujanti kurią nors romanų rašymo mašiną. Ji atrodė įžūlokai, apie dvidešimt septynerių metų, strazdanota, su tankiais tamsiais plaukais, greitų, sportiškų judesių. Aplink juosmenį ant visų rūbų kelis kartus apsukta raudona juosta — Jaunimo antiseksualinės lygos ženklas. Apsukta gana standžiai, tad buvo matyti apvalūs klubai. Vinstonui ji nepatiko iš pat pirmo karto. Priežastį jis suprato. Nuo jos dvelkte dvelkė ledo ritulio aikšte, šaltais dušais,

turistiniais žygiais ir steriliu mąstymu. Jis apskritai nemėgo moterų, ypač jaunų ir gražių. Kaip tik jaunos moterys ir buvo uoliausios partijos patriotės, šūkių rijikės, šnipės, mėgėjos ir šniukštinėtojos viso, kas neatitinka normos. Tačiau ši mergina jam atrodė net pavojingesnė už visas kitas. Sykį prasilenkiant koridoriuje, ji paskubom žvilgtelėjo į jį, ir atrodė, kad tas žvilgsnis veria kiaurai — jį nusmelkė siaubas. Net toptelėjo mintis, kad ji gali būti minčių policijos agentė. Nors, tiesą sakant, maža tikimybė. Bet nuo to laiko, atsidūręs netoli jos, jis visada pasijusdavo nemaloniai — tai būdavo baimė, sumišusi su kažkokiu priešiškumu.

Antrasis buvo O'Brajenas — vidinės partijos narys, turėjo kažkokias aukštas ir Vinstonui nelabai suvokiamas pareigas. Pamatę žmogų su juodu vidinės partijos kombinezonu, aplinkiniai ėmė šnibždėtis. O'Brajenas buvo stambus, apkūnus vyriškis storu sprandu, šiurkštaus pašaipaus veido. Nors jis atrodė grėsmingas, bet turėjo ir kažkokio patrauklumo. Nuolat taisėsi akinius ant nosies, ir tai kažkodėl žadino pasitikėjimą ir teikė jam savotiško inteligentiškumo. Aštuoniolikto amžiaus aristokratas, siūlantis uostomojo tabako dėžutę — jeigu dar sugebėtum galvoti tokiomis kategorijomis. Vinstonas matė O'Brajeną gal dešimt kartų per maždaug tiek pat metų. Jautė jam didelį palankumą — ir ne vien dėl to, kad intrigavo tas kontrastas tarp O'Brajeno miestiškų manierų ir atleto išvaizdos. Labiau dėl savotiško slapto įsitikinimo,— arba gal tik vilties,— kad O'Brajeno politinis nusistatymas apsimestinis. Jo išraiška atkakliai piršo šią mintį. Antra vertus, gal jo veide tiesiog atsispindėjo inteligentiškumas. Šiaip ar taip, jis darė įspūdį žmogaus, su kuriuo galėtum pasikalbėti, jei susitiktum kur nors vieną, toliau nuo teleekrano. Bet Vinstonas niekad nė nemėgino to padaryti, tiesą sakant, tai ir nebuvo įmanoma. Dabar O'Brajenas dirstelėjo į laikrodį, pamatė, kad jau beveik lygiai vienuolikta, tikriausiai nusprendė likti dokumentų departamente, kol baigsis neapykantos dviminutė. Jis atsisėdo toje pačioje eilėje kaip ir Vinstonas, per porą kėdžių toliau. Tarp jų sėdėjo nedidukė šiaudų spalvos plaukais moteriškė, kuri dirbo gretimoje sekcijo-

je. Mergina su tamsiais plaukais sėdėjo tiesiai jam už nugaros.

Staiga iš teleekrano salės gale sugriaudėjo gergždžiantis balsas, lyg būtų buvusi paleista kokia nors baisi, netepta mašina. Nuo to garso imdavo gelti dantis ir plaukai ant nugaros pasišiaušdavo. Neapykanta prasidėjo.

Kaip įprasta, ekrane pasirodė Emanuelio Goldšteino, žmonių priešo, veidas. Žiūrovai šen bei ten ėmė švilpti. Nedidukė moteris šiaudiniais plaukais suklykė — lyg iš baimės, lyg iš pasišlykštėjimo. Goldšteinas — tai perbėgėlis ir atskalūnas, kadaise, labai seniai (kada tiksliai, niekas neatsiminė), buvęs vienas partijos vadų, beveik tokio lygio kaip ir Didysis Brolis, bet vėliau įsivėlęs į kontrrevoliucinę veiklą, pasmerktas mirti ir paslaptingai dingęs. Neapykantos dviminučių programa kiekvieną dieną šiek tiek skirdavosi, bet nė viena neapsieidavo be pagrindinio personažo Goldšteino. Jis buvo pirmutinis išdavikas, sutepęs Partijos grynumą. Visi vėlesnieji nusikaltimai partijai, visos išdavystės, sabotažo akcijos, erezijos, nukrypimai kilo iš jo mokymo. Vis dėlto jis kažkur buvo, gyveno ir rezgė savo sąmokslus — gal kur nors už vandenyno, saugomas savo globėjų, gal net, kaip retkarčiais pasklisdavo gandas, kur nors pasislėpęs pačioje Okeanijoje.

Vinstonui sutraukė diafragmą. Matant Goldšteino veidą, jį visad apimdavo skausmingas jausmų mišinys. Tai buvo liesas žydiškas veidas su didele puria žilų plaukų aureole ir smailia barzdele; protingas, bet drauge ir atstumiantis veidas su gal kiek seniokiška ilga smailia nosimi, pabalnota akiniais. Jis buvo kiek panašus į aviną, balsas irgi priminė avies mekenimą. Dabar Goldšteinas kaip visada piktai puolė partijos doktrinas — puolė taip perdėtai ir užsispyręs, kad net vaikas būtų nepatikėjęs, bet drauge ir pakankamai įtikinamai, kad besiklausydamas imtum būgštauti: o gal kas nors ne tokio atsparaus proto kaip tu pats ims ir patikės. Jis užgauliojo Didįjį Brolį, kaltino partijos diktatūrą, reikalavo nedelsiant sudaryti taiką su Eurazija, propagavo kalbų laisvę, spaudos laisvę, susirinkimų laisvę, minčių laisvę, isteriškai šaukė, kad revoliucija išduota. Ir visa tai jis sakė greita daugiaskie-

mene kalba, kuri tartum parodijavo įprastinį partijos oratorių stilių ir net turėjo naujakalbės žodžių; tiesą sakant, dar daugiau, negu kuris nors partijos narys vartoja kasdieniniame gyvenime. Ir visą tą laiką, kad kas nors nesuabejotų, kas slypi po šitais Goldšteino tauškalais, už jo galvos ekrane žygiavo nesibaigiančios Eurazijos armijos gretos — eilės tvirtų vyrų bukais azijietiškais veidais. Priėję ekrano kraštą, jie dingdavo, o jų vieton plūdo visai tokie patys kiti. Duslus kareiviškų batų dundesys buvo tarsi fonas mekenančiam Goldšteino balsui. Praėjus pusei minutės, dalis žiūrovų iš visų pašalių jau įniršę šūkčiojo. Savimi patenkintas aviškas veidas ekrane ir siaubą kelianti Eurazijos armija už jo — to buvo per daug. Be to, Goldšteino vaizdas ar net mintis apie jį nevalingai kėlė baimę. Neapykanta jam buvo stipresnė net už neapykantą Eurazijai arba Rytazijai; mat jeigu Okeanija kariaudavo su kuria nors iš tų dviejų valstybių, tai su kita tuo metu būdavo taikoje. Bet vienas dalykas vis dėlto stebino: nors Goldšteino visi nekentė ir niekino, nors kasdien tūkstančius kartų tribūnose, teleekrane, laikraščiuose, knygose jo teorijos buvo neigiamos, triuškinamos, išjuokiamos, visiems demonstruojant jų pasigailėtiną menkybę — nepaisant viso to, jo įtaka nė kiek nemenkėjo. Visuomet užteko naujų apkvailintųjų, laukiančių, kol jis juos suvedžios. Nebuvo tos dienos, kad minčių policija nedemaskuotų šnipų ir sabotažininkų, veikiančių jo nurodymais. Jis vadovavo didžiulei nematomai armijai, pagrindiniam kenkėjų tinklui, siekiančiam nuversti vyriausybę. Buvo sakoma, kad jie vadina save Brolija. Buvo šnibždamasi apie baisią knygą, visų tų erezijų santrauką, parašytą Goldšteino ir cirkuliuojančią slapta. Tai buvo *knyga* be pavadinimo. Prireikus žmonės ją vadino tiesiog knyga. Bet apie visa tai buvo žinoma tik iš neaiškių gandų. Ir Brolija, ir *knyga* buvo tokie dalykai, kurių eilinis Partijos narys neminėdavo, jei tik to kaip nors būdavo galima išvengti.

Antrąją minutę neapykanta virto įniršiu. Žmonės, pašokę iš vietų, kiek galėdami šaukė, stengdamiesi kaip nors užgožti tą siutinantį mekenimą, sklindantį iš ekrano. Mažoji šiaudaplaukė moteriškė pasidarė skaisčiai raudo-

na, jos burna čiaupėsi ir žiojosi kaip krantan išmestos žuvies. Net stambus O'Brajeno veidas buvo išraudęs. Jis sėdėjo labai tiesus, jo galinga krūtinė kilnojosi ir trūkčiojo lyg pasitinkant didžiulę bangą. Tamsiaplaukė mergina už Vinstono nugaros pradėjo šaukti „Kiaulė! Kiaulė! Kiaulė!", paskui stvėrė storą naujakalbės žodyną ir metė jį į ekraną. Jis pataikė Goldšteinui į nosį ir atšoko, bet merginos balsas netilo. Vieną akimirką atsipeikėjęs Vinstonas pasijuto bešaukiąs su kitais ir įnirtingai kulnu bespardąs skersinį po kėde. Pats baisiausias dalykas neapykantos dviminutėje buvo ne tas, kad privalėdavai vaidinti, o priešingai — kad negalėdavai likti nuošaly. Per trisdešimt sekundžių išgaruodavo visa savitvarda ar apsimetimas. Apimdavo ekstazė, kerštо troškulys, noras žudyti, kankinti, traiškyti veidus kūju tarsi įelektrindavo visus žiūrovus, net prieš asmeninę valią paversdavo juos rėkiančiais, įniršusiais bepročiais. Bet tas įniršis būdavo abstraktus, į nieką konkrečiai nenukreiptas, jį galėdavai perkelti nuo vieno objekto prie kito kaip litavimo lempos liepsną. Taigi kai kuriais momentais Vinstono neapykanta būdavo nukreipta visai ne prieš Goldšteiną, o prieš Didįjį Brolį, partiją ir minčių policiją, ir tais momentais jo širdis linkdavo prie vienišo, pajuokiamo eretiko ekranė, vienintelio tiesos ir sveiko proto kareivio melų pasaulyje. Bet jau sekančią akimirką jis būdavo kartu su kitais ir visi apie Goldšteiną sakomi žodžiai atrodydavo teisybė. Tais momentais jo slaptas priešiškumas Didžiajam Broliui virsdavo dievinimu, ir Didysis Brolis iškildavo kaip koks bokštas, nenugalimas, bebaimis gynėjas, lyg uola stovintis prieš Azijos ordas, o Goldšteinas, nepaisant jo vienišumo, bejėgiškumo ir visų abejonių dėl jo egzistavimo apskritai, atrodydavo lyg koks blogio burtininkas, galintis vien savo balso galia sugriauti visą civilizacijos pastatą.

Kartais net pavykdavo nukreipti neapykantą visai kitur. Staiga, valios pastangomis, panašiai kaip sapnuojantis žmogus staigiai pasuka galvą, gelbėdamasis nuo košmaro, Vinstonas perkėlė savo neapykantą nuo veido ekrane į tamsiaplaukę merginą už nugaros. Galvoje ėmė plaukti gyvi, gražūs vaizdai. Jis mirtinai užtvatina ją gumine

lazda. Pririša ją nuogą prie stulpo ir privaro strėlių kaip šventą Sebastijoną. Išprievartauja ją ir per patį gerumą perpjauna gerklę. Dabar jis kaip niekad gerai suprato, *kodėl* nekenčia jos. Todėl, kad ji jauna, graži ir belytė, todėl, kad nori gulėti su ja lovoje, bet niekada negulės, todėl, kad jos gražus lieknas juosmuo, kuris prašyte prašosi apkabinamas, tėra tik tas ryksmingas raudonas raištis, agresyvus nekaltybės simbolis.

Neapykanta pasiekė viršūnę. Goldšteinas bliovė kaip tikras avinas, ir akimirką net veidas pavirto avino galva. Paskui toji galva išsiliejo į didžiulę ir baisią Eurazijos kareivio figūrą, kuri su tratančiu automatu vis artėjo ir atrodė, kad tuoj net nušoks nuo ekrano — keletas žmonių priekinėje eilėje net atšlijo kėdėse. Bet tą pačią akimirką, kažkam su palengvėjimu atsidūstant, toji priešo figūra virto Didžiojo Brolio veidu — su juodais plaukais, juodais ūsais, kupinu paslaptingos rimties, tokiu plačiu, kad užėmė beveik visą ekraną. Niekas negirdėjo, ką sako Didysis Brolis. Tai buvo tiesiog keletas padrąsinimo žodžių, panašių į tuos, kurie sakomi mūšio dundesy, nelabai suprantami, bet grąžinantys pasitikėjimą. Paskui Didžiojo Brolio veidas vėl dingo, ir pasirodė ryškiomis didžiosiomis raidėmis parašyti trys partijos šūkiai:

KARAS — TAI TAIKA
LAISVĖ — TAI VERGIJA
NEŽINOJIMAS — TAI JĖGA

Bet atrodė, kad Didžiojo Brolio veidas dar keletą sekundžių buvo ekrane; jis taip ryškiai užsifiksavo žmonių akių obuoliuose, kad negalėjo taip staiga išblėsti. Nedidukė šiaudaplaukė moteris buvo užsikniaubusi ant priekinės kėdės atlošo. Virpančiu balsu murmėdama kažką panašaus į „mano išgelbėtojas", ji tiesė į ekraną rankas. Paskui delnais užsidengė veidą — buvo matyti, kad meldžiasi.

Tuo metu visa salė ėmė dusliai, lėtai ir ritmiškai kartoti „DB!.. DB!.. DB!.." Labai lėtai, su ilga pauze tarp abiejų raidžių — tai buvo slogus murmesys, kraupus, laukinis, jame kaip fonas buvo girdėti basų kojų trypimas, būgnų dundesys. Jie šitaip kartojo apie trisdešimt sekundžių. Tai buvo priedainis, dažnai girdimas visuotinio

susijaudinimo momentais. Tai buvo lyg savotiškas himnas Didžiojo Brolio išminčiai bei didybei, bet labiausiai — savihipnozės aktas, valingas sąmonės slopinimas ritmiškais garsais. Vinstono viduriai tartum atšalo. Per neapykantos dviminutes jį kaip ir kitus apimdavo visuotinis kliedesys, bet šitas pusiau žmogiškas skandavimas įvarydavo jam siaubą. Žinoma, jis skandavo kartu su kitais: kitaip buvo neįmanoma. Slėpti jausmus, kontroliuoti veidą, daryti, ką daro kiti, buvo instinktyvi reakcija. Bet buvo ir pora tokių sekundžių, kai akių išraiška galėjo jį nesunkiai išduoti. Kaip tik tą momentą ir atsitiko tas reikšmingas dalykas — jei atsitiko iš tikro.

Jo žvilgsnis susidūrė su O'Brajeno. Šis buvo atsistojęs ir būdingu judesiu kaip tik taisėsi akinius ant nosies. Ir per tą sekundės dalį, kol jie žvelgė vienas į kitą, Vinstonas suprato — taip, *suprato!* — kad O'Brajenas galvoja tą patį, ką ir jis pats. Pokalbis įvyko. Sakytum abiejų sąmonė būtų trumpam atsivėrusi ir mintys per akis būtų tekėjusios iš vienos galvos į kitą. „Aš su tavim,— tartum sakė O'Brajenas. — Puikiai suprantu, ką tu jauti. Suprantu visą tavo panieką, tavo neapykantą, pasišlykštėjimą. Bet nesijaudink, aš esu tavo pusėje!" Tačiau kontaktas greit dingo, ir O'Brajeno veidas liko toks pat neįžvelgiamas kaip bet kieno kito.

Viskas baigėsi, ir jis net ėmė abejoti, ar apskritai kas buvo. Tokie atsitikimai niekada neturėdavo tęsinio. Jie tik stiprino įsitikinimą, ar tiksliau viltį, kad ir be jo esama partijos priešų. Gal vis dėlto gandai apie platų pogrindį realūs, gal Brolija iš tikro egzistuoja! Nors nuolat vyksta areštai, prisipažinimai ir egzekucijos, neįmanoma būti tikram, kad Brolija — ne paprasčiausias mitas. Vieną dieną jis tiki ją esant, kitą dieną netiki. Jokių įrodymų nėra, tik neaiškios užuominos, kurios gali reikšti viską arba nieko: nugirsto pokalbio nuotrupa, neryškiai įbrėžti žodžiai ant išvietės sienos, sykį — nežymus rankos judesys, susitikus dviem nepažįstamiems žmonėms, panašus į slaptą atpažinimo ženklą. Visa tai buvo tik spėlionės — gal jis viską tik įsivaizduoja. Jis nuėjo savo sekcijon ir į O'Brajeną daugiau nežiūrėjo. Net minties nebuvo atnaujinti tą jų akimirką trukusį ryšį. Tai būtų buvę tiesiog

pavojinga, jeigu net ir žinotum, kaip tą padaryti. Sekundę ar dvi jiedu dviprasmiškai žvelgė vienas į kitą, ir tai buvo viskas. Bet ir tai — neužmirštamas įvykis tame vienišame gyvenime, kurį turi gyventi.

Vinstonas pasitempė ir atsisėdo tiesiau. Nusiraugėjo — iš skrandžio kilo džinas.

Jo akys įsmigo į puslapį. Jis pamatė, kad šitaip bejėgiškai sėdint ir galvojant, ranka lyg koks automatas rašo. Ir tai jau buvo nebe toji nelygi, bjauri rašysena kaip iki tol. Plunksna drąsiai slydo lygiu popieriumi ir gražiomis didžiosiomis raidėmis brėžė:

ŠALIN DIDĮJĮ BROLĮ
ŠALIN DIDĮJĮ BROLĮ
ŠALIN DIDĮJĮ BROLĮ
ŠALIN DIDĮJĮ BROLĮ
ŠALIN DIDĮJĮ BROLĮ

Vėl ir vėl, užpildžiusi jau pusę puslapio.

Jį nusmelkė baimė. Ji buvo absurdiška, nes tie parašytieji žodžiai nė kiek ne pavojingesni už dienoraščio rašymą apskritai, bet kelias akimirkas jam norėjosi išplėšti sugadintą lapą ir mesti tą dienoraštį.

Bet jis vis dėlto neišplėšė, kadangi žinojo, jog tai beprasmiška. Jokio skirtumo, ar jis parašė ŠALIN DIDĮJĮ BROLĮ, ar neparašė. Taip pat nebus jokio skirtumo, ar jis rašys toliau dienoraštį, ar ne. Vis tiek jį sučiups minčių policija. Jis padarė nusikaltimą — vis tiek būtų nusikaltęs, net nepaliesdamas plunksna popieriaus,— pagrindinį nusikaltimą, apimantį visus kitus. Tai vadinamasis minties nusikaltimas, mintikaltė. Šio dalyko neįmanoma nuslėpti amžinai. Kurį laiką galima išsisukinėti, gal net metus, bet anksčiau ar vėliau būsi sučiuptas.

Tai visada atsitinka naktį — areštas visada būna nakties metu. Staiga pabundi iš miego, šiurkščios rankos purtomas už peties, į akis plieskia šviesa, aplink lovą rūsčių veidų žiedas. Daugeliu atvejų tardymo nebūna, nebūna ir pranešimo apie areštą. Žmogus tiesiog prapuola, visada naktį. Jo vardas dingsta iš registracijos knygų, visa, ką jis kada parašė, sunaikinama, jo egsistencija paneigiama, o paskui pamirštama. Žmogus uždraudžiamas, panaikinamas, dažniausiai sakoma — išgaravo.

Trumpą laiką jį buvo apėmusi isterija. Jis pradėjo paskubom ir nedailiai rašyti:

jie nušaus mane man nesvarbu jie peršaus man pakaušį man nesvarbu didysis brolis jie visada šauna į pakaušį man nesvarbu šalin didįjį brolį...

Vėl atsilošė kėdėje ir mažumą susigėdęs padėjo plunksną. Ir tuojau pat krūptelėjo: į duris kažkas beldė.

Jau! Jis sėdėjo tyliai kaip pelė, bergždžiai vildamasis, kad svečias greitai nueis. Bet ne, beldimas pasikartojo. Blogiausia — atidėliojimas. Jo širdis daužėsi kaip būgnas, bet veidas iš seniai susiformavusio įpročio tikriausiai buvo bereikšmis. Jis atsistojo ir sunkiu žingsniu nuėjo prie durų.

2

Jau dėdamas ranką ant durų rankenos, Vinstonas pamatė, kad paliko ant stalo atvirą dienoraštį. Didelės raidės ŠALIN DIDĮJĮ BROLĮ buvo matomos beveik per visą kambarį. Kaip neapgalvotai jo pasielgta! Bet drauge jis pajuto, kad nors baisiausiai bijo, vis dėlto nenori suteplioti gerojo popieriaus, užversdamas knygą, kol rašalas nenudžiūvęs.

Jis įkvėpė, atidarė duris, ir krūtinę bemat užliejo šilta palengvėjimo banga. Už durų stovėjo bespalvė, suvargusi moteris plonais plaukais ir raukšlėtu veidu.

— Ak drauge,— pradėjo ji rūškanu, inkščiančiu balsu,— girdėjau, kaip jūs parėjote. Gal galėtumėte užeiti ir apžiūrėti mūsų virtuvės kriauklę? Ji užsikimšo ir...

Tai buvo misis Parsons, kaimyno tame pat aukšte žmona. („Misis" buvo partijos nerekomenduojamas žodis, reikėjo sakyti „draugė", bet kalbant apie moteris, nevalingai piršosi „misis".) Ji buvo apie trisdešimties metų, bet būtum davęs daug daugiau. Atrodė, kad jos veido raukšlėse pilna dulkių. Vinstonas nuėjo paskui ją koridoriumi. Tie saviveikliniai remontai vargindavo beveik kasdien. Pergalės rūmai buvo seni, statyti apie 1930-uosius ir tiesiog griūte griuvo. Nuo lubų ir sienų nuolat biro tinkas, smarkiau pašalus, sproginėjo vamzdžiai, pasnigus tekėda-

vo pro stogą, šildymas veikė tik puse pajėgumo, jeigu taupymo sumetimais nebūdavo išjungtas visiškai. Remontas, tai, ko negalėdavai padaryti pats, turėjo būti sankcionuotas tolimų komitetų, kurie galėjo užvilkinti palangės taisymą net porą metų.

— Suprantate, Tomo nėra namie,— teisinosi misis Parsons.

Parsonsų butas buvo didesnis už Vinstono, ir apleistas savaip. Viskas buvo apšiurę, nudėvėta, lyg čia neseniai gyventa kokio didžiulio pikto žvėries. Ant grindų mėtėsi žaidimų įrankiai — ledo ritulio lazdos, bokso pirštinės, kiauras sviedinys, pora prakaituotų išverstų kojinių, ant stalo — krūva nešvarių indų ir apšiurusių vadovėlių. Ant sienų — raudoni Jaunimo lygos, Šnipų šūkiai ir Didžiojo Brolio plakatas visu ūgiu. Ir įprastinis virtų kopūstų kvapas, būdingas visam namui, bet čia jį gožė daug aštresnis prakaito dvokas, paliktas žmogaus, dabar nesančio čia; tą galėjai pasakyti vos patraukęs oro, bet iš ko — tiesiog sunku paaiškinti. Gretimame kambary kažkas su šukomis ir tualetinio popieriaus skiaute mėgino pritarti karinei muzikai, kuri tebesklido iš ekrano.

— Tai vaikai,— pasakė misis Parsons, priekaištingai dirsteldama į duris. — Visą dieną namie. Žinoma...

Ji turėjo įprotį nutraukti sakinį pačiame vidury. Virtuvės kriauklė beveik iki kraštų buvo pilna nešvaraus žalsvo vandens, kuris trenkė bjauriau už kopūstus. Vinstonas atsiklaupė ir apžiūrėjo alkūninį vamzdžio sujungimą. Jis nemėgo tokių darbų, nemėgo klūpėti, nes dažniausiai imdavo kosėti. Misis Parsons bejėgiškai stebėjo.

— Žinoma, jei Tomas būtų namie, jis tuojau sutvarkytų, — pasakė ji. — Jis mėgsta tokius darbus. Tiesiog tam sutvertas žmogus... Tomas...

Parsonsas dirbo kartu su Vinstonu Teisybės ministerijoje. Tai buvo storulis, bet energingas pritrenkiančio kvailumo vyriškis — buko entuziazmo kamuolys. Vienas iš tų absoliučiai besąlygiškai atsidavusių arklių, nuo kurių priklauso partijos stabilumas, net labiau negu nuo minčių policijos. Būdamas trisdešimt penkerių metų, jis labai nenoriai pasitraukė iš Jaunimo lygos, o stojo į ją, metus virš amžiaus ribos išbuvęs Šnipų organizacijoje.

Ministerijoje jis ėjo kažkokias antraeiles pareigas, kurioms proto nereikėjo, bet antra vertus, buvo didelė figūra sporto komitete ir visuose kituose komitetuose, kurie organizuoja visuomenės iškylas, spontaniškas demonstracijas, taupymo kampanijas ir visokią savanorišką veiklą. Papsėdamas pypkę, su romiu pasididžiavimu sakydavo, kad jau ketveri metai, kaip kiekvieną vakarą jis būna Visuomenės centre. Kur tik eidamas, jis visur skleidė dar ilgai tvyrantį ir visa stelbiantį prakaito kvapą, sakytum rodantį jo gyvenimo įtampą.

— Ar turite raktą? — paklausė Vinstonas, krapštydamasis aplink sudūrimo movą.

— Raktą? — pakartojo misis Parsons, beregint suglebusi. — Nežinau, negaliu pasakyti. Gal vaikai...

Pasigirdo batų trepsėjimas ir šukų muzika — vaikai nužygiavo į svetainę. Parsons atnešė raktą. Vinstonas išleido vandenį ir pasišlykštėdamas ištraukė plaukų kamuoliuką, kuris buvo užkimšęs vamzdį. Kuo galėdamas švariau nusiplovė pirštus po šaltu vandeniu iš čiaupo ir nuėjo į kambarį.

— Rankas aukštyn! — suriko įniršęs balsas.

Iš už stalo iššoko dailus, drūtas devynerių metų berniukas ir atstatė į jį žaislinį automatinį pistoletą, o jo jaunesnioji sesuo, mažesnė kokiais dvejais metais, taikėsi į jį pagaliuku. Abu vilkėjo mėlynais šortais, pilkais marškiniais ir raudonais kaklaraiščiais — tai buvo Šnipų organizacijos uniforma. Vinstonas iškėlė virš galvos rankas, bet darė tą kažkaip nejaukiai — mat berniuko balsas buvo toks piktas, kad neatrodė panašu į žaidimą.

— Tu išdavikas — šaukė berniukas. — Tu minčių nusikaltėlis! Eurazijos šnipas! Aš nušausiu tave, sunaikinsiu, ištremsiu į druskos kasyklas!

Vaikai ėmė šokinėti aplink jį, šaukdami:

— Išdavikas! Minčių nusikaltėlis!

Mergaitė mėgdžiojo kiekvieną berniuko judesį. Tai kažkaip gąsdino, lyg žaistų maži tigriukai, iš kurių netrukus užaugs žmogėdros. Berniuko akyse spindėjo kažkoks grobuoniškas apskaičiavimas, aiškiai matomas noras trenkti arba spirti Vinstonui ir suvokimas, kad gana greitai jis bus didelis ir galės tą padaryti. Visa laimė, pagalvojo

Vinstonas, kad jo rankose netikras pistoletas.

Parsons akys nervingai lakstė nuo Vinstono prie vaikų. Ryškesnėje kambario šviesoje jis susidomėjęs pamatė, kad jos veido raukšlėse tikrai yra dulkių.

— Taip įsitriukšmavo,— pasakė ji. — Mat labai nusiminė, kad negali eiti pažiūrėti pakorimo. Aš labai užsiėmusi ir jų nuvesti negaliu, o Tomas pareis iš darbo vėliau.

— Kodėl mes negalim nueiti pažiūrėti pakorimo? — suriko berniukas storu balsu.

— Noriu pakorimo! Noriu pakorimo! — ėmė kartoti mergytė, trypinėdama aplink.

Vinstonas prisiminė, kad tą vakarą parke turėjo būti pakarti keli Eurazijos belaisviai — karo nusikaltėliai. Tai būdavo daroma maždaug kartą per mėnesį, populiarus reginys. Vaikai visada reikalaudavo nuvedami pažiūrėti. Jis atsisveikino su misis Parsons ir pasuko durų link. Bet nuėjus gal šešetą žingsnių koridoriumi, kažkas labai skaudžiai nutvilkė jam sprandą. Lyg būtų įsmeigę raudonai įkaitintą vielą. Jis atsisuko ir pamatė, kaip misis Parsons tempia pro duris savo sūnų, kuris kišosi kišenėn laidynę.

— Goldšteinas! — subliuvo berniukas užsidarant durims. Bet labiausiai Vinstoną sukrėtė bejėgiška baimė pilkame moters veide.

Grįžęs pas save, jis greitai praėjo pro ekraną ir vėl atsisėdo prie stalo, vis tebetrindamas sprandą. Muzika ekrane buvo nutilusi, griežtas kariškas balsas su kažkokiu brutaliu pasimėgavimu aiškino apie ginkluotę naujoje plaukiojančioje tvirtovėje, kuri išmetė inkarą tarp Islandijos ir Farerų salų.

Su tokiais vaikais, galvojo jis, moteriškei gyvenimas turi būti tikras siaubas. Praeis metai, dveji, ir jie ims dieną naktį sekti ją, ieškodami politinės neištikimybės ženklų. Dabar beveik visi vaikai baisūs. Ir blogiausia, kad tokios organizacijos kaip šnipų sistemingai iš jų daro nevaldomus mažus laukinius, bet tai anaiptol neskatina jų maištauti prieš partijos drausmę. Atvirkščiai, jie dievina partiją ir viską, kas susiję su ja. Dainos, marširavimai, vėliavos, žygiai, pratimai su netikrais šautuvais, šūkių skandavimas, Didžiojo Brolio garbinimas —

visa tai jiems šaunus žaidimas. Visas jų įniršis nukreipiamas išorėn, prieš valstybės priešus, prieš užsieniečius, išdavikus, maištautojus, minčių nusikaltėlius. Beveik normalu, kad trisdešimtmečiai tėvai jau bijo savo vaikų. Ir ne be reikalo, nes beveik nebūdavo savaitės, kad „*The Times*" neišspausdintų straipsnelio, kaip koks nors pyplys šniukštinėtojas, paprastai vadinamas „mažuoju didvyriu", nusiklausė kompromituojančių žodžių ir apskundė savo tėvus minčių policijai.

Laidynės sumušta vieta nebeskaudėjo. Jis beveik noriai paėmė plunksnakotį, svarstydamas, ar turės dar ką parašyti dienoraštyje. Staiga vėl prisiminė O'Brajeną.

Prieš daug metų... kada? Turbūt prieš septynetą — jis sapnavo, kad eina per absoliučiai tamsų kambarį. Ir kažkas, sėdintis kairėje pusėje, jam praeinant sako: „Mes susitiksime tokioje vietoje, kur nėra tamsos". Tai buvo pasakyta labai ramiai, beveik tarp kitko — tiesiog pastaba, ne paliepimas. Jis nesustojęs nuėjo toliau. Įdomu tai, kad tada, sapnuojant, tie žodžiai jam nepadarė didesnio įspūdžio. Tik vėliau, bėgant laikui, jie palengva ėmė įgauti svarbos. Dabar jis nebeprisimena, ar prieš sapną, ar po jo pirmą kartą susitiko O'Brajeną, ir tada pažino, kad tas balsas buvo O'Brajeno. Šiaip ar taip, tai neabejotina. Iš tamsos su juo tada kalbėjosi O'Brajenas.

Vinstonas taip niekad ir nesuprato — net po šio ryto akių susidūrimo nepasidarė aiškiau,— ar O'Brajenas draugas, ar priešas. Tai neatrodė ir labai svarbu. Tarp jų buvo kažkoks supratimo ryšys, ir tai daug svarbiau už prieraišumą arba palankumą. „Mes susitiksime tokioje vietoje, kur nėra tamsos", pasakė jis. Vinstonas nesuprato, ką tai reiškia, tik žinojo, kad tai išsipildys.

Balsas ekrane nutilo. Tvankiame kambario ore suskardeno graži ir skambi trimito melodija. Tada gergždžiantis balsas pranešė:

— Dėmesio! Prašau dėmesio! Iš Malabaro fronto atėjo pranešimas. Mūsų pajėgos Pietų Indijoje iškovojo šlovingą pergalę. Aš įgaliotas pranešti, kad veiksmai, apie kuriuos dabar kalbame, galî pastebimai pastūmėti karą prie galo. Štai pranešimas...

Blogos naujienos, pagalvojo Vinstonas. Ir tikrai — po

kruvino Eurazijos armijos sunaikinimo aprašymo su dideliais nukautų ir nelaisvėn paimtųjų skaičiais buvo pranešta, kad nuo ateinančios savaitės šokolado racionas sumažinamas nuo trisdešimties gramų iki dvidešimties.

Vinstonas vėl nusiraugėjo. Džinas jau baigė veikti, liko tik kvapas. Ekranas, gal pažymėdamas pergalę, o gal norėdamas, kad visi greičiau pamirštų prarastą šokoladą, užgrojo „Okeanija tu mana". Tokiais atvejais reikėdavo atsistoti „ramiai", bet Vinstonas dabar buvo ekranui nematomas.

Po „Okeanijos" ėmė groti lengvesnę muziką. Vinstonas, atsisukęs į ekraną nugara, priėjo prie lango. Diena buvo šalta ir giedra. Kažkur toli dusliai sprogo raketinė bomba. Šiuo metu ant Londono jų nukrisdavo apie dvidešimt per savaitę.

Gatvėje vėjas tebeplaikstė atplėštąjį plakatą, žodis Angsocas čia dingdavo, čia vėl pasirodydavo. Angsocas. Šventieji angsoco principai. Naujakalbė, dvejamintė, praeities kintamumas. Jis jautėsi, lyg vaikščiotų po kokį mišką jūros dugne, pasiklydęs pabaisų pasaulyje, kuriame ir pats buvo virtęs pabaisa. Jis vienas. Praeitis negyva, ateitis neįsivaizduojama. Ar gali jis būti tikras, kad jį palaiko bent vienas žmogus pasaulyje? Ar yra vilties, kad partijos valdžia nebus *amžina?* Lyg atsakymas jam ant balto Teisybės ministerijos fasado švietė trys šūkiai:

KARAS — TAI TAIKA
LAISVĖ — TAI VERGIJA
NEŽINOJIMAS — TAI JĖGA

Jis išsiėmė iš kišenės dvidešimt penkių centų monetą. Ant jos mažytėmis raidėmis irgi buvo parašyti tie patys šūkiai, o kitoje pusėje — Didysis Brolis. Net nuo monetos tave persekioja tos akys. Ant monetų, pašto ženklų, knygų viršelių, vėliavų, plakatų, cigarečių pakelių — visur. Visur tave stebi tos akys ir lydi tas balsas. Miegantį ar nemiegantį, dirbantį ar valgantį, namie ar gatvėje, vonioje ar lovoje — niekur nepabėgsi. Niekas nepriklauso tau vienam, išskyrus kelis kubinius centimetrus kaukolėje.

Saulė buvo pasisukusi ir tūkstančiai Teisybės ministerijos langų, jau nebeapšviesti, atrodė tarsi niūrios šaudymo angos tvirtovėje. Net širdis sudrebėjo, žiūrint į tą didžiulę piramidę. Ji per stipri, jos niekas negali sugriauti. Net tūkstantis raketinių bombų jai nieko nepadarytų. Jis vėl ėmė galvoti, kam rašo tą dienoraštį. Ateičiai, praeičiai, įsivaizduojamam laikui? Čia prieš jį guli ne mirtis, o sunaikinimas. Dienoraštis virs pelenais, o jis pats išgaruos. Tik minčių policija perskaitys tą, ką jis parašė, o paskui ištrins visa tai iš tikrovės ir iš atminties. Kaip tu gali apeliuoti į ateitį, jei tavęs neliks nė pėdsako, net anonimiško žodelio, pakeverzoto ant popieriaus lapo?

Teleekranas išmušė keturioliktą. Po dešimties minučių jis turi išeiti. Keturioliktą trisdešimt jam reikia būti darbe.

Keista, bet toji išmušta valanda tartum suteikė jam naujo ryžto. Juk jis yra tarsi vienišas vaiduoklis, sakantis tiesą, kurios niekas niekada neišgirs. Bet kol jis ją sako, pasaulis išlieka nemiręs. Žmonijos palikimą išsaugai ne priversdamas išklausyti save, o tuo, kad išlieki sveiko proto.

Jis sugrįžo prie stalo, padažė plunksną ir parašė:

Ateičiai arba praeičiai, tam laikui, kuriame mintis laisva, žmonės skiriasi vienas nuo kito ir gyvena ne vieniši — tam laikui, kur yra teisybė ir tai, kas buvo, negali dingti.

Sveikinu jus iš vienodų žmonių amžiaus, iš vienatvės amžiaus, Didžiojo Brolio amžiaus, dvejamintės amžiaus!

Jis pagalvojo, kad jau buvo miręs ir tik dabar, žengęs šį ryžtingą žingsnį, pradėjo formuluoti savo mintis. Kiekvieno poelgio pasekmės glūdi pačiame poelgy. Jis rašė:

Mintikaltė neužtraukia mirties, mintikaltė YRA mirtis.

Dabar, kai suvokė esąs miręs, pasidarė svarbu pagyventi kuo ilgiau. Du dešinės rankos pirštai buvo rašaluoti. Šitokia smulkmena gali puikiausiai išduoti. Koks nors smalsus fanatikas ministerijoje (tikriausiai moteris, gal

toji šviesiaplaukė, arba tamsiaplaukė mergina iš literatūros departamento) gali pradėti domėtis, kodėl jis per pietų pertrauką rašė, kodėl naudojo senovišką plunksnakotį, *ką* rašė — o paskui tinkamoje vietoje padaryti užuominą. Jis nuėjo į vonią ir kruopščiai nušveitė rašalą aštriu tamsiai rudu muilu, kuris braižė odą lyg švitrinis popierius ir labai tiko jo tikslui.

Dienoraštį padėjo į stalčių. Slėpti beprasmiška, bet nors galės sužinoti, ar kas aptiko jį, ar ne. Plaukas, įkištas tarp puslapių, per aiškiai matomas. Jis piršto galu paėmė vos įžiūrimą baltą dulkę ir padėjo ant viršelio kampo — jei kas knygą pajudins, dulkė būtinai nukris.

3

Vinstonas sapnavo mamą. Jo manymu, jis turėjo dešimt arba vienuolika metų, kai dingo jo mama. Ji buvo aukšta, stotinga, gana tyli moteris, lėtų judesių ir su nuostabiais šviesiais plaukais. Tėvą jis miglotai prisiminė buvus tamsų ir liekną, visada vilkintį tvarkingais tamsiais rūbais (ypač Vinstonas prisiminė labai plonus tėvo batų puspadžius), visada su akiniais. Matyt, juos abu prarijo vienas tų didžiųjų valymų šeštajame dešimtmety.

Mama sėdėjo kažkur apačioje, daug žemiau negu jis, ir laikė ant rankų jo jaunesniąją seserį. Jis visiškai nebeprisiminė sesers — tik tiek, kad tai buvo mažas gležnas tylus kūdikis didelėmis dėmesingomis akimis. Jos abi žiūrėjo į jį. Jos buvo kažkokioje požeminėje vietoje,— gal, pavyzdžiui, šulinio dugne arba labai giliame kape, — bet nors ir gili, ta vieta dar vis tiek leidosi žemyn. Jos buvo skęstančio laivo kajutėje ir žvelgė į jį pro tamsėjantį vandenį. Oras kajutėje buvo ramus, jos dar matė jį, o jis jas, bet jos visą laiką grimzdo, grimzdo į žalius vandenis, kurie tuojau paslėps jas amžinai. Jis pats buvo ore ir šviesoje, o jas siurbė žemyn mirtis, jos buvo ten apačioje todėl, kad jis buvo viršuje. Jis tą suprato ir jos suprato, jis tą matė iš jų veidų. Bet nei jų veiduose, nei širdyse nebuvo priekaištavimo, vien tik supratimas, kad jos turi mirti,

jei nori išsaugoti jį gyvą — ir kad nieko negalima pakeisti.

Jis neprisiminė, kas tada nutiko, bet sapnuodamas suprato, kad motinos ir sesers gyvenimai yra kažkokiu būdu paaukoti už jo gyvenimą. Tai buvo vienas tų sapnų, kurie ir atsibudus neužsimiršta ir kelia nuostabą. Staiga Vinstonui toptelėjo, kad jo motinos mirtis beveik prieš trisdešimt metų buvo tragiška ir skausminga tada, o dabar viskas būtų kitaip. Jis suprato, kad ta tragedija priklauso tiems seniems laikams, kai dar egzistavo asmeninis gyvenimas, meilė, draugystė, kai šeimos nariai gynė vienas kitą, neieškodami tam priežasčių. Motinos prisiminimas draskė jam širdį, nes ji numirė mylėdama jį, kai jis dar buvo per jaunas ir per daug savanaudis, kad atsilygintų jai tuo pačiu, nes ji kažkaip, jis dabar nebeprisimena kaip, paaukojo save ištikimybės sąvokai, kuri buvo jai šventa. Jis suprato, kad šiandien taip negalėtų atsitikti. Šiandien yra baimė, neapykanta, skausmas, bet nėra emocijų didybės, nėra gilios, visaapimančios kančios. Visa tai jis tarsi matė didelėse savo motinos ir sesers akyse, žiūrinčiose į jį pro žalią vandenį už šimtų sieksnių ir dar grimztančiose.

Staiga jis pasijuto bestovįs ant trumpos minkštos žolės vasaros vakara. kai žemę auksina įstriži saulės spinduliai. Šitą peizą jis taip dažnai sapnuodavo, kad net abejojo, ar nėra matęs jo iš tikrųjų. Jis pavadino jį Auksine šalimi. Tai buvo sena triušių nugraužta ganykla su vingiuojančiu taku ir keletu kurmiarausių. Kitoje pievos pusėje retoje gyvatvorėje vos pastebimai siūbavo guobų šakos, tankūs jų lapai vilnijo kaip moters plaukai. Kažkur netoliese, nors ir nematomas, tekėjo skaidrus negreitas upeliukas, kurio duburėliuose po žilvičių šakomis plaukiojo kuojos.

Prie jų per lauką ėjo toji tamsiaplaukė mergina. Ji vienu judesiu nusiplėšė drabužius ir paniekinamai numetė juos šalin. Jos kūnas buvo lygus ir baltas, bet nekėlė jam geismo, tiesą sakant, Vinstonas beveik nežiūrėjo į ją. Tuo momentu jį labiausiai sužavėjo tas judesys, kuriuo ji numetė šalin drabužius. Atrodė, kad savo gracingumu ir abejingumu tas mostas nubraukia visą

kultūrą, visą mąstymo sistemą, sakytum ir Didįjį Brolį, ir partiją, ir minčių policiją būtų galima nušluoti užmarštin vienu dailiu rankos mostu. Tas mostas irgi priklausė aniems seniems laikams. Vinstonas atsibudo, kartodamas žodį „Šekspyras".

Teleekranas šaižiai švilpė, tai trukdavo trisdešimt sekundžių. Buvo septynios penkiolika, kėlimosi laikas įstaigų tarnautojams. Vinstonas išsiropštė iš lovos — jis buvo nuogas, nes išorinės partijos narys per metus gaudavo tik 3000 drabužių kuponų, o pižama kainavo 600,— stvėrė nuo kėdės apšiurusius apatinius marškinius ir glaudes. Fiziniai pratimai prasidės po trijų minučių. Bet tuo metu jį net dvilinką surietė baisaus kosulio priepuolis, kuris ištikdavo beveik visada atsikėlus. Jo plaučiai nuo kosulio tiek nuvargdavo, kad normaliai kvėpuoti galėdavo tik pagulėjęs ant nugaros ir kelis kartus giliai įtraukęs oro. Nuo kosėjimo iššoko visos gyslos, o varikozinė opa ėmė niežėti.

— Grupė nuo trisdešimt iki keturiasdešimt! — suriko šiurkštus moters balsas. — Grupė nuo trisdešimt iki keturiasdešimt! Prašau stoti į vietas! Nuo trisdešimt iki keturiasdešimt!

Vinstonas pašokęs išsitempė priešais teleekraną, kuriame jau pasirodė jauna, liesa, bet raumeninga moteris su trumpu sijonu ir sportbačiais.

— Lankstyti ir tiesti rankas! — suriko ji.— Žiūrėkit į mane. *Viens,* du, trys, keturi! *Viens,* du, trys, keturi! Pasistenkit, draugai, daugiau energijos! *Viens,* du, trys, keturi! *Viens* du, trys, keturi!...

Kosėjimo priepuolio sukeltas skausmas nebuvo visiškai užgožęs sapno įspūdžių, o ritmiški pratimų judesiai juos dar sustiprino. Mechaniškai tįsčiodamas rankas, nutaisęs rimto pasitenkinimo miną, kuri derėjo per fizinius pratimus, jis stengėsi mintimis sugrįžti į miglotą ankstyvos vaikystės metą. Bet tai buvo labai sunku. Viskas iki šeštojo dešimtmečio atrodė išblukę. Kadangi nebuvo jokių šaltinių pasitikrinimui, tai net jo paties gyvenimo kontūrai atrodė neryškūs. Prisimeni didelius įvykius, kurių gal visai nebuvo, prisimeni įvairių atsitikimų smulkmenas, bet negali atkurti jų atmosferos,

be to, yra ilgų tuščių periodų, iš kurių apskritai nieko negali prisiminti. Viskas tada buvo kitaip. Net šalių pavadinimai, jų kontūrai žemėlapyje buvo kitokie. Pavyzdžiui, Pirmoji pakilimo juosta tada taip nesivadino: tai buvo Anglija ar Britanija, nors Londonas visą laiką buvo vadinamas Londonu; tuo jis neabejojo.

Vinstonas negalėjo prisiminti tokio laiko, kad jo šalis nebūtų kariavusi, bet jo vaikystėje, matyt, būta gana ilgo taikos periodo, nes vienas iš jo ankstyvųjų prisiminimų buvo aviacijos antskrydis, kuris tada visus užklupo netikėtai. Gal tai buvo tas kartas, kai ant Kolčesterio nukrito atominė bomba. Jis neprisiminė paties antskrydžio, bet prisiminė, kaip tėvo ranka gniaužė jo delną, kai jie skubėjo kažkur žemyn, žemyn į kažkokią vietą po žeme, aplink ir aplink spiraliniais laiptais, kurie skambėjo po jo kojomis ir taip nuvargino, kad jis pagaliau pradėjo zirzti ir jie gavo sustoti pailsėti. Jo motina, kaip visada lėta, užsisvajojusi sekė iš paskos gerokai atsilikusi. Ji nešė seserį, o gal tai buvo tik antklodžių ryšulys; dabar jis negalėjo tiksliai pasakyti, ar sesuo jau buvo gimusi. Pagaliau jie pateko į triukšmingą, žmonių pilną patalpą — jis suprato, kad tai metro stotis.

Ant akmeninių grindų sėdėjo žmonės, kiti grūdosi vienas prie kito ant daugiaaukščių metalinių gultų. Vinstonas su mama ir tėvu susirado vietą ant grindų, o šalia jų ant gulto sėdėjo sena moteris su senu vyru. Senukas buvo su geru tamsiu kostiumu ir juoda drobine kepuraite, nusmaukta ant pakaušio nuo žilutėlių plaukų. Veidas raudonas, akys mėlynos ir pilnos ašarų. Nuo jo trenkė džinu. Atrodė, kad džinas sunkiasi pro odą vietoje prakaito, galėjai pamanyti, kad ir iš akių riedančios ašaros yra gryniausias džinas. Bet nors girtokas, jis kentėjo nuo kažkokio skausmo, kuris buvo tikras ir neištveriamas. Savo vaikišku protu Vinstonas suvokė, kad atsitiko kažkoks baisus dalykas, toks, kurio negalima nei atleisti, nei kaip nors pataisyti. Vinstonui atrodė, kad jis net žino, kas tai buvo. Tikriausiai žuvo koks nors jo labai mylimas žmogus — gal maža anūkė. Senukas kas keletą minučių kartojo:

— Mums nereikėjo jais pasitikėti. Juk aš sakiau tau, ar ne, motin? Matai kas išeina, kai jais pasitiki. Jau seniai tą sakiau. Nereikėjo tais kiaulėmis pasitikėti.

Bet kas buvo tie kiaulės, kuriais nereikėjo pasitikėti, Vinstonas dabar neatsiminė.

Nuo to laiko karas jau nebesiliovė, bet, tikriau pasakius, tai nebebuvo tas pats karas. Keletą kartų jo vaikystėje Londone buvo padrikų gatvės mūšių, kai kuriuos jis dar aiškiai prisimena. Bet atkurti viso to periodo istoriją, pasakyti, kas su kuo konkrečiu metu kariavo, buvo visiškai neįmanoma, nes nei raštu, nei žodžiu niekur nebuvo minimi jokie karo veiksmai, išskyrus dabartinius. Pavyzdžiui, šiuo momentu, 1984-aisiais (jei dabar tikrai 1984-ieji) Okeanija kariauja su Eurazija ir yra Rytazijos sąjungininkė. Nei oficialiai, nei privačiai niekur neminima, kad šios trys valstybės kada nors buvo susigrupavusios kitaip. Tiesą sakant, Vinstonas gerai žinojo, kad dar tik prieš ketverius metus Okeanija kariavo su Rytazija ir buvo sudariusi sąjungą su Eurazija. Bet jis tą žinojo tarsi slapčia ir tik dėl to, kad jo atmintis nebuvo deramai kontroliuojama. Oficialiai nei priešas, nei sąjungininkas nesikeitė. Okeanija kariauja su Eurazija, vadinasi, Okeanija visą laiką kariavo su Eurazija. Esamasis priešas visada laikomas blogio įsikūnijimu, iš to seka, kad bet kokios sutartys su juo praeityje arba ateityje yra neįmanomos.

Labiausiai gąsdina tai, svarstė jis dešimttūkstantąjį kartą, skausmingai lošdamas atgal pečius (įsisprendę rankomis į klubus, jie sukdavo kūnus iš liemens, tas pratimas buvo laikomas labai geru nugaros raumenims), gąsdina tai, kad gal tai ir tiesa. Jeigu partija gali tiesti ranką į praeitį ir apie vieną ar kitą įvykį pasakyti, kad jo *nebuvo,* tai juk yra daug baisesnis dalykas negu kančia ir mirtis.

Partija sako, kad Okeanija niekad nebuvo Eurazijos sąjungininkė. Jis, Smitas Vinstonas, žino, kad Okeanija buvo sudariusi sąjungą su Eurazija tik prieš ketverius metus. Tačiau kur egzistuoja šitas žinojimas? Tiktai jo sąmonėje, kurią bet kada galima sunaikinti. O jeigu visi kiti priims partijos siūlomą melą — jei visi šaltiniai sakys

tą patį, tai šitas melas pateks į istoriją ir taps tiesa. „Kas valdo praeitį,— sako partijos šūkis,— tas valdo ateitį; kas valdo dabartį, tas valdo praeitį". Ir vis dėlto praeitis niekad nebuvo pakeista, nors pagal savo prigimtį ji ir galėtų būti keičiama. Kas yra tiesa dabar, buvo tiesa nuo seno iki amžinybės. Tai visai paprasta. Tereikia vieno dalyko: be atvangos kariauti su savo atmintim. Tai vadinama „realybės valdymu", anot naujakalbės — „dvejaminte".

— Laisvai! — suriko instruktorė jau kiek švelniau.

Vinstonas nuleido rankas prie šonų ir lėtai įkvėpė. Jo mintys nuklydo į labirintišką dvejamintės pasaulį. Žinoti ir nežinoti, suvokti absoliučią tiesą, o sakyti kruopščiai sumontuotus melus, vienu metu turėti dvi viena kitą paneigiančias nuomones, žinoti jas esant prieštaringas ir abiem tikėti, naudoti logiką prieš logiką, atsižadėti moralės ir kartu kliautis ja, tikėti, kad demokratija neįmanoma ir kad partija yra jos sargas, pamiršti tai, ką reikia pamiršti, o paskui, atėjus reikalingam momentui, ištraukti visa tai iš atminties ir greitai vėl pamiršti, o svarbiausia — taikyti šį procesą pačiam procesui. Tai ir yra aukščiausia subtilybė: sąmoningai skatinti nesąmoningumą ir drauge nesuvokti to hipnozės akto, kurį pats sau atlieki. Netgi norint suprasti patį žodį „dvejamintė", reikia pasitelkti dvejamintę.

Instruktorė vėl liepė stoti „ramiai".

— Dabar pažiūrėsime, kurie iš mūsų gali paliesti kojų pirštus! — entuziastingai pasakė ji.— Lenkiamės iš dubens, prašau draugai. Vienas, du! Vienas, du!

Vinstonas nekentė šio pratimo, jis sukeldavo skausmus nuo pat kulnų iki juosmens ir dažnai baigdavosi kitu kosėjimo priepuoliu. Jo meditacijos neteko pusės malonumo. Taip, praeitis ne tik pakeista, ji tiesiog sunaikinta. Kaip tu nustatysi net patį aiškiausią faktą, jeigu jis niekur neužfiksuotas, išskyrus tavo paties atmintį? Jis pamėgino prisiminti, kuriais metais pirmą kartą išgirdo minint Didįjį Brolį. Tai turėjo būti kažkada septintame dešimtmetyje, bet garantuoti neįmanoma. Žinoma, partijos istorijoje Didysis Brolis figūruoja kaip revoliucijos vadas ir sargas nuo pačių pirmųjų jos dienų. Jo žygdarbiai

palengva buvo stumiami vis atgal, kol galiausiai pasiekė penktąjį ir net ketvirtąjį dešimtmetį, kai Londono gatvėse didžiuliais žvilgančiais automobiliais arba net karietomis su stikliniais šonais dar važinėjo kapitalistai su savo keistais cilindrais ant galvų. Ir niekaip nesužinosi, kas iš tos legendos tikra, o kas sugalvota. Vinstonas net negalėjo prisiminti, kada atsirado pati partija. Jis nemanė, kad būtų iki 1960 metų kada girdėjęs žodį angsocas, bet gali būti, kad senosios kalbos forma — anglų socializmas — buvo vartojama ir iki tol. Viskas skendi rūke. Kartais, tiesa, gali aptikti ir akivaizdų melą. Pavyzdžiui, partijos istorijos knygose sakoma, kad partija išrado lėktuvą, o tai netiesa. Jis prisimena lėktuvus iš pačios ankstyvosios jaunystės. Bet nieko neįrodysi. Nėra kuo pasiremti. Tik vieną kartą gyvenime jis laikė rankose neklystamą dokumentą, įrodantį istorinio fakto falsifikavimą, bet ir tai...

— Smitai! — suriko aštrus balsas iš teleekrano.— 6079 V. Smitai! Taip, jūs! Prašau lenktis žemiau. Jūs galite atlikti pratimą geriau. Jūs nesistengiate. Prašau žemiau! Jau geriau, drauge. Visi laisvai, stebite mane.

Vinstono kūną staiga išmušė karštas prakaitas, bet veidas liko visiškai neįžvelgiamas. Niekad nerodyti susijaudinimo! Niekad nerodyti pasipiktinimo. Tave gali išduoti vienas vienintelis akių blyksnis. Jis stovėjo ir žiūrėjo, instruktorė tuo metu pakėlė rankas virš galvos ir — nepasakytum, kad gracingai, bet gana sklandžiai, nesunkiai pasilenkė ir pakišo sulenktus rankų pirštus po kojų pirštais.

— Štai draugai! Štai kaip norėčiau pamatyti darant ir jus. Dar pasižiūrėkite į mane. Man trisdešimt devyneri metai ir turiu keturis vaikus. Štai, žiūrėkite.— Ji vėl pasilenkė.— Matote, mano keliai nesulenkti. Jeigu panorėsite, galite ir patys tą padaryti,— pridūrė ji atsitiesusi.— Bet kas iki keturiasdešimt penkerių metų gali puikiausiai pasiekti kojų pirštus. Mes ne visi turim privilegiją kovoti fronte, bet visi galime būti tam pasirengę. Prisiminkite mūsų vaikinus Malabaro fronte! Ir jūreivius plaukiojančioje tvirtovėje! Tik pagalvokite, ką jie turi iškęsti. Na, pamėginkit. Taip, jau geriau, drauge, daug ge-

riau,— pridūrė ji drąsindama, kai Vinstonas iš visų jėgų siūbtelėjęs, nesulenkęs kelių, pirmą kartą per keletą metų palietė kojų pirštus.

4

Vinstonas nejučia giliai atsiduso,— tą, nepaisydamas šalia esančio ekrano, jis darydavo kiekvieną rytą pradėdamas darbą,— prisitraukė kalbarašį, nupūtė nuo mikrofono dulkes ir užsidėjo akinius. Tada išvyniojo ir susegė krūvon keturis mažus popierinius cilindrus, kurie jau iššoko iš pneumatinio vamzdžio dešinėje jo stalo pusėje.

Jo kabinos sienose buvo keturios angos. Dešinėje nuo kalbarašio — mažas pneumatinis vamzdis raštams; kairėje didesnis laikraščiams, o šoninėje sienoje, nesunkiai pasiekiama ranka — ovalinė anga su vieliniu gaubtu. Ji buvo skirta išmetamiems popieriams. Panašių angų buvo tūkstančiai ir dešimtys tūkstančių visame pastate, ne tik kiekviename kambaryje, bet ir gana tankiai kiekviename koridoriuje. Dėl kažkokių priežasčių jos buvo pramintos atminties skylėmis. Turėdamas kokį nors naikintiną dokumentą arba pamatęs šiaip kur gulinčią popieriaus skiautę, nevalingai pakeli artimiausios skylės gaubtą ir įmeti angon, kur popierius bus pagautas šilto oro srauto ir nuneštas į didžiules krosnis kažkur pastato gilumoje.

Vinstonas perskaitė keturis gautus raštus. Kiekviename buvo tik viena ar dvi eilutės, parašytos telegrafiniu žargonu,— sudarytu iš atskirų naujakalbės žodžių,— kuris buvo naudojamas ministerijoje vidaus reikalams. Ten buvo parašyta:

times 17.3.84 d.b. kalba antipranešta afrika rektifikuoti
times 19.12.83 ketvirto ketvirčio planas spaudos klaida suderinti šios dienos numerį
times 3.12.83 neteisinga pertekminės citata šokoladas rektifikuoti
times 3.12.83 dupliusblogai pateiktas d.b. dienos priesakas minimi nežmogai perrašyti ištisai prieš spaudą viršun

Su nežymiu pasitenkinimu Vinstonas atidėjo ketvirtą raštelį į šalį. Tai subtilus ir sudėtingas darbas, tad geriausia palikti jį pabaigai. Kiti trys — paprasti einamieji dalykai, nors dėl antrojo tikriausiai reikės gerokai pavargti, tyrinėjant lapus su skaičiais.

Vinstonas surinko ekrane „atgalines datas" ir pareikalavo tam tikrų *„The Times"* numerių, kurie jau po kelių minučių išlindo iš pneumatinio vamzdžio. Tuose gautuose lapeliuose buvo nurodyti naujienų straipsniai, kuriuos dėl vienokios ar kitokios priežasties manoma esant reikalinga pakeisti, arba,— naudojant oficialią frazę — rektifikuoti. Pavyzdžiui, iš kovo septynioliktos dienos *„The Times"* matyti, kad Didysis Brolis, kalboje, pasakytoje prieš dieną, išpranašavo, jog Pietų Indijos frontas bus ramus, bet Eurazija labai greitai pradės puolimą Šiaurės Afrikoje. O iš tikrųjų vyriausioji Eurazijos vadovybė pradėjo puolimą Pietų Indijoje, o Šiaurės Afriką paliko ramybėje. Todėl reikia perrašyti tą Didžiojo Brolio kalbos pastraipą taip, kad ji pranašautų kaip tik tą dalyką, kuris ir atsitiko. Arba dar — gruodžio devynioliktos dienos *„The Times"* išspausdino oficialias prognozes dėl įvairių liaudies vartojamų prekių gamybos ketvirtam 1983 metų ketvirčiui, kuris drauge buvo šeštasis devintojo trimečio plano ketvirtis. Šios dienos numeris išspausdino straipsnį apie faktišką gamybą, iš kurio pasidarė aišku, jog prognozės visais klausimais smarkiai klydo. Vinstono užduotis — rektifikuoti pirmuosius skaičius taip, kad jie sutaptų su paskutiniais. Trečiasis raštelis kalbėjo apie labai paprastą klaidą, kurią galima sutvarkyti per porą minučių. Visai neseniai, vasario mėnesį, Pertekliaus ministerija išspausdino pažadą (oficialiais žodžiais „kategorišką įsipareigojimą"), kad 1984-ais metais šokolado racionas nebus mažinamas. Tikrumoje, kaip žinojo ir Vinstonas, nuo šios savaitės galo šokolado racionas buvo sumažintas nuo trisdešimties gramų iki dvidešimties. Taigi aną ankstesnį pažadą tereikia pakeisti perspėjimu apie galimą būtinybę kada nors balandžio mėnesį sumažinti racioną.

Atlikęs šias uždųotis, Vinstonas prisegė prie laikraščių kalbarašio išspausdintas pataisas ir įkišo viską į pneumati-

nį vamzdį. Paskui beveik nesąmoningu judesiu suglamžė gautus lapelius bei savo parašytas pastabas ir sumetė į atminties skylę, atiduodamas viską liepsnai.

Kas atsitinka tame nematomame labirinte, kurlink veda vamzdžiai, jis smulkmenų nežinojo, bet bendrą supratimą turėjo. Kai visos pataisos, reikalingos kiekvienam laikraščiui, surenkamos ir sumaketuojamos, numeris perspausdinamas, originalus egzempliorius sunaikinamas ir jo vietoj į komplektą įsegamas naujas. Šis nuolatinio keitimo procesas lietė ne tik laikraščius, bet ir knygas, žurnalus, brošiūras, plakatus, proklamacijas, filmus, fonogramas, multifilmus, nuotraukas — bet kokią literatūrą arba dokumentinę medžiagą, kuri gali turėti politinės arba ideologinės reikšmės. Kiekvieną dieną, gal net kiekvieną minutę praeitis pritaikoma prie dabarties. Taigi kiekviena partijos pasakyta prognozė dokumentų patvirtinama buvusi visiškai tiksli; neleidžiama, kad liktų bent menkiausias pranešimas ar nuomonė, kuri prieštarautų šio momento poreikiams. Visa istorija yra tarsi papirusas, kuris švariai nuskutamas ir iš naujo parašomas tiek kartų, kiek reikės. Kai visa tai atlikta, nebelieka jokios galimybės įrodyti, kad būta falsifikacijos. Pačioje didžiausioje dokumentų departamento sekcijoje, daug didesnėje už tą, kur dirbo Vinstonas, triūsė žmonės, kurių pareiga — sekti ir rinkti visus egzempliorius tų knygų, laikraščių ir kitų raštų, kurie buvo pakeisti ir turėjo būti sunaikinti. Lentynose gulėjo *„The Times"* su originalia data, kurie dėl politinių permainų arba klaidingų Didžiojo Brolio pranašysčių buvo perrašyti gal dešimtis kartų, ir niekur nerasi kito egzemplioriaus, kuris jam prieštarautų. Knygos irgi buvo perrašomos iš naujo ir iš naujo, ir nauji leidiniai išeidavo be jokių nuorodų, kad kas nors pakeista. Net tose rašytose instrukcijose, kurias Vinstonas gaudavo ir baigęs darbą būtinai sunaikindavo, niekad nebūdavo rašoma ar net užsimenama, kad turi būti atliktas koks nors klastojimas: visada būdavo remiamasi apsirikimais, korektūros klaidomis, neteisingu citavimu ir kitokiomis klaidomis, kurias tikslumo dėlei reikia ištaisyti.

Bet iš tikro, galvojo jis, taisydamas Pertekliaus mi-

nisterijos tekstus, tai netgi ne klastojimas. Tai paprasčiausias vienos nesąmonės pakeitimas kita. Dauguma medžiagos, su kuria jis dirba, neturi jokio ryšio su realiu pasauliu, netgi to ryšio, kurį turėtų tiesioginis melas. Statistika pradinėje versijoje yra lygiai tokia pat fantazija kaip ir rektifikuotoje versijoje. Juk dažniausiai tie skaičiai imami iš galvos. Pavyzdžiui, Pertekliaus ministerija prognozavo, kad batų per ketvirtį bus pagaminta 145 milijonai porų. Pranešama, jog pagaminta 62 milijonai porų. Bet Vinstonas, perrašydamas prognozę, sumažino tą skaičių iki 57 milijonų, kad sudarytų įprastą įspūdį, jog planuotas kiekis buvo viršytas. Bet šiaip ar taip, 62 milijonai ne arčiau tiesos kaip 57 milijonai arba 145 milijonai. Gali būti, kad batų visai nepagaminta. O dar labiau gali būti, kad niekas nežino, kiek iš tikro buvo pagaminta, ir niekam tai nerūpi. Aišku tik viena — kad kiekvieną ketvirtį pagaminama astronominiai batų skaičiai popieriuje, nors, ko gero, pusė Okeanijos gyventojų vaikšto basi. Ir taip su įvairaus pobūdžio užregistruotais faktais, dideliais ir menkais. Viskas dingsta šešėliniame pasaulyje, kuriame net dėl metų ir datos negali būti tikras.

Vinstonas pažvelgė į salę. Kitoje koridoriaus pusėje savo kabinoje, įnirtingai darbavosi nedidukas, pedantiškas tamsiaveidis vyriškis, pavarde Tilotsonas — pasidėjęs ant kelio sulankstytą laikraštį, prikišęs burną prie pat kalbarašio mikrofono. Atrodė, kad jis nori, jog jo sakomi žodžiai liktų paslaptis tarp jo ir ekrano. Jis pakėlė galvą, ir jo akiniai priešiškai blykstelėjo Vinstonui.

Vinstonas beveik nepažinojo Tilotsono ir neturėjo jokio supratimo, ką šis dirba. Žmonės šiame skyriuje nelabai noriai kalbasi apie savo darbą. Ilgoje belangėje salėje su dviem kabinų eilėm, kur be perstojo šnarėjo popieriai ir gaudė į kalbarašių mikrofonus diktuojantys balsai, buvo daugiau kaip dešimt žmonių, kurių Vinstonas nežinojo net vardo, nors kasdien sutikdavo skubančius koridoriuose arba matydavo besiskeryčiojančius per neapykantos dviminutę. Jis žinojo, kad gretimoje kabinoje dieną po dienos triūsia moteris su šiaudiniais

plaukais — seka ir naikina iš spaudos vardus žmonių, kurie išgaravo ir todėl laikomi niekada neegzistavusiais. Tai buvo simboliška, nes jos pačios vyras prieš porą metų irgi buvo išgarintas. Dar už poros kabinų darbavosi švelni, intelektuali, svajinga asmenybė, pavarde Amplfortas, su plaukų priaugusiomis ausimis ir stebinančiu talentu metrams bei rimams. Jis perdirbinėjo eiles, kurios pasidarė ideologiškai priešiškos, bet dėl vienokių ar kitokių priežasčių turėjo likti antologijose; jo sukurtosios buvo vadinamos „galutiniais tekstais". Ši salė su kokiom penkiom dešimtim darbuotojų buvo tik vienas padalinys, viena didžiulio dokumentų departamento ląstelė. Iš šonų, viršuje ir apačioje kirbėte kirbėjo pulkai kitų, užsiėmusių neįsivaizduojama begale darbų. Buvo didelės spaustuvės su savais redaktoriais, poligrafijos specialistais ir puikiai įrengtomis nuotraukų falsifikavimo studijomis. Buvo teleprogramų sekcija su inžinieriais, prodiuseriais ir brigadomis aktorių, specialiai atrinktų pamėgdžioti balsus. Buvo tiesiog armijos referentų, kurių pareiga — paprasčiausiai sudaryti sąrašus tų knygų ir periodinių leidinių, kuriuos reikia reviduoti. Buvo didžiulės saugyklos, kur laikomi ištaisyti dokumentai, taip pat paslėptos krosnys, kur naikinami pirmieji egzemplioriai. Kažkur buvo ir visiškai anonimiškos vadovaujančios smegenys, kurios koordinavo visą darbą ir nubrėždavo taktikos gaires, pagal kurias vieną praeities atkarpą reikia palikti, kitą sufalsifikuoti, o trečią ištrinti be pėdsakų.

Dokumentų departamentas priklausė Teisybės ministerijai, kurios tiesioginė pareiga ne rekonstruoti praeitį, o aprūpinti Okeanijos piliečius laikraščiais, filmais, vadovėliais, televizijos programomis, pjesėmis, romanais — visokiausia įmanoma informacija, instrukcijomis arba pramogomis — nuo statulos iki šūkio, nuo lyrinio eilėraščio iki biologinio traktato, nuo vaikiško elementoriaus iki naujakalbės žodyno. Be to, Ministerija turėjo ne tik tenkinti daugiaplanes partijos reikmes, bet ir pakartoti visas savo operacijas žemesniu lygiu, pritaikytu proletariatui. Buvo visa grandinė skyrių, užsiėmusių proletariato literatūra, muzika,

drama ir pramogomis. Čia buvo leidžiami niekam tikę laikraščiai, kuriuose nėra beveik nieko, tik sportas, nusikaltimai, astrologija, sensacingi primityvūs apsakymai, filmai, trykštantys seksu ir sentimentalios dainos, kuriamos aparatų — specialių kaleidoskopų, vadinamų versifikatoriais. Buvo net ištisas poskyris — naujakalbe vadinamas pornosektu — gaminantis prasčiausios rūšies pornografiją, kuri buvo išsiuntinėjama užklijuotuose vokuose ir kurios neprivalėjo matyti nė vienas partijos narys, išskyrus ją gaminančius.

Kol Vinstonas dirbo, iš vamzdžio iškrito dar trys raštai, bet tai buvo labai paprasti dalykai ir jis juos sutvarkė dar prieš neapykantos dviminutę. Jai pasibaigus, jis sugrįžo į savo kabiną, pasiėmė nuo lentynos naujakalbės žodyną, nustūmė kalbarašį į šalį, nusivalė akinius ir ėmėsi svarbiausio darbo.

Didžiausias Vinstono malonumas gyvenime buvo darbas. Dauguma jo būdavo varginanti rutina, bet ir joje pasitaikydavo sunkių bei keblių užduočių, kuriose galėdavai užsimiršti kaip pasinėręs kokion matematikos problemon — tai subtilūs falsifikavimo atvejai, kuriuose vadovautis tegali angsoco principų išmanymu ir savo nuovoka, kurios partija iš tavęs tikisi. Vinstonui šie dalykai sekėsi. Kartais jam net patikėdavo rektifikuoti *„The Times"* vedamuosius straipsnius, kurie būdavo parašyti ištisai naujakalbe. Jis išvyniojo lapą, kurį buvo atidėjęs anksčiau. Jame buvo rašoma:

times 3.12.83 dupliusblogai pateiktas d.b. dienos priesakas minimi nežmogai perrašyti ištisai prieš spaudą viršun

Senkalbe (normalia anglų kalba) tai skambėtų maždaug taip:

Pranešimas apie Didžiojo Brolio dienos priesaką 1983 metų gruodžio trečios dienos *„The Times"* yra itin nepatenkinamas ir liečia neegzistuojančius asmenis. Perrašykite ištisai ir prieš spausdindamas parodykite juodraštį aukštesnei valdžiai.

Vinstonas perskaitė tą negerą straipsnį. Paaiškėjo, kad Didžiojo Brolio vedamasis beveik ištisai gyrė orga-

nizaciją CPPT, kuri aprūpindavo cigaretėmis ir kita parama plaukiojančios tvirtovės jūreivius. Ypatingai pažymėtas draugas Vitersas, žymus vidinės partijos narys, gavęs antros klasės ordiną „Už ypatingus nuopelnus".

Po trijų mėnesių CPPT dėl nepaaiškintų priežasčių staiga buvo panaikinta. Galima buvo suprasti, kad Vitersas ir jo kolegos dabar yra nemalonėje, bet tuo klausimu nei spauda, nei teleekranas nieko nepranešė. Tai buvo natūralu, nes nebuvo įprasta teisti politinius nusižengėlius arba net viešai juos pasmerkti. Didieji valymai, palietę tūkstančius žmonių, su viešais išdavikų ir minčių nusikaltėlių teismais, kur jie nuolankiai prisipažindavo ir būdavo nubaudžiami mirtimi, vykdavo ne dažniau kaip kartą per porą metų ir būdavo tarsi ypatingi spektakliai. Užsitraukusieji partijos nemalonę dažniausiai tiesiog dingdavo ir niekas apie juos daugiau negirdėdavo. Ir niekas negalėdavo išsiaiškinti, kas jiems atsitiko. Kartais jie net būdavo paliekami gyvi. Vinstonas, be savo tėvų, pažinojo apie trisdešimt žmonių, kurie buvo dingę.

Vinstonas švelniai braukė per nosį sąvaržėle. Kabinoje kitapus tako draugas Tilotsonas, paslaptingai susirietęs prie savo kalbarašio, diktavo toliau. Akimirką kilstelėjo galvą — vėl tas pats priešiškas akinių blykstelėjimas. Vinstonas pagalvojo, ar tik Tilotsonas neužsiėmęs tuo pačiu darbu kaip ir jis. Tai buvo visai įmanoma. Tokia kebli užduotis niekada nepatikima vienam žmogui; antra vertus, patikėti jį komitetui — tai būtų pripažinti, kad vyksta falsifikacija. Taigi, ko gero, dabar koks tuzinas žmonių darbuojasi ir kuria savo versijas, ką iš tikrųjų pasakė Didysis Brolis. Galų gale koks nors korifėjus iš vidinės partijos išrinks vieną ar kitą versiją, suredaguos ir paleis suktis visus sudėtingus ir būtinus nuorodų procesus, o paskui išrinktasis melas bus galutinai įtvirtintas ir taps tiesa.

Vinstonas nežinojo, kodėl Vitersas pateko į nemalonę. Gal dėl korupcijos arba nekompetentingumo. Gal Didysis Brolis tiesiog nori atsikratyti per daug populiariu pavaldiniu. Gal Vitersas arba koks jam artimas žmogus buvo įtartas nukrypimu. O gal — ir tai labiausiai pana-

šu į tiesą — taip atsitiko todėl, kad valymai ir išgarinimai yra būtina valdymo mechanikos dalis. Raktas šiai mįslei įminti glūdi nebent žodžiuose „minimi nežmogai", kurie rodė, kad Vitersas jau negyvas. Bet tai ne vienintelė baigtis, kai žmogus areštuojamas. Kartais jis būna paleidžiamas ir lieka laisvėje metus ar net dvejus, kol būna likviduojamas. Gana dažnai žmogus, kurį jau senų seniai laikei mirusiu, kaip vaiduoklis pasirodo kokiame nors viešame teisme, kur jis, prieš galutinai išnykdamas, savo parodymais įpainioja šimtus kitų. Šiaip ar taip, Vitersas jau „nežmogus". Jis nebeegzistuoja — niekada neegzistavo. Vinstonas nusprendė, kad neužteks paprasčiausiai pakeisti Didžiojo Brolio kalbos toną. Geriausia padaryti taip, kad joje būtų kalbama visai apie kitką.

Jis gali paversti kalbą įprastiniu išdavikų ir minčių nusikaltėlių pasmerkimu, bet tai būtų per daug akivaizdu; išgalvoti pergalę fronte arba kokią nors devintojo trimečio plano viršijimo šventę — gali per daug susikomplikuoti dokumentai. Reikia grynos fantazijos. Staiga jam šovė į galvą beveik gatava mintis apie draugą Ogilvį, kuris neseniai didvyriškomis aplinkybėmis žuvo mūšyje. Kartais Didysis Brolis savo kalbą paskirdavo kokiam nors nuolankiam, eiliniam partijos nariui, kurio gyvenimą ir mirtį iškeldavo kaip sektiną pavyzdį. Šiandien jis pagerbs Ogilvį. Tokio asmens kaip draugas Ogilvis iš tiesų nėra, bet kelios spausdintos eilutės ir pora sufalsifikuotų nuotraukų greitai padarys jį tikrą.

Vinstonas minutėlę pagalvojo, paskui prisitraukė kalbarašį ir ėmė diktuoti įprastu Didžiojo Brolio stiliumi: karišku ir drauge pedantišku, nesunkiai pamėgdžiojamu, kai nuolat keliami klausimai ir čia pat į juos atsakoma („Ko mes galime pasimokyti iš šio fakto, draugai? Galime pasimokyti — ir tai yra ne pagrindinis angsoco principas,— kad... ir t.t. ir t.t.).

Būdamas trejų metų, draugas Ogilvis metė visus žaislus, išskyrus būgną, kulkosvaidį ir malūnsparnio modelį. Šešerių — metais per anksti, pagal specialią taisyklių išimtį — įstojo į „Šnipus", devynerių jau buvo būrio vadas. Vienuolikos metų, nugirdęs pokalbį, kuris jam pasirodė

nusikaltėliškas, apskundė savo dėdę minčių policijai. Septyniolikos jau buvo savo rajono organizatorius Jaunimo antilytinėje lygoje. Devyniolikos sukonstravo rankinę granatą, kurią priėmė Taikos ministerija ir kuri per pirmą surengtą bandymą vienu sprogimu užmušė trisdešimt vieną Eurazijos belaisvį. Dvidešimt trejų krito kovoje. Skrendant virš Indijos vandenyno su svarbiais dokumentais, jį pradėjo vytis priešo naikintuvai. Jis prisirišo prie savęs kulkosvaidį ir iššoko iš malūnsparnio su visais dokumentais į jūrą. Apie tokią mirtį, sakė Didysis Brolis, negalima galvoti be pavydo jausmo. Didysis Brolis dar pridėjo keletą pastabų apie draugo Ogilvio gyvenimo tyrumą ir atsidavimą. Jis buvo absoliutus abstinentas, nerūkė, nepripažino jokių malonumų, išskyrus valandą sporto salėje, buvo davęs celibato įžadus, nes vedybas ir šeimos rūpesčius laikė nesuderinamais su dvidešimt keturių valandų per parą atsidavimu tarnybai. Kalbėtis mėgo tik apie angsocą, jo gyvenimo tikslas buvo vienintelis — nugalėti eurazinius priešus ir išgaudyti šnipus, sabotažininkus, minčių nusikaltėlius bei visokius išdavikus.

Vinstonas svarstė, ar apdovanoti draugą Ogilvį ordinu „Už ypatingus nuopelnus"; galų gale nusprendė neapdovanoti, kad nereikėtų sudėtingų pakeitimų kryžminėse nuorodose.

Jis dar sykį žvilgtelėjo į savo varžovą gretimoje kabinoje. Kažkas tarytum sakyte sakė, kad Tilotsonas irgi užsiėmęs ta pačia užduotimi. Be abejo, dabar dar nežinia, kieno versija bus priimta, bet jis gana aiškiai jautė, kad tai bus jo darbas. Draugas Ogilvis, prieš valandą net neįsivaizduotas, dabar jau yra faktas. Jam toptelėjo mintis, kad sukurti galima tik mirusius žmones, gyvų negalima. Draugas Ogilvis, kuris niekad neegzistavo dabartyje, egzistuoja praeityje, o kai klastojimo faktas bus pamirštas, jis egzistuos taip pat autentiškai kaip Karolis Didysis arba Julius Cezaris.

5

Giliai po žeme, valgykloje neaukštomis lubomis, lėtai trūkčiojo eilė prie pietų. Patalpa buvo perpildyta ir kurtinamai triukšminga. Iš šildomo katilo už prekystalio virto troškinio garai, trenkiantys rūgščiu metaliniu kvapu, kuris vis dėlto nepermušė Pergalės džino kvapo. Tolimajame patalpos gale buvo mažas baras, tiesiog skylė sienoje, pro kurią už dešimt centų galėjai nusipirkti gerą burną.

— Štai ko aš kaip tik ieškojau,— tarė balsas Vinstonui už nugaros.

Jis atsisuko. Tai buvo jo bičiulis Saimas, dirbantis tyrimų skyriuje. Na, „bičiulis" gal ir ne visai tikslus žodis. Dabar bičiulių niekas neturi, turi darbo ir kovos draugus, bet kai kurių draugų draugija vis dėlto mielesnė negu kitų. Saimas buvo filologas, naujakalbės specialistas. Tiesą sakant — vienas iš didžiulės specialistų grupės, dabar sudarinėjančios vienuoliktą naujakalbės žodyno leidimą. Jis buvo smulkus, mažesnis už Vinstoną, su trumpais plaukais ir didelėmis iššokusiomis akimis, kurios, liūdnos ir drauge pašaipios, kalbantis įdėmiai tyrinėjo pašnekovo veidą.

— Norėjau paklausti tave, gal turi skutimosi peiliukų, — tarė jis.

— Nė vieno! — skubiai atsakė Vinstonas tartum susigėdęs. — Visą miestą išieškojau. Niekur nebėra.

Visi tik ir klausinėja skutimosi peiliukų. Iš tikrųjų jis dar turėjo du nenaudotus, paliktus atsargai. Jau keletas mėnesių, kaip tęsiasi jų stygius. Kiekvienu konkrečiu momentu būdavo koks nors reikalingas dalykas, kuriuo partijos parduotuvės nepajėgdavo aprūpinti. Kartais tai būdavo sagos, kartais vilnoniai siūlai adymui, kartais batų raišteliai; šiuo metu — skutimosi peiliukai. Jei kur dar galėdavai jų rasti, tai paslapčia pašniukštinėjęs „laisvojoje" rinkoje.

— Aš su tuo pačiu skutuosi jau šeštą savaitę,— pamelavo jis.

Eilė vėl trūktelėjo į priekį. Kai jie sustojo, Vinstonas vėl atsisuko į Saimą. Abu pasiėmė po taukuotą metalinį

padėklą iš krūvos ant prekystalio galo.

— Ar vakar ėjai pažiūrėti, kaip kars belaisvius? — paklausė Saimas.

— Dirbau,— abejingai atsakė Vinstonas. — Manau, kad pamatysiu ekrane.

— Labai nevykęs pakaitalas,— tarė Saimas.

Jo pašaipios akys tiesiog naršė po Vinstono veidą. „Pažįstu tave,— tartum sakė tos akys,— kiaurai permatau. Puikiausiai žinau, kodėl tu nėjai žiūrėti to korimo". Jis buvo gana intelektualus, bet apmaudžiai tradiciškas. Galėdavo su atstumiančiu piktdžiugišku pasitenkinimu kalbėti apie malūnsparnio antskrydžius priešo kaimuose, apie minčių nusikaltėlių teismus ir prisipažinimus, egzekucijas Meilės ministerijoje. Kalbantis su juo, pagrindinis rūpestis ir būdavo, kaip nukreipti jį nuo tokių temų ir, jei įmanoma, pasiteirauti apie naujakalbės techninius dalykus, kuriuos jis puikiai išmanė ir mokėjo įdomiai pateikti. Vinstonas truputį pasuko galvą į šalį, vengdamas to tiriančio didelių tamsių akių žvilgsnio.

— Geras buvo korimas,— svajingai tarė Saimas. — Tik kojas be reikalo suriša — gadina vaizdą. Man patinka, kaip jie spardosi. O labiausiai, kaip pabaigoj išlenda liežuvis, toks mėlynas, ryškiai mėlynas. Šita smulkmena man ypač patinka.

— Sekantis! — riktelėjo prolė su balta prijuoste ir samčiu.

Vinstonas ir Saimas pristūmė savo padėklus. Ant kiekvieno buvo greitai trinktelėti norminiai pietūs — metalinis dubenėlis su rausvai pilku troškiniu, duonos gabalas, sūrio kubelis, puodukas Pergalės kavos be pieno ir tabletė sacharino.

— Štai ten stalas, po teleekranu,— pasakė Saimas. — Paimkim pakeliui džino.

Džinas buvo įpiltas į porceliano puodelius be ąselių. Jiedu nuėjo tarp šurmuliuojančių žmonių ir susidėjo maistą ant stalo metaliniu viršumi, kurio kampe kažkas buvo palikęs šiupinio klaną — bjaurią skystą košę, panašią į vėmalus. Vinstonas pakėlė savo puoduką su džinu, truputį palaukė, kaupdamas drąsą, ir vienu gurkšniu nurijo alyvos skonio gėralą. Nusibraukęs ištryškusias ašaras, jis staiga

suprato, kad yra alkanas. Tada abu ėmė šaukštais kabinti troškinį, kuris, palyginti skystas, turėjo kietų rausvų gabalėlių — matyt, mėsos. Kol nepabaigė savo dubenėlių, nė vienas nekalbėjo. Prie stalo Vinstono kairėje ir šiek tiek už nugaros kažkas be perstojo paskubom šnekėjo, ir tas kimus burbenimas gožė bendrą patalpos šurmulį.

— Kaip einasi žodynas? — paklausė Vinstonas, pakėlęs balsą, kad būtų išgirstas.

— Lėtai,— atsakė Saimas. — Dabar tvarkau būdvardžius. Nuostabus dalykas.

Paminėjus naujakalbę, jis bemat prašvito. Nustūmė į šalį dubenėlį, vienon gležnon rankon pasiėmė duonos gabalą, kiton sūrį ir palinko ant stalo, kad nereikėtų šaukti.

— Vienuoliktas leidimas bus galutinis,— paaiškino jis. — Mes baigiam suteikti kalbai tobulą formą — tokią, kokią ji turės, kai bus visuotinė. Kai užbaigsim, visi tokie žmonės kaip tu turės ją išmokti. Tu tikriausiai manai, kad pagrindinis mūsų darbas — tai kurti naujus žodžius. Nieko panašaus! Mes naikiname juos — dešimtimis, šimtais, kiekvieną mielą dieną. Mes iki kaulų apipjaustome kalbą. Vienuoliktasis leidimas neturės nė vieno žodžio, kuris pasentų iki 2050 metų.

Jis godžiai atsikando duonos ir nurijo keletą kąsnių, paskui su savotiška pedanto aistra kalbėjo toliau. Jo prakaulus tamsus veidas pagyvėjo, akys neteko pašaipios išraiškos ir pasidarė beveik svajingos.

— Žodžių naikinimas — nepaprastai gražus dalykas. Žinoma, daugiausiai balasto yra tarp veiksmažodžių ir būdvardžių, bet yra ir šimtai daiktavardžių, kuriuos galima išmesti. Ir tai ne vien sinonimai, yra ir antonimų. Kam palikti žodį, kurio reikšmė yra priešinga kito žodžio reikšmei? Juk kiekvienas žodis savaime turi savo priešybę. Paimkime, pavyzdžiui, „geras". Jeigu jau turime jį, tai kam dar reikalingas žodis „blogas"? Puikiausiai galim apsieiti su žodžiu „negeras", beje, jis dar geresnis, nes yra tiksli priešybė, ko nepasakysi apie „blogas". Toliau — jeigu prisireikė stipresnio laipsnio negu geras, tai kokia prasmė apsikrauti visa ta virtine tokių neaiškių,

beverčių žodžių kaip „puikus", „nuostabus" ir visi kiti? Tą reikšmę puikiai nusako „pliusgeras", o jeigu nori dar stipriau — „dupliusgeras". Žinoma, mes jau ir dabar vartojame šias formas, bet galutinėje naujakalbės versijoje daugiau nieko nebebus. Galų gale visos gerumo ar blogumo reikšmės bus nusakomos tik šešiais žodžiais; faktiškai vienu žodžiu. Argi tu neįžvelgi čia grožio, Vinstonai? Žinoma, ta mintis pirmiausiai atėjo D. B., — pridūrė jis pagalvojęs.

Paminėjus Didįjį Brolį, Vinstono veide šmėstelėjo prėskas pritarimas. Bet Saimas iškart pastebėjo entuziasmo stygių.

— Tu nemoki įvertinti naujakalbės, Vinstonai,— tarė jis kone liūdnai. — Net rašydamas ją, tu galvoji senkalbe. Esu skaitęs kai kuriuos tavo rašinius „Taimse". Jie gana geri, bet vis dėlto vertimai. Širdyje tu linkęs laikytis senkalbės su visu jos miglotumu ir nenaudingais prasmės atspalviais. Tau nesuvokiamas žodžių naikinimo grožis. Ar tau žinoma, kad naujakalbė — tai vienintelė kalba pasaulyje, kurios žodynas kasmet mažėja?

Vinstonas, be abejo, to nežinojo. Nesiryždamas kalbėti, jis pritariamai nusišypsojo; bent manė šypsąsis. Saimas vėl atsikando pilkšvos duonos, greitai sukramtė ir kalbėjo toliau:

— Ar tu nesupranti, kad pagrindinis naujakalbės tikslas — susiaurinti minties rėmus? Galų gale mes padarysime minčių nusikaltimą tiesiog neįmanomą, nes nebebus žodžių jam išreikšti. Kiekviena sąvoka, kurios gali prireikti, bus išreiškiama vienu vieninteliu žodžiu su griežtai apibrėžta reikšme, o šalutinės jo reikšmės bus ištrintos ir pamirštos. Ir vienuoliktame leidime mes jau esame netoli nuo to. Bet šis procesas tęsis dar ilgai po to, kai mudu būsim mirę. Žodžių kasmet vis mažės ir mažės, mažės ir minties erdvė. Žinoma, net ir dabar nebėra priežasčių arba pateisinimo minčių nusikaltimui. Tai paprasčiausiai vidinės drausmės, realybės valdymo klausimas. Bet ateis laikas, kai net ir to visiškai nebereikės. Revoliucija bus užbaigta tada, kai kalba taps tobula. Naujakalbė yra angsocas, o angsocas yra naujakalbė,— pareiškė jis su kažkokiu paslaptingu pasitenkinimu. — Ar tu kada

nors pagalvojai, Vinstonai, kad vėliausiai 2050 metais nebebus nė vieno gyvo žmogaus, kuris suprastų tokį pokalbį kaip mūsų dabar?

— Išskyrus... — neryžtingai pradėjo Vinstonas ir nutilo. Jis buvo besakąs „Išskyrus prolius", bet susilaikė, nes nesijautė tikras, ar jo pastaba nebus kiek neįprasta. Bet Saimas vis dėlto atspėjo, ką Vinstonas norėjo sakyti.

— Proliai — tai ne žmonės,— abejingai tarė jis. — 2050 metais, o gal ir anksčiau, visos realios žinios apie senkalbę bus dingusios. Visa praeities literatūra bus sunaikinta. Čoseris, Šekspyras, Miltonas, Baironas egzistuos tik naujakalbės versijose; šie autoriai bus ne šiaip kiek pakeisti, o perdirbti taip, kad taptų savo priešingybėmis. Net partijos literatūra pasikeis. Netgi šūkiai. Argi bus įmanomas šūkis „Laisvė — tai vergija", kai laisvės sąvoka bus panaikinta? Visas mąstymo klimatas bus kitoks. Tiesą sakant, tokio mąstymo, kaip mes dabar suprantam, nebeliks visai. Lojalumas — tai ne mąstymas, tai — nebuvimas būtinybės mąstyti. Lojalumas — nesąmoningas.

Kada nors greit, pagalvojo Vinstonas, Saimas bus išgarintas. Jis per daug protingas. Jis per gerai viską supranta ir per aiškiai kalba. Partija tokių žmonių nemėgsta. Vieną dieną jis dings. Tai parašyta jo veide.

Vinstonas baigė savo duoną su sūriu. Jis kiek pasisuko kėdėje ir pasiėmė puodelį su kava. Vyriškis prie stalo jo kairėje savo šaižiuoju balsu negailestingai kalbėjo toliau. Jauna moteris, tikriausiai jo sekretorė, sėdinti nugara į Vinstoną, įdėmiai klausėsi jo ir, atrodo, entuziastingai sutiko su viskuo, ką jis sakė. Retkarčiais Vinstonas nugirsdavo vieną kitą jos repliką: „Man atrodo, kad jūs sakote absoliučią tiesą", „aš visiškai sutinku su jumis", kalbėjo jaunas ir gana kvailas moteriškas balsas. Bet vyriškio balsas nė akimirkos nenutildavo, net tada, kai kalbėjo moteris. Vinstonas iš matymo pažinojo tą žmogų, bet tegalėjo pasakyti tik tiek, kad jis turi kažkokį aukštą postą literatūros departamente. Jis buvo apie trisdešimties metų, raumeningu kaklu ir didele judria burna. Jo galva buvo kiek atlošta ir sėdėjo jis tokiu

kampu, kad Vinstonas vietoje akių matė tik du akinių atspindimus šviesos diskus. Baisiausia buvo tai, kad iš viso to garsaus srauto, besiliejančio jam iš burnos, beveik negalėjai suvokti nė vieno žodžio. Tik vieną sykį Vinstonas nugirdo frazę „galutinis ir visiškas goldšteinizmo eliminavimas", išbertą taip greitai, jog skambėjo lyg vienas žodis ar mašinėle išspausdinta eilutė. Visa kita atrodė tiesiog triukšmas, burblenimas. Bet vis dėlto, nors ir nebuvo girdėti, ką jis kalba, bendrą pobūdį galėjai numanyti visai nesunkiai. Galbūt jis smerkė Goldšteiną ir reikalavo griežtesnių priemonių prieš minčių nusikaltėlius bei sabotažininkus, gal smerkė Eurazijos kariuomenės žvėriškumus, gal gyrė Didįjį Brolį arba Malabaro fronto didvyrius — jokio skirtumo. Kad ir apie ką jis kalbėjo, galėjai būti tikras, kad kiekvienas jo žodis yra grynas lojalumas, grynas angsocas. Stebint tą beakį veidą ir paskubom kramtant, Vinstoną apėmė keistas jausmas, kad tai ne tikras gyvas žmogus, o koks nors manekenas. Ir kalba ne to žmogaus smegenys, o gerklos. Jo liejamas srautas yra sudarytas iš žodžių, bet tai nėra kalba tikrąja prasme: tai nesąmoningai skleidžiami garsai, panašiai kaip anties kvaksėjimas.

Saimas akimirką nutilo ir šaukšto kotu ėmė braižyti šiupinio klane kažkokias linijas. Balsas prie gretimo staliuko paskubom bėrė žodžius toliau, užgoždamas šurmulį aplinkui.

— Naujakalbėje yra žodis,— tarė Saimas,— nežinau, ar esi jį girdėjęs. „Kalbenti" — berti žodžius kaip žirnius. Tai vienas iš tų įdomių žodžių, kurie turi dvi priešingas reikšmes. Kai kalbama apie priešą — tai yra įžeidimas, kai apie simpatizuojamą žmogų — pagyrimas.

Saimas tikrai bus išgarintas, vėl pagalvojo Vinstonas. Ta mintis buvo šiek tiek liūdna, nors jis ir žinojo, kad Saimas nelabai jį mėgsta ir jei tik turėtų pretekstą, tai lengvai galėtų paskųsti jį kaip minčių nusikaltėlį. Saimui kažkas negerai, jam kažko trūksta: slaptumo, atsiribojimo, to savito gelbstinčio kvailumo. Nepasakysi, kad jis nelojalus. Jis tiki angsoco principais, liaupsina Didįjį Brolį, džiūgauja dėl pergalių, nekenčia eretikų, ir ne tik nuoširdžiai, bet su savotiška nenuilstama aistra, be

to, turi pačią naujausią informaciją, kuri paprastam partijos nariui neprieinama. Bet vis dėlto jis atrodo kažkoks nepatikimas. Kalba tokius dalykus, kurių geriau nesakyti, per daug skaito knygų, dažnai lankosi „Kaštono" kavinėje — muzikantų ir dailininkų užeigoje. Nėra jokio įstatymo, net nerašyto, prieš „Kaštono" lankymą, bet ši vieta kažkaip nelabai gero vardo. Joje, prieš galutinai sutriuškinami, mėgo rinktis seni reputacijos netekę partijos vadai. Buvo kalbama, kad prieš keletą dešimčių metų ten lankydavosi net pats Goldšteinas. Saimo likimą nesunku nuspėti. Bet neabejotina ir tai, kad jei Saimas bent trejetą sekundžių suvoktų jo, Vinstono, slaptas mintis, beregint išduotų jį minčių policijai. Tai padarytų ir bet kuris kitas, bet Saimas — greičiau už juos. Atsidavimo neužtenka. Lojalumas — tai nesąmoningumas.

Saimas pakėlė galvą.

— Štai ateina Parsonsas,— tarė jis, bet tokiu balsu, tarsi būtų pridūręs: „Tas prakeiktas kvailys".

Parsonsas, Vinstono kaimynas Pergalės rūmuose, tiesiog skverbte skverbėsi pro žmones — storas, nedidukas, su šviesiais plaukais ir varlės veidu. Nors tik trisdešimt penkerių metų, jau turėjo riebalų klostes ant kaklo ir juosmens, bet jo judesiai buvo guvūs ir berniukiški. Apskritai atrodė panašus į peraugusį berniuką, ir nors vilkėjo partiečio kombinezoną, mintyse matei jį su mėlynais šortais, pilkais marškiniais ir raudonu šnipų kaklaraiščiu. Taip ir vaizdavausi jį su duobutėmis putliuose keliuose ir virš alkūnių atraitytomis rankovėmis. Beje, per viešus žygius į gamtą ar bet kuria kita fizinio darbo proga Parsonsas būtinai mūvėdavo šortus. Jis pasveikino juodu linksmu „Sveiki, sveiki!" ir atsisėdo prie stalo, paskleisdamas smarkų prakaito kvapą. Ant jo rausvo veido blizgėjo prakaito lašai. Jo prakaitavimo atsargos buvo neišsenkamos. Klube iš drėgnos raketės visada galėjai pasakyti, kad jis žaidė stalo tenisą. Saimas išsitraukė popieriaus lapą su ilgu žodžių stulpeliu ir, pasiėmęs parkerį, ėmė studijuoti jį.

— Matai, net per pietus dirba,— tarė Parsonsas, kumštelėjęs Vinstoną. — Tai bent stropumas, ką? Ką ten turi, seni? Ko gero, man tokie dalykai per gudrūs.

Klausyk Smitai, žinai, kodėl aš prie tavęs lendu, seni? Juk tu užmiršai man atiduoti tą mokestį.

— Kokį mokestį? — paklausė Vinstonas, graibydamasis pinigų. Apie ketvirtį algos visada reikėdavo atiduoti savanoriškoms draugijoms, kurių buvo tiek daug, kad net sunkiai susivokdavai.

— Už neapykantos savaitę. Žinai — „namų fondas". Aš esu mūsų kvartalo iždininkas. Mes paskelbėm visuotinį šturmą — surengsim puikų spektaklį. Ir žinok, aš būsiu nekaltas, jeigu senieji Pergalės rūmai neturės didžiausio vėliavų pulko visoje gatvėje. Tu man žadėjai du dolerius.

Vinstonas surado ir padavė jam du sulamdytus ir nešvarius banknotus, kuriuos Parsonsas įsidėjo į mažą užrašų knygutę, pirašytą dailia beraščio rašysena.

— Beje, seni,— tarė jis. — Girdėjau, kad vakar tas mano chuliganiukas pylė tau iš laidynės. Aš jį už tai kaip reikiant išplūdau. Pasakiau, kad atimsiu laidynę, jei dar sykį pamėgins.

— Man atrodo, jis labai liūdėjo, kad negali eiti į egzekuciją,— tarė Vinstonas.

— Aha, taigi, juk tas rodo teisingą nusiteikimą, ar ne? Abu išdykę kaip velniukai, bet azarto netrūksta! Visos jų mintys — apie šnipus, karą. Ar žinai, ką padarė mano mažoji aną šeštadienį, kai su savo būriu ėjo į žygį Berkamstedo keliu? Prikalbino dvi kitas mergaites, pabėgo iš žygio ir visą pusdienį sekė įtartiną žmogų. Dvi valandas tykino paskui jį per mišką, o kai nuėjo į Amershamą, atidavė jį patruliui.

— O kam to reikėjo? — paklausė Vinstonas gerokai nustebęs. Parsonsas triumfuodamas aiškino toliau:

— Mano mergaitė buvo tikra, kad tai koks nors priešų agentas, gal, pavyzdžiui, numestas su parašiutu. Bet kas svarbiausia, seni! Kodėl, tavo manymu, jis jai pasirodė įtartinas? Ji pastebėjo, kad jo batai neįprasti; sako, dar niekad tokių nemačiusi. Taigi nusprendė, kad jis koks užsienietis. Septynerių metų varliūkštis — tik pamanyk!

— Kas buvo tam žmogui? — palausė Vinstonas.

— Šito tai nebežinau. Bet labai nenustebčiau, jeigu...

— Parsonsas pavaizdavo, jog taikosi šautuvu, ir caktelėjo liežuviu.

— Gerai,— filosofiškai tarė Saimas, nepakeldamas galvos nuo savo lapo.

— Žinoma, snausti negalima,— pareigingai sutiko Vinstonas.

— Neužmirškim, kad vyksta karas,— pasakė Parsonsas.

Lyg patvirtindamas šitą, iš teleekrano virš jų galvų nuaidėjo trimitas. Bet šį kartą tai buvo ne pranešimas apie pergalę fronte, o paprastas Pertekliaus ministerijos skelbimas.

— Draugai! — sušuko energingas jaunas balsas.— Dėmesio, draugai. Mes jums turime šaunią naujieną. Laimėtas gamybinis mūšis! Užbaigtos ataskaitos apie liaudies vartojamų prekių gamybą rodo, kad praėjusiais metais pragyvenimo lygis pakilo ne mažiau kaip dvidešimčia procentų. Šį rytą visoje Okeanijoje įvyko daugybė nesuvaldomų spontaniškų demonstracijų — darbininkai pasipylė iš fabrikų ir įstaigų ir nužygiavo gatvėmis, nešdami vėliavas ir šūksniais dėkodami Didžiajam Broliui už naują laimingą gyvenimą, kurį mums užtikrino jo išmintingas vadovavimas. Štai kai kurie galutiniai skaičiai. Maisto produktai...

Frazė „naujas laimingas gyvenimas" nuskambėjo dar keletą kartų. Pastaruoju metu ji buvo labai mėgstama Pertekliaus ministerijoje. Parsonsas, pakerėtas trimitų garsų, sėdėjo ir klausėsi išsižiojęs, iškilmingai, su kažkokiu išankstiniu nuoboduliu. Jis nesugebėjo suvokti skaičių, bet buvo tikras, kad jie turi kelti pasitenkinimą. Jis išsitraukė didelę nešvarią pypkę, kuri buvo puspilnė apdegusio tabako. Gaudamas jo normą — 100 gramų savaitei,— nelabai prikimši pypkę iki viršaus. Vinstonas rūkė Pergalės cigaretę, kurią laikė tiksliai horizontaliai. Nauja norma bus tik rytoj, o jis teturėjo tik keturias cigaretes. Šiuo momentu jis atsiribojo nuo aplinkinio triukšmo ir klausėsi, ką šneka teleekranas. Paaiškėjo, kad net būta demonstracijų, dėkojančių Didžiajam Broliui už šokolado normos padidinimą iki dvidešimties gramų. Juk dar tik vakar, prisiminė jis, buvo paskelbta,

kad norma sumažinama iki dvidešimties gramų per savaitę. Nejaugi įmanoma, kad jie patikėjo tuo, praėjus vos dvidešimt keturioms valandoms? Taip, patikėjo. Parsonsas irgi patikėjo, kuo lengviausiai, su gyvulio bukumu. Beakis padaras prie gretimo stalo patikėjo fanatiškai, aistringai, su piktu noru susekti, demaskuoti ir išgarinti bet kurį, pareiškusį, jog aną savaitę norma buvo trisdešimt gramų. Saimas taip pat patikėjo, tik sudėtingiau, pasitelkęs dvejamintę, bet vis dėlto patikėjo. Vadinasi, tik jis vienas turi atmintį?

Iš teleekrano toliau liejosi pasakiška statistika. Lyginant su praėjusiais metais, dabar daugiau maisto, daugiau drabužių, daugiau namų, daugiau baldų, daugiau virtuvinių puodų, daugiau kuro, daugiau laivų, daugiau malūnsparnių, daugiau knygų, daugiau kūdikių, daugiau visko, išskyrus ligas, nusikaltimus ir pamišimą. Metai po metų, kiekvieną minutę visa, kas gyva ir negyva, sparčiai kyla aukštyn. Kaip anksčiau Saimas, dabar ir Vinstonas pasiėmė šaukštą ir ėmė braukyti per blyškų padažą, kuris buvo nuvarvėjęs per stalą. Jis piktai mąstė apie gyvenimo buitį. Ar ji visada buvo tokia? Jis apsidairė po valgyklą. Žemos lubos, pilna žmonių, sienos nutrintos daugelio kūnų; nutriušę metaliniai stalai, kėdės taip sugrūstos, kad sėdintieji liečiasi alkūnėmis; sulankstyti šaukštai, apdaužyti padėklai, grūbus balti puodukai; viskas taukuota, kiekviename plyšyje nešvarumai; ir tas rūgštus prasto džino, prastos kavos, metalinio troškinio ir nešvarių rūbų kvapų mišinys. Skrandis ir oda nuolat tartum protestuoja, jautiesi taip, lyg kas būtų atėmęs iš tavęs tai, į ką seniai turi teisę. Tiesa, jis neprisimena, kad kada būtų buvę kaip nors kitaip. Bet kuriuo jo aiškiai menamu metu stigo maisto, kojinės ir apatiniai buvo skylėti, baldai visada nutriušę ir išklypę, kambariai šalti, metro traukiniai perpildyti, namai suskeldėję, duona pilkšva, arbata — retenybė, kava bjauri, cigarečių nepakankamai — nieko pigaus ir užtektinai, išskyrus sintetinį džiną. Žinoma, kūnui senstant, viskas atrodo blogiau, bet jeigu tiesiog pykina širdį nuo nepatogumo, nešvaros ir visko stygiaus, nuo nepakeliamų žiemų, nuo limpančių kojinių, niekad nevei-

kiančių liftų, nuo šalto vandens, nuo šiurkštaus muilo, nuo atsiklijavusių cigarečių, nuo keisto koktaus maisto, tai ar šie dalykai nerodo, jog visa tai nėra normali padėtis? Argi visa tai atrodytų nepakenčiama, jeigu kažkokia protėvių atmintis nesakytų, jog kadaise viskas buvo kitaip?

Jis vėl apsidairė po valgyklą. Beveik visi žmonės atrodė bjaurūs, bjaurūs jie atrodytų net ir tada, jei visus aprengtum ne tais vienodais mėlynais kombinezonais. Kiek atokiau vienas prie stalo sėdėjo mažas į vabzdį panašus žmogus ir gėrė kavą, įtariai šaudydamas į šalis mažomis akutėmis. Jeigu nesidairysi aplink, pagalvojo Vinstonas, tai gali net patikėti, kad egzistuoja ir net vyrauja fizinis partijos idealų nustatytas tipas — raumeningi jaunuoliai ir stambiakrūtės merginos — šviesiaplaukiai, energingi, nudegę saulėje, nerūpestingi žmonės. O iš tiesų, bent jo nuomone, dauguma Pirmosios Juostos žmonių — maži, tamsūs ir nemalonūs. Net keista, kaip ministerijose išplitęs šis vabzdinis tipas — maži, stori, labai anksti nutukę vyrai trumpomis kojomis, greitų skubrių judesių, putlių neįžvelgiamų veidų su labai mažomis akimis. Šis tipas, ko gero, labiausiai klesti partijos valdose.

Pertekliaus ministerijos pranešimas baigėsi kitu trimitu, po kurio pasigirdo metalinė muzika. Parsonsas, kiek pagyvėjęs nuo skaičių atakos, išsiėmė iš burnos pypkę.

— Pertekliaus ministerija šįmet puikiai pasidarbavo, — tarė jis, išmaningai linksėdamas galva.— Beje, Smitai, gal kartais turi paskolinti keletą skutimosi peiliukų?

— Nė vieno,— atsakė Vinstonas.— Pats su tuo pačiu skutuosi šeštą savaitę.

— Na niekis... galvojau, paklausiu dėl visa ko.

— Atleisk, — tarė Vinstonas.

Kvaksintis balsas prie gretimo staliuko, per Ministerijos pranešimą pritilęs, dabar vėl pasigirdo; ir nė kiek ne tyliau. Vinstonas staiga pasijuto galvojąs apie misis Parsons su retais plaukais ir dulkėmis veido raukšlėse. Po dvejų metų tie jos vaikai skųs ją minčių

policijai. Misis Parsons išgaruos. Saimas irgi išgaruos. Vinstonas išgaruos. O'Brajenas išgaruos. Bet Parsonsas niekada neišgaruos. Beakis padaras kvaksinčiu balsu irgi neišgaruos. Į vabzdžius panašūs vyrai, vikriai šmižinėjantys ministerijų koridorių labirintuose, irgi niekada neišgaruos. Ir tamsiaplaukė mergina iš literatūros departamento taip pat neišgaruos. Jam atrodė, kad instinktyviai gali nuspėti, kuris liks gyvas, o kuris dings, nors kas konkrečiai užtikrina gyvybę, buvo nelengva pasakyti.

Staiga jis krūptelėjęs atsipeikėjo iš savo minčių. Mergina prie gretimo stalo buvo pasisukusi ir žiūrėjo į jį. Ta pati tamsiaplaukė. Ji stebėjo jį kiek šnairai, bet labai įdėmiai. Jųdviejų akims susitikus, tučtuojau nusisuko.

Vinstono nugara palei stuburą išprakaitavo. Nusmelkė baisi baimė. Ji beveik tuojau pat dingo, bet liko graužiantis slogutis. Kodėl ji žiūrėjo į jį? Kodėl seka jį? Gaila, tačiau jis negalėjo prisiminti, ar ji jau buvo prie to stalo, kai jis atėjo, ar atsisėdo vėliau. Bet vakar per neapykantos dviminutę tai tikrai sėdėjo tiesiai už jo, nors tam nebuvo jokio pastebimo reikalo. Ko gero, jos tikrasis tikslas buvo pasiklausyti jo ir nustatyti, ar pakankamai garsiai šaukia.

Vėl grįžo ta pati mintis: gal ji ir nepriklauso minčių policijai, bet mėgėja šnipė yra tikrai, o tai visų pavojingiausia. Jis nežinojo, kiek laiko ji į jį žiūrėjo, bet matyt, kokias penkias minutes, ir labai galimas daiktas, kad jis ne visiškai kontroliavo savo išraišką. Labai pavojinga susimąstyti, kai esi viešoje vietoje arba matomas teleekrano. Gali išduoti menkiausia smulkmena. Nerviškas traukuliukas veide, nerimas akyse, įprotis murmėti po nosim; bet kas, kas panašu į nenormalumą arba rodo, jog kažką slepi. Šiaip ar taip, netinkama veido išraiška (pavyzdžiui, abejonė, paskelbus pergalę) yra baustinas nusižengimas. Naujakalbėje tam net yra žodis veidkaltė.

Mergina buvo nusigręžusi. Gal ji vis dėlto neseka jo, gal tiesiog atsitiktinumas, kad jau antra diena atsiduria netoli jo. Cigaretė užgeso, ir jis atsargiai padėjo ją ant

stalo krašto. Pabaigs rūkyti po darbo, jei tik sugebės neišberti iš jos tabako. Visai gali būti, kad moteris prie gretimo stalo yra minčių policijos šnipė, taip pat gali būti, kad po trijų dienų jis bus Meilės ministerijos rūsiuose, bet cigaretės nuorūkos prarasti nevalia. Saimas jau buvo sulankstęs savo popieriaus lapą ir įsidėjęs kišenėn. Parsonsas vėl šnekėjo.

— Ar aš tau pasakojau, seni,— paklausė jis, nusijuokdamas su pypke dantyse,— kaip tiedu mano vaikiščiai turguje užkūrė senos moteriškės sijoną, nes pamatė, kad ji vynioja dešras į D.B. plakatą? Prisėlino iš užpakalio ir su degtukais padegė. Ko gero, kaip reikiant apsvilo. Tikri padaužos, ar ne? Bet ir pašėlę! Dabar „Šnipuose" juos kaip reikiant treniruoja, net geriau negu mano laikais. Kaip manai, ką jiems išdalino paskutinį kartą? Stetoskopinius vamzdelius klausymuisi pro raktų skylutes! Mergaitė aną vakarą parsinešė vieną — išmėgino prie mūsų svetainės durų ir nustatė, kad girdėti dvigubai geriau negu šiaip priglaudus ausį. Žinoma, tai tiktai žaislas. Bet vis tiek nukreipia į tikrą kelią, ar ne?

Tuo metu ekranas ėmė veriamai švilpti. Tai buvo signalas grįžti prie darbo. Visi trys vyrai pašoko ant kojų, skubėdami į grumtynes prie liftų, ir likęs tabakas iškrito iš Vinstono cigaretės.

6

Vinstonas rašė savo dienoraštį:

Tai buvo prieš trejus metus. Tamsus vakaras, siaura gatvelė netoli didžiosios geležinkelio stoties. Ji stovėjo palei vartus sienoje po gatvės žibintu, kuris beveik neskleidė jokios šviesos. Jos veidas buvo jaunas, gausiai išdažytas. Kaip tik tas išdažymas mane ir patraukė, tas baltumas, panašus į kaukės, ir ryškiai raudonos lūpos. Moteris partietė niekada nesidažo. Gatvėje daugiau nieko nebuvo, teleekranų irgi. Ji pasakė — du doleriai. Aš...

Jam pasidarė per sunku rašyti. Užsimerkė ir prispaudė

prie akių pirštus, stengdamasis nuvyti vis persekiojantį vaizdą. Jam labai norėjosi visu balsu rėkti nepadorius žodžius. Arba daužyti į sieną galvą, apversti stalą, tėkšti pro langą rašalinę — padaryti ką nors smurtinga, triukšminga ar skausminga, kad nuvytų šalin tą kankinantį prisiminimą.

Pats baisiausias tavo priešas, galvojo jis — tai tavo nervų sistema. Tavo vidinė įtampa gali bet kada atsispindėti išraiškoje. Jis pagalvojo apie žmogų, kurį prieš keletą savaičių matė gatvėje. Niekuo neišsiskiriantis, partijos narys, kokių trisdešimt penkerių ar keturiasdešimties metų, aukštokas ir lieknas, su portfeliu; tarp jų buvo keli metrai, ir tuo momentu žmogaus veido kairė pusė persikreipė lyg sutraukta kokio spazmo. Jiems prasilenkiant, traukulys pasikartojo; tai buvo tik trumpas virptelėjimas, greitas kaip fotoaparato užrakto spragtelėjimas, bet įprastas. Jis prisiminė, jog tada pagalvojo: tas vargšas žlugęs. Ir baisiausia, kad tai tikriausiai visiškai nevalingas dalykas. O visų pavojingiausia, kai per miegus kalbi. Jo manymu, nuo to apsisaugoti neįmanoma.

Jis atsikvėpė ir rašė toliau:

Nuėjau su ja pro vartus, paskui per kiemą į virtuvę rūsyje. Palei sieną buvo lova, ant stalo labai žemai nuleista lempa. Ji...

Jo dantys buvo sukąsti. Norėjosi nusispjauti. Pagalvojęs apie tą moterį rūsyje, tučtuojau prisiminė savo žmoną Kateriną. Vinsonas buvo vedęs, bent jau anksčiau, gal net ir dabar tebėra vedęs, nes žmona, jo žiniomis, yra gyva. Atrodė, kad jis vėl užuodžia šiltą ir tirštą rūsio virtuvės kvapą — blakių, nešvarių drabužių ir prastų pigių kvepalų, kurie vis dėlto jaudino, nes partijos moterys niekada nesikvėpina, net minties tokios neturi. Tik prolės kvėpinasi. Jo sąmonėje kvepalai buvo kažkaip nepaaiškinamai susiję su ištvirkavimu.

Ši moteris jam buvo pirmoji po kokių dvejų metų pertraukos. Bendrauti su prostitutėmis, žinoma, buvo uždrausta, bet šią taisyklę įsidrąsinęs retkarčiais galėjai sulaužyti. Tai buvo pavojinga, bet vis dėlto ne

mirties ir gyvenimo klausimas. Sučiuptas su prostitute, galėjai gauti penketą metų priverčiamųjų darbų kalėjimo, ne daugiau, jei nesi nusikaltęs dar kuo nors. Ir atlikti tai ne itin sunku, svarbu, kad nebūtum sučiuptas nusikaltimo vietoje. Vargingesniuose kvartaluose knibždėte knibždėjo parsidavinėjančių moterų. Kai kada ją galima nusipirkti ir už butelį džino, kurį proliams gerti uždrausta. Nors ir nenoriai, partija net linko skatinti prostituciją kaip padedančią išlieti instinktus, kurių visiškai užgniaužti vis dėlto neįmanoma. Ištvirkavimas ne toks jau baisus nusidėjimas, jei atliekamas slaptai, neteikia džiaugsmo ir jame dalyvauja moteris iš vargingos ir niekinamos klasės. Nedovanotinas nusikaltimas — palaidumas tarp partijos narių. Bet tokius dalykus buvo sunku įsivaizduoti tikrai dedantis, nors tai būdavo vienas iš nusikaltimų, kuriuos prisipažindavo visi kaltinamieji per didžiuosius valymus.

Partijos tikslas buvo ne paprasčiausiai sulaikyti vyrus ir moteris nuo santykių, nes jų neįmanoma kontroliuoti. Jos tikrasis neskelbiamas tikslas buvo atimti iš lytinio akto visą malonumą. Vedybiniame ir nevedybiniame gyvenime pagrindiniu priešu buvo laikoma ne tiek meilė, kiek erotika. Visos vedybos tarp partijos narių turėdavo būti patvirtintos tam tikslui paskirto komiteto, ir jei pora atrodydavo jaučianti fizinį artumą vienas kitam, tai paprastai leidimo negaudavo, nors tas principas viešai niekad ir nebuvo paskelbtas. Vienintelis pripažintas šeimos tikslas buvo tiekti vaikus partijos reikmėms. Lytiniai santykiai buvo traktuotini kaip nemaloni procedūra, panaši į klizmą. Tai irgi nebuvo išsakyta aiškiais žodžiais, bet netiesioginiais būdais skiepijama kiekvienam partijos nariui nuo pat vaikystės. Buvo net organizacijų, pavyzdžiui, Jaunimo antilytinė lyga, propaguojančių visišką abiejų lyčių susilaikymą. Vaikai turi būti pradedami dirbtiniu apsėklinimu (naujakalbe vadinamu dirbtsėku), o auklėjami visuomeninėse įstaigose. Vinstonas žinojo, kad tos rekomendacijos tik šiaip sau, ne visai rimtos, bet jos vis dėlto labai derinosi prie bendros parti-

jos ideologijos. Partija mėgina išrauti lytinį instinktą, na, o jei išrauti neįmanoma, tai nors iškreipti jį, supurvinti. Kam tai reikalinga, jis nesuprato, bet atrodė visai natūralu. Bent jau tarp moterų šios partijos pastangos buvo labai efektyvios.

Jis vėl pagalvojo apie Kateriną. Jau tikriausiai devyni, dešimt, beveik vienuolika metų, kaip jie nebe kartu. Keista — kaip retai jis apie ją tepagalvoja. Kartais net po keletą dienų neprisimena, jog apskritai buvo vedęs. Jiedu kartu išgyveno tik apie penkiolika mėnesių. Partija skyrybų neleidžia, bet tais atvejais, kai nėra vaikų, išsiskyrimui net pritaria.

Katerina buvo aukšta, šviesiaplaukė mergina, labai tiesi, grakščių judesių. Turėjo drąsų, erelišką veidą, kuris iš pirmo žvilgsnio atrodydavo net kilnus, bet vėliau suprasdavai, jog už jo beveik ničnieko nėra. Labai greitai po vedybų jis nusprendė,— o gal taip buvo tik dėl to, kad jis ją pažino kur kas artimiau negu daugelį kitų žmonių,— kad ji yra kvailiausia, vulgariausia ir tuščiagalviškiausia iš jų. Visos jos mintys buvo šūkiai ir nebuvo tokios nesąmonės, kurios ji negalėtų priimti už gryną pinigą, jei tai pateiks partija. „Vaikščiojantis patefonas" — pravardžiavo jis ją mintyse. Ir vis dėlto jis būtų gyvenęs su ja ir toliau, jei ne vienintelis dalykas — lytinis gyvenimas.

Vos tik jis paliesdavo ją, ji tartum susigūždavo ir sustingdavo. Apkabinti ją — tas pats kaip apkabinti iš medžio padarytą lėlę. Ir keisčiausia, kad net tada, kai ji glausdavo jį prie savęs, jam atrodydavo, kad ji tuo pačiu metu iš visų jėgų stumia jį šalin. Tą įspūdį darydavo jos sukietėję raumenys. Ji gulėdavo užmerktomis akimis, nei priešindamasi, nei skatindama, tiesiog paklusdama. Tai nepaprastai erzindavo, tiesiog būdavo baisu. Bet net dėl to jis būtų apsikentęs ir likęs su ja, jeigu jiedu būtų sutarę, kad gyvens susilaikydami. Bet keisčiausia, kad pati Katerina su tuo nesutiko. Pasakė, kad jie privalo turėti vaiką, jei gali. Taigi tas spektaklis nuolatos kartojosi, reguliariai, kartą per savaitę, jei tik nebūdavo kliūčių. Ji net primindavo jam tai iš ryto, kalbėdama kaip

apie kokį darbą, kurį būtina atlikti vakare ir kurio negalima pamiršti. Ji tai vadindavo dviem vardais. Pirmasis buvo „daryti kūdikį", antrasis — „mūsų pareiga partijai" (taip, tai tikslūs jos žodžiai). Gana greitai jam atsirado baimės jausmas, artėjant tai dienai. Bet laimė, kūdikio nebuvo, ir galiausiai ji sutiko liautis mėginus, o netrukus jiedu išsiskyrė.

Vinstonas be garso atsiduso. Jis paėmė plunksnakotį ir ėmė rašyti toliau.

Ji krito ant lovos ir tuojau pat, be jokių įžangų, šiurkščiai, neįsivaizduojamai begėdiškai užsitraukė aukštyn sijoną. Aš...

Jis matė save, stovintį ten neryškioje lempos šviesoje, uodžiantį blakes ir pigius kvepalus, ir vėl suspaudė širdį iš bejėgiškumo ir pykčio, ir vėl kaip tada pagalvojo apie baltą Katerinos kūną, amžinai užšaldytą hipnotiškos partijos jėgos. Kodėl taip yra? Kodėl jis negali turėti savos moters vietoje tų nešvarių grumtynių kartą per kelis metus? Bet tikras meilės romanas — beveik neįsivaizduojamas dalykas. Visos partijos moterys vienodos. Susilaikymas joms taip pat giliai įskiepytas kaip ir ištikimybė partijai. Apgalvotas auklėjimas nuo pat jaunumės, žaidimai ir šaltas vanduo, šlamštas, kemšamas į galvą mokykloje ir Šnipų bei Jaunimo lygos organizacijose, paskaitos, paradai, dainos, šūkiai ir karinė muzika užslopino įgimtą jausmą. Protas jam sakė, kad turi būti išimčių, bet širdis tuo netikėjo. Jos visos nepalaužiamos, partija pasiekė savo. O jam labiausiai norėjosi, dar labiau negu būti mylimam, nuversti šitą dorybės sieną, net jeigu tai atsitiktų tik vieną kartą gyvenime. Sėkmingas lytinis aktas — tai jau sukilimas. Geismas — tai mintikaltė. Net pažadinti Kateriną iš stingulio, jei jam tai būtų pavykę — būtų tolygu suvedžiojimui, nors ji ir buvo jo žmona.

Bet reikia užrašyti viską.

Aš uždegiau lempą. Kai pamačiau ją šviesoje...

Po tamsos blausi parafino lempelės šviesa pasirodė akinanti. Pirmą kartą jis galėjo apžiūrėti ją kaip rei-

kiant. Jis žengė žingsnį jos link ir sustojo, apimtas geismo ir baimės. Su skausmu suvokė, kaip rizikavo, čia ateidamas. Gali būti, kad išeinantį jį nutvers patrulis, gal net dabar jau tyko už durų. Jeigu išeis net nepadaręs to, ko čia atėjo!..

Reikia tai užrašyti, reikia prisipažinti. Taigi lempos šviesoje jis staiga pamatė, kad moteris sena. Dažų ant jos veido buvo taip storai, kad atrodė, jog jie gali suskilinėti kaip ant kartoninės kaukės. Plaukuose baltavo žilos sruogos, bet baisiausia buvo tai, kad jos burna prasižiojo ir ten tebuvo tik juoda kiaurymė. Ji buvo be dantų.

Jis skubėdamas, netolygiai rašė:

Kai pamačiau ją šviesoje, ji buvo visai sena, mažiausiai penkiasdešimties metų. Bet aš vis tiek neišėjau ir viską atlikau.

Jis vėl prispaudė pirštus prie vokų. Pagaliau parašė tai, bet niekas nepasikeitė. Palengvėjimo nebuvo. Noras visa gerkle šaukti nešvankius žodžius tebeliko toks pat stiprus kaip anksčiau.

7

Jei yra kokia viltis, rašė Vinstonas, *tai ji glūdi proliuose.*

Jei yra kokia viltis, ji turi būti proliuose, nes tik ten, tose knibždančiose, nuvertintose masėse, kurios sudaro 85 procentus Okeanijos gyventojų, gali slypėti jėga, pajėgi sunaikinti partiją. Partija negali žlugti iš vidaus. Jos priešai, jei tokių apskritai esama, neturi galimybių susiburti ar net atpažinti vienas kitą. Jeigu ir egzistuoja legendinė Brolija, tai net neįsivaizduojama, jog jos nariai galėtų susirinkti didesniais būreliais kaip po du ar tris. Maištą gali išduoti žvilgsnis, balso virptelėjimas, net atsitiktinai sušnibždėtas žodis. Bet proliams, jeigu tik jie kaip nors sugebėtų suvokti savo galią, nereikėtų konspiracijos. Jiems reikėtų tik pakilti ir pasipurtyti, kaip kad arklys purto nuo savęs muses. Jei norėtų, jie galėtų sunaikinti partiją rytoj rytą. Anksčiau ar vėliau jiems tai ateis į galvą. Bet dabar!..

Jis prisiminė, kaip sykį ėjo žmonių pilna gatve ir prie-

kyje iš šalutinės gatvelės pasigirdo daugybės balsų riksmas — moterų balsų. Tai buvo grėsmingas pykčio ir nevilties riksmas, duslus, garsus „O-o-o-o-o-o!", aidintis lyg varpo gausmas. Jo širdis nukaito. Prasidėjo!— pagalvojo jis. Maištas! Proliai pagaliau vaduojasi! Priėjęs tą vietą, pamatė du ar tris šimtus moterų, susigrūdusių aplink gatvės prekystalius, ir jų veidai buvo tokie tragiški kaip pasmerktų keleivių skęstančiame laive. Bet tą pačią akimirką bendra neviltis suskilo į daugybę tarpusavio kivirčų. Paaiškėjo, kad prie vieno stalo pardavinėjami skardiniai puodai su viena rankena. Jie buvo prasti, ploni, bet puodų apskritai buvo sunku gauti. Ir štai dabar jie netikėtai baigėsi. Laimingosios moterys, stumdomos ir kumščiuojamos kitų, mėgino paspukti su savo pirkiniais, o dešimtys kitų grumdėsi aplink prekystalį, kaltindamos pardavėją sukčiavimu, nes ji kažkur dar turinti paslėptų puodų. Riksmai vėl sustiprėjo. Dvi storos moterys, viena palaidais plaukais, įsikibusios į tą patį puodą, mėgino ištraukti jį viena kitai iš rankų. Kurį laiką jos tąsėsi, kol galų gale nutrūko rankena. Vinstonas su pasidygėjimu žiūrėjo į jas. Ir vis dėlto kokia grėsminga jėga suskambėjo tame vos keleto šimtų balsų riksme! Kodėl jie nesugeba šitaip šaukti dėl ko nors, kas tikrai svarbu?

Jis rašė:

Jie nesukils tol, kol nepasidarys sąmoningi, bet sąmoningi jie gali pasidaryti tik tada, kai sukils.

Jis pagalvojo, kad tai labai panašu į ištrauką iš partijos vadovėlio. Žinoma, partija tvirtina išvadavusi prolius iš pančių. Prieš revoliuciją jie buvo negailestingai išnaudojami kapitalistų, marinami badu ir plakami kaip arkliai, moterys verčiamos dirbti anglies kasyklose (tiesą sakant, moterys ir dabar dirba kasyklose), vaikai nuo šešerių metų atiduodami dirbti fabrikuose. Bet tuo pačiu metu pagal dvejamintės principus partija moko, kad proliai iš prigimties yra nepilnaverčiai žmonės, kuriuos reikia valdyti kaip gyvulius, vadovaujantis keliomis paprastomis taisyklėmis. Iš tikrųjų apie prolius labai mažai žinoma. Nėra reikalo. Kol jie dirba ir dauginasi, kita jų veikla neturi svarbos. Palikti patiems sau kaip palaidi galvijai Argentinos lygumose, jie gyvena tokį gyvenimą, kuris

jiems atrodo natūralus, kurį gyveno jų protėviai. Jie gimsta, auga purve, dvylikos metų pradeda dirbti, nugyvena trumpą sužydėjimo, grožio ir lytinio geismo periodą, dvidešimties metų vedasi, trisdešimties būna jau pusamžiai, o šešiasdešimties dažniausiai miršta. Sunkus fizinis darbas, rūpestis šeima ir vaikais, smulkūs kivirčai su kaimynais, filmai, futbolas, alus ir svarbiausia lošimas — visa tai su kaupu užpildo jų sąmonę. Juos kontroliuoti nesunku. Tarp jų nuolatos sukiojasi keletas minčių policijos agentų, kurie skleidžia melagingus gandus, registruoja ir paskui pašalina tuos negausius individus, kurie galėtų tapti pavojingi. Tačiau įdiegti jiems partijos doktrinas nebuvo mėginama. Nepageidautina, kad proliai turėtų polinkį politikai. Iš jų tereikalaujama primityvaus patriotizmo, į kurį būtų galima apeliuoti, ilginant darbo valandas arba mažinant davinį. Net tada, kai jie retkarčiais pasidaro nepatenkinti, tas jų nepasitenkinimas niekur neveda, nes neturint bendrų idėjų, yra nukreiptas tik prieš menkas ir laikinas skriaudas. Stambesnis blogis lieka jų nepastebėtas. Daugumos prolių namuose nėra teleekranų. Net viešoji policija retai kišasi į jų gyvenimą. Londone pilna nusikaltėlių, ištisas pasaulis pasaulyje — vagys, plėšikai, prostitutės, narkotikų pirkliai, įvairiausi šantažuotojai,— bet kadangi visa tai vyksta tik tarp pačių prolių, tai neturi reikšmės. Visais moralės klausimais jiems leista vadovautis protėvių taisyklėmis. Seksualinis partijos puritoniškumas jų neliečia. Ištvirkavimas nebaudžiamas, skyrybos leidžiamos. Netgi religiniai įsitikinimai būtų buvę leidžiami, jei proliai būtų rodę, kad to nori ir jiems to reikia. Proliai neįtariami. Kaip sako partijos šūkis: „Proliai ir gyvuliai yra laisvi".

Vinstonas pasilenkė ir atsargiai pasikasė savo opą. Ji vėl pradėjo niežėti. Taip nejučia nuolatos būtinai atsimuši į tą patį neišsprendžiamą klausimą — kaip iš tikro atrodė gyvenimas prieš revoliuciją? Jis išsiėmė iš stalčiaus vaikišką istorijos vadovėlį, kurį pasiskolino iš misis Parsons, ir nurašė dienoraštin pastraipą:

Senovėje, prieš šlovingąją Revoliuciją, Londonas nebuvo toks gražus miestas, kokį matome šiandien. Jis buvo tamsus, purvinas, pasigailėtinas, beveik visiems gyvento-

jams trūko maisto, šimtai ir tūkstančiai vargšų neturėjo batų ir net pastogės nakvynei. Tokio amžiaus vaikai kaip jūs, privalėdavo dirbti dvylika valandų per dieną žiauriems šeimininkams, kurie plakdavo juos rimbais, jei dirbdavo per lėtai, o valgyti duodavo tik supelijusių džiūvėsių ir vandens. Bet tarp viso to baisaus skurdo stovėjo dideli gražūs pastatai, kuriuose gyvendavo turtuoliai, ir jiems tarnaudavo po trisdešimt tarnų. Tie turtuoliai buvo vadinami kapitalistais. Tai buvo stori, bjaurūs žmonės šlykščiais veidais, panašiais į tą, kuris nupieštas kitame puslapyje. Jūs matote, kad jis vilki ilgu juodu apsiaustu, kuris buvo vadinamas fraku, o ant galvos užsidėjęs keistą blizgančią kepurę, panašią į dūmtraukį, kuri buvo vadinama cilindru. Tai buvo kapitalistų uniforma, ir kiti jos nešioti negalėdavo. Kapitalistams priklausė viskas pasaulyje, visi kiti žmonės buvo jų vergai. Jiems priklausė visa žemė, visi namai, visi fabrikai ir visi pinigai. Jei kas nors jiems nepaklusdavo, jie galėdavo uždaryti tą žmogų į kalėjimą arba atimti iš jo darbą ir numarinti badu. Kai paprastas žmogus kalbėdavosi su kapitalistu, jis privalėdavo žemintis prieš jį ir nusilenkti, nusiimti kepurę ir kreiptis į jį „sere". Pats didžiausias iš visų kapitalistų buvo vadinamas karaliumi ir...

Toliau jis žinojo. Bus kalbama apie vyskupus su batisto rankovėmis, teisėjus su šermuonėlių skraistėmis, gėdos stulpus, plakimo trinką, kojom sukamą malūną, bizūnus, lordo mero banketus ir paprotį bučiuoti popiežiaus batą. Taip pat dar buvo tokia *jus primae noctis*[2], bet vaikiškame vadovėlyje ji tikriausiai neminima. Tai buvo įstatymas, pagal kurį kiekvienas kapitalistas turėjo teisę miegoti su bet kuria jo fabrike dirbančia moterimi.

Iš kur dabar žinoti, kas iš viso to — melas? *Gal* ir tiesa, kad vidutinis žmogus dabar gyvena geriau, negu gyveno prieš revoliuciją. Vienintelis įrodymas, sakantis priešingai — tai maudžiantys paširdžiai, instinktyvus jausmas, kad tos sąlygos, kuriose gyveni, yra nepakenčiamos ir kažkada anksčiau jos buvo kitokios. Jam dingtelėjo, kad šiuolaikiniam gyvenimui būdingiausia ne jo žiaurumas

[2] Pirmosios nakties teisė *(lot.)*.

arba nesaugumas, o tiesiog jo tuštumas, niūrumas, apatiškumas. Jei apsidairysi aplink, tai gyvenimas ne tik nepanašus į melus, plaukiančius iš teleekranų, bet ir į tuos idealus, kuriuos partija mėgina pasiekti. Net partijos nario kasdienis gyvenimas nesusijęs su politika — sunkus ir nuobodus darbas, kova dėl vietos metro vagone, sudilusios kojinės adymas, sacharino tablečių prašinėjimas, cigaretės nuorūkos taupymas. Partijos iškeltas idealas — tai kažkas didus, baisus ir žvilgantis — betono, plieno, gigantiškų mašinų ir kraupių ginklų pasaulis, karių ir fanatikų tauta, kaip vienas žengianti pirmyn, visi galvojantys tą patį ir šaukiantys tuos pačius šūkius, nuolatos dirbantys, kovojantys, triumfuojantys, persekiojantys; trys šimtai milijonų žmonių su tuo pačiu veidu. Realybėje tai pūvantys, pilki miestai, kuriuose alkani žmonės šliurksena kiaurais batais, gyvena apsilaupiusiuose devyniolikto amžiaus namuose, kuriuose visada trenkia kopūstais ir netvarkingomis išvietėmis. Jam pasivaideno Londono vizija — platus ir išgriautas miestas su milijonu šiukšlių dėžių, paskui atsirado misis Parsons paveikslas — moteris raukšlėtu veidu ir retais plaukais, beviltiškai besikrapštanti prie užsikimšusio vamzdžio.

Jis pasilenkė ir dar sykį pasikasė blauzdą. Teleekranai dieną ir naktį ūžia ausis su statistika, kuri įrodinėja, jog žmonės šiandien turi daugiau maisto, daugiau drabužių, geresnius namus, geresnes sąlygas poilsiui — ilgiau gyvena, mažiau valandų dirba, yra aukštesni, sveikesni, laimingesni, protingesni, labiau išsilavinę negu žmonės prieš penkiasdešimt metų. Nė vieno žodžio iš viso to neįmanoma nei paneigti, nei patvirtinti. Pavyzdžiui, partija tvirtina, kad šiandien 40 procentų prolių yra raštingi, o prieš revoliuciją jų buvę tik 15 procentų. Partija tvirtina, kad kūdikių mirštamumas dabar — 110 tūkstančių, o prieš revoliuciją buvęs 300 ir taip toliau. Tai panašu į lygtį su dviem nežinomaisiais. Puikiausiai gali būti, kad absoliučiai kiekvienas žodis istorijos knygose, net tie dalykai, kuriais visi besąlygiškai tiki, yra gryna fantazija. Kiek jis žinojo, galėjo apskritai niekada neegzistuoti toks įstatymas kaip pirmosios nakties teisė arba tokie padarai kaip kapitalistai, arba toks daiktas kaip cilindras.

Viskas skendi rūke. Praeitis nutrinta, tas nutrynimas pamirštas, melas tapo tiesa. Tik vieną sykį gyvenime jis turėjo — jau *po* įvykio, ir tai labai svarbu — konkretų, neabejotiną falsifikacijos akto įrodymą. Jis laikė jį rankoje gal trisdešimt sekundžių. Tai buvo 1973 metais, bent apytikriai, nes jis neseniai buvo išsiskyręs su Katerina. Bet kalba ėjo apie septynerių aštuonerių metų senumo įvykius.

Visa tai prasidėjo septintojo dešimtmečio viduryje, per didžiuosius valymus, kai visiems laikams buvo išguiti pirmieji revoliucijos vadai. 1970 metais iš jų jau nebebuvo likę nė vieno, išskyrus patį Didįjį Brolį. Visi kiti iki to laiko buvo demaskuoti kaip išdavikai ir kontrrevoliucionieriai. Goldšteinas pabėgo ir slapstėsi nežinia kur, keletas kitų paprasčiausiai dingo, o dauguma buvo sunaikinti po viešų iškilmingų teismų, kuriuose prisipažino savo kaltes. Ilgiausiai išsilaikė trys — Džonsas, Aronsonas ir Rezerfordas. Juos areštavo apie 1965 metus. Kaip kad dažnai atsitikdavo, jie kokius metus buvo dingę ir niekas net nežinojo, ar jie gyvi, ar mirę; o paskui staiga pasirodė ir apkaltino patys save. Prisipažino rinkę žinias priešui (tuo metu priešas irgi buvo Eurazija), išeikvoję valdiškus pinigus, žudę patikimus partijos narius, rezgę intrigas prieš Didįjį Brolį, kurias pradėję dar seniai prieš revoliuciją, vykdę sabotažo aktus, kurie pražudė šimtus tūkstančių žmonių. Visa tai prisipažinus, jiems buvo atleista, jie buvo grąžinti į partiją ir gavo postus, kurie iš tikro buvo sinekūra, bet skambėjo oriai. Visi trys parašė *„The Times"* ilgus atgailos straipsnius, kuriuose analizavo savo smukimo priežastis ir pasižadėjo pasitaisyti.

Netrukus po jų paleidimo Vinstonas matė visus tris „Kaštono" kavinėje. Jis prisiminė savo baikštų susižavėjimą, su kuriuo vogčiomis juos stebėjo. Jie buvo gerokai vyresni už jį patį, senojo pasaulio liekanos, ko gero, paskutinės stambesnės figūros, likusios iš ankstyvųjų didvyriškų partijos dienų. Jie dar buvo nuspalvinti pogrindžio kovų šlovės ir pilietinio karo. Jis jautė,— nors tuo metu faktai ir datos jau skendėjo rūke,— kad buvo girdėjęs jų vardus gerokai anksčiau negu Didžiojo Brolio. Bet jie buvo įstatymo atstumtieji, priešai, neliečiamųjų kasta, be jokios abejonės, pasmerkta išnaikinimui per metus ar dvejus.

Niekas, pabuvojęs minčių policijos rankose, nelieka laisvas. Jie buvo lavonai, laukiantys, kol bus nugabenti į kapines.

Artimiausi staliukai prie jų buvo tušti. Neprotinga net pasirodyti tokių žmonių kaimynystėje. Jie tyliai sėdėjo, pasistatę stiklus su gvazdikų džinu, kuris buvo šios kavinės firminis gėrimas. Didžiausią įspūdį iš visų trijų Vinstonui padarė Rezerfordo išvaizda. Rezerfordas kadaise buvo žymus karikatūristas, jo pikti piešiniai padėdavo uždegti viešąją nuomonę prieš revoliuciją ir jos metu. Net ir dabar jo karikatūros retkarčiais pasirodydavo *„The Times"*. Tai buvo tik paprasčiausios jo ankstyvosios manieros imitacijos, kažkokios negyvos ir neįtikinančios. Senų temų gromuliavimas — lūšnų kvartalai, badaujantys vaikai, gatvių kovos, kapitalistai su cilindrais (net barikadose kapitalistai nenorėjo skirtis su tais cilindrais), nesibaigiantis, beviltiškas stengimasis sugrįžti į praeitį. Jis buvo stambus vyras su ilgais riebaluotais žilais plaukais, išpurtusiu, raukšlėtu veidu, storomis negriškomis lūpomis. Kadaise jo, matyt, būta nepaprastai stipraus, bet dabar didžiulis kūnas zmeko, griuvo ir sklido į visas puses. Atrodė, kad jis tiesiog bežiūrint ỹra, kaip skeldėjantis kalnas.

Buvo penkiolikta valanda, žmonių nedaug, Vinstonas dabar jau nebeprisiminė, kaip tokiu metu atsidūrė kavinėje. Iš teleekranų sklido negarsi muzika. Tie trys vyriškiai sėdėjo savo kampe beveik nejudėdami, nesikalbėdami. Padavėjas nelieptas atnešė naujas stiklines su džinu. Ant jų staliuko buvo šachmatų lenta su sustatytomis figūromis. Paskui per kokią pusę minutės teleekranams kažkas atsitiko. Grojama melodija pasikeitė, muzikos tonas irgi. Joje atsirado kažkas... na tiesiog sunku nusakyti. Tai buvo savita, šaiži, bliaunanti, rėžianti melodija — Vinstonas mintyse pavadino ją geltona. Balsas iš teleekrano uždainavo:

Plačiašakio kaštono pavėsy
Vienas kitą pardavę, išdavę,
Plačiašakio kaštono pavėsy
Sau amžiną atilsį gavę[3]

[3] Čia ir kitur eiliuotą tekstą vertė H. Bakanas.

Trys vyriškiai net nesujudėjo. Bet kai Vinstonas vėl pažvelgė į sunykusį Rezerfordo veidą, pamatė, kad jo akys pilnos ašarų. Ir pirmą kartą su kažkokiu vidiniu drebuliu pamatė — nors pats nesuprato to drebulio priežasties,— kad Aronsono ir Rezerfordo nosys sulaužytos.

Netrukus visi trys buvo iš naujo suimti. Pasirodė, kad nuo pat pirmųjų laisvės dienų jie buvo ėmęsi naujos nelegalios veiklos. Per antrąjį tardymą jie vėl pripažino visus savo senus nusikaltimus ir visą virtinę naujų. Jie buvo nuteisti mirti, o jų likimas įregistruotas partijos istorijoje kaip perspėjimas būsimoms kartoms. Po kokių penkerių metų, 1973-aisiais, Vinstonas išvyniojo pluoštą dokumentų, ką tik iš pneumatinio vamzdžio iškritusių ant stalo, ir rado lapelį popieriaus, matyt, kažkada įkištą tarp kitų ir pamirštą. Vos išvyniojęs suprato jo svarbą. Tai buvo pusė puslapio, išplėšta iš maždaug dešimties metų senumo *„The Times"*, viršutinė puslapio dalis su data ir išspausdinta nuotrauka — kažkurio partijos suvažiavimo Niujorke delegatais. Pačiame grupės vidury stovėjo Džonsas, Aronsonas ir Rezerfordas. Apsirikti neįmanoma — jų pavardės buvo išspausdintos apačioje.

Esmė ta, kad per abu tardymus visi trys prisipažino tuo metu buvę Eurazijoje. Iš slapto aerodromo Kanadoje nuskridę į susitikimą kažkur Sibire ir kalbėję su Eurazijos vyriausybe, kuriai išdavė svarbias karines paslaptis. Ši data gerai įsiminė Vinstonui, nes kaip tik buvo Joninių diena, bet šitas įvykis turėjo būti atspindėtas ir begalėje kitų šaltinių. Taigi galima tik viena išvada: šie jų prisipažinimai buvo melas.

Žinoma, tai nedidelis atradimas. Net iki tol Vinstonas nemanė, kad per valymus sunaikinti žmonės tikrai padarė visus tuos nusikaltimus, kuriais buvo kaltinami. Bet tai buvo akivaizdus įrodymas, gabalėlis uždraustos praeities, kaip suakmenėjęs kaulas, rastas ne tame geologiniame sluoksnyje ir sugriaunantis geologinę teoriją. Juk jei kaip nors pavyktų šį faktą išspausdinti ir parodyti pasauliui, to pakaktų sugriauti partijai iki pamatų.

Jis tuoj pat kibo į darbą. Kai tik pamatė, kas tai per nuotrauka ir ką ji reiškia, bemat uždengė popieriumi. Laimė, kai tą lapą išvyniojo, jis buvo atsuktas aukštyn kojomis į teleekraną.

Jis pasidėjo ant kelių bloknotą ir atstūmė atgal kėdę, kad būtų kuo toliau nuo teleekrano. Išlaikyti veidą nereikšmingą buvo nesunku, pasistengus galima suvaldyti ir kvėpavimą, bet širdies plakimo taip lengvai nesukontroliuosi, o teleekranas buvo pakankamai jautrus ir galėjo viską užfiksuoti. Taip jis praleido dešimt minučių, visą laiką kankinamas baimės, kad jį išduos kas nors netikėta — pavyzdžiui, staigus per stalą šūstelėjęs skersvėjis. Paskui, net neatvertęs jis įmetė tą nuotrauką į atminties skylę kartu su kitais nereikalingais popieriais. Ko gero, po minutės jis pavirto pelenais.

Tai atsitiko prieš dešimt ar vienuolika metų. Šiandien jis tikriausiai pasiliktų tą nuotrauką. Keista, bet faktas, kad jis laikė ją, jam atrodė labai svarbus net dabar, kai ir pati nuotrauka, ir ją užfiksavęs įvykis yra tik prisiminimai. Ar partija menkiau valdo praeitį, svarstė jis, jeigu kokia nors jau nebeegzistuojanti informacija vis dėlto egzistavo praeityje?

Bet šiandien ta nuotrauka, net jei, sakykim, kažkaip ją pavyktų prikelti iš pelenų, tikriausiai net nebūtų joks įkaltis. Tada, kai jis padarė tą atradimą, Okeanija nebekariavo su Eurazija, ir dabar tie trys nebegyvi žmonės turėtų parduoti savo šalį Rytazijai. Vėliau buvo dar keli priešo pasikeitimai — du, trys, jis dabar gerai nebeprisiminė. Prisipažinimai tikriausiai buvo perrašinėjami ir perrašinėjami, kol tikri faktai ir datos nebeteko net menkiausios reikšmės. Praeitis ne šiaip pasikeitė, ji pasikeitė galutinai. Labiausiai jį lyg košmaras žeidė tai, kad jis negalėjo aiškiai suvokti, kam buvo reikalinga ta didžiulė apgaulė. Jis paėmė plunksnakotį ir rašė toliau:

Aš suprantu KAIP, aš nesuprantu KODĖL.

Kaip ir daugelį kartų prieš tai, jis pagalvojo, ar tik pats nėra beprotis. Gal beprotis — tai paprasčiausiai tas, kuris vienas? Kažkada buvo laikoma beprotybe manyti, jog Žemė sukasi aplink Saulę, o šiandien — manyti, kad praeitis nepakeičiama. Gal jis tik vienas šitaip mano, o jeigu vienas — vadinasi, beprotis. Bet mintis apie beprotybę nelabai jaudino jį; siaubingiausia, kad ir čia jis gali klysti.

Jis pasiėmė vaikišką istorijos vadovėlį ir pažiūrėjo į Didžiojo Brolio portretą prieštituliniame puslapyje. Į jį žvelgė hipnotizuojančios akys. Atrodė, kad iš jų sklinda kažkokia didžiulė jėga — smelkiasi į kaukolę, grimzta į smegenis, atima visas mintis, kone skatina atsisakyti visų savo jutimų. Gal partija paskelbs, kad du ir du yra penki, ir turėsi tuo patikėti. Vėliau ar anksčiau jie tikrai taip paskelbs — to reikalauja jų pozicijos logika. Jų filosofija atkakliai neigia ne vien tavo gyvenimo patirtį, bet net aplinkinės realybės egzistavimą. Erezijų erezija vadinama sveiku protu. Ir baisiausia ne tai, kad jie gali nužudyti žmogų už kitokį mąstymą, o tai, kad jie gali būti teisūs. Iš kur pagaliau mes žinome, kad du ir du yra keturi? Arba kad traukos jėga iš tikro yra? Arba kad praeitis nepakeičiama? Jeigu ir praeitis, ir realybė egzistuoja tiktai sąmonėje ir jeigu sąmonė yra valdoma — kas tada?

Bet ne! Jį užplūdo drąsa. Nejučia prieš akis iškilo O'Brajeno veidas. Kaip niekad aiškiai jis suprato, kad O'Brajenas jo pusėje. Jis rašo dienoraštį O'Brajenui, tai lyg begalinis laiškas, kurio niekas neskaitys, bet vis dėlto turintis tikrą adresatą ir dėl to įgaunantis tam tikrą atspalvį.

Partija liepia nepaisyti to, ką sako tavo ausys ir akys. Tai svarbiausias, esminis jos įsakymas. Jam net širdis sudrebėjo, pagalvojus apie tą didžiulę prieš jį nukreiptą jėgą, apie tai, kaip lengvai bet kuris partijos intelektualas sutriuškintų jį ginče, apie tuos subtilius argumentus, kurių jis nesugebėtų suprasti ir tuo labiau atremti. Ir vis dėlto teisybė jo pusėje! Jie klysta, o teisybė jo. Reikia ginti tai, kas aišku, primityvu ir teisinga. Nuvalkiotos tiesos yra tiesa — tuo ir remkis! Materialus pasaulis egzistuoja tvirtai, jo dėsniai nesikeičia. Akmenys yra kieti, vanduo šlapias, nelaikomas daiktas krinta Žemės centro link. Jausdamasis tartum kalbėtų su O'Brajenu ir lyg formuluodamas svarbią aksiomą, jis parašė:

Laisvė yra laisvė sakyti, kad du plius du yra keturi. Jei tai pripažįstama, visa kita aišku savaime.

8

Pro duris į gatvę sklido skrudinamos kavos kvapas — tikros kavos, ne Pergalės kavos. Vinstonas nejučia sustojo. Gal porai sekundžių jis grįžo į pusiau pamirštą vaikystės pasaulį. Paskui durys užsitrenkė ir atrodė, kad kvapas dingo taip staigiai tartum tai būtų buvęs garsas.

Jis buvo nuėjęs kelis kilometrus šaligatviais, ir opa ant kojos tvinkčiojo. Tai buvo antras sykis, kai jis nenuėjo į vakarą Visuomenės centre — gana kvailas poelgis, nes galėjai būti tikras, kad apsilankymai centre kruopščiai registruojami. Tiesą sakant, partijos narys neturėjo laisvo laiko, ir vienas tebūdavo tik lovoje. Vyravo nuostata, kad tuo metu, kai jis nedirba, nevalgo arba nemiega, privalo dalyvauti kokioje nors visuomeninėje veikloje. Tenkinti kokius nors vienumos polinkius, netgi eiti vienam pasivaikščioti buvo truputį pavojinga. Naujakalbėje netgi buvo žodis — asmenbūvis; tai reiškė individualizmą ir keistumą. Bet šį vakarą, išėjusį iš ministerijos į skaidrų balandžio orą, jį apėmė pagunda. Dangus buvo taip maloniai melsvas kaip niekad šiais metais, ir ilgas triukšmingas vakaras centre, nuobodūs, varginantys žaidimai, paskaitos, gergždžiantys džinu tepami partiečių balsai staiga jam pasirodė nepakenčiami. Pagautas impulso, jis nuėjo nuo autobuso stotelės ir patraukė į Londono labirintus — iš pradžių pietų pusėn, paskui rytų, paskui atgal šiaurėn, ištirpo nepažįstamose gatvėse ir beveik nesirūpino, į kurią pusę eina.

„Jei yra kokia viltis,— rašė jis dienoraštyje,— tai ji proliuose". Šitie žodžiai vis sugrįždavo į jo mintis, tarsi konstatuodami mistinę tiesą ir aiškų absurdą. Dabar jis buvo apleistuose rudos spalvos lūšnynuose kažkur į šiaurės rytus nuo to, kas kadaise buvo Šv. Pankraso stotis. Jis ėjo akmenimis grįsta gatve su dviaukščiais namais, kurių aptriušusios durys vėrėsi tiesiai į šaligatvį ir kai kur atrodė labai panašios į žiurkių urvus. Tarp akmenų šen bei ten blizgėjo purvino vandens balos. Tamsiuose tarpduriuose ir siauruose skersgatviuose abipus gatvės knibždėjo neapsakoma begalė žmonių — jaunos merginos ryškiai dažytomis lūpomis, jas sekiojantys vaikinai, storos

krypuojančios moterys, rodančios, kuo po dešimties metų taps merginos, sulinkę seniai, šliurksenantys kreivomis kojomis, skarmaluoti basi vaikai, žaidžiantys balose, o paskui, piktai aprėkti mamų, išsilakstantys į šalis. Gal ketvirtis langų gatvėje buvo išmušti ir šiaip taip užlopyti. Dauguma žmonių į Vinstoną nekreipė dėmesio, keletas nužvelgė su atsargiu smalsumu. Prie vieno tarpdurio kalbėjosi dvi labai stambios moterys, sunėrusios ant prijuosčių plytos raudonumo rankas. Prisiartinęs Vinstonas išgirdo pokalbio nuotrupas.

— Taip, sakau aš jai, viskas tas labai gerai, sakau. Bet jeigu tu būtum mano vietoje, tai būtum padariusi tą patį ką ir aš, būk rami. Kiekvienas gudrus peikti, sakau aš, bet tu neturi tokių rūpesčių kaip aš.

— Aha,— tarė kita,— gryna teisybė. Kuo gryniausia teisybė.

Šaižūs balsai staiga nutilo. Moterys priešiškai stebeilijo, kol jis praėjo. Tiesą sakant, tai nebuvo priešiškumas — paprasčiausias atsargumas, trumpas sustingimas lyg praeinant kokiam nepažįstamam gyvūnui. Mėlynas partijos kombinezonas šioje gatvėje nebuvo įprastas dalykas. Iš tikro buvo neprotinga rodytis tokiose vietose, jeigu neturi rimto reikalo. Jeigu susidursi su patruliu, gali sustabdyti. „Prašau parodyti dokumentus, drauge. Ką jūs čia veikiate? Kada išėjote iš darbo? Ar visada pro čia einate namo?" Ir taip toliau. Žinoma, nebuvo taisyklės, draudžiančios grįžti namo neįprastu maršrutu, bet jei minčių policija tai sužinos, dėmesį į save atkreipsi.

Staiga visa gatvė subruzdo. Iš visų pusių pasigirdo perspėjami riksmai. Žmonės lyg triušiai šmurkščiojo į duris. Prieš pat Vinstoną iš namo išpuolė jauna moteris, pagriebė nuo balos mažą vaiką, apglobė jį prijuoste ir tuojau pat šoko vidun. Tuo pat metu vyras juodu kaip akordeono dumplės kostiumu, išniręs iš skersgatvio, pribėgo prie Vinstono — susijaudinęs ir rodydamas į dangų.

— Garlaivis!— suriko jis.— Saugokis, direktoriau! Tuoj trenks per galvą! Greitai gulkis!

„Garlaiviu" proliai kažkodėl vadindavo raketines bombas. Vinstonas paklusniai krito kniūpsčias. Tokiais atvejais proliai beveik niekada neklysdavo. Jie sakytum

turėjo kažkokį instinktą, pasakantį apie atskrendančią raketą prieš keletą sekundžių, nors ir buvo laikoma, jog raketos skraido greičiau už garsą. Vinstonas apglėbė rankomis galvą. Pasigirdo riaumojimas, nuo kurio net šaligatvis virpėjo, ant nugaros ėmė kristi kažkokie lengvi daiktai. Kai atsistojo, pamatė, kad yra apibiręs gretimo lango šukėmis.

Jis nuėjo toliau. Bomba buvo sudaužiusi keletą namų už dviejų šimtų metrų. Danguje kabėjo juodų dūmų debesis, po juo — kamuolys tinko dulkių, kuriame jau rinkosi minia. Priešais jį ant šaligatvio buvo nedidelė tinko krūva, o jos viduryje raudonavo dėmė. Priėjęs arčiau pamatė, kad tai žmogaus ranka, nukirsta palei riešą. Išskyrus kruviną vietą, ranka buvo baltut baltutėlė, visai panaši į tinką.

Jis nuspyrė ją nuo šaligatvio į gatvės griovelį, paskui, vengdamas minios, pasuko į skersgatvį dešinėje. Po keleto minučių jis jau buvo nutolęs nuo bombos sugriauto rajono, ir gatvėje lyg niekur nieko kunkuliavo varganas, judrus gyvenimas. Buvo beveik dvidešimta valanda, ir prolių mėgstamos užeigos (jie jas vadino „skylėmis") knibždėte knibždėjo. Pro jų purvinas suveriamas, nuolat besidarinėjančias duris sklido šlapimo, pjuvenų ir rūgštaus alaus kvapas. Prie namo kampo susiglaudę stovėjo trys vyrai — vidurinysis laikė išskleistą laikraštį, o kiti du per petį skaitė. Dar neįžvelgdamas jų veidų, Vinstonas tiesiog iš povyzų matė, kad jie be galo susidomėję. Matyt, skaitė kokią nors ypatingai svarbią naujieną. Likus iki jų keletui žingsnių, trejetas staiga suskilo, ir du iš jų ėmė piktai plūstis. Atrodė, kad tuoj paleis į darbą kumščius.

— Ar tu, po velnių, girdi, ką aš šneku, ar negirdi? Aš tau aiškiai sakau, kad jau keturiolika mėnesių nelaimėjo joks skaičius, kur baigiasi septyniais!

— O aš sakau, kad laimėjo!

— Ne, nelaimėjo! Tylėk, avine! Namie aš turiu viską susirašęs ant popieriaus, daugiau kaip dvejų metų duomenys. Viską surašiau, ničnieko nepraleidau, kaip laikrodis. Ir žinok,— joks numeris, kuris baigiasi septyniais...

— Ne, laimėjo septyni! Beveik galiu pasakyti visą

tą sušiktą skaičių, jei taip nori. Keturi arba septyni. Tas buvo vasario mėnesį — antrą vasario savaitę.

— Eik tu... su savo vasariu! Mano viskas juodu ant balto surašyta. Ir aiškiai sakau tau — joks skaičius...

— Gana rietis,— pasakė trečiasis vyras.

Jie kalbėjosi apie loteriją. Nuėjus trisdešimt metrų, Vinstonas atsisuko. Vyrai dar tebesiginčijo, jų veidai buvo pikti, susijaudinę. Loterija, kas savaitę išmokanti didžiulius laimėjimus, buvo vienintelis visuomeninis dalykas, kuriuo proliai rimtai domėjosi. Ko gero, loterija buvo pagrindinis ir gal net vienintelis pragyvenimo šaltinis keliems milijonams prolių. Tai buvo jų pomėgis, jų džiaugsmas, svaigalas, intelekto stimulas. Dėl loterijos net tie, kurie vos skaitė ir rašė, mokėjo atlikti sudėtingiausius apskaičiavimus ir demonstravo atminties stebuklus. Buvo ištisa kasta žmonių, pragyvenančių iš prekybos lošimo sistemomis, prognozėmis ir laimingais amuletais. Vinstonas neturėjo nieko bendro su loterija, kurią tvarkė Perteklius ministerija, bet jis buvo tikras (tiesą sakant, visi partijoje buvo tikri), kad tie laimėjimai labai perdėti. Tikrumoje būdavo išmokamos tik mažos sumos, o didelių sumų laimėtojai buvo neegzistuojantys asmenys. Nesant efektyvių ryšio priemonių tarp įvairių Okeanijos dalių, tai padaryti nesunku.

Bet jei yra kokia viltis — tai ji proliuose. Guostis galima tik tuo. Kai sakai mintį žodžiais, skamba įtikinamai, bet kai matai pro šalį šaligatviu einančius žmones, telieka vien aklas tikėjimas. Gatvė, kurion jis įsuko, dabar leidosi žemyn. Jam atrodė, kad yra buvęs čia anksčiau, ir netoliese turi būti pagrindinė magistralė. Kažkur priekyje buvo girdėti šūkavimai. Gatvė staigiai pasuko į šalį ir atsirėmė į laiptus, besileidžiančius į skersgatvį, kuriame keletas prekeivių prie stalų pardavinėjo apvytusias daržoves. Čia Vinstonas prisiminė, kur esąs. Skersgatvis vedė į pagrindinę gatvę, ir už kito kampo, gal kokias penkias minutes paėjus, turi būti ta pati krautuvėlė, kur jis pirko knygą dienoraščiui. O dar toliau yra kanceliarinė parduotuvė, kurioje nusipirko plunksnakotį ir buteliuką rašalo.

Laiptų viršuje jis stabtelėjo. Kitapus skersgatvio buvo mažas apšepęs bariukas, kurio langai atrodė apšalę, bet iš tikro tebuvo storai apdulkėję. Senas senučiukas, sulinkęs, bet žvitrus, su baltais lyg krevetės styrančiais ūsais, pastūmė spyruoklines duris ir įėjo vidun. Vinstonui toptelėjo galvon, kad senukas, kuriam turėtų būti ne mažiau kaip aštuoniasdešimt, jau buvo pagyvenęs tada, kai įvyko revoliucija. Jis ir dar keletas tokių pat yra paskutinės dar egzistuojančios grandys, kurios jungia su pranykusiu kapitalizmo pasauliu. Ir partijoje jau nebedaug bebuvo žmonių, kurių pažiūros susiformavo prieš revoliuciją. Dauguma senosios kartos buvo išnaikinta per didžiausius šeštojo ir septintojo dešimtmečio valymus, o tų keleto likusiųjų intelektas jau seniai ir galutinai iš baimės kapituliavo. Jeigu dar buvo gyvų, galinčių teisingai papasakoti apie gyvenimą pačioje amžiaus pradžioje, tai galėjo būti tik proliai. Staiga Vinstonas vėl prisiminė tą pastraipą, kurią nusirašė dienoraštin iš istorijos vadovėlio, ir jam šovė galvon paika mintis. Jis nueis į bariuką, kaip nors susipažins su tuo senuku ir išklausinės jį. Jis pasakys jam: „Papasakokit man apie savo gyvenimą, kai buvot berniukas. Kaip viskas atrodė tais laikais? Ar tada buvo geriau, ar blogiau?"

Skubėdamas, kad nespėtų išsigąsti, jis nulipo laiptais ir perėjo siaurą gatvę. Žinoma, tai kvailystė. Šiaip nebuvo draudžiama kalbėtis su proliais ir lankytis jų baruose, bet tai buvo per daug neįprastas dalykas, kad liktų nepastebėtas. Jei pasirodytų patrulis, Vinstonas pasiteisintų, kad užėjo silpnumas, nors nepanašu, kad jie patikėtų. Jis pastūmė duris, ir į veidą tvokstelėjo šleikštus rūgštaus alaus kvapas, panašus į sūrio. Jam įėjus, balsų šurmulys beveik perpus pritilo. Jis net nugara jautė, kaip visi spokso į jo mėlyną kombinezoną. Kitame salės gale vyrai liovėsi mėtę į taikinį strėliukes, ir taip išbuvo gal pusę minutės. Jo atsektasis senis stovėjo prie baro ir dėl kažko ginčijosi su barmenu — dideliu, stambiu, riestanosiu vaikinu didžiulėmis rankomis. Keletas vyrų stovėjo su stiklinėmis šalia ir stebėjo tą sceną.

— Juk aš tave kaip žmogus paprašiau, sakysi ne? — šnekėjo senis, piktai pasitempęs.— Tai ką tu man čia dabar aiškini — kad visoje jūsų suknistoje skylėje nėra pintos bokalo?

— Kas ta tokia pinta, po velnių? — paklausė barmenas, palinkęs į priekį ir pirštų galais atsirėmęs į barą.

— Na jūs tik pažiūrėkit! Dedasi esąs barmenas, o nežino, kas yra pinta! Nagi pinta — tai pusė kvortos, o galone yra keturios kvortos. Dal dar ir abėcėlės turėsiu tave mokyti?

— Nesu tokių daiktų girdėjęs,— trumpai atkirto barmenas.— Mes pilstome tik po litrą ir pusę litro. Štai ant lentynos prieš jus bokalai.

— Tu manęs taip lengvai nuo pintos neatpratinsi. Kai aš buvau jaunas, tų prakeiktų litrų nebuvo nė kvapo.

— Kai jūs buvote jaunas, žmonės gyveno medžiuose,— pasakė barmenas, atsigręžęs į kitus lankytojus.

Pasigirdo juokas, ir Vinstono pasirodymo sukelta įtampa tarsi atlėgo. Senuko veidas, apaugęs baltais šeriais, paraudo. Jis kažką murmėdamas nusisuko ir atsitrenkė į Vinstoną. Vinstonas švelniai sulaikė jį ranka ir paklausė:

— Gal galiu pasiūlyti jums išgerti?

— Jūs džentelmenas,— atsakė senukas, vėl pasitempdamas. Jis tarsi nematė, kad Vinstonas su mėlynu kombinezonu.— Pintą! — pridūrė jis piktai barmenui.— Pintą miežinio.

Barmenas prileido du puslitrius tamsiai rudo alaus, prieš tai paskalavęs bokalus kibire po prekystaliu. Prolių smuklėse alus buvo vienintelis gėrimas. Buvo manoma, kad džino proliams gerti negalima, nors, tiesą sakant, jie lengvai jo gaudavo. Vyrai vėl ėmė mėtyti strėliukes į taikinį, būrelis prie baro toliau kalbėjosi apie loterijos bilietus. Vinstonas buvo greitai pamirštas. Po langu buvo lentinis stalas, kur jis su seniu galėjo negirdimi pasišnekėti. Tai buvo labai pavojinga, bet bare vis dėlto nebuvo teleekrano — tuo jis įsitikino vos čia atėjęs.

— Nori mane nuo pintos atpratinti,— murmėjo senis,

atsisėdęs ir pasistatęs bokalą.— Pusės litro man per mažai. Neužtenka. O viso litro per daug. Neatlaiko pūslė. Tai kam be reikalo permokėti?

— Nuo jūsų jaunystės laikų turbūt labai daug kas pasikeitė,— provokuodamas paklausė Vinstonas.

Blyškiai mėlynos senio akys nukrypo nuo strėliukių taikinio į barą, nuo baro į vyrų tualeto duris, lyg visi pakitimai, jo nuomone, būtų įvykę šiame bare.

— Alus tada buvo geresnis,— galų gale tarė jis.— Ir pigesnis! Kai aš buvau jaunas, tai tamsus alus — mes jį vadindavom miežiniu — kainavo keturi pensai pinta. Žinoma, tai buvo prieš karą.

— Kuris tai buvo karas? — paklausė Vinstonas.

— Visą laiką karas,— miglotai atsakė senis. Paskui pakėlė bokalą ir vėl pasitempė.— Na, linkiu jums kuo geriausios sveikatos!

Adomo obuolys jo liesame kakle ėmė nepaprastai tankiai judėti, ir alus dingo. Vinstonas nuėjo prie baro ir grįžo su dar dviem puslitriais. Senis jau buvo pamiršęs savo nusistatymą negerti litro.

— Jūs daug senesnis negu aš,— pasakė Vinstonas.— Kai aš gimiau, turėjote būti suaugęs žmogus. Turėtumėte prisiminti, kaip viskas atrodė senovėje, prieš revoliuciją. Mano amžiaus žmonės nieko nebežino apie tuos laikus. Mes apie juos tegalim pasiskaityti knygose, bet tose knygose gali būti neteisybė. Man būtų įdomi jūsų nuomonė apie tai. Istorijos knygos sako, kad gyvenimas prieš revoliuciją labai skyrėsi nuo dabartinio. Buvusi baisi priespauda, neteisybė, skurdas — mes nė įsivaizduoti negalį. Daugybė žmonių čia, Londone, neturėjo ko valgyti nuo pat gimimo iki mirties. Pusė jų vaikščiojo basi. Visi dirbo dvylika valandų per dieną, mokyklą mesdavo devynerių metų, kambaryje miegodavo po dešimt. Ir tik labai nedaug žmonių, tik keli tūkstančiai — jie buvo vadinami kapitalistais — buvo turtingi ir galingi. Jie valdė visus turtus. Gyveno prašmatniuose namuose su trisdešimčia tarnų, važinėjosi automobiliais ir keturių arklių karietomis, gėrė šampaną, nešiojo cilindrus...

Senis staiga nušvito.

— Cilindrus! — tarė jis.— Įdomu, kad juos prisiminėt. Tas pats dalykas ir man toptelėjo į galvą vakar. Nė pats nežinau kodėl. Tiesiog pagalvojau, kad jau metų metus nesu matęs cilindro. Niekas nebenešioja. Paskutinį kartą buvau su cilindru per savo brolienės laidotuves. O tai buvo... na, tiksliai nepasakysiu datos, bet maždaug prieš penkiasdešimt metų. Žinoma, aš jį tik išsinuomojau tai progai, pats suprantat.

— Cilindrai ne taip svarbu,— kantriai atsakė Vinstonas.— Svarbiausia, kad tie kapitalistai kartu su nedaugeliu teisininkų, kunigų ir kitų panašių, buvo žemės viešpačiai. Viskas buvo pajungta jiems. Jūs — paprasti žmonės, darbininkai — buvote jų vergai. Jie galėjo daryti jums ką tik panorėję. Galėjo laivu išplukdyti į Kanadą kaip galvijus. Užsimanę galėjo miegoti su jūsų dukterimis. Galėjo liepti nuplakti jus rimbu, berods, taip vadinosi tas botagas. Einant pro šalį, jums reikėdavo prieš juos nusiimti kepurę. Kiekvienas kapitalistas buvo apsuptas būrio liokajų, kurie...

Senis vėl pagyvėjo.

— Liokajai! — tarė jis.— Kiek jau nesu girdėjęs šito žodžio. Liokajai! Juk tai tolimų tolimiausia praeitis. Prisimenu — velnias žino prieš kiek metų tas buvo — kartais sekmadienį po pietų nueidavau į Haid Parką pasiklausyti, kaip tie vyrai rėžia kalbas. Gelbėjimo armija, Romos katalikai, žydai, indai — ten būdavo visokiausių. Tai ten vienas toks vyrukas, na, pavardės nebepasakyčiau, bet kalbėtojas buvo kaip reikiant, taip. Kitiems toli šaukia iki jo! „Liokajai,— sakydavo jis,— buržuazijos liokajai! Valdančiosios klasės pataikūnai". Dar vadindavo parazitais. Ir dar hienomis, taip, tikrai hienomis. Žinoma, jis kalbėjo apie Darbo partiją, suprantat.

Vinstonui atrodė, kad jiedu kalbasi apie skirtingus dalykus.

— Aš norėjau štai ką sužinoti,— tarė jis.— Ar jūs dabar jaučiate daugiau laisvės kaip tada, ar ne? Ar dabar su jumis elgiamasi žmoniškiau? Tais senais laikais turtingieji, tie, kurie viršuje...

— Lordų rūmai,— prisimindamas įterpė senis.

— Na, tegu Lordų rūmai, jei jums patinka. Aš no-

riu sužinoti, ar tie žmonės galėjo elgtis su jumis kaip su žemesniais dėl to, kad jie buvo turtingi, o jūs ne? Pavyzdžiui, ar teisybė, kad turėdavote vadinti juos „serais" ir eidami pro šalį nusiimti kepurę?

Senis giliai susimąstė. Prieš atsakydamas nugėrė ketvirtį bokalo alaus.

— Taip,— atsakė jis.— Jie mėgdavo, kad kilsteltum ranką prie kepurės. Tai rodydavo lyg ir pagarbą. Man tas nepatikdavo, bet gana dažnai taip dariau. Galima pasakyti, taip buvo privalu.

— Ar tie žmonės — aš tik sakau, kas parašyta istorijos knygose — ar tie žmonės su savo tarnais dažnai nustumdavo jus nuo šaligatvio į gatvės purvą?

— Vieną sykį nustūmė mane,— atsakė senis.— Prisimenu kaip vakar. Tai buvo valčių regatos vakarą, per regatą visiems kažkodėl labai rūpėdavo peštis. Tai štai einu ir staiga Šaftsberio gatvėje atsitrenkiu į jauną vyruką. Tikras džentelmenas, taip, klostėti marškiniai, cilindras, juodas apsiaustas. Jis ėjo šaligatviu kažkaip zigzagais, aš bumpt ir atsitrenkiau. Jis man ir sako: „Kodėl nežiūri, kur eini, po galais?" Aš jam sakau: „Tai ką, gal tu nusipirkai šitą prakeiktą šaligatvį?" Jis sako: „Aš tau sprandą nusuksiu, jei dar man akis draskysi!" Aš sakau: „Tu girtas. Aš tučtuojau pašauksiu policiją". Ir norit tikėkit, norit ne — jis įrėmė man į krūtinę ranką ir taip pastūmė, kad vos nepalindau po autobuso ratais. Na, tada aš buvau jaunas ir būčiau kaip reikiant užvažiavęs, bet...

Vinstoną apėmė bejėgiškumas. Senio atmintis — tiktai visokiausių nereikšmingų smulkmenų kratinys, šiukšlynas. Gali visą dieną kamantinėti ir neišgauti jokios tikros informacijos. Gal partijos istorijos knygos iš dalies ir tiesą sako, gal net visišką tiesą. Jis pamėgino paskutinį kartą.

— Gal aš neaiškiai paklausiau,— tarė jis.— Aš noriu pasakyti štai ką. Jūs jau labai ilgai gyvenate, pusę amžiaus nugyvenote iki revoliucijos. Pavyzdžiui, 1925 metais jau buvote suaugęs. Ar iš to, ką prisimenate, galite sakyti, kad gyvenimas 1925 metais buvo geresnis negu dabar, ar blogesnis? Jei galėtumėt pasirink-

ti, kada norėtumėt gyventi — tada ar dabar?

Senis susimąstęs įsistebeilijo į strėliukių taikinį. Pabaigė alų, bet jau lėčiau. Kai prabilo, kalbėjo atlaidžiai, filosofiškai, sakytum nuo alaus suminkštėjęs.

— Žinau, ką tikitės iš manęs išgirsti,— tarė jis.— Tikitės išgirsti, kad labiau norėčiau būti vėl jaunas. Jei paklausi, tai daugelis žmonių atsakys tau, kad norėtų būti jauni. Kai esi jaunas, būni sveikas, stiprus. O sulaukęs mano metų, niekad nebūsi sveikas. Mano kojos — amžina bėda, o pūslė tiesog baisi. Per naktį gaunu keltis šešis arba septynis kartus. Antra vertus — kai esi senas, turi ir nemažai privalumų. Daug mažiau rūpesčių. Jokių reikalų su moterimis, tai jau didelis dalykas. Jei norit žinoti, aš jau trisdešimt metų nesu turėjęs moters. Ir nepasigedau — štai kas svarbiausia.

Vinstonas atsilošęs atsirėmė į palangę. Nėra prasmės klausinėti toliau. Jis buvo beeinąs paimti dar alaus, bet senis tuo metu staiga atsistojo ir paskubom nušlerksėjo į dvokiančią išvietę salės šone. Atsiliepė papildomas puslitris. Vinstonas pasėdėjo kokią minutę, spoksodamas į tuščią bokalą, ir nė pats nepajuto, kaip kojos pačios išnešė gatvėn. Mažiausiai po dvidešimties metų, svarstė jis, šis svarbus ir paprastas klausimas „Ar gyvenimas prieš revoliuciją buvo geresnis negu dabar?" pasidarys amžiams nebeatsakomas. Bet tiesą sakant, jis neatsakomas jau dabar, kadangi tie keli pavieniai žmonės, išlikę iš senojo pasaulio, nesugeba palyginti vieną amžių su kitu. Jie prisimena milijonus beverčių dalykų, ginčą su bendradarbiu, dingusios dviračio pompos paieškas, kadaise mirusios sesers veido išraišką, dulkių verpetus vėjuotą rytą prieš septyniasdešimt metų, bet visi esminiai faktai iš jų atminties išgaravę. Jie lyg skruzdėlės, matančios smulkius dalykus, bet nematančios didelių. Ir kai atmintis nieko negali pasakyti, o visi raštai sufalsifikuoti, nelieka nieko kito kaip priimti partijos teiginį, jog gyvenimo sąlygos pagerėjo, nes nebėra ir niekada nebebus jokio standarto, pagal kurį galėtum tai patikrinti.

Staiga jo minčių grandinė nutrūko. Jis sustojo ir

pakėlė galvą. Dabar jis buvo siauroje gatvėje su keletu tamsių mažų parduotuvių, įsispraudusių tarp gyvenamųjų namų. Tiesiai virš jo galvos kabėjo trys metaliniai rutuliai, sakytum kadaise buvę paaukoti. Vieta jam pasirodė pažįstama. Žinoma! Jis stovėjo prie senienų krautuvėlės, kurioje kadaise nusipirko dienoraštį.

Jį nusmelkė baimė. Pirmiausia vien pirkti knygą buvo pakankamai neapdairu, ir jis tada prisiekė niekad čia daugiau nesirodyti. Bet vos tik jis užsimiršo, kojos pačios jį čia atnešė. Jis manė, kad rašydamas dienoraštį apsisaugos nuo savižudybės. Jis pastebėjo, kad krautuvėlė dar atidaryta, nors jau buvo beveik dvidešimt viena valanda. Pajutęs, kad viduje bus mažiau įtartas negu stypsodamas lauke ant šaligatvio, jis įėjo pro duris. Jei kas klausinėtų, pasakys, kad ieško skutimosi peiliukų.

Savininkas buvo ką tik uždegęs kabančią žibalinę lempą, kuri skleidė nešvarų, bet kažkokį mielą kvapą. Jis buvo kokių šešiasdešimties metų, smulkus ir pakumpęs, su ilga geranoriška nosimi ir maloniomis akimis, iškreiptomis storų akinių. Plaukai beveik balti, bet antakiai tankūs ir dar juodi. Akiniai, švelnūs, neskubrūs judesiai ir senas juodo velveto švarkas teikė jam nenusakomą intelektualią išvaizdą, sakytum jis būtų susijęs su literatūra, o gal muzika. Jo balsas buvo švelnus, lyg pavargęs, o tarsena kur kas mažiau iškraipyta negu daugumos prolių.

— Aš pažinau jus ant šaligatvio,— tuojau pasakė jis.— Jūs esat tas džentelmenas, kuris nupirko atminimų albumą jaunoms damoms. Tai buvo puikus daiktas, taip. Dramblio kaulo spalvos popierius. Toks popierius negaminamas jau... o, sakyčiau tikriausiai penkiasdešimt metų.— Jis pro akinių viršų nužvelgė Vinstoną.— Ko pageidautumet? Ar tiesiog norite apsidairyti?

— Ėjau pro šalį,— miglotai tarė Vinstonas.— Ir sumaniau užsukti. Nors nieko tokio man ir nereikia.

— Dar geriau,— atsakė pardavėjas,— nes vis tiek neįstengčiau jūsų patenkinti.— Jis lyg atsiprašydamas mostelėjo savo minkštu delnu.— Matote, kaip čia viskas atrodo — beveik tuščia parduotuvė. Tarp mūsų kal-

bant, prekyba senienomis jau beveik žlugusi. Nebėra paklausos, taip pat ir prekių. Baldai, porcelianas, stiklas — viskas palengva pražuvo. O metalo dirbiniai daugiausia perlydyti. Jau kiek metų, kai nesu matęs varinės žvakidės.

Nedidukė parduotuvė buvo užgriozdinta, bet joje nebuvo nieko vertingesnio. Ant grindų pasieniuose pristatyta dulkinų paveikslų rėmų. Vitrinoje padėklas su varžtais, nudilusiais kaltais, aplaužytais lenktiniais peiliukais, apmusijusiais laikrodžiais, net nemanančiais eiti, ir visokiausiu kitokiu šlamštu. Tiktai ant mažo stalelio kampe buvo pridėta šiokių tokių dalykėlių — lakuotų tabakinių, agato sagių ir panašiai,— atrodančių kiek įdomiau. Vinstonas nuėjo prie to stalelio, ir jo akį patraukė apvalus lygus daiktas, švelniai žibantis lempos šviesoje. Jis paėmė jį.

Tai buvo didelis gabalas stiklo — viena pusė gaubta, kita plokščia, beveik pusrutulis. Jis buvo kažkoks švelnus, ir spalva, ir paviršiaus lygumu panašus į lietaus vandenį. Jo centre, padidintas lenkto paviršiaus, buvo keistas rausvas ažūriškas daiktas, panašus į rožę ar jūrų anemonę.

— Kas čia? — susižavėjęs paklausė Vinstonas.

— Tai koralas,— atsakė senukas.— Matyt, atgabentas iš Indijos vandenyno. Buvo mėgstama juos įlieti stikle. Tai buvo daroma ne mažiau kaip prieš šimtą metų. O šitas turbūt dar senesnis.

— Gražus daikčiukas,— pasakė Vinstonas.

— Tikrai gražus,— patenkintas pritarė krautuvininkas. — Bet šiandien mažai kas tą supranta.— Jis kostelėjo. — Na, jeigu kartais sumanytumėt jį pirkti, tai kainuotų keturis dolerius. Prisimenu laikus, kai už panašų daikčiuką galėjai gauti aštuonis svarus, o aštuoni svarai buvo... na tiksliai nepasakysiu, bet tikrai dideli pinigai. Bet kam dabar rūpi antikvariniai daiktai... net tie keletas, kurie dar išliko?

Vinstonas tučtuojau užmokėjo keturis dolerius ir įsikišo tą patikusį daiktą kišenėn. Didžiausią įspūdį jam padarė ne tiek grožis, kiek įspūdis, kad tas daiktas priklauso visiškai kitiems laikams. Šitas švelnus stiklas

buvo nepanašus į jokį kitą jo matytą stiklą. O labiausiai Vinstonui patiko, kad jis absoliučiai nenaudingas, nors galėjai spėti, kad kadaise buvo naudojamas kaip prespapjė.. Stiklas svėrė kišenę, bet visa laimė — labai nepūpsojo. Tai buvo keistas daiktas, netgi kompromituojantis partijos narį. Bet koks senas ir dėl to gražus daiktas visada buvo kiek įtartinas. Senukas palinksmėjo, gavęs keturis dolerius. Vinstonas žinojo, kad jis mielai būtų paėmęs ir tris ar net du.

— Viršuje yra kitas kambarys, gal jums būtų įdomu? — pasakė senukas.— Ten nedaug daiktų. Keletas. Tik reikia šviesos, jeigu lipsim.

Jis uždegė kitą lempą ir sulinkęs ėmė lėtai kopti stačiais ir nudilusiais laiptais, paskui pamažu koridorėliu nuvedė Vinstoną į kambarį, atsuktą ne į gatvę, o į akmenimis grįstą kiemą ir mišką kaminų su gaubtuvais. Vinstonas pamatė, jog baldai sustatyti taip, lyg kambaryje kas nors gyventų. Ant grindų takelis, ant sienų keletas paveikslų, prie židinio — gilus nešvarus fotelis. Ant židinio tiksėjo senoviškas stiklinis laikrodis su dvylikos valandų ciferblatu. Palangėje, užėmusi beveik ketvirtį kambario, stovėjo didžiulė lova su čiužiniu.

— Mes čia gyvenome, kol mano žmona buvo gyva,— tarė senukas lyg teisindamasis.— Aš palengva pardavinėju baldus. Štai puiki raudonmedžio lova, tiksliau būtų lova, jei kas sugebėtų išvaryti iš jos blakes. Na, jums ji tikriausiai atrodo labai griozdiška.

Jis lempą laikė iškėlęs, kad geriau būtų matyti, ir šiltoje blausioje šviesoje kambarys atrodė kažkoks itin svetingas. Vinstonui dingtelėjo, kad tikriausiai būtų visai nesunku išsinuomoti tą kambarį už keletą dolerių per savaitę, jei išdrįstų taip rizikuoti. Tai buvo beprotiška, tiesiog neįmanoma mintis, kurią reikia kuo greičiau mesti iš galvos, bet šitas kambarys sužadino jam savotišką nostalgiją, savotišką protėvių atmintį. Jam atrodė, kad puikiausiai įsivaizduoja, kaip jautiesi, sėdėdamas tokiame kambaryje, fotelyje prieš atvirą židinį, ištiesęs kojas priešais groteles, o ant kablio kabo virdulys; visiškai vienas, visiškai saugus, niekas tavęs

nestebi, nepersekioja joks balsas, negirdėti jokio garso, tik burbuliuoja virdulys ir draugiškai tiksi laikrodis.

— Čia nėra teleekrano! — neištvėręs sumurmėjo jis.

— A,— tarė senukas,— aš niekada neturėjau tokių dalykų. Per brangūs. Ir nejaučiau, kad man jų reikia. Matote, štai ten kampe yra puikus sulankstomas stalas. Žinoma, norint naudoti, reikėtų įdėti naujus vyrius.

Kitame kampe stovėjo nedidelė knygų spinta, ir Vinstonas nuėjo prie jos. Viduje tebuvo įvairiausias šlamštas. Knygos iš prolių kvartalų buvo surinktos ir sunaikintos kruopščiai kaip ir visur kitur. Visoje Okeanijoje vargiai būtum suradęs knygą, išleistą prieš 1960 metus. Senis, tebelaikydamas lempą, dabar stovėjo priešais paveikslą su rusvais rėmais, kabantį kitapus nuo židinio, virš lovos.

— Jeigu jus kartais domintų senovės reprodukcijos... — atsargiai pradėjo jis.

Vinstonas priėjo apžiūrėti paveikslo. Tai buvo plieno graviūra, vaizduojanti ovalinį namą su stačiakampiais langais ir mažu bokšteliu priešaky. Namą juosė baliustrada, o gilumoje stovėjo statula. Namas Vinstonui atrodė lyg ir pažįstamas, nors statulos jis neprisiminė.

— Rėmas prisuktas prie sienos,— pasakė senukas,— bet jums, žinoma, galėčiau ir nuimti jį.

— Aš žinau tą namą,— galiausiai pasakė Vinstonas.— Dabar jis sugriuvęs. Vidury gatvės priešais Teisingumo rūmus.

— Teisybė. Priešais teismą. Jis buvo subombarduotas... o-o-o jau prieš daugelį metų. Kažkada ten buvo bažnyčia. Vadinosi švento Klemento.— Jis tarsi atsiprašydamas nusišypsojo ir lyg suprasdamas, jog sako kažką šiek tiek juokinga, pridūrė: „Apelsinai ir bananai, Klemento varpai skardena".

— Ką tai reiškia? — paklausė Vinstonas.

— O... „Apelsinai ir bananai, Klemento varpai skardena". Toks buvo eilėraštukas mano vaikystėje. Kaip ten toliau, aš nežinau, bet pabaigą prisimenu: „Štai tau į lovą pašvies kelią žibintas, štai budelio kirvis, ir galva tavo krinta". Tai buvo toks šokis. Visi laiko pakėlę rankas, o su žodžiais „štai budelio kirvis,

ir galva krinta" nuleidžia jas ir pagauna tave. Ten būdavo vardinami bažnyčių pavadinimai. Visos Londono bažnyčios, na, tiksliau sakant, visos pagrindinės.

Vinstonas ėmė svarstyti, kuriam amžiui priklausė toji bažnyčia. Buvo labai sunku nustatyti apskritai bet kurio Londono pastato amžių. Jei jis didelis ir įspūdingas, tai visada tvirtinama, kad pastatytas po revoliucijos, o tai, kas akivaizdžiai sena — priskiriama miglotam laiko tarpui, vadinamam Viduramžiais. Buvo laikoma, jog kapitalizmo šimtmečiai nedavė nieko vertingo. Kaip nebeįmanoma mokytis istorijos iš knygų, taip nebeįmanoma jos mokytis ir iš architektūros. Statulos, užrašai, memorialiniai akmenys, gatvių pavadinimai,— viskas, kas galėtų nušviesti praeitį,— buvo sistemingai keičiama.

— Aš net nežinojau, kad buvo tokia bažnyčia,— pasakė jis.

— Dar daug jų likę,— pasakė senukas,— nors jau naudojamos kitkam. Nagi kaip ten toliau tas eilėraštukas? O! Prisiminiau!

Apelsinai ir bananai, Klemento varpai skardena.
Man tris fartingus skolingas, skamba Martinas
griausmingai.

Na viskas, daugiau tikrai nebežinau. Fartingas buvo tokia smulki moneta, panaši į centą.

— Kur stovėjo švento Martino bažnyčia? — paklausė Vinstonas.

— Martino? Šita ir dabar tebestovi. Pergalės aikštėje, šalia paveikslų galerijos. Tas namas, kur su trikampiu balkonu ir kolonomis priekyje, ir su dideliais laiptais.

Vinstonas gerai žinojo tą pastatą. Tai buvo muziejus, naudojamas įvairioms propagandinėms parodoms — raketinių bombų ir plaukiojančių tvirtovių modeliams, vaškinių kompozicijų, vaizduojančių žvėriškumus ir panašiai.

— „Šventas Martinas palaukėje" — taip jį buvo vadinama,— užbaigė senukas,— nors aš ir neatsimenu jokio lauko tose vietose.

Vinstonas paveikslo nepirko. Tai būtų buvęs kur kas įtartinesnis daiktas už tą stiklą, net namo neturėtų

kaip parsinešti, nebent išėmęs iš rėmo. Bet jis dar pabuvo keletą minučių, pasikalbėjo su senuku, kurio pavardė buvo visai ne Viksas, kaip galėjai spręsti iš užrašo parduotuvės fasade, o Čaringtonas. Paaiškėjo, kad jis yra šešiasdešimt trejų metų našlys ir šioje parduotuvėje gyvena trisdešimt metų. Visą tą laiką ketino pakeisti pavardę virš vitrinos, tik niekaip neprisiruošė imti ir padaryti tai. Jiems besikalbant, Vinstono galvoje skambėjo tas pusiau pamirštas eilėraštis:

Apelsinai ir bananai, Klemento varpai skardena,
Man tris fartingus skolingas, skamba Martinas
griausmingai.

Net keista — kai kartoji tuos žodžius, atrodo, kad iš tikro girdi varpus, dingusio Londono varpus, kurie dar kažkur yra, užslėpti ir pamiršti. Jam atrodė, kad girdi juos aidint nuo vieno bokšto iki kito. Nors šiaip jis neprisiminė, kad realiame gyvenime būtų kada girdėjęs skambant bažnyčios varpus.

Jis paliko misterį Čaringtoną ir nulipo laiptais vienas, kad senukas nematytų, kaip jis, prieš išeidamas pro duris, žvalgys gatvę. Jis jau buvo nusprendęs, kad po tam tikro laiko — gal po mėnesio — surizikuos ir vėl aplankys krautuvėlę. Gal tai nebus pavojingiau, kaip nusukti vieną vakarą centre. Pirmiausia ir rimta kvailystė buvo ateiti čionai dar sykį, kai prieš tai pirkai dienoraštį ir net nenutuoki, ar krautuvėlės savininku galima pasitikėti, ar ne. Bet vis dėlto!..

Taip, jis dar sugrįš, galvojo eidamas. Nusipirks dar kokių nors gražių niekniekių. Nusipirks švento Klemento graviūrą, išims ją iš rėmo ir parsineš namo, pasikišęs po kombinezono striuke. Pamėgins iš misterio Čaringtono atminties ištraukti tą eilėraštį, visą iš eilės. Dar sykį galvoje šmėstelėjo beprotiškas planas išsinuomoti tą kambarėlį viršuje. Kokį penketą sekundžių jis buvo taip apsvaigęs nuo susijaudinimo, kad išėjo ant šaligatvio, net nedirstelėjęs prieš tai pro langą. Net ėmė niūniuoti, čia pat sukūręs melodiją:

Apelsinai ir bananai, Klemento varpai skardena,
Man tris fartingus skolingas, skamba Martinas
griausmingai.

Staiga jo širdis tarsi pavirto į ledą, o viduriai — į vandenį. Už kokių dešimties metrų šaligatviu ėjo figūra su mėlynu kombinezonu. Tai buvo mergina iš literatūros skyriaus, toji tamsiaplaukė. Nors jau temo, pažinti ją galėjai be jokio vargo. Ji pažvelgė jam tiesiai į veidą, paskui greitai nuėjo tolyn, tarsi nė nemačiusi jo.

Kelias sekundes Vinstonas lyg paraližuotas negalėjo net pajudėti. Paskui pasuko į dešinę ir sunkiai nupėdino, kurį laiką net nesuvokdamas, jog eina ne ton pusėn. Šiaip ar taip, bet vienas klausimas išsisprendė. Nebeliko jokios abejonės, kad ta mergina seka jį. Atsekė iš paskos, nes tiesiog neįtikėtina, kad tą patį vakarą per atsitiktinumą ji būtų galėjusi atsidurti toje pačioje nuošalioje gatvelėje už keleto kilometrų nuo partijos narių gyvenamųjų kvartalų. Tai būtų per didelis sutapimas. Ir ne taip svarbu, ar ji tikra minčių policijos agentė, ar paprasta mėgėja, dirbanti iš uolumo. Užtenka to, kad seka jį. Ji tikriausiai matė, kaip jis įėjo ir į bariuką.

Buvo sunku net kojas kilnoti. Stiklo luitas kišenėje su kiekvienu žingsniu trinksėjo į šlaunį ir jau beveik norėjosi išimti jį ir numesti šalin. O blogiausia — tai skausmas pilve. Akimirką atrodė, kad numirs, jei tuojau neras išvietės. Bet šitokiame kvartale nebūna viešų išviečių. Paskui spazmas praėjo, liko tik bukas skausmas.

Gatvė buvo aklina. Vinstonas sustojo, kiek palaukė, svarstydamas, ką daryti, paskui apsisuko ir patraukė atgal. Jam atrodė, kad mergina pro jį praėjo prieš kokias tris minutes ir kad pabėgėjęs tikriausiai galėtų ją pasivyti. Galėtų sekti paskui ją, kol atsidurtų kokioje ramioje vietoje, ir sukneižintų grindinio akmeniu jai galvą. Tam tikslui užtektų net to stiklo kišenėje. Bet jis tuojau pat atmetė šitą mintį, nes vien pagalvojus apie kokią fizinę pastangą, darėsi silpna. Jis nepajėgtų bėgti, nepajėgtų smogti. Be to, ji jauna, stipri ir imtų gintis. Jis pagalvojo, kad reikėtų kuo greičiau nueiti į visuomeninį centrą ir būti ten, kol uždarys, užsitikrinti bent dalinį to vakaro alibi. Bet tai irgi neįmanoma. Jį apėmė mirtinas nuovargis. Jis tenorėjo kuo greičiau patekti namo, atsisėsti ir nurimti.

Į savo butą jis parėjo jau po dvidešimt antros valandos. Šviesa name išjungiama dvidešimt trys trisdešimt. Jis nuėjo virtuvėn ir nurijo beveik pilną arbatinį puodelį Pergalės džino. Tada nuėjo prie stalo nišoje, atsisėdo ir išsiėmė iš stalčiaus dienoraštį. Bet iš karto neatsivertė. Iš teleekrano skardus moters balsas rėkė patriotinę dainą. Jis sėdėjo ir spoksojo į knygos viršelį, bergždžiai stengdamasis atriboti tą balsą nuo savo sąmonės.

Jie ateina išsivesti naktį, visada naktį. Teisingiausia būtų nusižudyti, kol nepatekai į jų rankas. Be abejo, kai kas taip ir padaro. Daugelis dingimų iš tiesų būna savižudybės. Bet reikia didelės drąsos, kad nusižudytum pasauly, kur ginklai arba greiti ir garantuoti nuodai visiškai neprieinami. Jis su savotiška nuostaba pagalvojo apie biologinį skausmo ir baimės nereikalingumą, išdavikišką žmogaus kūną, kuris visada inertiškai sustingsta, kaip tik tuo momentu, kai reikalinga ypatinga pastanga. Jeigu būtų greitai veikęs, būtų galėjęs nutildyti tą tamsiaplaukę merginą, bet kaip tik dėl to didelio pavojaus ir prarado sugebėjimą veikti. Jam dingtelėjo pribloškianti mintis, kad kriziniais momentais žmogus kovoja ne su išoriniu priešu, o su savo paties kūnu. Net dabar, nors ir išgėrė džino, bukas skausmas pilve vis dar neleido nuodugniai galvoti. Ir tas pats būna, suprato jis, visose vadinamosiose herojinėse arba tragiškose situacijose. Mūšio lauke, kankinimų kameroje, skęstančiame laive tikslai, dėl kurių kovoji, būna pamirštami, kadangi kūnas taip išsiplečia, jog užpildo visą visatą, ir net jeigu tu nesi paraližuotas baimės ar nerėki iš skausmo, gyvenimas vis tiek yra šio momento kova prieš alkį, šaltį ar nemigą, prieš maudžiantį skrandį arba geliantį dantį.

Jis atsivertė dienoraštį. Buvo labai svarbu ką nors parašyti. Moteris teleekrane pradėjo naują dainą. Jos balsas smigo į jo smegenis lyg aštrios stiklo šukės. Jis pamėgino galvoti apie O'Brajeną, kuriam arba dėl kurio rašė dienoraštį, bet mintys nukrypo į tai, kas bus, kai jį suims minčių policija. Visai nesvarbu, ar jie jį nužudys iš karto. Nužudymas yra tai, ko tikiesi. Bet prieš mirtį (niekas apie tuos dalykus nekalba, nors visi žino) reikia iškęsti visą prisipažinimo rutiną: raitymąsi ant grindų, meldžiant

pasigailėjimo, kaulų traškesį, išdaužytus dantis, nuo kraujo sulipusius plaukus. Kam visa tai kentėti, jeigu galas visuomet tas pats? Kodėl neįmanoma išmesti tą keletą dienų ar savaičių iš savo gyvenimo? Niekam nėra pavykę išvengti susekimo, niekas neliko neprisipažinęs. Jeigu jau pasidavei mintikaltei, tai gali neabejoti, jog vieną dieną būsi negyvas. Tai kodėl tada ateity tavęs laukia tas siaubas, kuris nieko nepakeičia?

Jis pamėgino įsivaizduoti O'Brajeną, ir dabar pasisekė kiek geriau negu iki tol. „Mudu susitiksime tokioje vietoje, kur nėra tamsos",— pasakė jam O'Brajenas. Jis žinojo, ką tai reiškia, arba manė žinąs. Vieta, kur nėra tamsos — tai įsivaizduojama ateitis, kurios niekad nematysi, bet kurioje mistiškai gali dalyvauti. Bet skambant įkyriam balsui iš teleekrano, jis nebegalėjo užbaigti tos minties. Jis įsikando cigaretę. Pusė tabako iškrito jam ant liežuvio — karčios dulkės, kurias buvo sunku net išspjauti. Jo vaizduotėje, išstūmęs O'Brajeno veidą, iškilo Didžiojo Brolio veidas. Kaip ir prieš keletą dienų, jis išsiėmė iš kišenės monetą ir pažvelgė į ją. Tas veidas žiūrėjo į jį įdėmiai, romiai, tarsi globojamai; bet kokia ta šypsena, kuri slepiasi po ūsais? Lyg švininis laidotuvių varpas jo galvoje vėl suskambo žodžiai:

KARAS — TAI TAIKA
LAISVĖ — TAI VERGIJA
NEŽINOJIMAS — TAI JĖGA

ANTRA DALIS

1

Buvo priešpietė. Vinstonas iš savo kabinos ėjo į tualetą. Ilgu šviesiu koridoriumi į jį iš kito galo artėjo vieniša figūra. Tai buvo tamsiaplaukė mergina. Nuo to vakaro, kai susidūrė su ja, išeidamas iš senienų krautuvėlės, buvo praėjusios keturios dienos. Jai priartėjus, jis pastebėjo, kad dešinė jos ranka parišta kombinezono spalvos raiščiu; todėl iš tolo ir nepamatė. Gal susilaužė, sukdama kurį nors didžiulį kaleidoskopą, kuriuose „rezgami" romanų

siužetai. Tai būdavo gana dažna nelaimė literatūros departamente.

Likus tarp jų gal keturiems metrams, mergina suklupo ir kniūpsčia griuvo kone ant veido. Pasigirdo skardus, skausmo kupinas riktelėjimas. Matyt, nugriuvo tiesiai ant sužeistos rankos. Vinstonas tučtuojau sustojo. Mergina atsiklaupė. Jos veidas buvo gelsvas kaip pienas, todėl lūpos dabar atrodė dar raudonesnės. Jos akys buvo prašomai įsmeigtos į jį, labiau kupinos baimės negu skausmo.

Vinstono širdyje sukirbėjo keistas jausmas. Prie jo kojų yra priešas, mėginantis jį pražudyti, bet ji taip pat ir žmogus, kenčiantis skausmą, ko gero, sulaužytu kaulu. Jis negalvodamas pasilenkė padėti jai. Matant, kaip ji griūva ant sutvarstytos rankos, jam ir pačiam kone suskaudo.

— Jūs užsigavot? — paklausė jis.

— Nieko baisaus. Tiktai ranką. Bet greitai praeis.

Ji kalbėjo taip, lyg jos širdis daužytųsi. Ir iš tikro atrodė labai išblyškusi.

— Ar jums niekas nelūžo?

— Ne, viskas gerai. Tik skaudėjo smarkiai, bet nieko.

Ji padavė jam sveikąją ranką, ir jis padėjo jai atsistoti. Ji kiek parausvėjo ir atrodė kur kas geriau.

— Nieko baisaus,— pakartojo ji. — Aš tik truputį susitrenkiau riešą. Ačiū, drauge.

Ir ji nužingsniavo ton pačion pusėn taip žvaliai, lyg iš tikro nieko nebūtų atsitikę. Viskas, ko gero, netruko nė pusės minutės. Nerodyti veide jausmų buvo įprotis, jau tapęs instinktu, be to, jiedu stovėjo kaip tik priešais teleekraną. Bet vis dėlto jam buvo sunku neparodyti nuostabos, nes per tas dvi ar tris sekundes, kol padėjo jai atsistoti, ji kažką įspraudė jam į delną. Nebuvo jokios abejonės, kad ji padarė tai sąmoningai. Tas daiktas buvo mažas ir plokščias. Eidamas pro tualeto duris, jis įsikišo tą daiktą kišenėn ir dabar čiuopė pirštų galais. Tai buvo sulankstytas popieriaus lapelis.

Stovėdamas prie pisuaro, jis pirštais šiaip taip išlankstė lapelį. Jame turėtų būti kas nors parašyta. Kilo pagunda nueiti į kabiną ir tuojau perskaityti. Bet jis gerai žinojo, kad tai būtų labai neatsargu. Tai buvo tokia vieta, kuri, be abejonės, nuolat stebima teleekranų.

Jis sugrįžo į savo kabiną, atsisėdo, atsainiai numetė lapelį tarp kitų dokumentų ant stalo, užsidėjo akinius ir prisitraukė kalbarašį. „Penkias minutes,— tarė jis sau, — mažiausiai penkias minutes!" Širdis daužėsi krūtinėje, net baugu darėsi, kad kas išgirs. Laimė, jis tuo metu dirbo nesudėtingą, paprastą darbą,— rektifikavo ilgą skaičių sąrašą,— ir tam nereikėjo didelio dėmesio.

Kad ir kas parašyta tame lapelyje, turėtų būti susiję su politika. Kol kas jis tematė dvi galimybes. Pirmoji, labiau įtikėtina — kad mergina, ko jis ir bijojo, yra minčių policijos agentė. Jis nesuprato, kodėl minčių policija turėtų šitokiu būdu perdavinėti pranešimus, bet, matyt, turi savų priežasčių. Gal tame lapelyje parašytas grasinimas, kvietimas, įsakymas nusižudyti, kokie nors spąstai. Bet buvo ir kita, kvailesnė galimybė, kurią jis vis svarstė, nors veltui mėgino nuvyti šalin. Tiksliau — ši žinia visai ne nuo minčių policijos, o nuo kokios nors pogrindinės organizacijos. Gal Brolija vis dėlto egzistuoja! Gal ši mergina priklauso jai! Be abejo, ši mintis absurdiška, bet ji atsirado jo galvoje vos tik pajutus rankoje tą popierėlį. Ir tik po keleto minučių subrendo tas antrasis, daug panašesnis į tiesą paaiškinimas. Ir net dabar, nors protas sakė, kad tas laiškelis gali reikšti mirtį, jis tuo nelabai tikėjo, širdyje ruseno kažkokia nepaaiškinama viltis, jo širdis daužėsi ir jis vos sugebėjo tvardytis, kad balsas nedrebėtų, diktuojant kalbarašiui skaičius.

Jis susuko užbaigtą dokumentų pluoštą ir įmetė į pneumatinį vamzdį. Praėjo aštuonios minutės. Jis pasitaisė ant nosies akinius, atsiduso ir prisitraukė sekantį pluoštą dokumentų su tuo laiškeliu ant viršaus. Išlankstė jį. Jame didelėmis neįgudusiomis raidėmis buvo parašyta:

Aš jus myliu.

Keletą sekundžių jis buvo taip priblokštas, kad net nepajėgė įmesti to įkalčio atminties skylėn. Kai pagaliau tą padarė, vis dėlto nesusilaikė nepažvelgęs į jį dar kartą, nors puikiai žinojo, kaip pavojinga rodyti per didelį susijaudinimą.

Toliau dirbti buvo labai sunku. Ne tiek prisiversti ir susitelkti prie kruopščių užduočių, kiek slėpti nuo te-

leekrano susijaudinimą. Jis jautėsi taip, lyg viduriuose degtų ugnis. Pietūs tvankioje, sausakimšoje, triukšmingoje valgykloje buvo tiesiog kančia. Jis tikėjosi bent per pietus valandą pabūti vienas, bet kaip tyčia prikibo tas pusprotis Parsonsas, savo prakaitu užtrenkiantis net šiupinio kvapą, ir ėmė nesiliaudamas tarškėti apie pasiruošimus neapykantos savaitei. Jis neapsakomai džiaugėsi dvimetrine kartonine Didžiojo Brolio galva, kurią tai progai darė jo dukros šnipų būrys. Labiausiai erzino tai, kad balsų klegesy jis vos suprato, ką šneka Parsonsas, ir turėjo nuolat prašyti, kad šis pakartotų kokią nors beprasmišką frazę. Sykį jis viena akimi pamatė tą merginą, sėdinčią su kitom dviem prie stalo kitame valgyklos gale. Ji jo tarsi nematė, ir jis daugiau ton pusėn nežiūrėjo.

Popietė buvo pakenčiamesnė. Tuojau po pietų jis gavo subtilaus ir sunkaus darbo, kuriam prireikė keleto valandų, ir teko visa kita išmesti iš galvos. Reikėjo taip sufalsifikuoti visą seriją ataskaitų apie produkciją prieš porą metų, kad būtų diskredituotas žymus vidinės partijos narys, dabar tapęs įtartinu. Šie dalykai Vinstonui sekėsi, ir kokias dvi valandas mergina buvo visiškai dingusi iš jo minčių. Paskui jis vėl prisiminė ją, ir sugrįžo tas neįveikiamas, nepakenčiamas noras pabūti vienam. Kol nebus vienas, tol negalės apgalvoti šio įvykio. Šįvakar jis turėtų eiti į visuomeninį centrą. Jis greitai prarijo beskonę vakarienę valgykloje, nuskubėjo į centrą, pasiklausė iškilmingų „diskusijų grupės" kvailysčių, sužaidė porą stalo teniso partijų, išgėrė keletą stikliukų džino, išklausė pusvalandžio paskaitą „Angsocas ir šachmatai". Jo siela kentėjo iš nuobodulio, bet pirmą kartą nesinorėjo išeiti iš vakaro. Pamačius žodžius „Aš jus myliu", sukunkuliavo noras gyventi, ir rizikuoti dėl menkesnių dalykų dabar atrodė kvaila. Tik dvidešimt trečią valandą, parėjęs namo ir atsigulęs,— tamsoje ir tyliai, nes tik taip galėjai būti saugus nuo teleekrano,— jis galėjo gerai pagalvoti.

Reikėjo išspręsti techninę problemą: kaip susitikti su mergina ir susitarti dėl pasimatymo. Dabar jis nebemanė, kad ji jam spendžia kokius nors spąstus. Jis tai suprato

iš jos didžiulio susijaudinimo, kai ji padavė jam tą raštelį. Matyt, ji buvo be galo išsigandusi, ir tai suprantama. Atsisakyti viso to jam nekilo minties. Vos prieš penketą dienų jis svarstė, ar nepraskėlus jai akmeniu galvos, bet visa tai jau praeitis. Jis galvojo apie jos nuogą, jauną kūną, tokį, kokį buvo sapnavęs. O juk iš pradžių manė, kad ji kvaila kaip ir visi kiti, kad jos galva prikimšta melo ir neapykantos, o pilvas pilnas ledo. Jį išpylė karštis vien pagalvojus, kad gali ją prarasti, kad baltas jaunas kūnas gali išslysti iš jo rankų! Labiausiai jis bijojo, kad ji paprasčiausiai gali pakeisti nuomonę, jeigu jis greitai nesusitiks su ja. Bet tai padaryti labai sunku. Beveik tas pats kaip atlikti šachmatų ėjimą, gavus matą. Kur tik pasisuksi, visur stebi teleekranas. Tiesą sakant, visi įmanomi bendravimo su ja būdai jam šmėstelėjo galvoje per penkias minutes vos perskaičius tą raštelį, bet dabar, turėdamas daugiau laiko pagalvoti, jis perkratinėjo juos iš eilės, lyg dėliodamas ant stalo kokius instrumentus.

Pakartoti tokį pat susidūrimą kaip šį rytą tikriausiai neįmanoma. Jeigu ji dirbtų dokumentų skyriuje, tai būtų palyginti nesunku, bet jis tik labai miglotai numanė, kur yra literatūros skyrius, be to, neturėjo preteksto tenai eiti. Jei žinotų, kur ji gyvena ir kada išeina iš darbo, tai gal nutaikytų momentą ir susitiktų einančią namo, bet sekti neatsargu, nes tam reikėtų sukiotis aplink ministeriją, ir kas nors tikrai jį pastebėtų. Siųsti laišką paštu — nė kalbos negali būti. Jokia paslaptis, kad visi laiškai atplėšiami. Tiesą sakant, mažai kas juos ir rašydavo. Jei kada prisireikdavo ką pranešti, tam buvo prispausdinta atvirukų su ilgomis eilėmis frazių; siųsdamas nereikalingas išbrauki, ir tiek. Tačiau jis net nežino tos merginos pavardės, tuo labiau adreso. Pagaliau jis net nusprendė, kad saugiausia vieta — valgykla. Jeigu galėtų kaip nors atsidurti su ja prie vieno stalo salės vidury ne per daug arti teleekrano ir aplinkui būtų šurmulys, jei tokios sąlygos būtų, tarkim, bent trisdešimt sekundžių, tai jie galėtų persimesti vienu kitu žodžiu.

Kokią savaitę po to įvykio jis gyveno kaip neramiame sapne. Kitą dieną valgykloje ji pasirodė tik tada, kai jis buvo beišeinąs ir jau kaukė sirena. Matyt, ji buvo

perkelta į vėlesnę pamainą. Jiedu prasilenkė netarę nė žodžio. Sekančią dieną ji pasirodė valgykloje įprastu laiku, bet su trim kitom merginom ir sėdėjo tiesiai po teleekranu. Paskui trijų dienų kankynė — ji nepasirodė visai. Atrodė, kad visos jo mintys ir kūnas pasidarė nepaprastai jautrūs, tarsi nuskaidrėjo, kiekvienas judesys, kiekvienas garsas, kiekvienas prisilietimas, kiekvienas žodis, kurį jis girdėjo arba pats tarė, buvo tikra kančia. Net miegodamas jis negalėjo išsivaduoti nuo jos įvaizdžio. Visas tas dienas dienoraščio nelietė. Jei kada kiek palengvėdavo, tai tik darbe, kai kartais pavykdavo užsimiršti nors dešimčiai minučių. Jis neturėjo nė menkiausio supratimo, kas jai atsitiko. Ir negalėjo niekur pasiteirauti. Gal ji „išgarinta", gal nusižudė, gal perkelta į kitą Okeanijos pakraštį, o blogiausia — gal ji apsigalvojo ir nusprendė vengti jo.

Ketvirtą dieną ji pasirodė. Ranka buvo jau be raiščio, tik ant riešo pleistro juostelė. Jo palengvėjimas buvo toks didelis, kad nesusilaikė ir keletą sekundžių spoksojo tiesiai į ją. Kitą dieną vos nepavyko su ja pasikalbėti. Kai jis atėjo valgyklon, ji sėdėjo prie stalo gana toli nuo sienos, visai viena. Buvo dar anksti ir žmonių nedaug. Eilė ėjo greit, bet kai Vinstonas buvo jau netoli prekystalio, kažkas porai minučių srautą sustabdė, ėmęs ginčytis, kad negavo sacharino tabletės. Bet mergina dar tebebuvo viena, kai Vinstonas pasiėmė savo padėklą ir pradėjo eiti prie jos stalo. Jis nerūpestingai artėjo, dairydamasis tuščio stalo kur nors už jos. Ji buvo už kokių trijų metrų. Tereikia dar dviejų sekundžių. Staiga jam už nugaros kažkas pašaukė „Smitai!" Jis apsimetė neišgirdęs. „Smitai!" — pakartojo balsas jau garsiau. Beprasmiška apsimetinėti. Jis atsisuko. Į laisvą vietą prie savo stalo šypsodamasis kvietė šviesiaplaukis kvailo veido vyriškis, pavarde Vilšeris, kurio jis beveik nepažinojo. Atsisakyti buvo nesaugu. Kai esi kviečiamas, negerai eiti ir atsisėsti prie stalo pas vienišą merginą. Per daug kristų į akis. Draugiškai šypsodamasis, jis atsisėdo pas Vilšerį. Šis švieste švietė kvaila šypsena. Vinstonas įsivaizdavo, kaip kirtikliu trenkia jam tiesiai į kaktą. Netrukus vietos prie merginos stalo jau buvo užimtos.

Bet ji turėjo matyti, kaip jis eina prie jos, turėjo suprasti jo ketinimą. Kitą dieną jis pasistengė ateiti anksčiau. Taip, ji vėl buvo viena prie stalo, maždaug toje pačioje vietoje. Vyriškis prieš jį eilėje buvo nedidukas, greitų judesių, panašus į vabalą, su plokščiu veidu ir mažomis įtariomis akimis. Kai Vinstonas su padėklu nuėjo nuo prekystalio, pamatė, kad mažasis žmogutis žengia tiesiai prie merginos. Jo viltys vėl žlunga. Prie gretimo stalo buvo viena laisva vieta, bet kažkas to žmogučio išvaizdoje bylote bylojo, kad jam pakaks nuovokos pasirinkti tuštesnį stalą. Vinstonas suledėjusia širdimi sekė iš paskos. Nėra jokios prasmės, jeigu jis sėdės su mergina ne vienas. Tuo metu pasigirdo baisus žvangesys. Mažasis žmogutis tysojo paslikas, padėklas buvo nulėkęs į šalį, per grindis tekėjo du upeliukai — kava ir sriuba. Jis atsistojo, piktai žvelgdamas į Vinstoną, matyt, įtarė jį pakišus koją. Bet viskas baigėsi gerai. Po penketo sekundžių jis besidaužančia širdimi jau sėdėjo prie merginos stalo.

Jis nežiūrėjo į ją. Nukraustė savo padėklą ir kibo į maistą. Reikėjo pradėti kalbą iš karto, kol niekas neatėjo, bet jį suėmė neapsakoma baimė. Nuo to jųdviejų susitikimo buvo praėjusi savaitė. Ji tikriausiai apsigalvojo, turėjo apsigalvoti. Negali būti, kad šis nuotykis pasibaigs sėkmingai, taip gyvenime nebūna. Jis tikriausiai būtų taip ir neprabilęs, jei tuo momentu būtų nepamatęs Amplforto, poeto plaukuotomis ausimis, lėtai einančio su padėklu ir ieškančio vietos. Amplfortas buvo savotiškai prisirišęs prie Vinstono ir jeigu tik pastebės, tai būtinai atsisės prie jo. Jis teturi kokią minutę. Ir Vinstonas, ir mergina uoliai valgė. Jie valgė šiupinį, tikriau sakant pupelių sriubą. Vinstonas pritildęs balsą prabilo. Galvų nė vienas nepakėlė, ritmingai sėmė šaukštais skystą viralą, tarp kąsnių tyliai ir bereikšmiais balsais sakydami būtiniausius žodžius.

— Kada jūs baigiate darbą?

— Aštuoniolika trisdešimt.

— Kur galime susitikti?

— Pergalės aikštėje, prie paminklo.

— Ten pilna teleekranų.

— Jeigu bus daug žmonių, nesvarbu.

— Koks ženklas?

— Nereikia. Neikit prie manęs tol, kol nebūsiu apsupta žmonių. Ir nežiūrėkit į mane. Tiesiog būkit netoliese.
— Kada?
— Devynioliktą.
— Gerai.

Amplfortas Vinstono nepamatė ir atsisėdo prie kito stalo. Jiedu daugiau nebekalbėjo ir beveik nežiūrėjo vienas į kitą. Mergina greitai pabaigė valgyti ir nuėjo. Vinstonas pasiliko surūkyti cigaretę.

Pergalės aikštėje jis buvo dar prieš sutartą laiką. Ėmė vaikštinėti aplink didžiulę ornamentuotą koloną, kurios viršuje stovėjo Didžiojo Brolio statula, žvelgianti į dangų pietų pusėje, kur mūšyje dėl Pirmosios Juostos buvo nugalėti Eurazijos lėktuvai (prieš keletą metų tai buvo Rytazijos lėktuvai). Gatvėje priešais jį stovėjo kitas paminklas — raitelis ant žirgo — Oliveris Kromvelis. Praėjo penkios minutės, bet mergina nesirodė. Vinstoną vėl apėmė baisi baimė. Ji visai neateis, ji apsigalvojo! Jis lėtai nuėjo į šiaurinį aikštės pakraštį ir netgi mažumą apsidžiaugė, kai pažino švento Martino bažnyčią, kurios varpai, kai jie dar buvo, mušė „man tris fartingus skolingas". Tada jis pamatė merginą, stovinčią prie paminklo ir apsimetančią ar iš tikro skaitančią šūkį, kuris spirale sukosi aplink pjedestalą. Buvo nesaugu artintis prie jos, kol aplink nėra daugiau žmonių. Palei paminklą buvo pilna teleekranų. Tuo momentu kažkur kairėje pasigirdo šauksmai ir kažkokių didelių mašinų gausmas. Žmonės ėmė bėgti per aikštę. Mergina vikriai šmurkštelėjo pro liūtus paminklo papėdėje ir nubėgo kartu su kitais. Vinstonas nusekė iš paskos. Bėgdamas iš žmonių riksmų suprato, kad sargyba veža Eurazijos karo belaisvius.

Visas pietinis aikštės pakraštys jau buvo sausakimšas. Vinstonas, kuris šiaip vengdavo bet kokios kamšaties, dabar spraudėsi, grumdėsi ir veržėsi į patį minios tirštumą. Netrukus jis buvo per ištiestą ranką nuo merginos, bet tarp jų stovėjo didžiulis prolis ir tokia pat didžiulė moteris, matyt, jo žmona, — sakytum kokia neįveikiama mėsos siena. Vinstonas ėmė rangytis ir sukaupęs jėgas šiaip taip įspraudė tarp jų petį. Kelias akimirkas atrodė, kad jo viduriai bus sutrėkšti tarp dviejų raumenin-

gų kūnų, bet kiek pasigrūmęs vis dėlto prasibruko pro juos. Jis buvo šalia merginos. Jie stovėjo susiglaudę pečiais, abu įsmeigę akis prieš save.

Gatve lėtai slinko ilga virtinė sunkvežimių, kėbulų kampuose — ginkluoti sargybiniai, išsitempę, mediniais veidais. Ant grindų susiglaudę tupėjo nedidukai geltonodžiai vyrai apiplyšusiomis uniformomis. Jų liūdni mongoliški veidai žvelgė pro sunkvežimių bortus visiškai abejingai. Kai sunkvežimis kresteldavo per duobę, pasigirsdavo metalo žvangesys — visi belaisviai buvo surakintomis kojomis. Taip ir slinko vienas sunkvežimis po kito su tais liūdnais veidais. Vinstonas žinojo, kad jie čia važiuoja, bet matė juos lyg pro miglą. Merginos petis ir ranka žemiau alkūnės buvo prispausta prie jo. Jos skruostas buvo taip arti, kad jis beveik jautė jo šilumą. Ji tuojau pat ėmėsi vadovauti pokalbiui, kaip tada valgykloje. Kalbėjo tuo pačiu kaip ir tada neišraiškingu balsu, vos judindama lūpas — tai buvo murmesys, beveik gožiamas balsų klegesio ir dardančių sunkvežimių.

— Ar girdit mane?

— Taip.

— Ar būsite laisvas sekmadienį po pietų?

— Taip.

— Tada atidžiai klausykitės. Privalote atsiminti, ką sakysiu. Nuvažiuokit į Padingtono stotį...

Su karišku tikslumu, nustebinusiu Vinstoną, ji nupasakojo visą jo maršrutą. Pusvalandis traukiniu; už stoties pasukti į kairę; du kilometrai plentu; tada bus vartai be viršutinio skersinio; keliukas per lauką, žolėta pievelė; takas tarp krūmų; nudžiūvęs apsamanojęs medis. Atrodė, kad galvoje ji turi žemėlapį.

— Ar viską atsimenat? — sušnibždėjo ji baigusi.

— Taip.

— Pasukate į kairę, paskui į dešinę, paskui vėl į kairę. O virš vartų nėra skersinio.

— Taip. Kada?

— Apie penkioliktą. Jums gali tekti palaukti. Aš ten atvažiuosiu kitaip. Ar tikrai viską atsimenat?

— Taip.

— Tada kuo greičiau eikite nuo manęs.

Šitą sakyti nebuvo reikalo. Bet kurį laiką jiedu negalėjo išsigauti iš minios. Sunkvežimiai pro šalį tebevažiavo, žmonės nesiskirstė, žiopsojo. Iš pradžių buvo girdėti vienas kitas paniekinamas šūksnys ir švilpesiai, bet taip darė tik partijos nariai, ir tie greit nutilo. Daugumą buvo apėmęs paprasčiausias smalsumas. Užsieniečiai, ar iš Eurazijos, ar iš Rytazijos, buvo lyg kokie neregėti gyvūnai. Žmonės juos ir tematydavo tik su belaisvių apranga, bet net tada neturėdavo pakankamai laiko ilgiau įsižiūrėti. Niekas nežinojo, kas bus jiems vėliau, išskyrus tuos keletą, kurie būdavo pakariami kaip karo nusikaltėliai. Visi kiti paprasčiausiai dingdavo, tikriausiai patekdavo į priverčiamojo darbo stovyklas. Po apvalių mongoliško tipo veidų prasidėjo europietiškesni — nešvarūs, su barzdomis, išvargę. Akys virš apžėlusių skruostų žiūrėjo į Vinstoną, kartais tas žvilgsnis būdavo kažkoks itin įdėmus, paskui nuslysdavo tolyn. Kolona baigėsi. Paskutiniame sunkvežimyje jis pamatė pagyvenusį vyrą, apaugusį žilais plaukais, stovintį stačią sunertomis ant pilvo rankomis, lyg būtų įpratęs, kad jis nuolat surakintas. Buvo laikas skirtis su mergina. Bet paskutiniu momentu, vis dar spaudžiant miniai, jos ranka susirado jo ranką ir nesmarkiai spustelėjo.

Tai truko gal dešimt sekundžių, bet atrodė, kad jų rankos jau seniai suspaustos. Per tą laiką jis sužinojo apie jos ranką visas smulkmenas. Apčiuopė ilgus pirštus, pailgus nagus, nuo darbo sukietėjusį delną su nuospaudomis prie pirštų, minkštą lygų riešą. Po šio prisilietimo jis tą ranką būtų pažinęs lyg matęs akimis. Tuo metu jam dar dingtelėjo, kad nežino, kokios spalvos jo merginos akys. Tikriausiai rudos, bet žmonės su tamsiais plaukais kartais būna ir mėlynakiai. Pasisukti ir žiūrėti į ją būtų baisiausia kvailystė. Suspaudę vienas kito delną, nepastebimi minioje, jiedu žvelgė tiesiai priešais save, ir į jį iš po gaurų spoksojo liūdnos belaisvio, o ne merginos akys.

2

Vinstonas ėjo keliuku, išmargintu šešėlių, tarpais patekdamas į auksinės šviesos užlietus plotelius, kur medžių lajos nesilietė. Po medžiais kairėje pusėje žemė

net mėlynavo nuo katilėlių. Atrodė, kad oras bučiuoja odą. Buvo gegužės antra. Kažkur miško gilumoje burkavo laukiniai karveliai.

Jis atėjo kiek per anksti. Kelionė pavyko sklandžiai, o mergina, matyt, buvo tokia patyrusi, kad jis jaudinosi kur kas mažiau negu derėjo. Ji tikriausiai rado saugią vietą. Apskritai nepasakysi, kad kaime būtum daug saugesnis negu Londone. Žinoma, čia nėra teleekranų, bet gali būti paslėptų mikrofonų, iš kurių tavo balsas būtų atpažintas. Be to, keliaudamas vienas, visada atkreipi kitų dėmesį. Atstumams, neviršijantiems šimto kilometrų, paso pateikti nereikia, bet kartais geležinkelio stotyse vaikšto patruliai, kurie tikrina kiekvieno partijos nario dokumentus ir duoda kvailiausius klausimus. Bet šį kartą patrulio nebuvo, o eidamas iš stoties jis atsargiai grįžčiodamas įsitikino, kad niekas neseka. Traukinys buvo pilnas smagiai nusiteikusių prolių, besidžiaugiančių vasarišku oru. Vagonas su mediniais suolais, kur jis važiavo, buvo kone perpildytas vienos didžiulės šeimos, pradedant bedante prosenele ir baigiant mėnesio amžiaus kūdikiu; jie važiavo praleisti popietę su visa „gimine" kaime ir, kaip nesivaržydami paaiškino Vinstonui, nusipirkti šiek tiek sviesto juodosios rinkos kaina.

Takas paplatėjo, ir po minutės jis rado keliuką, kurį ji minėjo, tiksliau — galvijų išmintą taką, vingiuojantį tarp krūmų. Laikrodžio jis neturėjo, bet penkioliktos valandos dar negalėjo būti. Katilėlių po kojomis augo taip tirštai, kad tiesiog negalėjai jų netrypti. Jis atsiklaupė ir ėmė skinti juos — dėl to, kad greičiau praeitų laikas, kartu atrodė, kad būtų visai neblogai padovanoti puokštelę merginai, kai susitiks. Jis jau buvo priskynęs didelę puokštę ir kaip tik uosdamas jų silpną nelabai malonų kvapą už nugaros išgirdo aiškiai trakštelint šakelę. Jis net sustingo. Paskui vėl ėmė skinti gėles. Taip bus geriausia. Gal čia ir mergina, o gal jį kas nors seka. Jis nuskynė dar vieną gėlelę, paskui dar vieną. Jo petį švelniai palietė ranka.

Jis pakėlė galvą. Tai buvo mergina. Ji papurtė galvą, matyt, perspėdama, kad jis tylėtų, paskui praskleidė krū-

mus ir greitai nuėjo siauru takeliu į mišką. Matyt, ji buvo buvusi čia anksčiau, nes aplenkinėjo pelkėtas vietas, lyg seniai įpratusi prie jų. Vinstonas ėjo iš paskos, suspaudęs rankoje puokštelę. Pirmas jo jausmas buvo palengvėjimas, bet, žiūrint į stiprų, liekną kūną su raudonu diržu, suveržtu ir ryškinančiu liemenį, jį ėmė slėgti nepilnavertiškumas. Jam atrodė, kad ji atsisuks, pasižiūrės į jį ir galų gale paliks vieną. Jį gąsdino nuostabus oras ir lapų žaluma. Jau eidamas nuo stotelės gegužės saulėje, jis pasijuto nešvarus ir išbalęs, tikras patalpų padaras suodinų Londono dulkių prisigėrusiom odos porom. Jis pagalvojo, kad ji iki šiol tikriausiai nėra mačiusi jo lauke, dienos šviesoje. Jiedu priėjo prie nuvirtusio medžio, kurį ji buvo minėjusi. Mergina peršoko medį ir praskleidė krūmus, kurie buvo tankūs lyg siena. Kai Vinstonas įlindo paskui ją, pamatė, kad yra natūralioje laukymėje, nedidelėje pievelėje, apsuptoje tankių krūmų. Mergina sustojo ir atsisuko.

— Štai ir atėjome,— tarė ji.

Jis stovėjo nuo jos per keletą žingsnių, bet artyn eiti nedrįso.

— Nenorėjau kalbėti ten ant keliuko,— tarė ji,— juk gali būti paslėptų mikrofonų. Nemanau, kad tikrai buvo, bet visaip pasitaiko. Visada yra galimybė, kad koks nors kiaulė pažins tavo balsą. O čia galim būti ramūs.

Vinstonas vis nedrįso prisiartinti prie jos.

— Čia galim būti ramūs?— kvailai pakartojo jis.

— Taip, pažiūrėkit į tuos medžius.— Tai buvo nedideli uosiai, kadaise nupjauti ir dabar ataugę tankiu sąžalynu, visi ne storesni už ranką.— Nėra nė vieno pakankamai storo, kuriame galima paslėpti mikrofoną. Be to, aš esu buvusi čia anksčiau.

Jiedu tiktai kalbėjosi. Jis priėjo šiek tiek artėliau prie jos. Ji stovėjo priešais jį labai tiesi ir šypsojosi; ta šypsena atrodė kiek ironiška, tarsi ji stebėtųsi, kodėl jis toks neryžtingas. Katilėliai buvo nukritę ant žemės. Tai atsitiko savaime. Jis paėmė jos ranką.

— Ko gero, nepatikėsite,— tarė jis,— kad iki šio momento nežinojau, kokios spalvos jūsų akys.— Paaiškėjo, kad jos rudos, labai šviesaus atspalvio su tamsiomis

blakstienomis.— Dabar, kai pamatėte, kaip aš iš tikro atrodau, ar jums nebjauru į mane žiūrėti?

— Ne, nė kiek.

— Man trisdešimt devyneri metai. Turiu žmoną, nuo kurios negaliu išsivaduoti. Turiu varikozines venas. Ir penkis įstatytus dantis.

— Argi tai svarbu?

Kitą akimirką, nežinia kieno iniciatyva, ji atsidūrė jo glėbyje. Iš pradžių vienintelis jo jausmas buvo netikrumas. Jaunas kūnas prisispaudė prie jo, jo veidas paniro ilguose jos plaukuose ir štai!— ji pakėlė veidą, ir jis bučiavo raudonas dideles jos lūpas. Ji apkabino jo kaklą, vadino jį brangiuoju, mylimuoju, vieninteliu. Jis paguldė ją ant žemės, ji visiškai nesipriešino, jis galėjo daryti jai ką panorėjęs. Bet tiesą sakant, jis nejautė jokio fizinio jaudulio, tik tiek, kad liečia ją. Jis jautė tik viso to neįtikėtinumą ir pasididžiavimą. Jis džiaugėsi, kad tai vyksta, bet nejautė fizinio potraukio. Tai buvo per greit, jos jaunystė ir grožis gąsdino jį, jis buvo jau įpratęs gyventi be moters — pats gerai nesuprato priežasties. Mergina atsisėdo ir išsiėmė iš plaukų katilėlį, paskui apkabino ranka jo liemenį.

— Nesijaudink, brangusis. Nėra ko skubėti. Mes turime visą popietę. Argi čia ne puiki slėptuvė? Aš ją aptikau per vieną turistinį žygį. Jei kas nors eitų artyn, išgirstume per šimtą metrų.

— Kaip tavo vardas?— paklausė Vinstonas.

— Džulija. O tavo aš žinau. Vinstonas. Vinstonas Smitas.

— Iš kur sužinojai?

— Ko gero, aš apskritai visko žinau daugiau už tave, brangusis. Pasakyk man, ką tu galvojai apie mane iki tos dienos, kai padaviau tau tą raštelį?

Jis nejautė jokio noro jai meluoti. Bus net savotiškas meilės prisipažinimas, jeigu jis pradės nuo blogiausio.

— Tiesiog negalėjau žiūrėti į tave,— pasakė jis.— Norėjau išprievartauti tave, o paskui nužudyti. Prieš dvi savaites kuo rimčiausiai buvau pasiryžęs sukneižinti tau galvą grindinio akmeniu. Jeigu nori žinoti, aš buvau tikras, kad tu dirbi minčių policijai.

Mergina skambiai nusijuokė, matyt priimdama tuos žodžius kaip jos maskavimosi pagyrimą.

— Nejaugi minčių policijai? Tu rimtai taip galvojai?

— Na, gal ne visai. Bet sprendžiant iš tavo išvaizdos... jauna, sveika, žvali... supranti, aš pagalvojau, kad tikriausiai...

— Pagalvojai, kad aš uoli partietė. Gryna ir žodžiais, ir veiksmais. Vėliavos, eitynės, šūkiai, žaidimai, turistiniai žygiai ir visa kita. Manei, kad radusi bent menkiausią pretekstą, įskųsiu tave kaip minčių nusikaltėlį ir pražudysiu?

— Taip, panašiai. Juk daug jaunų merginų yra tokių.

— Viskas per tą prakeiktą daiktą,— tarė ji, nusiplėšdama raudoną Jaunimo antilytinės lygos diržą ir užmesdama jį ant šakos. Paskui, lyg liesdama savo liemenį būtų kažką prisiminusi, įkišo ranką į kombinezono kišenę ir ištraukė šokolado gabaliuką. Perlaužė pusiau ir vieną dalį padavė Vinstonui. Net dar nepaėmęs jo, jis iš kvapo suprato, kad tai labai neįprastas šokoladas. Tamsus ir blizgantis, suvyniotas sidabriniame popierėly. Šiaip šokoladas būdavo pilkai ruda trupiniuota masė, kurios skonį galėjai palyginti gal su deginamų šiukšlių. Bet keletą kartų jis buvo ragavęs ir panašaus į tą, kur dabar davė ji. Pirmas to kvapo dvelktelėjimas atgaivino kažkokį atsiminimą, kurio jis negalėjo konkretizuoti, bet itin stiprų ir keliantį nerimą.

— Iš kur tu jį gavai?— paklausė jis.

— Iš turgaus,— abejingai atsakė ji.— Taip, pažiūrėti, tai aš tokia ir atrodau. Labai mėgstu visokius žaidimus. Šnipuose buvau būrio vadė. Tris vakarus per savaitę savanoriškai dirbu Jaunimo antilytinėje lygoje. Kiek valandų praleidau, klijuodama tą jų šlamštą ant visų Londono sienų! Per eitynes visada nešu šūkį. Visada atrodau linksma, neišsisukinėju nuo jokios veiklos. Rėk su minia — štai mano taisyklė. Tai vienintelis būdas, jeigu nori būti saugus.

Pirmasis šokolado kąsnelis tirpte ištirpo Vinstono burnoje. Skonis buvo nuostabus. Bet jo sąmonės gilumoje tebekirbėjo tas prisiminimas, aiškiai jaučiamas, bet nenusakomas, panašiai kaip probėgšmais pastebėtas daiktas.

Jis numojo ranka į tą prisiminimą; dabar jau buvo tikras, kad tai yra kažkoks poelgis, kurį norėtų ištrinti iš praeities, bet negali.

— Tu labai jauna,— pasakė jis.— Dešimt ar penkiolika metų jaunesnė už mane. Kas tave patraukė?

— Veidas. Pagalvojau — kodėl nepamėginus? Man sekasi užmegzti pažintis. Vos tik pamačiau tave, iškart supratau, kad esi prieš *juos.*

Paaiškėjo, kad *jie* — tai partija, o labiausiai vidinė partija, apie kurią ji kalbėjo su atvira pašaipa ir neapykanta, ir Vinstonui nuo to darėsi nejauku, nors ir suprato, kad čia jie gali jaustis saugūs kaip niekur kitur. Labiausiai jį nustebino jos kalbos šiurkštumas. Partijos nariai paprastai nesikeikdavo, Vinstonas ir pats tą darydavo labai retai, ypač balsu. O Džulija tiesiog negalėjo kalbėti apie partiją, ypač vidinę, nevartodama tų žodžių, kurių pilna prirašinėta kreida ant sienų. Nepasakysi, kad jam tai nepatiko. Tai buvo tiesiog jos pasipriešinimas partijai bei jos veiklai ir atrodė toks pat natūralus ir sveikas kaip arklio prunkštimas, pauosčius prastą šieną. Jiedu išėjo iš laukymėlės ir vaikštinėjo šešėlių numarginta pieva, apkabinę rankomis vienas kito liemenį, jei tik pakakdavo vietos eiti abiem greta. Jis pastebėjo, kad jos liemuo be raudonojo diržo atrodo daug minkštesnis. Kalbėjosi juodu tik pašnibždom. Džulija pasakė, kad čia geriau vaikščioti tyliai. Pagaliau juodu priėjo miško pakraštį. Ji sustabdė jį.

— Neikim į tą atvirą plotą. Gali kas nors pamatyti. Geriausia, kai esi priedangoje. — Jiedu stovėjo už lazdyno krūmų. Nors saulės šviesa skverbėsi pro gausybę lapų, jie ant veidų jautė šilumą. Vinstonas žiūrėjo į pievą tolumoje ir palengva jį užplūdo stulbinantis atpažinimo jausmas. Jis pažino tą vietą. Sena, trumpai nuėsta ganykla su vinguriuojančiu taku ir šen bei ten kyšančiu kurmiarausiu. Anoje pievos pusėje nelygioje gyvatvorėje vos pastebimai vėjelyje siūbavo guobų šakos, ir jų lapai pleveno tarsi moters plaukai. Ko gero, kur nors netoliese yra upeliukas su žaliais užutėkiais ir plaukiojančiomis kuojomis.

— Ar čia kur nors arti nėra upelio?— sušnibždėjo jis.

— Teisingai, yra upelis. Už ano, kito lauko. Ir jame plauko žuvys, tokios didelės, didelės. Atsiguli po gluosniu palei duburį ir žiūri, kaip jos plaukioja, palengva judindamos uodegas.

— Beveik Aukso šalis,— sumurmėjo jis.

— Aukso Šalis?

— Nieko ypatingo. Tiesiog aš kartais sapnuodavau panašią vietą.

— Žiūrėk!— sušnibždėjo Džulija.

Už kokių penkių metrų ant šakos beveik jų galvų aukštyje atsitūpė strazdas. Tikriausiai nematė jų. Jis buvo saulėje, o jie šešėlyje. Išskleidė sparnus, tvarkingai suklostė, nuleido galvą lyg pagerbdamas saulę ir pradėjo čiulbėti. Popietės tyloje tas garsas buvo kaip stebuklas. Vinstonas su Džulija sužavėti susiglaudė. Strazdo trelės liejosi nė minutę nesustodamos, stebindamos variacijomis, nesikartodamos, sakytum tas paukštelis sąmoningai demonstruotų savo virtuoziškumą. Kartais jis keletą sekundžių nutildavo, išskleisdavo ir vėl suglausdavo sparnus, išpūsdavo margą krūtinę, tada vėl leisdavosi giedoti. Vinstonas žiūrėjo į jį su kažkokia neaiškia pagarba. Kam tas paukštis gieda, kodėl gieda? Juk jo nemato nei draugė, nei varžovas. Kas verčia jį tupėti tuščio miško pakrašty ir skleisti savo muziką niekam? Vinstonas pagalvojo, ar tikrai kur nors netoliese nėra paslėpto mikrofono. Jiedu su Džulija kalbasi tiktai pašnibždom, ir mikrofonas nepajėgtų užrašyti jų žodžių, bet strazdą užrašytų. Gal kitame laido gale koks nors mažas į vabzdį panašus žmogelis dabar įdėmiai klausosi, klausosi *šito?* Bet palengva paukščio giesmės tėkmė nuslopino visas jo mintis. Ji užliejo jį tarsi koks skystas daiktas, maišydamasis su saulės šviesa, besisunkiančia pro lapus. Jis nebegalvojo — tik jautė. Merginos liemuo po jo ranka buvo minkštas ir šiltas. Jis atsuko ją į save, atrodė, kad jos kūnas liejasi į jo kūną. Kur tik slydo jo ranka, tas kūnas buvo paklusnus kaip vanduo. Jų lūpos susiglaudė; dabar tai buvo visai nebe tie ankstesni kieti bučiniai. Kai jiedu atšlijo, abu giliai atsiduso. Strazdas išsigando ir purptelėjęs nuskrido.

Vinstonas priglaudė lūpas jai prie ausies.

— Dabar,— sušnibždėjo jis.

— Ne čia,— sušnibždėjo ji.— Grįžkim į slaptavietę. Ten saugiau.

Greitai, tik retkarčiais trakštelint kokiai šakelei, jiedu sugrįžo į laukymėlę. Kai jau buvo vidury uosiukų atžalyno, ji atsisuko į jį. Jiedu tankiai kvėpavo, bet aplink jos lūpas vėl pasirodė šypsena. Ji pastovėjo žiūrėdama į jį, paskui susirado savo kombinezono užtrauktuką. O taip! Buvo taip kaip jo sapne. Ji nusiplėšė drabužius taip greit, kaip jis ir buvo vaizdavęsis, ir kai numetė juos šalin, tai padarė tokiu didingu mostu lyg sunaikindama visą civilizaciją. Jos kūnas tiesiog akino baltumu saulėje. Bet iš pradžių jis net nežiūrėjo į kūną — žvilgsnį prikaustė strazdanotas veidas su įžūloka šypsena. Jis atsiklaupė priešais ją ir paėmė jos rankas.

— Ar tu esi tą dariusi anksčiau?

— Žinoma. Šimtus kartų... na, bent dešimtis tai tikrai.

— Su partijos nariais?

— Taip, visada su nariais.

— Su vidinės partijos nariais?

— Ne, su tais kiaulėmis tai ne. Bet daugybė jų *mielai* pageidautų, jei tik turėtų bent menkiausią progą. Jie ne tokie šventi, kokiais dedasi.

Jo širdis suvirpėjo. Ji tai darė dešimtis kartų, bet jam norėjosi, kad tai būtų šimtai kartų, tūkstančiai. Visa, kas susiję su pagedimu, jam teikdavo kažkokią beprotišką viltį. Kas žino, gal partija viduje supuvusi, gal jos uolumo ir pasiaukojimo kultas tėra butaforija, slepianti blogį. Jei jis galėtų užkrėsti kuo daugiau jų raupais ir sifiliu, kaip mielai tai padarytų! Bet ką, kad tik jie nupultų, susilpnėtų, degraduotų! Jis patraukė ją žemyn ir dabar abu klūpojo, veidas prie veido.

— Klausyk. Kuo daugiau vyrų tu turėjai, tuo labiau aš tave myliu. Tu supranti tai?

— Taip, puikiausiai.

— Aš nekenčiu taurumo, nekenčiu gėrio! Nenoriu, kad apskritai egzistuotų bet kokios dorybės. Noriu, kad visi būtų iki pašaknų sugedę.

— Na, tai tada aš tau tikrai tinku, mielasis. Aš ir esu iki pašaknų sugedusi.

— Ar tau patinka tą daryti? Aš turiu galvoje ne su manimi, bet apskritai.

— Baisiai patinka.

Tai pranoko visus jo lūkesčius. Ne meilė vienam asmeniui, bet gyvuliškas instinktas, paprasčiausias nežabotas geismas: štai kas sudaužys partiją į šipulius. Jis prispaudė ją prie žolės, tarp nubirusių katilėlių. Šį kartą ėjosi be jokių sunkumų. Pagaliau jų besikilnojančios krūtinės nurimo, ir jiedu su maloniu nuovargiu atsitraukė vienas nuo kito. Šildė saulė, abu pasijuto mieguisti. Ji prisitraukė savo nublokštą kombinezoną ir užsimetė ant viršaus. Abu beveik tučtuojau užmigo ir miegojo gal pusę valandos.

Vinstonas pabudo pirmas. Atsisėdęs ėmė apžiūrinėti jos strazdanotą veidą, padėtą ant delno. Gražus jis neatrodė, gal tik burna. Geriau įsižiūrėjus, palei akis buvo matyti kelios raukšlelės. Trumpi tamsūs plaukai buvo nepaprastai tankūs ir minkšti. Jis pagalvojo, kad dar nežino jos pavardės ir kur gyvena.

Jaunas ir stiprus kūnas dabar jai miegant atrodė bejėgis ir sukėlė jam gailesčio ir globos jausmą. Bet tas nenusakomas švelnumas, kuris buvo apėmęs po lazdyno krūmu giedant strazdui, nebegrįžo. Jis kilstelėjo kombinezoną ir ėmė apžiūrinėti jos baltą lygų šoną. Senovėje, galvojo jis, vyras žvelgdavo į merginos kūną, jausdamas geismą, ir tuo viskas pasakyta. Šiandien gryna meilė, gryna aistra nebeįmanoma. Nebėra jokios grynos emocijos, nes viskas atmiešta baimės ir neapykantos. Jų glėbesčiavimasis buvo mūšis, o pabaiga pergalė. Tai buvo smūgis, suduotas partijai. Politinis aktas.

3

— Mes čia galime ateiti dar kokį sykį,— pasakė Džulija.— Bet tokią slėptuvę panaudoti saugu tik du kartus. Tik, žinoma, ne šį mėnesį ir ne kitą.

Pabudus jos elgesys iškart pasikeitė. Ji tapo guvi ir dalykiška, apsirengė, susijuosė raudonu diržu ir ėmėsi smulkiai planuoti kelionę namo. Atrodė visai normalu, kad tai daro ji. Ji, be abejo, turėjo tą įgimtą gudrumą, kurio

stokojo Vinstonas, be to, ji tobulai orientavosi vietovėse aplink Londoną — patirtis, sukaupta per daugybę kolektyvinių išvykų. Jos nurodytas maršrutas buvo visai kitoks negu tas, kuriuo jis atvažiavo; jis turėjo grįžti į kitą geležinkelio stotį.

— Niekada nevažiuok namo tuo pačiu keliu,— pasakė ji tarsi paskelbdama itin svarbų bendrą principą.

Ji nueis pirmoji, Vinstonas turės pusvalandį palaukti.

Ji pasakė vietą, kur jiedu galės susitikti praėjus keturiom dienom, po darbo. Tai buvo gatvė viename vargingesnių kvartalų, atviras turgus, kuriame nuolatos daug žmonių ir triukšminga. Ji vaikštinės tarp prekystalių, vaizduodama, kad ieško batų raištelių arba siūlų. Jeigu jai atrodys, kad aplink saugu, tai jam artinantis nusišnypš nosį; jei ne, jis turės praeiti pro šalį tartum jos nepažindamas. Jei viskas gerai pasiseks, tai jiedu minioje galės penkiolika minučių pasišnekėti ir susitarti dėl naujo pasimatymo.

— Dabar turiu eiti,— pasakė ji, viską išaiškinusi.— Devyniolika trisdešimt privalau būti mieste. Dvi valandas turėsiu dirbti Jaunimo antilytinėje lygoje — dalinti lapelius ar ką kita. Ar ne kvailystė? Nubrauk man nugarą, gerai? Ar nėra plaukuose šakelių? Tikrai? Na tai sudie, mano meile, sudie!

Ji puolė jam į glėbį, beveik aistringai pabučiavo, o po poros akimirkų praskleidė krūmus ir visai be garso dingo miške. Net ir dabar jis nežinojo jos pavardės arba adreso. Na, bet pagaliau tai visai nesvarbu, nes jiedu tikriausiai niekada nesusitiks patalpose ir nerašys vienas kitam laiškų.

Taip atsitiko, kad į šią proskyną miške jiedu daugiau niekad nebeatėjo. Gegužės mėnesį pasitaikė tik viena proga pabūti kartu. Tai buvo kitoje Džulijos žinomoje slaptavietėje, apgriuvusios bažnyčios varpinėje, beveik visiškai apleistame kaime, kur prieš trisdešimt metų buvo nukritusi atominė bomba. Pati vieta buvo puiki, tik kelionė į ją labai pavojinga. O šiaip jiedu susitikinėjo tiktai gatvėse, kaskart vis kitoje vietoje, ir ne ilgiau kaip pusvalandį. Ten jiedu ir pasikalbėdavo. Eidami žmonių sraute šaligatviu, ne visai arti vienas kito ir niekada nežiū-

rėdami vienas į kitą. Pokalbis būdavo keistas, trūksmingas, panašus į švyturio spindulio blyksnius,— išvydę partijos uniformą arba nujausdami ekraną, jiedu tuojau liaudavosi šnekėję, paskui po kelių minučių nuo sakinio vidurio vėl kalbėdavosi toliau, galop, priėję sutartą išsiskyrimo vietą, staiga nutildavo, o susitikę kitą dieną, atnaujindavo pokalbį iškart, be jokių įžangų. Pasirodė, kad Džulija pripratusi prie tokių pokalbių ir vadino juos „transliacijomis". Be to, stebino jos sugebėjimas kalbėti nejudinant lūpų. Vieną sykį per visą mėnesį vakarinių susitikimų jiems pavyko pasibučiuoti. Jiedu tylėdami ėjo maža gatvele (Džulija kalbėdavosi tik didžiosiose gatvėse), staiga pasigirdo kurtinantis trenksmas, žemė sudrebėjo, oras apniuko, ir Vinstonas pasijuto begulįs ant šono, apsibrozdinęs ir išsigandęs. Matyt, visai netoliese nukrito raketinė bomba. Staiga jis pajuto, kad už kelių centimetrų yra Džulijos veidas, mirtinai išblyškęs, kaip kreida. Net lūpos buvo baltos. Ji negyva! Jis prispaudė ją prie savęs ir pajuto, kad bučiuoja gyvą šiltą veidą. Bet ant lūpų prilipo kažkokie balti milteliai. Jų veidai buvo apibirę tinku.

Būdavo vakarų, kai jiedu susitikdavo pasimatymo vietoje, bet turėdavo praeiti vienas pro kitą be jokio ženklo, nes iš už kampo pasirodydavo patrulis arba virš galvų sukiodavosi malūnsparnis. Nekalbant apie pavojingumą, jiems tiesiog būdavo sunku rasti laiko pasimatymams. Vinstono darbo savaitė buvo šešiasdešimt valandų, Džulijos dar ilgesnė, o jų laisvadieniai kaitaliojosi priklausomai nuo apkrovimo ir nedažnai sutapdavo. Bent jau Džulija retai kada turėdavo visą vakarą laisvą. Be galo daug laiko praleisdavo, lankydama paskaitas ir demonstracijas, skirstydama literatūrą Jaunimo antilytinėje lygoje, ruošdama šūkius Neapykantos savaitei, rinkdama aukas taupymo kampanijai ir taip toliau. Ji sakydavo, jog tai naudinga — tai maskavimasis. Jei laikysiesi smulkių taisyklių, tai galėsi pažeidinėti didžiąsias. Ji net įkalbino Vinstoną paaukoti vieną savo vakarą darbui karinėje gamykloje, kur savanoriškai dirbdavo uolesni partijos nariai. Taigi dabar vieną vakarą per savaitę Vinstonas keturias valandas praleisdavo baisio-

je nuobodybėje, atsuktuvu montuodamas kažkokias nedideles detales, tikriausiai bombų sprogdiklius. Dirbdavo skersvėjuotoje, prastai apšviestoje dirbtuvėlėje, kurioje siaubingai pjovėsi kūjų pyškėjimas ir teleekranų muzika.

Kai jiedu susitiko bažnyčios varpinėje, spragos jų fragmentiškuose pokalbiuose užsipildė. Popietė buvo saulėta. Kvadratiniame kambarėlyje virš varpų buvo karšta ir tvanku, neapsakomai trenkė balandžių išmatomis. Jiedu kelias valandas kalbėjosi, sėdėdami ant dulkinų šakelėmis apibirusių grindų, retkarčiais kuris nors vis dirsteldavo pro langelį, ar niekas aplink nevaikšto.

Džulija buvo dvidešimt šešerių metų. Gyveno bendrabutyje su trisdešimčia kitų merginų („Nuolatos moterų smarvėje! Kaip aš nekenčiu moterų!"— pasakė ji lyg tarp kitko), o dirbo, kaip jis ir anksčiau numanė, su romanų rašymo mašinomis literatūros skyriuje. Darbas jai patiko, daugiausia tekdavo prižiūrėti galingą, bet kartu ir sudėtingą elektros variklį. Ji nebuvo „iš protingųjų", bet žavėjosi rankų darbu ir nusimanė apie mašinas. Galėjo nupasakoti visą romano sukūrimo procesą, pradedant bendra plano komiteto direktyva ir baigiant redagavimo brigada, kur atliekama apdaila. Bet galutinis produktas jos nedomino. „Skaitymas man nelabai rūpi",— pasakė ji. Knygos jai buvo plataus vartojimo prekė, kurią reikia gaminti kaip džemą ar batų raištelius.

Jos prisiminimai tesiekė septintojo dešimtmečio pradžią, o vienintelis žmogus, dažnai kalbėdavęs apie ikirevoliucinius laikus, buvo senelis, dingęs, kai ji turėjo aštuonerius metus. Mokykloje ji buvo ledo ritulio komandos kapitonė ir dvejus metus iš eilės laimėjo gimnastikos taurę. Buvo šnipų būrio vadė, Jaunimo organizacijos sekcijos sekretorė, paskui įstojo į Jaunimo antilytinę lygą. Visada buvo charakterizuojama puikiai. Net buvo paskirta (tikras nepriekaištingos reputacijos ženklas) dirbti pornosekte, literatūros departamento sektoriuje, leidžiančiame pigią pornografiją proliams. Ten dirbantieji vadino savo sektorių „Mėšlide", pridūrė ji. Ten ji išbuvo metus, leisdama krūvas bukletų, pava-

dintų „Rinktiniai nuotykiai" arba „Naktis merginų mokykloje", kuriuos slapta graibstys proletarų jaunimas, manydamas, jog perka uždraustą daiktą.

— Kaip atrodo tos knygos? — susidomėjęs paklausė Vinstonas.

— Oi, baisus šlamštas. Nuobodybių nuobodybė. Ten tebūna tik šeši siužetai, bet kartais pamaišomi vienas su kitu. Aš, žinoma, dirbau tik prie kaleidoskopų. Redagavimo brigadoje nesu dirbusi. Neužtenka literatūrinio išprusimo, mielasis... net šitokiems dalykams.

Jis net nustebo, sužinojęs, kad visi pornosekto darbuotojai, išskyrus vedėjus, yra merginos. Vyravo teorija, kad vyrams, kurių seksualiniai instinktai ne taip kontroliuojami kaip moterų, gresia didesnis pavojus sugesti nuo to purvo, kuriame dirba.

— Net vedusių moterų ten nelabai mėgsta,— pridūrė ji.— Manoma, kad merginos tyros būtybės. Ną, bet štai viena prieš tave visai kitokia.

Pirmą vyriškį ji turėjo būdama šešiolikos; tai buvo šešiasdešimtmetis partijos narys, kuris pabūgęs arešto vėliau nusižudė.

— Ir gerai padarė,— pridūrė Džulija,— antraip per tardymą jie būtų išlupę iš jo ir mano pavardę.

Po šito buvo daugelis kitų. Gyvenimas jai atrodė labai paprastas. Tau norisi smagiai gyventi, „jie", tiksliau partija, stengiasi iš tavęs tą atimti, todėl taisykles turi laužyti kaip įmanydamas atsargiau. Jai viskas atrodė natūralu — jie nori atimti iš tavęs malonumus, o tu stengiesi nepakliūti. Ji nekentė partijos ir sakė tai pačiais pikčiausiais žodžiais, bet apskritai jos nekritikavo. Ten, kur partija nelietė jos asmeninio gyvenimo, ji jos doktrinomis absoliučiai nesidomėjo. Jis pastebėjo, kad ji nenaudoja ir naujakalbės žodžių, nebent tuos, kurie jau buvo visuotinai paplitę. Nebuvo girdėjusi apie Broliją ir netikėjo ją egzistuojant. Bet koks organizuotas pasipriešinimas partijai jai atrodė kvailas, pasmerktas nesėkmei. Protingiausia pažeidinėti taisykles ir išlikti gyvam. Jis pagalvojo, kiek dar tokių kaip ji gali būti tarp jaunimo — kartoje, užaugusioje pasaulyje po revoliucijos, kuri nežino nieko kito, priima

partiją kaip kažką nepakeičiama, kaip dangų, ne maištauja prieš jos valdžią, o paprasčiausiai vengia jos, kaip kad triušis bėga nuo besivejančio šuns.

Jiedu neaptarinėjo galimybės susituokti. Tai buvo taip nerealu, kad nevertėjo nė galvoti. Joks komitetas niekada nesankcionuotų tokios santuokos, net jeigu kaip nors ir pavyktų atsikratyti Katerinos, Vinstono žmonos. Tai buvo beviltiška, tiesiog kliedesys.

— Kokia buvo tavo žmona? — paklausė Džulija.

— Na tokia... ar žinai naujakalbės žodį geramintis? Jis reiškia iš prigimties lojalų, nesugebantį pagalvoti blogos minties.

— Ne, tokio žodžio nežinau, bet pažįstu tokių žmonių, ir gana daug.

Jis ėmė pasakoti jai apie savo vedybinį gyvenimą, bet keista — pasirodė, kad ji jo esmę jau žino. Ji papasakojo jam, lyg pati būtų mačiusi ar patyrusi, kaip vos jam prisilietus, Katerinos kūnas sustingdavo, tarsi visa jėga stumtų jį šalin nuo savęs, nors rankos ir būdavo jį apkabinusios. Su Džulija jis apie tuos dalykus kalbėjosi nesivaržydamas: mat Katerina jau seniai liovėsi kėlusi skausmingų prisiminimų, liko tik atstumiantys.

— Aš dar būčiau galėjęs kentėti, jei ne vienas dalykas,— pasakė jis.

Ir papasakojo jai apie tą frigidišką menką ritualą, kurį Katerina versdavo jį atlikti vieną kartą per savaitę, vis tą pačią dieną.

— Ji nekentė to, bet nė už ką nenorėjo liautis. Ji tai vadindavo... ne, tu niekad neatspėsi.

— Mūsų pareiga partijai,— tučtuojau pasakė Džulija.

— Iš kur tu žinai?

— Aš irgi mokiausi mokykloje, mielasis. Nuo šešiolikos metų kartą per mėnesį būna pokalbiai lytinėm temom. Taip pat ir mūsų lygoje. Kala į galvą metų metus. Ir žinai, daugeliu atvejų tai duoda rezultatus. Na, bet garantuoti, žinoma, negaliu — juk žmonės tokie veidmainiai.

Ji ėmė aiškinti plačiau. Džulijos manymu, viskas priklauso nuo seksualumo. Kai tik užeidavo apie tai kalba, ji pasirodydavo nepaprastai nuovoki. Vinstonas

negalėjo tuo pasigirti, bet ji buvo perpratusi slaptą partijos diegiamą lytinį puritonizmą. Jo esmė ne vien tai, jog lyties instinktas sukuria savo atskirą pasaulį, nepaklūstantį partijos kontrolei ir todėl sunaikintiną, jei tik įmanoma. Svarbiau yra tai, kad lytinis alkis sukelia isteriją, kuri yra pageidautina, nes gali būti paverčiama į karo karštligę arba lyderių garbinimą. Ji nusakė tai taip:

— Besimyluodamas išnaudoji energiją ir po to jautiesi laimingas, viskas atrodo menkniekis. O jie negali pakęsti tokios tavo savijautos. Jie nori, kad tu visą laiką sprogte sprogtum nuo energijos pertekliaus. Visas tas marširavimas, šūkavimas ir mosavimas vėliavomis yra ne kas kita kaip perrūgęs seksas. Jei tu savo viduje esi laimingas, kam tau jaudintis dėl Didžiojo Brolio, trimečių planų, neapykantos dviminučių arba visų kitų sumautų nesąmonių?

Jis pagalvojo, kad tai teisybė. Tarp susilaikymo ir politinio nuolankumo yra tiesioginis slaptas ryšys. Kaip kitaip palaikysi partijos nariams būtiną baimę, neapykantą ir beprotišką patiklumą, jei ne pažabodamas kokį nors galingą instinktą ir panaudodamas jį kaip varomąją jėgą? Lytinis instinktas partijai pavojingas ir partija stengiasi pasinaudoti juo. Panašų triuką jie iškrėtė ir su tėvystės instinktu. Šeimos negalima uždrausti, tiesą sakant, žmonės net skatinami mylėti savo vaikus beveik kaip senovėje. Bet užtat vaikai nuolatos kreipiami prieš tėvus, mokomi šnipinėti ir pranešinėti apie visus jų nusižengimus. Šeima, tiesą sakant, yra tapusi minčių policijos padaliniu. Šitaip kiekvienas žmogus dieną naktį esti apsuptas seklių, kurie jį labai gerai pažįsta.

Staiga jo mintys grįžo prie Katerinos. Ji, be abejo, būtų paskundusi jį minčių policijai, jei tik nebūtų buvusi per kvaila ir įžvelgusi jo priešiškas pažiūras. Tačiau dabar jis ją prisiminė dėl karščio ir ant kaktos pasirodžiusio prakaito. Jis pradėjo pasakoti Džulijai, kas atsitiko, tiksliau, ko neatsitiko tokią pat tvankią ir karštą popietę prieš vienuolika metų.

Tai buvo praėjus ketveriems ar penkeriems metams po jų vedybų. Jie išėjo į žygį ir kažkur Kento grafystėje paklydo. Atsiliko nuo kitų porą minučių, bet

pasuko ne į tą pusę ir galų gale atsimušė į seną kreidos karjerą. Skardis buvo dešimties ar dvylikos metrų aukščio, apačioje pilna akmenų. Ir kelio pasiklausti nėra ko. Vos supratusi, kad jie paklydo, Katerina labai sunerimo. Net trumpas atsiskyrimas nuo triukšmingo iškylautojų pulko jai atrodė nusikaltimas. Ji norėjo tučtuojau grįžti ton vieton, kur jie paklydo, ir pulti ieškoti kita kryptimi. Bet tuo metu Vinstonas pamatė apačioje tarp uolų augančius šilingės kuokštus. Vienas kuokštas buvo dviejų spalvų — fuksino ir plytos raudonumo — ir, matyt, augo iš tos pačios šaknies. Iki šiol jis nieko panašaus nebuvo matęs ir pašaukė Kateriną pažiūrėti.

— Žiūrėk, Katerina, ar matai tas gėles? Ten, netoli papėdės! Ar matai, kad jos dviejų spalvų?

Ji jau buvo nusisukusi eiti, bet kad ir nenoriai, vis dėlto sugrįžo pasižiūrėti. Net pasilenkė nuo uolos krašto, kad matytų jo rodomą vietą. Jis stovėjo kiek atokiau už jos ir prilaikė ją už liemens. Ir tą akimirką jam dingtelėjo, kad aplink juos nėra jokios gyvos dvasios. Nei žmogaus, nei joks lapas nejuda, nei joks paukštis negieda. Tikimybė, kad tokioje vietoje paslėptas mikrofonas, buvo labai maža; net jeigu ir yra mikrofonas, tai užrašys tik garsus. Pati karščiausia ir mieguisčiausia popietės valanda. Kepina saulė, per veidą teka prakaitas. Ir jam dingtelėjo...

— Kodėl tu nepastūmei jos? — paklausė Džulija.— Aš būčiau pastūmusi.

— Taip, mieloji, tu būtum pastūmusi. Ir aš būčiau pastūmęs, jei būčiau tas pats žmogus, kuris esu dabar. O gal ir ne... nesu tikras.

— Ar gailiesi, kad nepastūmei?

— Taip. Apskritai paėmus, gailiuosi.

Jiedu sėdėjo vienas šalia kito ant dulkinų grindų. Jis prisitraukė ją arčiau. Ji pasidėjo galvą jam ant peties, ir malonus plaukų kvapas nustelbė balandžių mėšlo dvoką. Ji labai jauna, pagalvojo jis, dar kažko tikisi iš gyvenimo, dar nesupranta, kad, nustūmęs nereikalingą žmogų nuo uolos, nieko neišspręsi.

— Tiesą sakant, nuo to niekas nebūtų pasikeitę,— tarė jis.

— Tai kodėl tada gailiesi, kad nepastūmei?

— Tik todėl, kad labiau vertinu darymą negu nedarymą. Šiame žaidime, kurį mes žaidžiame, laimėti neįmanoma. Tik vienas pralaimėjimas gali būti geresnis už kitą — štai ir visas skirtumas.

Jis pajuto, kaip jos pečiai krūptelėjo. Ji visada priešindavosi, kai jis imdavo šitaip kalbėti. Ji negalėjo pripažinti tokio gamtos dėsnio, kad individas visada pralaimi. Iš dalies ji suprato, kad ir pati yra pasmerkta, kad anksčiau ar vėliau minčių policija ją sugaus ir nužudys, bet kita jos sąmonės pusė tikėjo, kad įmanoma kaip nors susikurti slaptą pasaulį, kuriame gali gyventi taip, kaip nori. Tau tereikia laimės, gudrumo ir įžūlumo. Ji nesuprato, kad nėra tokio dalyko kaip laimė, kad vienintelė pergalė yra toli ateityje, kai tu jau seniai būsi miręs, kad nuo to momento, kai paskelbei partijai karą, gali laikyti save lavonu.

— Mes mirę,— pasakė jis.

— Mes dar nemirę,— abejingai pasakė Džulija.

— Ne fiziškai. Dar šešis mėnesius, metus, penketą metų, galbūt. Aš bijau mirti. Tu tokia jauna, tad gal bijai dar labiau negu aš. Gal mums pavyks tai kiek įmanoma nutolinti. Bet skirtumas bus labai mažas. Kol žmogus bus žmogus, mirtis ir gyvenimas eis greta.

— Nesąmonės! Su kuo tau smagiau gulėti — su manim ar su griaučiais? Ar tau ne smagu būti gyvam? Ar ne smagu jausti: čia esu aš, čia mano ranka, čia mano koja, aš esu tikra, gyva! Ar tau pačiam tai nepatinka?

Ji apsisuko ir prisispaudė prie jo krūtinės. Jis pro kombinezoną jautė subrendusias, bet kietas krūtis. Atrodė, kad iš jos kūno į jį liejasi jaunystė ir stiprumas.

— Taip, patinka,— atsakė jis.

— Tada liaukis kalbėjęs apie mirtį. O dabar klausyk, mielasis,— mums reikia susitarti dėl kito susitikimo. Galėtume pasinaudoti ta vieta miške. Mes jai davėme pakankamai ilgą poilsį. Bet šį kartą turime važiuoti ten kitu keliu. Aš viską suplanavau. Tu įlipsi į traukinį... ne, geriau žiūrėk, aš tau nupiešiu.

Ji greitai sulygino ranka dulkių plotelį ir šakele iš balandžio lizdo ėmė braižyti žemėlapį.

4

Vinstonas apsidairė nedideliame apleistame kambarėlyje virš misterio Čaringtono parduotuvės. Šalia lango buvo didžiulė lova, užtiesta apiplyšusiomis antklodėmis ir pliku atlošu. Ant židinio tiksėjo senoviškas laikrodis su dvylikos valandų ciferblatu. Kampe ant sulankstomo stalo prieblandoje jaukiai blizgėjo stiklinis prespapjė, kurį jis nusipirko per paskutinį apsilankymą.

Židinio pakuroje buvo žibalinis primusas, keptuvė ir du puodeliai, parūpinti misterio Čaringtono. Vinstonas uždegė primusą ir užkaitė puodą su vandeniu. Jis turėjo atsinešęs voką, pripiltą Pergalės kavos, ir keletą sacharino tablečių. Laikrodis rodė dvidešimt po septynių, tiksliau devyniolika dvidešimt. Ji turėjo ateiti devyniolika trisdešimt.

Kvailystė, kvailystė, kartojo jo širdis. Sąmoninga, savavališka, savižudiška kvailystė. Iš visų galimų partijos nario nusikaltimų šis yra sunkiausiai nuslepiamas. Tiesą sakant, šią mintį jam sukėlė stiklinis prespapjė, atsispindintis nuo stalo paviršiaus. Kaip jis ir tikėjosi, misteris Čaringtonas kambarį išnuomojo lengvai. Aiškiai apsidžiaugė keliais papildomais doleriais. Taip pat neatrodė nei pritrenktas, nei nepasidarė užgauliai konfidencialus, kai Vinstonas paaiškino, jog kambarys jam reikalingas meilės nuotykiams. Žvelgdamas kažkur pro šalį, nukreipė kalbą abstrakčiomis temomis, tarsi norėdamas sudaryti įspūdį esąs beveik nematomas. Atskiras kampas, pasakė jis, yra labai vertingas dalykas. Kiekvienas žmogus nori vietelės, kurioje galėtų retkarčiais pabūti vienas. Na, o kai tokią vietelę randi, tai pašaliniam, žinančiam apie ją, turėtų užtekti mandagumo patylėti. Ir pridūrė, kad į namą yra dvejos durys — vienerios per kiemą išeina į skersgatvį.

Po langu kažkas dainavo. Vinstonas, prisidengdamas muslino užuolaida, dirstelėjo laukan. Birželio saulė dar buvo aukštai danguje, ir šviesiame kiemelyje jis pamatė stambią moterį, stiprią kaip normanų kolona, raudonomis raumeningomis rankomis ir ant pilvo nukarusia prijuoste. Ji žingsniavo nuo skalbimo dubens prie virvės

ir džiaustė begales baltų keturkampių gabalų, kuriuos Vinstonas suprato esant vaikiškus vystyklus. Kai tik jos burna nebūdavo užkimšta skalbinių segtuku, ji galingu kontraltu traukė:

Nors ta svaja sparnuota
Kaip dūmai išgaravo,
Suaudrino vaizduotę
Ir širdį man užgavo.

Ši melodija skambėjo Londone jau keletą savaičių. Tai buvo viena iš begalės panašių dainų, išleistų proliams muzikos skyriaus. Šių dainų žodžius absoliučiai be žmogaus pagalbos kurdavo prietaisas, vadinamas versifikatoriumi. Bet moteriškė dainavo taip melodingai, kad net tas pasibaisėtinas šlamštas virto beveik maloniu ausiai. Jis girdėjo moters dainavimą, jos batų čežėjimą ant šaligatvio plytelių, vaikų riksmus gatvėje, silpną mašinų griausmą kažkur tolumoje, bet kambarys be teleekrano atrodė keistai tylus.

Kvailystė, kvailystė, kvailystė! — pagalvojo jis. Neįmanoma, kad jie lankytųsi šioje vietoje daugiau kaip kelias savaites ir liktų nesugauti. Bet pagunda turėti savo tikrą slaptavietę, name, netoliese, buvo abiem per stipri. Po pasimatymo bažnyčios varpinėje kurį laiką jiedu negalėjo susitikti. Prieš neapykantos savaitę darbo valandos buvo nuolat ilginamos. Ji turėjo būti daugiau kaip už mėnesio, bet didžiuliai kompleksiniai pasirengimai uždavė papildomo darbo visiems be išimties. Galiausiai abiem pavyko išsirūpinti laisvą popietę tą pačią dieną. Buvo sutarę važiuoti į proskyną miške. Prieš dieną vakare buvo trumpai susitikę gatvėje. Kaip paprastai, Vinstonas beveik nežiūrėjo į Džuliją, minioje artėjant vienam prie kito, bet vos dirstelėjus, jam pasirodė, kad ji neįprastai išblyškusi.

— Viskas žlugo,— sumurmėjo ji, atėjus saugiam momentui.— Turiu galvoje rytoj.

— Ką?

— Rytoj po pietų. Aš negaliu važiuoti.

— Kodėl?

— Et, paprasta istorija. Šį kartą labai anksti prasidėjo.

Iš pradžių jis net supyko. Per įjudviejų pažinties mėnesį jo potraukis jai buvo pasikeitęs. Iš pradžių tikro jausmo jame buvo labai nedaug. Pirmasis kartas buvo tik paprasčiausias valios aktas. Bet po antro karto viskas pasikeitė. Jos plaukų kvapas, jos lūpų skonis, jos odos jutimas tarsi prasismelkė jo vidun, užpildė orą aplink jį. Ji tapo fizine būtinybe, ne vien tuo, ko jis nori, bet ir turi teisę turėti. Kai ji pasakė negalinti susitikti, jam pasirodė, kad ji meluoja. Bet tuo momentu minia juodu suspaudė ir jų rankos netikėtai susilietė. Ji greitai spustelėjo jo pirštų galiukus, ir atrodė, kad tai labiau išreiškia ne geismą, o prieraišumą. Jam dingtelėjo, kad gyvenant su moterimi tokio pobūdžio nesėkmė turi būti normalus, įprastas dalykas, ir staiga jį apėmė didelis švelnumas, kokio anksčiau dar nebuvo patyręs. Jis panoro, kad jie būtų kokį dešimtmetį išgyvenusi pora. Panoro, kad galėtų eiti su ja gatve taip kaip dabar, bet laisvai, be baimės, kalbėtis apie visokius niekus, pirkti mažmožius namams. O labiausiai jam norėjosi turėti tokią vietą, kur galėtų pabūti vieni, nejausdami pareigos per kiekvieną susitikimą mylėtis. Ne visai tą momentą, bet kiek vėliau tą dieną jam kilo mintis išsinuomoti misterio Čaringtono kambarėlį. Kai pasiūlė Džulijai, ši sutiko nepaprastai apsidžiaugusi. Abu suprato, kad tai beprotybė. Sakytum abu sąmoningai būtų žengę artyn prie savo kapo.

Jis sėdėjo ant lovos krašto ir galvojo apie Meilės ministerijos rūmus. Tiesiog įdomu, kaip šitas neišvengiamas siaubas čia sugrįžta, čia dingsta iš žmogaus sąmonės. Štai jis užprogramuotas laukia tavo ateityje, po jo bus mirtis, kaip po 99 būna 100. Išvengti to neįmanoma, įmanoma gal tik atidėti, bet štai, užuot taip daręs, žmogus kaskart sąmoningai valingais veiksmais pats trumpina laiką iki tam įvykstant.

Ant laiptų pasigirdo greiti žingsniai. Į kambarį įpuolė Džulija. Ji turėjo šiurkštų rudą brezentinį įrankių krepšį, su kuriuo jis kartais matydavo ją vaikštant ministerijoje. Jis žengė artyn apkabinti jos, bet ji greitai

išsivadavo — gal dėl to, kad tebelaikė krepšį.

— Luktelėk sekundę,— pasakė ji.— Tuoj parodysiu, ko čia turiu. Tu atsinešei tos šlykščios Pergalės kavos? Taip ir maniau. Gali pasidėti atgal, nes mums jos nereikės. Žiūrėk čia.

Ji atsiklaupė, atsegė krepšį, išėmė krūvą veržlėrakčių ir atsuktuvą. O apačioje gulėjo keletas dailių popierinių paketėlių. Pirmasis, kurį ji padavė Vinstonui, suspaudus ranka atrodė kažkoks keistas, bet lyg ir pažįstamas. Jame buvo kažkas sunkus, panašus į smėlį.

— Ar tik ne cukrus? — paklausė jis.

— Tikrų tikriausias. Ne sacharinas, o cukrus. O čia kepaliukas duonos,— tikros baltos duonos, ne tos mūsiškės sumautos,— ir stiklainis džemo. Štai dar skardinė pieno, bet žiūrėk! Šituo dalyku aš tikrai didžiuojuosi. Turėjau storiau suvynioti, nes...

Bet jai nebereikėjo sakyti, kodėl suvyniojo paketą. Kvapas jau buvo pasklidęs po kambarį, aromatingas, stiprus kvapas, tartum atlėkęs iš tolimos vaikystės, bet vis dėlto kartais sutinkamas ir šiandien — atneštas skersgatvin vėjo pro kokias nespėjusias užsitrenkti duris arba šiaip paslaptingai padvelkęs žmonių pilnoje gatvėje ir tučtuojau vėl išnykęs.

— Tai kava,— sumurmėjo jis,— tikra kava.

— Vidinės partijos kava. Čia visas kilogramas,— pasakė ji.

— Kaip tau pavyko nutverti visus tuos daiktus?

— Viskas iš vidinės partijos. Nėra tokio dalyko, ko tie kiaulės neturėtų, ničnieko. Bet, žinoma, padavėjai, tarnai ir šiaip žmonės šį tą pavagia... matai, aš dar turiu ir arbatos pakelį.

Vinstonas atsitūpė šalia jos ir atplėšė pakelio kampą.

— Tikra arbata! Ne juodųjų serbentų lapai.

— Arbatos dabar yra gana daug. Jie užgrobė Indiją ar ką kitą,— neaiškiai numykė ji.— Bet klausyk, mielasis. Aš noriu, kad tu tris minutes pabūtum nusisukęs. Eik, pasėdėk ant lovos iš kitos pusės. Tik prie lango per daug nelįsk. Ir kol nepasakysiu, neatsisuk.

Vinstonas spoksojo pro muslino užuolaidą. Kieme raudonrankė moteris vis dar tebevaikštinėjo tarp dubens

ir virvės. Išsitraukusi iš burnos du spaustukus, ji jausmingai uždainavo:

Išgydo laikas žaizdą,
Sniegus ugnis ištirpdo,
Bet tų svajonių vaizdas
Dar gildo mano širdį.

Atrodė, kad ji moka visą tą kvailą dainą atmintinai. Jos balsas sklido šiltame vasaros ore — melodingas, nuspalvintas kažkokios palaimingos melancholijos. Atrodė, kad ji būtų visai patenkinta, jeigu birželio vakaras būtų nesibaigiantis, skalbinių dubuo begalinis ir ji galėtų darbuotis tūkstantį metų, džiaustydama vystyklus ir dainuodama tą kvailą dainą. Staiga jam toptelėjo keistas dalykas: kad niekad nėra girdėjęs dainuojant partijos nario — vieno, spontaniškai. Tai atrodytų net šiek tiek nelojalu, kažkoks pavojingas ekscentriškumas, tarsi kalbėtumeis pats su savimi. Gal žmonės gali dainuoti tik tada, kai atsiduria prie bado ribos?

— Gali atsisukti,— pasakė Džulija.

Jis atsigręžė ir gal sekundę net nepažino jos. Tiesą sakant, jis tikėjosi pamatyti ją nuogą. Bet ji buvo ne nuoga. Įvykęs pakitimas stebino kur kas labiau. Ji buvo išsidažiusi veidą.

Matyt, proletarų kvartaluose buvo užsukusi į kokią nors krautuvėlę ir nusipirko visą komplektą kosmetikos. Jos lūpos buvo ryškiai raudonos, skruostai rausvi, nosis nupudruota; net po akimis buvo padažyta, kad atrodytų ryškesnės. Visa tai buvo atlikta ne itin subtiliai, bet Vinstonas apie tokius dalykus nelabai ir išmanė. Jis nebuvo matęs ar net įsivaizdavęs partinės moters dažytu veidu. Jos išvaizdos pasikeitimas buvo pritrenkiantis. Keletas brūkštelėjimų per veidą reikalingose vietose — ir ji tapo ne tik daug gražesnė, bet ir daug moteriškesnė. Trumpi plaukai ir berniokiškas kombinezonas tik dar labiau stiprino šį efektą. Kai apkabino ją, į šnerves plūstelėjo sintetinis žibuoklių kvapas. Jis prisiminė prieblandą pusrūsio virtuvėje ir pražiotą moters burną. Ji kvepėjo taip pat kaip dabar Džulija, bet šiuo metu tai atrodė nesvarbu.

— Ir kvepalai! — pasakė jis.

— Taip, mielasis, ir kvepalai. O ar žinai, ką aš vėliau padarysiu? Susirasiu tikrą moterišką suknelę ir užsivilksiu vietoje šitų prakeiktų kelnių. Užsimausiu šilkines kojines ir batelius su aukštais kulnais! Šitame kambary aš būsiu moteris, ne partijos draugė.

Jiedu nusimetė drabužius ir sulipo į didžiulę raudonmedžio lovą. Tai buvo pirmas kartas, kai jis jai pasirodė nuogas. Iki tol jis labai drovėjosi savo blyškaus ir lieso kūno, išsiplėtusių venų ant blauzdų ir rausvos dėmės virš kulkšnies. Paklodžių nebuvo, net antklodė, ant kurios jiedu gulėjo, buvo nudėvėta ir lygi, o lovos dydis ir minkštumas tiesiog pritrenkė abu.

— Ji tikriausiai pilna blakių, bet nesvarbu,— pasakė Džulija.

Šiais laikais dvigulę lovą vargiai kur galėjai pamatyti, nebent prolių namuose. Vinstonas vaikystėje buvo tokioje miegojęs, bet Džulija neprisiminė, kad jai kada būtų tekę.

Pagaliau jiedu užmigo. Kai Vinstonas pabudo, laikrodis rodė beveik devynias. Jis nejudėjo, nes Džulija buvo pasidėjusi galvą jo alkūnės linkyje. Beveik visi jos dažai buvo nusitrynę į jo paties veidą arba į lovos ritinį, bet nedidelė rausva dėmė dar patraukliai švietė ant skruosto. Geltonas besileidžiančios saulės spindulys buvo užslinkęs ant lovos galo ir apšvietęs židinį, kur kunkuliavo užviręs vanduo. Moteris kieme nebedainavo, bet gatvėje dar buvo girdėti tolimi vaikų balsai. Jis pagalvojo — nejaugi uždraustoje praeityje buvo normalu, kad štai tokį vėsų vasaros vakarą vyras ir moteris guli lovoje, užėjus norui pasimyli, kalba kas parūpsta, nejaučia jokio reikalo keltis, tiesiog guli ir paprasčiausiai klausosi ramių garsų lauke. Nejaugi galėjo būti toks laikas, kai tai buvo įprasta? Džulija irgi pabudo, pasitrynė akis ir pasikėlė ant alkūnės pažiūrėti į puodą.

— Pusė vandens nuvirė,— tarė ji.— Atsikelsiu ir greitai išvirsiu kavos. Mes dar turime valandą. Kada tavo bute išjungiama šviesa?

— Dvidešimt trys trisdešimt.

— O bendrabuty dvidešimt trečią. Bet reikia sugrįžti anksčiau, kadangi... Ei! Šalin, bjaurybe!

Ji staiga pasilenkė iš lovos, stvėrė nuo grindų batą ir berniukiškai užsimojusi sviedė į kampą; visai panašiai kaip tada per neapykantos dviminutę metė į Goldšteiną žodyną.

— Kas ten buvo? — nustebęs paklausė jis.

— Žiurkė. Mačiau, kaip kyštelėjo savo šlykštų snukį pro panelį. Išgąsdinau kaip reikiant.

— Žiurkės! — sumurmėjo Vinstonas.— Šiame kambaryje!

— Jų visur pilna,— abejingai pasakė Džulija vėl guldamasi.— Mūsų bendrabutyje net virtuvėje yra. Kai kuriose Londono vietose jų knibždėte knibžda. Ar žinojai — jos kartais puola vaikus? Taip, tikrai. Kai kuriose gatvėse moterys nedrįsta net porai minučių palikti kūdikio vieno. Baisiausios tos didelės, rudosios. O bjauriausia, kad tie šlykštūs padarai visada...

— Nesakyk! — nutraukė Vinstonas, kietai užmerkęs akis.

— Mielasis! Tu visas išblyškai! Kas atsitiko? Tave nuo jų pykina?

— Žiurkė man baisiausia už viską pasaulyje!

Ji prisiglaudė prie Vinstono ir apkabino jį rankomis bei kojomis, lyg norėdama nuraminti savo kūno šiluma. Jis atsimerkė ne iš karto. Keletą sekundžių jam atrodė, kad vėl sapnuoja tą patį košmarą, kuris retkarčiais pasitaikydavo. Jis visada būdavo panašus. Vinstonas stovi priešais tamsos sieną, o kitapus jos yra kažkas taip nepakenčiama, baisu, kad net pažvelgti neįmanoma. Iš tų sapnų jis labiausiai įsiminė savęs apgaudinėjimo jausmą, nes, tiesą sakant, jis žinodavo, kas yra už tos tamsios sienos. Sukaupęs pastangas, plėšdamas gabalą savo paties smegenų, jis net būtų galėjęs išvilkti tai į šviesą. Jis pabusdavo, taip ir nesuvokęs, kas tai, bet tai būdavo susiję su tuo, ką dabar kalbėjo Džulija, kai jis ją nutraukė.

— Atsiprašau,— pasakė jis,— nieko, nieko. Aš tiesiog labai nemėgstu žiurkių.

— Nesijaudink, mielasis, mes čia jų neįsileisim.

Prieš išeinant aš užkimšiu tą skylę su maišgaliu. O kai ateisim kitą kartą, atsinešiu tinko ir kaip reikiant užmūrysiu ją.

Pati baimės juoduma jau buvo praėjusi. Šiek tiek susigėdęs, jis atsisėdo lovoje. Džulija išlipo, užsitempė kombinezoną ir ėmėsi virti kavą. Iš puodo paplūdęs kvapas buvo toks stiprus ir aiškus, kad jiedu net uždarė langą — kas nors, eidamas pro šalį, gali užuosti ir imti smalsauti. Bet net pačios kavos skonį, ko gero, pranoko šilkinis atspalvis, suteiktas cukraus, kurį Vinstonas po tiek metų su sacharinu jau buvo beveik pamiršęs. Įsikišusi vieną ranką kišenėn, kitoje laikydama duonos riekę su džemu, Džulija vaikštinėjo po kambarį; abejingai nužvelgė knygų spintą, bemat paaiškino, kaip geriausia sutaisyti sulankstomą stalą, paskui klestelėjo į aptriušusį fotelį, tikrindama, ar patogus, galiausiai su linksma nuostaba ėmė apžiūrinėti absurdišką laikrodį su valandų ciferblatu. Tada paėmė nuo stalo stiklinį prespapjė ir atsinešė prie lovos į šviesą apžiūrėti įdėmiau. Jis paėmė jį iš jos, vėl žavėdamasis skaidriu it lietaus lašas stiklu.

— Kas per daiktas, kaip manai? — paklausė Džulija.

— Niekas... na, ta prasme, kad jis tikriausiai niekam nebuvo naudotas. Dėl to jis man ir patinka. Tai mažas istorijos gabalėlis, kurį jie pamiršo pakeisti. Lyg laiškas iš šimto metų praeities, jei tik mokėsi jį perskaityti.

— O tas paveikslas štai ten? — Ji linktelėjo į graviūrą ant priešingos sienos.— Ar jam irgi šimtas metų?

— Daugiau. Manau, kad du šimtai. Tiksliai ir nepasakysi. Šiais laikais labai sunku suprasti bet kokio daikto amžių.

Ji priėjo pasižiūrėti iš arčiau.

— Štai čia ta bjaurybė kyštelėjo savo snukį,— tarė, spirdama į panelį po paveikslu.— Kas čia per vieta pavaizduota? Man ji kažkur matyta.

— Tai bažnyčia, bent jau buvo bažnyčia. Vadinasi švento Klemento.— Jis prisiminė eilėraštuką, girdėtą iš misterio Čaringtono, ir beveik nostalgiškai padeklamavo: „Apelsinai ir bananai, Klemento varpai skardena".

Ir baisiausiai nustebo, nes ji užbaigė:

Man tris fartingus skolingas, skamba Martinas
griausmingai.
Tai kada aš juos atgausiu? Švento Beilio
varpas klausia.

— Toliau nebeprisimenu. Bet žinau, kaip baigiasi: *„Štai tau į lovą pašvies kelią žibintas, štai budelio kirvis, ir galva tavo krinta"*.

Tai buvo lyg slaptažodis iš dviejų dalių. Bet po „Švento Beilio varpas klausia" turi būti dar viena eilutė. Gal ją galima iškapstyti iš misterio Čaringtono atminties, jei gerai paragintum.

— Kas tave išmokė?— paklausė jis.

— Senelis. Deklamuodavo, kai buvau maža mergaitė. Jis buvo išgarintas, kai buvau aštuonerių metų, dingo, ir tiek. Įdomu, kokie buvo tie bananai,— netikėtai tarė ji.— Apelsinų esu mačiusi. Tai tokie apvalūs geltoni vaisiai su stora žieve.

— Aš prisimenu ir bananus,— pasakė Vinstonas.— Penktajame dešimtmetyje jie buvo gana populiarūs. Tokie saldūs, minkšti.

— Galiu lažintis, kad už to paveikslo yra blakių,— tarė Džulija.— Kurią kitą dieną nukabinsiu ir gerai nuvalysiu. Ko gero, jau laikas eiti. Man dar reikia nusiplauti dažus nuo veido. Tikra kankynė! Paskui nuvalysiu lūpų dažus ir tau.

Vinstonas dar keletą minučių nesikėlė. Kambaryje jau buvo prieblanda. Jis, pasisukęs į šviesą, apžiūrinėjo stiklinį prespapjė. Įdomiausia buvo ne koralas viduje, bet pats stiklas. Jis atrodė be galo gilus, bet vis dėlto buvo beveik toks pat permatomas kaip oras. Sakytum šitas stiklo paviršius tada ise buvo dangaus skliautas, apglėbęs mažą savo pasaulėlį. Jam atrodė, kad gali patekti jo vidun, tiesą sakant, net ir yra patekęs — su visa raudonmedžio lova, su sulankstomu stalu, laikrodžiu, plieno graviūra ir pačiu prespapjė. Prespapjė — tai kambarys, koralas — tai Džulijos ir jo paties gyvenimas, amžiams įlydytas pačiame to kristalo vidury.

5

Saimas dingo. Vieną rytą nepasirodė darbe; keletas neatsargių žmonių pasikalbėjo apie tai. Kitą dieną niekas jau neminėjo. Trečią dieną Vinstonas nuėjo į dokumentų skyriaus vestibiulį ir pasižiūrėjo į skelbimų lentą. Viename skelbime buvo išspausdintas šachmatų komitetas, kuriam priklausė Saimas. Sąrašas atrodė visai taip pat kaip iki tol — jokių išbraukymų — tik viena pavarde trumpesnis. To ir užteko. Saimas liovėsi egzistavęs — jo niekada nebuvo.

Oras buvo karštas kaip orkaitėje. Ministerijos labirintuose, belangiuose kambariuose oro kondicionavimo aparatai palaikė normalią temperatūrą, bet gatvėse šaligatviai tiesiog svilino kojas, ir smarvė iš metro piko valandomis būdavo tiesiog baisi. Visu smarkumu vyko pasiruošimai neapykantos savaitei, ir visos ministerijos dirbo viršvalandžius. Reikėjo organizuoti eisenas, mitingus, karinius paradus, paskaitas, vaškines parodas, filmų demonstravimą, televizijos programas, reikėjo statyti stendus, kabinti didžiulius portretus, kurti ir rašyti šūkius, skleisti gandus, klastoti fotografijas. Džulijos literatūros skyrius liovėsi leidęs romanus ir kūrė žiaurumo brošiūrų serijas. Vinstonas, be savo nuolatinio darbo, kasdien dar ilgokai triūsė, versdamas *„The Times“* komplektus ir keisdamas bei dailindamas žinių pranešimus, kurie bus cituojami kalbose. Vėlai vakare, kai gatves užplūsdavo minios triukšmingų prolių, miestas pasidarydavo kažkoks karštligiškas. Tankiau griaudėjo raketinės bombos, kartais tolumoje buvo girdėti galingi sprogimai, kurių niekas negalėjo paaiškinti ir apie kuriuos sklido baisūs gandai.

Jau buvo sukurta nauja daina neapykantos savaitei („Neapykantos daina“), kuri be perstojo sklido iš teleekranų. Jos ritmas buvo pašėlęs, lojantis, vargiai vadintinas muzika, labiau panašus į būgno dundesį. Griaudžiant šimtams balsų ir trypiant žengiančioms kojoms, įspūdis būdavo kraupus. Proliai pamėgo tą dainą, ir vakarais gatvėse ji konkuravo su dar populiaria „Nors ta svaja sparnuota...“ Parsonso vaikai grojo ją šukomis ir popieriumi dieną naktį, tiesiog varydami iš proto. Vinstono

vakarai buvo kaip niekad kupini veiklos. Būriai Parsonso organizuotų savanorių ruošė gatvę neapykantos savaitei, piešė plakatus, siuvo vėliavas ir kėlė jas ant stogų, rizikuodami tempė skersai gatvę vielas vimpelams. Parsonsas gyrėsi, kad vien Pergalės rūmai duos keturis šimtus metrų vėliavų audeklo. Jis buvo pagautas savosios stichijos ir jautėsi nepaprastai laimingas. Dėl karšto oro ir fizinio darbo jis turėjo pretekstą vakarais vilkėti šortus ir atvirus marškinius. Jis vienu metu buvo visur — stūmė, nešė, pjovė, kalė, improvizavo, su visais draugiškai juokavo ir kiekviena savo kūno pora skleidė neišsenkamas rūgštaus kvapo prakaito atsargas.

Visame Londone staiga pasirodė naujas plakatas. Jis buvo be užrašo, tiktai grėsli Eurazijos kareivio figūra, keturių ar penkių metrų aukščio, žengianti pirmyn su bejausmiu mongolišku veidu, didžiuliais batais ir paruoštu automatu prie juosmens. Iš kurio kampo žiūrėtum į tą plakatą, perspektyvos padidintas automato vamzdis atrodė nukreiptas tiesiai į tave. Šitų plakatų buvo prikabinėta ant visų tuščių sienų, net daugiau negu Didžiojo Brolio portretų. Proliai, šiaip abejingi karui, dabar buvo raginami patriotiškai susitelkti. Lyg derinantis prie bendros nuotaikos, padidėjo raketinių bombų aukų skaičius. Viena nukrito ant pilno kino teatro Stepnyje ir po griuvėsiais palaidojo kelis šimtus žmonių. Visi aplinkinių gatvių gyventojai išėjo į ilgą nesibaigiančią laidotuvių procesiją, kuri truko kelias valandas ir labiau panėšėjo į pasipiktinimo mitingą. Kita bomba nukrito į tuščią plotą, naudojamą žaidimams, ir suplėšė į gabalus keletą vaikų. Vyko piktos demonstracijos, kuriose buvo deginami Goldšteino atvaizdai, liepsnon buvo metami ir šimtai nuplėštų Eurazijos kareivio plakatų, per sumaištį buvo apiplėšta keletas parduotuvių. Paskui pasklido gandas, kad tas bombas radijo bangomis nukreipė šnipai, viena senukų pora buvo įtarta atkilusi iš svetur, jų namas buvo uždegtas, ir jie žuvo liepsnoje.

Susitikę kambaryje virš misterio Čaringtono krautuvėlės, Džulija su Vinstonu gulėjo vienas šalia kito ant plikos lovos, dėl karščio atsidarę langą ir nuogi. Žiurkė daugiau nebesirodė, nors blakių šiltame ore buvo prisiveisę sočiai.

Bet jiems tai atrodė nesvarbu. Kambarys, švarus ar nešvarus, jiems buvo rojus. Vos atėję, jiedu paprastai apibarstydavo viską juodojoje rinkoje pirktais pipirais, nusimesdavo drabužius, prakaituodami pasimyluodavo, paskui užmigdavo, o atsibudę pamatydavo, kad blakės atkuto ir telkiasi kontratakai.

Per birželio mėnesį jiedu buvo susitikę keturis, penkis, šešis... taip, septynis kartus. Vinstonas liovėsi gėręs džiną bet kuriuo dienos metu. Nebebuvo tokio poreikio. Jis pariebėjo, varikozinė opa aprimo, liko tik ruda dėmė virš kulkšnies, liovėsi kosėjimo priepuoliai rytais. Gyvenimas nebeatrodė nepakenčiamas, jam jau nebeužeidavo noras rodyti ekranui liežuvį arba visa gerkle rėkti keiksmažodžius. Dabar, kai jiedu turėjo saugią vietą, beveik namus, net nebeatrodė didelis kliuvinys, kad jiedu tegali susitikti tik retkarčiais ir pabūna tik keletą valandų. Svarbiausia buvo pats kambarėlio egzistavimo faktas. Žinoti, kad jis ten yra, buvo beveik tas pats kaip ir būti jame. Tas kambarėlis buvo tarsi pasaulis, tarsi praeities kampelis, kur dar vaikšto išnykę gyvūnai. Vinstonas pagalvojo, kad ir pats misteris Čaringtonas yra tarsi koks išnykęs gyvūnas. Prieš lipdamas viršun, Vinstonas sustojęs visada šnekteldavo su juo keletą minučių. Atrodė, kad senukas labai retai arba visai neišeina į miestą ir beveik neturi pirkėjų. Kaip koks vaiduoklis gyvena savo mažoje tamsioje krautuvėlėje ir dar mažesnėje virtuvėlėje, kurioje verdasi valgį ir kurioje, be kitų daiktų, stovi neįtikėtinai senas gramofonas su didžiuliu garsintuvu. Atrodė, kad jis labai džiaugiasi, gavęs progą pasikalbėti. Vaikštinėdamas tarp savo beverčių senienų, ilganosis, su storais akiniais, velvetiniu švarku ant palinkusių pečių, jis labiau panėšėjo į kolekcionierių negu į prekybininką. Su kiek apiblėsusiu entuziazmu čiupinėdavo kokį nors niekniekį — porcelianinį butelio kamštį, ornamentuotą sulaužytos tabakinės dangtelį, netikro aukso medalioną su seniai mirusio kūdikio plaukų sruogele. Ir niekada neprašydavo, kad Vinstonas ką nors pirktų — jam užtekdavo tik dėmesio. Kalbėtis su juo buvo tas pats kaip klausytis senos sudilusios muzikinės dėžutės tilindžiavimo. Iš savo atminties kertelių jis ištraukė ir daugiau pamirštų eilėraščių.

Vienas buvo apie dvidešimt keturis strazdus, kitas — apie karvę su užsirietusiu ragu, trečias — apie vargšės liepsnelės mirtį. Padeklamavęs kokį naują posmelį, tyliai lyg atsiprašydamas nusijuokdavo ir sakydavo:

— Man pasirodė, kad jums gali būti įdomu.

Bet dažniausiai teprisimindavo tik keletą eilučių iš kurio nors eilėraščio.

Vinstonas ir Džulija žinojo,— ir ta mintis niekad neišeidavo iš galvos,— kad tai, kas vyksta, negali tęstis ilgai. Kartais artėjanti mirtis atrodydavo tokia pat apčiuopiama kaip ir lova, ant kurios gulėdavo, ir jiedu glausdavosi vienas prie kito su desperatiška aistra, kaip pasmerkta siela griebiasi paskutinio laimės trupinio, kol dar neišmušė lemtingas laikrodžio dūžis. Bet retkarčiais juos apimdavo ne tik saugumo, bet ir amžinybės iliuzija. Tol, kol būdavo šiame kambary, abiem atrodydavo, kad nieko negali atsitikti. Kelionė čionai būdavo sunki ir pavojinga, bet pats kambarys — tarsi prieglobstis. Panašus jausmas vieną kartą buvo apėmęs Vinstoną žiūrint į prespapjė vidų — atrodė, kad galima patekti į tą stiklinį pasaulį, o ten patekus, laikas sustos. Jie dažnai leisdavosi svajoti, kad seksis amžinai. Kad juodu ir toliau lydės sėkmė, jiedu šitaip draugaus iki pat senatvės ir mirties. Arba Katerina numirs, ir Vinstonui su Džulija po keleto gudrių kombinacijų pavyks susituokti. Arba jiedu kartu nusižudys. Arba pranyks, neatpažįstamai pakeis išvaizdą, išmoks kalbėti su prolių akcentu, susiras darbą gamykloje ir nesusekti nugyvens gyvenimą kokiame nors skersgatvyje. Visa tai buvo nesąmonė, ir abu gerai tą suprato. Tikrovėje jokios išeities nebuvo. O vienintelio praktiškai įmanomo plano — savižudybės — jiems nesinorėjo vykdyti. Stumti dieną po dienos, savaitę po savaitės, gyventi dabartimi, kuri neturi ateities — tai buvo nenugalimas instinktas, panašiai kaip plaučiai visada traukia orą, jei tik yra kuo kvėpuoti.

Kartais jie imdavo kalbėtis apie aktyvų maištą prieš partiją, bet neturėjo jokio supratimo, kas galėtų būti pirmasis žingsnis. Jeigu net fantastinė Brolija iš tikro egzistuoja, kelią į ją susirasti būtų labai sunku. Jis papasakojo jai apie tą keistą intymumą, atsiradusį (ar tik atrodantį) tarp jo ir O'Brajeno, kartais kylantį impulsą

paprasčiausiai prieiti prie O'Brajeno, pasisakyti, kad yra partijos priešas ir paprašyti jo pagalbos. Keista, bet Džulijai tai nepasirodė absoliučiai kvailas dalykas. Ji buvo įpratusi vertinti žmones iš veido, ir jai atrodė natūralu, kad Vinstonui O'Brajenas vien dėl jėgos, žybsinčios akyse, atrodo patikimas. Dar daugiau — jai atrodė savaime aišku, kad visi, beveik visi slapčia nekenčia partijos ir mielai laužytų taisykles, jei manytų tai esant saugu. Bet ji nesutiko su mintim, kad egzistuoja arba gali egzistuoti plati, organizuota opozicija. Pasakos apie Goldšteiną ir jo pogrindinę armiją jai atrodė partijos tikslams sukurti tauškalai, kuriais visi turi apsimesti tikį. Begalę kartų, dalyvaudama partijos mitinguose ir spontaniškose demonstracijose, ji visa gerkle šaukė, reikalaudama mirties žmonėms, kurių visai nepažinojo ir kurių tariamais nusikaltimais absoliučiai netikėjo. Kai vykdavo vieši teismai, ji dalyvaudavo Jaunimo lygos būriuose, kurie nuo ryto iki nakties apsupę teismus, skanduodavo: „Mirtis išdavikams!" Per neapykantos dviminutę ji visuomet perrėkdavo kitus, plūsdama Goldšteiną, nors tik labai miglotai žinojo, kas jis toks ir kokios jo doktrinos. Ji užaugo jau po revoliucijos ir neprisiminė ideologinių šeštojo ir septintojo dešimtmečio kovų. Nepriklausomas politinis judėjimas buvo jai neįsivaizduojamas dalykas; partija jai atrodė nenugalima. Ji bus visada, ir visada liks tokia pat. Prieš ją galima maištauti tik slaptu nepaklusnumu, daugių daugiausia pavieniais smurto aktais, pavyzdžiui, ką nors nužudant arba susprogdinant.

Tam tikrais atžvilgiais ji buvo gerokai įžvalgesnė už Vinstoną ir kur kas mažiau pažeidžiama partijos propagandos. Sykį, kai jis paminėjo karą su Eurazija, ji tiesiog pritrenkė jį, atsainiai pasakiusi, kad to karo, jos manymu, nėra. Raketinės bombos, kurios kasdien krinta ant Londono, tikriausiai yra mėtomos Okeanijos vyriausybės, „kad laikytų žmones baimėje". Ši mintis jam niekad nebuvo atėjusi galvon. Ji net sukėlė jam savotišką pavydą, papasakojusi, kaip per neapykantos dviminutę vos susilaiko nepratrūkusi kvatotis. Bet partijos mokymu ji abejodavo tik tada, kai jis paliesdavo jos asmeninį gyvenimą. Oficialią mitologiją ji dažniausiai priimdavo tik todėl, kad

skirtumas tarp tiesos ir melo jai atrodė nesvarbus. Pavyzdžiui, ji tikėjo mokyklos teigimu, kad partija išrado lėktuvą. (Vinstonas prisiminė, kad šeštojo dešimtmečio gale, kai pats ėjo mokyklon, partija sakėsi išradusi tik malūnsparnį; po dvylikos metų, kai mokėsi Džulija, partija savinosi jau lėktuvą; praeis dar kiek laiko, ir ji savinsis garvežį.) Kai jis pasakė, jog lėktuvai buvo jau prieš jam gimstant ir net gerokai prieš revoliuciją, jai šis faktas pasirodė visiškai neįdomus. Koks pagaliau skirtumas, kas išrado tuos lėktuvus? Dar labiau jį pritrenkė, kai iš atsitiktinės replikos suprato, jog ji neprisimena, kad Okeanija prieš ketverius metus kariavo su Rytazija ir buvo taikoje su Eurazija. Visus karus ji laikė klastote ir net nepastebėdavo, kad priešo vardas jau pasikeitęs.

— Maniau, kad mes visą laiką kariaujam su Eurazija,— atsainiai pasakė ji.

Tai jį mažumą išgąsdino. Lėktuvas buvo išrastas gerokai iki jai gimstant, bet pasikeitimas kare įvyko tik prieš ketverius metus, kai ji jau buvo visiškai suaugusi. Jis su ja ginčijosi dėl to gal ketvirtį valandos. Galų gale jam pavyko priversti ją įtempti atmintį ir miglotai prisiminti, kad vienu metu priešas buvo ne Eurazija, o Rytazija. Bet tas faktas jai vis tiek atrodė nesvarbus.

— Kam koks skirtumas?— nekantriai tarė ji.— Tie šumauti karai visada vienodi, ir kiekvienas žino, kad naujienos iš jų tikras melas.

Kartais jis pasakodavo jai apie Dokumentų skyrių ir įžūlias ten padarytas klastotes. Tie dalykai jai nekėlė siaubo. Ji nejausdavo žemės slystant iš po kojų, matydama, kaip melas virsta tiesa. Jis papasakojo jai apie Džonsą, Aronsoną ir Rezerfordą ir iškarpą, kurią kelias sekundes laikė rankose. Jai tai nepadarė didelio įspūdžio. Tiesą sakant, ji net nesuvokė to įvykio esmės.

— Ar jie buvo tavo draugai?— paklausė ji.

— Ne, aš jų nepažinojau. Jie buvo vidinės partijos nariai. Be to, gerokai vyresni už mane. Tai vyko anais laikais, prieš revoliuciją. Aš vos pažinau juos nuotraukoje.

— Tai kam tada jaudintis? Juk žmonės nuolatos žudomi, ar ne?

Jis pamėgino išaiškinti jai.

— Tai išskirtinis atvejis. Esmė ne ta, kad kažkas buvo nužudytas. Ar tu supranti, kad praeitis, pradedant nuo vakar, yra uždrausta? Jeigu ji kur ir išlieka, tai tik kai kuriuose kietuose kūnuose, nesusijusiuose su žodžiais, pavyzdžiui, tame stiklo gabale. Mes jau beveik ničnieko nebežinome apie revoliuciją ir laikotarpį prieš ją. Visi dokumentai sunaikinti arba sufalsifikuoti, visos knygos perrašytos, visi paveikslai, visų statulų, gatvių ir pastatų pavadinimai pakeisti, visos datos irgi. Ir tas procesas vyksta kasdien, kiekvieną minutę. Istorija sustojo. Egzistuoja tik nesibaigianti dabartis, kurioje partijai priklauso tiesa. Aš, be abejo, žinau, kad praeitis yra sufalsifikuota, bet niekad negalėsiu to įrodyti, net jeigu tą falsifikaciją atlieku pats. Kai tas darbas padaromas, nebelieka jokių įrodymų. Vienintelis įrodymas yra mano sąmonėje, ir aš anaiptol nesu tikras, kad dar kuris nors žmogus prisimena tą patį ką ir aš. Ir tik tą vienintelį kartą per visą mano gyvenimą aš turėjau rankose tikrą įrodymą jau po įvykio, po keleto metų.

— O kokia iš to nauda?

— Jokios naudos, kadangi aš po kelių minučių jį išmečiau. Bet jeigu tai atsitiktų šiandien, pasilikčiau.

— O aš nepasilikčiau!— tarė Džulija.— Rizikuoti aš mėgstu, bet tik dėl verto dalyko, o ne kokio seno laikraščio skiaučių. Ką tu su ja darytum pasilikęs?

— Galbūt nieko ypatingo. Bet tai buvo įrodymas. Galėčiau šen bei ten pasėti vieną kitą abejonę, jei tik išdrįsčiau kam nors parodyti. Nors nemanau, kad būtų įmanoma ką nors pakeisti mūsų gyvenime. Bet galima įsivaizduoti vieną kitą pasipriešinimo daigą — nedidelės žmonių grupelės kuriasi, pamažu auga, net palieka po savęs šiokius tokius įrodymus, kad ateinanti karta galėtų pradėti nuo ten, kur mes sustojome.

— Manęs nedomina ateinanti karta, mielasis. Man svarbu tik mes.

— Tavo tik apatinė kūno dalis maištinga,— pasakė jis.

Jai tie žodžiai pasirodė be galo sąmojingi, ir ji susižavėjusi apkabino Vinstoną.

Partijos doktrinos vingiai jos visai nedomino. Kai tik jis imdavo kalbėti apie angsoco principus, dvejamintę,

praeities keičiamumą, objektyvios realybės neigimą, ir dar vartodamas naujakalbės žodžius, ji pradėdavo nuobodžiauti ir sutrikusi sakydavo, kad niekad nekreipdavo dėmesio į tuos dalykus. Jeigu žinai, kad visa tai nesąmonės, tai kam dar sukti galvą? Ji žino, kada šaukti „valio", kada švilpti, ir to pakanka. Jeigu jis užsispyręs ir toliau kalbėdavo, ji turėjo pritrenkiantį įprotį užmigti. Ji buvo iš tų žmonių, kurie gali miegoti bet kuriuo paros metu ir bet kokioje padėtyje. Kalbėdamasis su ja, jis suvokė, kaip lengva atrodyti lojaliam, neturint jokio supratimo, kas tas lojalumas yra. Ko gero, partijos pasaulėžiūra labiausiai patraukia žmones, nesugebančius jos suprasti. Jiems galima įbrukti pačius baisiausius realybės prievartavimus, nes jie iki galo nesuvokia iš jų reikalaujamos niekšybės ir nepakankamai domisi visuomeniniais įvykiais, kad pastebėtų, kas vyksta aplink. Nuo išprotėjimo juos gelbsti neišmanymas. Jie paprasčiausiai praryja viską, ir tai nedaro jiems žalos, nepalieka jokios liekanos, taip kaip grūdas nesuviršKintas pereina per paukščio žarnyną.

6

Pagaliau tai atsitiko. Įvyko tai, ko jis laukė. Atrodė, kad jis to laukė visą gyvenimą.

Jis ėjo ministerijos koridoriumi ir buvo beveik toje pačioje vietoje, kur Džulija įkišo jo delnan laiškelį. Staiga pajuto, kad iš paskos eina žmogus, gerokai stambesnis už jį. Tas žmogus kostelėjo, tarsi ruošdamasis pokalbiui. Vinstonas staiga sustojo ir atsisuko. Tai buvo O'Brajenas.

Pagaliau jie stovi veidas priešais veidą, ir Vinstonui panūdo bėgti šalin. Širdis daužėsi. Jis net kalbėti nebūtų įstengęs. O'Brajenas nesustodamas draugiškai spustelėjo jam alkūnę, ir abu nuėjo toliau greta kits kito. Jis kalbėjo su tuo savitu rimtu mandagumu, kuris skyrė jį nuo daugumos vidinės partijos narių.

— Aš seniai laukiau progos šnektelėti su jumis,— tarė jis.— Skaičiau vieną jūsų straipsnį *„The Times"*, parašytą naujakalbe. Man atrodo, jūs moksliškai domitės ja, ar ne?

Vinstonas buvo jau kiek atsitokėjęs.

— Vargu ar labai moksliškai,— tarė jis.— Esu tik mėgė-

jas. Tai ne mano sritis. Niekada anksčiau nesu užsiiminėjęs kalbos kūrimu.

— Bet rašote labai elegantiškai,— pasakė O'Brajenas.— Tai ne vien mano nuomonė. Neseniai kalbėjausi su jūsų bičiuliu, kuris yra tikras specialistas. Niekaip negaliu prisiminti jo pavardės.

Vinstono širdis vėl skaudžiai dygtelėjo. Tai buvo aiški užuomina į Saimą. Bet Saimas yra ne tik miręs, jis užkraustas, jis — neasmuo. Bet koks patvirtintas ryšys su juo yra mirtinai pavojingas. Matyt, O'Brajeno užuomina buvo pasakyta kaip signalas, kaip slaptažodis. Atskleidęs šį nedidelį minčių nusikaltimą, O'Brajenas tarsi padarė juodu bendrininkais. Jiedu lėtai ėjo koridoriumi, bet pagaliau O'Brajenas sustojo. Savotišku judesiu, tarsi išreiškiančiu nuginkluojantį draugiškumą, pasitaisė ant nosies akinius. Tada tarė:

— Iš tikrųjų aš norėjau pasakyti, kad jūsų straipsnyje pastebėjau žodžius, kurie laikomi jau pasenusiais. Bet paseno jie labai neseniai. Ar matėte dešimtąjį naujakalbės žodyno leidimą?

— Ne,— atsakė Vinstonas.— Maniau, kad jis dar neišleistas. Dokumentų skyriuje mes dar naudojamės devintuoju leidimu.

— Dešimtasis pasirodys tik po kelių mėnesių. Bet jau yra signaliniai egzemplioriai. Vieną pats turiu. Ko gero, norėtumėt į jį žvilgtelėti?

— Labai,— atsakė Vinstonas, tučtuojau supratęs, kur krypsta kalba.

— Kai kurie naujadarai yra labai išradingi. Veiksmažodžių skaičiaus sumažinimas — manau, šis aspektas jums labai patiks. Gal man atsiųsti jį jums su kurjeriu? Tik žinot — aš labai greit pamirštu tokius dalykus. Gal galėtumėt kokiu patogiu laiku užeiti pas mane namo ir pasiimti? Palaukit. Tuojau duosiu savo adresą.

Jiedu stovėjo tiesiai prieš ekraną. O'Brajenas išsiblaškęs pasitapšnojo kišenes ir išsitraukė odinę knygelę su auksiniu parkeriu. Tiesiai prieš ekraną, tokioje padėtyje, kad bet kas, stebintis kitame laido gale, puikiai galėjo skaityti, jis užrašė savo adresą, išplėšė lapelį ir padavė Vinstonui.

— Vakarais aš paprastai esu namie,— pasakė jis.— Jei

kartais nebūčiau, tai žodyną paduos mano tarnas.

Ir jis nuėjo, palikęs Vinstoną su popieriaus lapeliu, kurio šį kartą nereikėjo slėpti. Vis dėlto po kelių valandų, gerai įsidėmėjęs adresą, jis išmetė jį atminties skylėn kartu su daugybe kitų popierių.

Jiedu kalbėjosi tik kelias minutes. Šis epizodas galėjo turėti tik vieną prasmę. Viskas sugalvota tam, kad Vinstonas sužinotų O'Brajeno adresą. Tai buvo būtina, nes žmogaus adresą galėjai sužinoti tik tiesiai paklausęs. Jokių žinynų nebuvo. „Jei norėsit apsilankyti, tai mane surasit čia",— tarsi pasakė jam O'Brajenas. Gal žodyne bus paslėptas koks nors laiškas. Šiaip ar taip, vienas dalykas jau aiškus. Slapta organizacija, apie kurią jis svajojo, vis dėlto yra, ir jis jau beveik pasiekė ją.

Jis žinojo, kad anksčiau ar vėliau atsilieps į O'Brajeno kvietimą. Gal rytoj, gal po ilgesnio laiko — pats nebuvo tikras. Tai, kas atsitiko — tik tęsinys to proceso, kuris prasidėjo prieš daugelį metų. Pirmas žingsnis buvo slapta, nevalinga mintis, antrasis žingsnis — dienoraštis. Nuo minčių jis perėjo prie žodžių, o dabar nuo žodžių pereina prie veiksmų. Paskutinis žingsnis bus tai, kas įvyks Meilės ministerijoje. Jis tai suprato. Pabaiga slypi pradžioje. Bet tai ir gąsdino, tiksliau buvo panašu į paragautą mirtį, lyg būtum tapęs jau mažiau gyvas. Net kalbantis su O'Brajenu, kai galutinai suvokė pokalbio prasmę, per kūną nubėgo šaltas drebulys. Atrodė, kad žengia į drėgną kapą, ir buvo nė kiek ne lengviau nuo to, kad jau seniai žinojo tą kapą esant netoliese ir laukiant jo.

7

Vinstonas pabudo ašarotomis akimis. Džulija mieguista pasiraivė šalia jo, murmėdama:

— Kas atsitiko?

— Aš sapnavau...— pradėjo jis ir staiga nutilo. Tai buvo per daug sudėtinga, neišsakoma žodžiais — ir pats sapnas, ir su juo susiję prisiminimai, atplaukę sąmonėn per keletą sekundžių.

Jis gulėjo ant nugaros užsimerkęs, vis dar apimtas sapno nuotaikos. Tai buvo erdvus, šviesus sapnas, kuriame

visas jo gyvenimas atrodė nusidriekęs priešaky lyg vasaros vakaro peizažas po lietaus. Visa tai buvo stiklinio prespapjė viduje, bet stiklo paviršius buvo dangaus skliautas, o viskas po juo — užlieta skaidrios švelnios šviesos, kurioje galima įžvelgti neišmatuojamus tolius. Be to, sapno motyvas, gal net jo esmė, buvo motinos rankos judesys, po trisdešimties metų pasikartojęs kino kronikoje, kai žydė motina bandė uždengti nuo kulkų savo vaiką. Paskui malūnsparniai sukapojo juodu į gabalus.

— Tu žinai,— tarė jis,— iki pat šio momento aš maniau, kad esu nužudęs savo motiną.

— Kodėl tu ją nužudei?— paklausė Džulija beveik miegodama.

— Aš jos nenužudžiau. Fizine prasme.

Jis sapnavo tą paskutinį kartą, kai ją matė, o pabudus užplūdo visa tos dienos smulkių įvykių grandinė. Tai buvo prisiminimas, kurį jis sąmoningai stūmė iš savo sąmonės daugybę metų. Tikslios datos jis nebeprisiminė, bet kai tai atsitiko, buvo ne mažesnis kaip dešimties metų, gal dvylikos.

Jo tėvas jau anksčiau buvo dingęs, prieš kiek laiko — nebeprisiminė. Aiškiau jis prisiminė skurdą ir nelengvas to meto gyvenimo sąlygas: nuolatinę baimę, keliamą antskrydžių, slėpimąsi metro stotyse, krūvas griuvėsių, nesuprantamas proklamacijas, išlipintas gatvių sankryžose, būrius paauglių vienos spalvos marškiniais, didžiules eiles prie kepyklų, trūksmingą kulkosvaidžių šaudymą tolumoje, ir svarbiausia — tą faktą, kad niekad neužtekdavo maisto. Jis prisiminė ilgas popietes, praleistas su kitais berniukais, slankiojant apie šiukšlių dėžes ir šiukšlynus, rankiojant kopūstlapių gyslas, bulvių lupenas, kartais net sužiedėjusios duonos gabalus, nuo kurių kruopščiai grandydavo pelėsius. Kaip laukdavo įprastais maršrutais važiuojančių sunkvežimių su pašarais gyvuliams, iš kurių, besikratant blogesnio kelio ruožuose, kartais pabirdavo išspaudų.

Kai dingo jo tėvas, motina perdėm nenustebo ir labai nesielvartavo, tik staiga neatpažįstamai pasikeitė. Pasidarė tarsi visai besielė. Net Vinstonas matė, kad ji laukė atsitinkant kažko, ką žinojo atsitiksiant. Ji darė viską, ką

reikėjo — virė valgį, skalbė, taisė drabužius, klojo lovas, šlavė grindis, valė dulkes — visada labai lėtai, kažkaip keistai taupydama judesius, tarsi manekenas. Atrodė, kad jos didžiulis beformis kūnas natūraliai gęsta. Valandų valandas ji nejudėdama sėdėdavo ant lovos, supdama jo jaunesnę seserį, mažutę, sirguliuojančią, labai tylią dvejų ar trejų metų mergaitę, iš liesumo subeždžionėjusiu veiduku. Retsykiais ji paimdavo Vinstoną ant rankų ir ilgai laikydavo prispaudusi prie savęs, nieko nesakydama. Nors jis buvo mažas ir savanaudis, suprato, kad tai kažkaip susiję su tuo niekad neminimu dalyku, kuris turi atsitikti.

Jis prisiminė kambarį, kur jie gyveno — tamsų, pridvisusį, beveik visą užimtą lovos su baltu užtiesalu. Židinyje buvo dujų degiklis, ant sienos lentyna maistui, laiptų aikštelėje ruda keraminė kriauklė, bendra keliems kambariams. Jis prisiminė stotingą mamos figūrą, palinkusią prie viryklės ir kažką maišančią puode. Kuo aiškiausiai prisiminė nuolatinį alkį ir įnirtingas rietenas prie stalo. Jis prisispyręs įkyriai klausinėdavo mamą, kodėl nėra daugiau maisto, imdavo triukšmauti ir šaukti ant jos (net prisiminė savo toną, mat buvo beprasidedanti ankstyva mutacija ir balsas kartais savotiškai sududendavo), arba imdavo verkšlenti, stengdamasis iškaulyti daugiau. Ir mama duodavo. Jai buvo savaime aišku, kad jis, „berniukas", privalo gauti didžiausią porciją, bet kad ir kiek jam pridėdavo, jis reikalaudavo dar daugiau. Jai nuolat tekdavo maldauti jį, kad nebūtų savanaudis ir neužmirštų, jog jo mažoji sesutė serga ir jai taip pat reikia maisto, bet viskas būdavo veltui. Vos tik ji padėdavo samtį, jis imdavo rėkti, verkti, mėgindavo ištraukti puodą jai iš rankų, graibstydavo maistą iš sesers lėkštės. Jis suprato, kad skriaudžia jas abi, bet kitaip negalėjo; netgi jautė turįs teisę taip daryti. Atrodė, kad veriantis alkis skrandyje pateisina jį. Pavalgęs, jei tik mama nesaugodavo, jis nuolat vagiliaudavo iš varganų atsargų ant lentynos.

Vieną dieną jiems davė šokolado talonų. Po daugelio savaičių ar mėnesių pertraukos. Jis labai aiškiai prisiminė tą brangų mažą šokolado gabalėlį. Tai buvo dviejų uncijų plytelė (tais laikais dar buvo uncijos), skirta visiems trims. Buvo aišku, kad ją privalu padalinti į tris lygias

dalis. Ir staiga jis lyg iš šalies išgirdo save reikalaujant, kad visas gabalas būtų atiduotas jam. Mama liepė jam nebūti godžiam. Prasidėjo ilgas, varginantis ginčas — su riksmais, verkšlenimais, ašaromis, priekaištais, derybomis. Jo mažytė sesuo, visai kaip beždžioniukas abiem rankomis įsikibusi į mamą, žiūrėjo pro petį į jį didelėmis liūdnomis akimis. Galų gale mama atlaužė tris ketvirtadalius šokolado ir padavė Vinstonui, o likusį gabalėlį — seseriai. Ši suspaudė šokoladą ir bukai įsispoksojo į jį — matyt, nežinojo, kas tai yra. Vinstonas stovėjo ir kelias sekundes žiūrėjo į ją. Paskui staiga šoktelėjo, pagriebė šokoladą iš sesers rankos ir leidosi pro duris.

— Vinstonai, Vinstonai!— šaukė mama.— Sugrįžk! Atiduok seseriai šokoladą!

Jis sustojo, bet negrįžo. Neramios jo motinos akys buvo įsmeigtos į jo veidą. Net dabar ji galvojo apie tą neišvengiamą dalyką, kurio jis nežinojo ir kuris turėjo netrukus atsitikti. Sesuo, supratusi, kad iš jos kažkas atimta, ėmė silpnai knerkti. Mama apkabino ją ranka ir priglaudė galvą prie krūtinės. Kažkas tame judesyje jam sakė, kad sesuo miršta. Jis nusisuko ir nulėkė laiptais, jausdamas, kaip rankoje limpa šokoladas.

Daugiau mamos jis nematė. Prarijęs šokoladą, jis pajuto gėdą ir keletą valandų slankiojo gatvėmis, kol alkis parvijo namo. Kai grįžo, mama buvo dingusi. Tai jau buvo pasidarę normalu tais laikais. Kambaryje ničnieko netrūko, tik mamos ir sesers. Jos nepasiėmė jokių drabužių, net mamos paltas liko. Ir iki šios dienos jis nebuvo tikras, ar motina gyva, ar ne. Visai galimas dalykas, kad ji buvo išsiųsta į darbo stovyklą. O jo sesuo galėjo būti išgabenta, kaip ir pats Vinstonas, į kokią nors benamių vaikų koloniją (jos buvo vadinamos pataisos centrais), kurios atsirado po pilietinio karo; galėjo kartu su mama atsidurti stovykloje arba paprasčiausiai buvo palikta kur nors numirti.

Sapnas buvo labai ryškus atmintyje, ypač tas globiantis mamos rankos judesys, kuriame tarsi buvo sutelkta visa jo prasmė. Jo mintys nukrypo prie kito sapno, sapnuoto prieš du mėnesius. Kaip šiandien sapne mama sėdėjo ant sukrypusios baltai užklotos lovos, taip tame sapne

sėdėjo nuskendusiame laive, toli apačioje kas minutę skęsdama vis giliau, bet vis tebežvelgdama į jį pro tamsėjantį vandens sluoksnį.

Jis papasakojo Džulijai, kaip dingo mama. Džulija neatsimerkdama apsivertė ant kito šono ir įsitaisė patogiau.

— Kaip matau, tu tada buvai tikras sužvėrėjęs paršiukas,— sumurmėjo ji.— Visi vaikai būna paršiukai.

— Taip. Bet svarbiausia čia yra...

Iš jos kvėpavimo jis suprato, kad ji vėl tuoj užmigs. O jam norėjosi pasikalbėti apie mamą. Iš visų prisiminimų ji neatrodė buvusi kokia nepaprasta moteris, tuo labiau itin protinga, bet vis dėlto ji turėjo kažkokio kilnumo, dorumo, nes vadovavosi tik savo asmeniškais principais. Jos jausmai buvo jos vienos jausmai, kurių iš išorės niekas negalėjo pakeisti. Jai nė į galvą nebūtų atėjusi mintis, kad jei koks nors veiksmas neduoda rezultato, tai yra beprasmiškas. Jeigu ką nors myli, tai myli, o kai nebeturi jam ko duoti, tai vis tiek duodi meilę. Kai šokolado neliko, mama suspaudė kūdikį glėbyje. Tai buvo beprasmiška, nieko negalėjo pakeisti, negalėjo sutverti daugiau šokolado, negalėjo atitolinti vaiko ir jos pačios mirties, bet tai atrodė natūralu. Toji bėglė motina valtyje irgi dengė savo berniuką ranka, kuri nuo kulkų galėjo apsaugoti ne daugiau kaip popieriaus lapas. Baisiausia, kad partija visą laiką įtikinėja, jog paprasčiausi impulsai, jausmai yra visai nesvarbūs, ir tuo pačiu metu atima iš žmogaus visą gebėjimą valdyti materialų pasaulį. Kai patenki į partijos nagus, tai, ką tu jauti ar nejauti, tai, ką tu darai ar nedarai, nebeturi jokios reikšmės. Tu vis tiek išnyksi, ir nei apie tave patį, nei apie tavo veiksmus niekas daugiau nebegirdės. Tu būsi be jokių purslų ištrauktas iš istorijos upės. Bet žmonėms, gyvenusiems vos prieš dvi kartas, tai neatrodė šitaip svarbu, nes jie nemėgino keisti istorijos. Jie buvo susiję asmeniniais ištikimybės ryšiais, kuriais niekad neabejojo. Svarbiausi buvo žmonių santykiai, savaiminę vertę turėjo net visiškai bejėgiškas gestas, apkabinimas, mirštančiam žmogui ištartas žodis. Staiga jam dingtelėjo, kad proliai ir liko tokioje būsenoje. Jie netarnauja nei kokiai nors partijai, nei

kokiai nors šaliai, nei idėjai, jie ištikimi tik vienas kitam. Pirmą kartą gyvenime jis galvojo apie prolius be paniekos, nelaikė jų tiesiog inertiška jėga, kuri vieną dieną pabus ir atgaivins pasaulį. Proliai yra išlikę žmogiški. Jų vidus dar nesužiedėjęs. Jie išsaugojo primityvias emocijas, kurias jam pavyksta susigrąžinti tik sąmoningomis pastangomis. Šitaip galvodamas, jis kažkodėl prisiminė, kaip prieš keletą savaičių pamatė ant šaligatvio nutrauktą ranką ir nuspyrė ją į purvyną lyg kokį kopūstkotį.

— Proliai yra žmonės,— pasakė jis garsiai.— O mes ne žmonės.

— Kodėl?— paklausė vėl atsibudusi Džulija.

Jis pagalvojo.

— Ar tau neatėjo į galvą,— tarė jis,— kad geriausia būtų, jeigu mudu išeitume iš čia, kol ne vėlu, ir daugiau niekada nesusitiktume?

— Taip, mielasis, aš keletą kartų apie tai pagalvojau. Bet vis tiek nežadu taip daryti.

— Mums kol kas sekėsi,— tarė jis,— bet taip nebus amžinai. Tu esi jauna. Atrodai normali ir nepagedusi. Jeigu laikysies atokiau nuo tokių žmonių kaip aš, tai gali nugyventi dar penkiasdešimt metų.

— Ne. Aš viską apgalvojau. Ką darysi tu, tą darysiu ir aš. Ir labai nenusimink. Aš esu labai gyvybinga.

— Mudu galim išbūti kartu dar šešetą mėnesių... metus... nežinia. Galų gale vis tiek turėsim išsiskirti. Ar tu įsivaizduoji, kokie vieniši būsime? Kai tik jie mus nutvers, neliks nieko, absoliučiai nieko, kuo mudu vienas kitam galėtume padėti. Jei aš prisipažinsiu, jie tave nušaus, o jei neprisipažinsiu, vis tiek nušaus. Niekas, ką aš padarysiu ar pasakysiu arba nutylėsiu, nenutolins tavo mirties net penkioms minutėms. Mudu net nežinosim, ar kitas yra gyvas, ar miręs. Mudu būsime absoliučiai bejėgiai. Vienintelis svarbus dalykas — kad neišduotume vienas kito, nors ir tai neturi jokios reikšmės.

— Jei tu turi galvoje prisipažinimą,— pasakė ji,— tai mes puikiausiai prisipažinsim. Visi visada prisipažįsta. Čia nieko nepadarysi. Jie kankina.

— Aš kalbu ne apie tai. Prisipažinimas — tai dar ne išdavystė. Tai, ką tu sakai ar darai, nesvarbu: svarbu tik

jausmai. Jeigu jiems pavyktų priversti mane nebemylėti tavęs — štai tada būtų tikra išdavystė.

Ji pagalvojo.

— To jie negali padaryti,— pagaliau pasakė ji.— Tai vienintelis dalykas, kurio jie negali. Jie gali priversti sakyti bet ką... bet ką, bet negali priversti patikėti tuo. Jie negali įlįsti į žmogaus vidų.

— Negali,— pasakė jis kiek džiugiau,— tikrai negali, tai tiesa. Negali įlįsti į žmogaus vidų. Jeigu tu dar jauti, kad verta likti žmogumi, net jeigu tai neduos jokių rezultatų, tai tu juos nugalėjai.

Jis pagalvojo apie teleekraną su niekad neužmiegančia ausimi. Jie gali sekti tave dieną ir naktį, bet jeigu gerai pasistengsi, tai vis tiek gali juos pergudrauti. Nors ir labai gudrūs, jie vis dėlto dar neįvaldė paslapties sužinoti, ką galvoja kitas žmogus. Gal patekus į jų rankas atrodo nebe taip. Negali žinoti, kas atsitinka Meilės ministerijoje, bet galima spėti: kankinimai, vaistai, tikslūs prietaisai, registruojantys nervų reakciją, nuolatinis sekinimas nemiga ir vienatve, nesiliaujantis klausinėjimas. Faktų, be abejo, ten nenuslėpsi. Juos galima išaiškinti tyrimais, išgauti kankinimais. Bet jeigu turi tikslą ne išlikti gyvas, o išlikti žmogus, visa tai yra nereikšminga. Jie negali pakeisti tavo jausmų, tiesą sakant, tu negali jų pakeisti ir pats, net jeigu ir labai norėsi. Jie iki smulkmenų gali išaiškinti viską, ką tu darei, sakei ar galvojai, bet širdis, kurios elgesys net tau pačiam yra paslaptingas, liks neprieinama.

8

Pavyko, pagaliau jiems tai pavyko!

Kambarys, kuriame jiedu stovėjo, buvo pailgas ir apšviestas švelniai. Teleekranas buvo pritildytas iki negarsaus murmesio; tamsiai mėlynas kilimas toks prabangus, jog atrodė, kad žengi per aksomą. O'Brajenas sėdėjo prie stalo tolimajame kambario gale po žalia lempa, apsiskleidęs krūvomis dokumentų. Net galvos nepakėlė, kai tarnas įleido Džuliją ir Vinstoną.

Vinstono širdis taip daužėsi, kad jis net abejojo, ar suge-

bės kalbėti. Pagaliau jiedu susitiko, pagaliau susitiko — buvo vienintelė jo mintis. Vien ateiti čia buvo neatsargu, ateiti abiem sykiu — dar didesnė kvailystė, nors jiedu ir važiavo skirtingais maršrutais ir susitiko tik prie O'Brajeno slenksčio. Bet vien įžengimui į tokią vietą reikia stiprių nervų. Tik labai retomis progomis galėjai pamatyti vidinės partijos nario butą arba net patekti į jų gyvenamą miesto kvartalą. Visa to didžiulio daugiabučio namo atmosfera, aplink vyraujanti prabanga ir erdvumas, nepažįstami gero maisto ir tabako kvapai, tylūs ir nepaprastai greiti liftai, zujantys baltašvarkiai tarnai — viskas tiesiog gąsdino. Nors ateidamas čia jis turėjo gerą pretekstą, kiekviename žingsnyje jam baimingai vaidenosi, kad iš už kampo staiga išnirs juodai apsirengęs sargybinis, pareikalaus jo dokumentų ir lieps nešdintis. O'Brajeno tarnas vis dėlto įleido juodu abu be jokių abejonių. Jis buvo smulkus, tamsiaplaukis su baltu švarku, pailgo absoliučiai bejausmio veido, panašaus į kino. Jis nuvedė juodu per koridorių, išklotą minkštu kilimu, išklijuotą kreminiais tapetais ir su baltais itin švariais paneliais. Tai irgi kėlė baimę. Vinstonas neprisiminė koridoriaus, kurio sienos būtų nenutrintos žmonių kūnų.

O'Brajenas laikė rankoje lapą popieriaus, kurį įdėmiai skaitė. Jo stambus veidas buvo palenktas ir atrodė grėsmingas bei protingas. Gal dvidešimt sekundžių jis sėdėjo nejudėdamas. Paskui prisitraukė kalbarašį ir hibridiniu ministerijų žargonu greitai padiktavo pranešimą:

„Pozicijas pirmą kablelis penktą kablelis septintą priimti pliusabsoliučiai taškas pasiūlymas dėl šeštos pozicijos dupliuskvailas mintikaltės riba taškas sustabdyti eigą iki pliusminimumo kol bus gauti teigiami mašinų gamybos duomenys taškas pranešimo pabaiga".

Paskui jis lėtai atsistojo ir kilimu tyliai nuėjo prie jų. Oficialumo atmosfera, jam baigus šnekėti naujakalbe, gerokai sumažėjo, bet jo išraiška buvo kur kas rimtesnė negu paprastai, sakytum būtų nepatenkintas sutrukdymu. Prie baimės, kurią jautė Vinstonas, staiga prisidėjo paprastas sutrikimas. Jam pasirodė, jog visai galimas daiktas, kad jis paprasčiausiai padarė kvailą klaidą. Kokių jis turi realių įrodymų, kad O'Brajenas yra politinis pogrin-

dininkas? Jokių, išskyrus tą akių blizgesį ir vienintelę dviprasmišką repliką; na, dar savo paties slaptas spėliones, pagrįstas sapnu. Jis dabar net nebegali trauktis, apsimetęs, kad atėjo tik pasiskolinti žodyno, nes tokiu atveju būtų neįmanoma paaiškinti Džulijos buvimo. Eidamas pro teleekraną, O'Brajenas tarsi kažką prisiminė. Jis sustojo, pasisuko ir paspaudė mygtuką ant sienos. Šis garsiai spragtelėjo. Balsas nutilo.

Džulija tyliai aiktelėjo iš nuostabos. Nors ir kamuojamas baimės, Vinstonas buvo taip pritrenktas, kad nesusilaikęs aiktelėjo:

— Jo negalima išjungti!

— Taip,— tarė O'Brajenas,— mes galime jį išjungti. Turime privilegiją.

Jis stovėjo priešais juodu. Stambi jo figūra stūksojo virš jų, o veidas tebebuvo neperprantamas. Jis sakytum kiek piktokai laukė, kol Vinstonas prabils. Bet apie ką? Net dabar O'Brajenas buvo panašus į paprasčiausią užsiėmusį žmogų, kuris susierzinęs svarsto, kodėl buvo sugaišintas. Niekas nekalbėjo. Išjungus ekraną, kambarys atrodė mirtinai tylus. Ėjo sekundės, kurios atrodė begalinės. Vinstonas vos įstengė ištverti nenuleidęs akių nuo O'Brajeno veido. Staiga tas rimtas veidas pasikeitė, lyg nežymiai šypsotųsi. Savo būdinguoju judesiu O'Brajenas pasitaisė ant nosies akinius.

— Ar man pasakyti, ar jūs pasakysit?— paklausė jis.

— Aš pats pasakysiu,— greitai atsakė Vinstonas.— Ar tas daiktas tikrai išjungtas?

— Taip, viskas išjungta. Mes esame vieni.

— Mudu atėjome čia, kadangi...

Jis nutilo, pirmą kartą suvokęs savo motyvų miglotumą. Mat tiesą sakant ir pats nežinojo, kokios pagalbos tikisi iš O'Brajeno, buvo nelengva paaiškinti, ko čia atėjo. Nors suprato, kad jo žodžiai skamba neaiškiai ir pretenzingai, kalbėjo toliau:

— Mudu manome, kad yra pogrindis, kokia nors slapta organizacija, nukreipta prieš partiją ir kad jūs priklausote jai. Mudu norime į ją įstoti ir dirbti. Mes esame partijos priešai. Netikime angsoco principais. Mes esame minčių nusikaltėliai. Be to, esame svetimautojai.

Sakau jums tai todėl, kad norime visiškai atsiduoti jūsų valiai. Jeigu norite, kad atskleistume daugiau savo kalčių, mes pasiruošę.

Jis nutilo ir atsigręžė, nes pasirodė, kad atsidarė durys. Ir tikrai — nesibeldęs įėjo mažasis geltonveidis tarnas. Vinstonas pamatė, kad jis neša padėklą su grafinu ir taurėmis.

— Martinas — vienas iš mūsų,— abejingai pasakė O'Brajenas.— Nešk gėrimus čia, Martinai. Padėk ant apvalaus staliuko. Ar užteks kėdžių? Na, tai galim sėstis ir ramiai pasikalbėti. Atsinešk ir sau kėdę, Martinai. Čia iškilo vienas reikalas. Dešimčiai minučių gali liautis buvęs tarnas.

Smulkusis žmogelis atsisėdo gana laisvai, nors vis dar buvo šiek tiek panašus į tarną, į privilegija besimėgaujantį kamerdinerį. Vinstonas šnairomis jį apžiūrinėjo. Jam toptelėjo, kad visas šio žmogaus gyvenimas yra vaidyba, ir jam atrodo pavojinga bent akimirką išlįsti iš vaidinamo personažo rėmų. O'Brajenas paėmė grafiną ir pripylė taures tamsiai raudono skysčio. Jis sukėlė Vinstonui neryškius prisiminimus — matė tai labai seniai ant sienos ar laikinos tvoros — didžiulis iš elektros lempučių padarytas butelis, kuris lankstėsi ir pilstė gėrimą į taures. Žiūrint iš viršaus šis skystis atrodė beveik juodas, bet grafine žibėjo lyg rubinas. Skonis buvo rūgščiai saldus. Jis matė, kaip Džulija pakėlė taurę ir neslėpdama smalsumo pauostė.

— Jis vadinamas vynu,— pasakė šyptelėjęs O'Brajenas.— Tikriausiai esate skaitę apie jį knygose. Išorinei partijai jo tenka labai nedaug.— Vėl surimtėjusiu veidu jis pakėlė taurę.— Manau, kad bus labai puiku, jeigu išgersime tostą. Už mūsų vadą Emanuelį Goldšteiną.

Vinstonas nekantriai paėmė savo taurę. Apie vyną jis buvo skaitęs, buvo jį sapnavęs. Kaip ir stiklinis prespapjė arba misterio Čaringtono eilėraščiai, jis priklausė dingusiai, romantiškai praeičiai, seniems laikams, kaip jis juos vadindavo savo slaptose mintyse. Jis kažkodėl manė, kad vynas yra labai saldus, kaip juodųjų serbentų džemas, ir tučtuojau svaigina. Bet nurijęs gerokai nusivylė. Juk jis tiek metų gėrė vien tik džiną, tad dabar

negalėjo net pajusti vyno skonio. Jis pastatė tuščią taurę.

— Vadinasi, Goldšteinas vis dėlto yra?— paklausė jis.

— Taip, yra, ir jis gyvas. Kur jis — nežinau.

— O pogrindis... organizacija? Ar ji egzistuoja? Ar tai ne paprasčiausia minčių policijos išmonė?

— Ne, jis yra. Mes jį vadiname Brolija. Apie ją nieko daugiau ir neįmanoma sužinoti — tik tiek, kad ji yra ir kad tu jai priklausai. Aš prie to dar grįšiu.— Jis dirstelėjo į laikrodį ant rankos.— Net vidinės partijos nariams neprotinga išjungti ekraną daugiau kaip pusvalandžiui. Be reikalo atėjote čionai kartu, išeiti būtinai gausite atskirai.— Jūs, drauge,— jis pasisuko į Džuliją,— išeisite pirma. Mes turime savo žinioje apie dvidešimt minučių. Jūs tikriausiai suprantate, kad privalau pateikti tam tikrų klausimų. Ką jūs esate pasiryžę daryti?

— Bet ką, ką sugebėsime,— atsakė Vinstonas.

O'Brajenas buvo pasisukęs kėdėje ir žiūrėjo tiesiai į Vinstoną. Jis beveik nekreipė dėmesio į Džuliją, tarsi laikydamas savaime suprantama, kad Vinstonas gali kalbėti už ją. Jis trumpam užsimerkė, paskui ėmė tyliu neraiškiu balsu klausinėti, lyg atlikdamas kokį nuobodų darbą ar egzaminuodamas iš katekizmo, kai visi atsakymai žinomi iš anksto.

— Ar esat pasiryžę paaukoti gyvybes?

— Taip.

— Esat pasiryžę nužudyti?

— Taip.

— Atlikti tokius sabotažo aktus, kurie atims gyvybę šimtams nekaltų žmonių?

— Taip.

— Išduoti savo šalį užsienio valstybėms?

— Taip.

— Esate pasiruošę apgaudinėti, klastoti, šmeižti, luošinti vaikų sąmonę, platinti narkotikus, skatinti prostituciją, skleisti venerines ligas — daryti viską, kas gali demoralizuoti ir susilpninti partijos valdžią?

— Taip.

— Jei, pavyzdžiui, dėl mūsų interesų pasirodytų reikalinga pilti sieros rūgštį į vaiko veidą — ar jūs pasiryžę tai daryti?

— Taip.

— Ar esat pasiryžę atsisakyti savo asmenybės ir nugyventi likusį gyvenimą kaip padavėjas ar uosto darbininkas?

— Taip.

— Esat pasiryžę nusižudyti, jei mes taip paliepsime?

— Taip.

— Esate pasiryžę abu išsiskirti ir niekada daugiau nebesusitikti?

— Ne!— įsiterpė Džulija.

Vinstonui atrodė, kad praėjo ilgas laiko tarpas, kol jis atsakė. Iš pradžių jis net negalėjo kalbėti. Jo liežuvis judėjo be garso, mėgindamas ištarti vieno žodžio pradžią, paskui kito, nors jis nė pats nežinojo, kokie tie žodžiai turi būti. Galų gale jis tarė:

— Ne.

— Gerai, kad pasakėte,— tarė O'Brajenas.— Mes turime žinoti viską.

Jis pasisuko į Džuliją ir jau kiek gyvesniu balsu pridūrė:

— Ar jūs suprantate, kad jeigu jis ir liks gyvas, tai gali būti jau visai kitas žmogus? Mums gali prireikti paversti jį kitkuo. Pakeisti jo veidą, judesius, rankų išvaizdą, plaukų spalvą, net jo balsas gali pasidaryti kitoks. Ir jūs pati galite tapti kitu žmogumi. Mūsų chirurgai žmones pakeičia neatpažįstamai. Kartais tai būtina. Kartais mes net amputuojame galūnę.

Vinstonas nesusilaikęs pašnairavo į mongolišką Martino veidą. Randų nebuvo matyti. Džulija taip pablyško, kad išryškėjo jos strazdanos, bet žvelgė į O'Brajeną drąsiai. Ji sutikdama kažką sumurmėjo.

— Gerai. Sutarta,— pasakė O'Brajenas.

Ant stalo buvo sidabrinė cigarečių dėžutė. O'Brajenas išsiblaškęs pastūmė ją svečiams, vieną pasiėmė pats, paskui atsistojo ir ėmė lėtai žingsniuoti po kambarį, lyg šitaip galėtų geriau galvoti. Tai buvo labai geros cigaretės, labai storos ir gerai prikimštos, su kažkokiu nematytu lygiu šilkiniu popieriumi. O'Brajenas vėl pažvelgė į laikrodį ant rankos.

— Verčiau eik į savo kambarėlį, Martinai,— tarė jis.—

Aš įjungsiu po pusvalandžio. Gerai įsižiūrėk į šių draugų veidus prieš išeidamas. Tau teks juos susitikti vėliau. O man gal ir ne.

Tamsios žmogučio akys vėl nuslydo jų veidais kaip tada, prie durų. Jo išraiškoje draugiškumo nebuvo. Jis tik stengėsi įsidėmėti jų išvaizdą, bet nejautė jokio susidomėjimo, bent jau nerodė jo.

Vinstonui toptelėjo, kad tai sintetinis veidas, negebantis keisti išraiškos. Nei kokiu žodžiu, nei judesiu neatsisveikinęs, Martinas išėjo ir tyliai uždarė duris. O'Brajenas tebevaikštinėjo po kambarį, vieną ranką įsikišęs juodo kombinezono kišenėn, kita laikydamas cigaretę.

— Suprantate,— tarė jis,— jūs turėsite kovoti tamsoje. Visą laiką būsite tamsoje. Gausite nurodymus ir jiems paklusite, nežinodami kodėl. Vėliau aš jums atsiųsiu knygą, iš kurios jūs sužinosite tikrąją mūsų visuomenės prigimtį ir strategiją, kuria mes tą visuomenę sunaikinsime. Kai tą knygą perskaitysite, būsite tikri Brolijos nariai. Bet visada težinosite tik galutinius mūsų kovos tikslus ir neatidėliotinas šio momento užduotis. Aš pasakau jums, kad Brolija yra, bet negaliu pasakyti, ar jos narių šimtas, ar dešimt milijonų. Iš asmeninės patirties jums atrodys, kad jų tik dešimt. Susipažinsite su trim ar keturiais žmonėmis; pirmajam dingus, ateis kitas ir taip toliau. Su manimi palaikysite ryšius nuolatos. Kai gausite nurodymus, tai žinokite, kad jie iš manęs. Jei prireiks susitikti, tai atliks Martinas. Kai jus galų gale sugaus, prisipažinkite. Tai neišvengiama. Bet prisipažinti jums reikės labai nedaug — tik dėl savo paties veiksmų. Jūs tegalite išduoti keletą nelabai svarbių žmonių. Ko gero, net neišduosite manęs. Aš tuo metu tikriausiai būsiu miręs, gal tapęs kitu asmeniu su kitu veidu.

Jis vis vaikštinėjo minkštu kilimu. Nors jo kūnas buvo didžiulis, judesiai atrodė grakštūs. Net kišant ranką į kišenę ar rūkant cigaretę. Jis atrodė stiprus, pasitikintis savimi, viską suprantantis ir kiek ironiškas. Nors buvo labai rimtas, tačiau neturėjo nė kiek to fanatikui būdingo ribotumo. Apie žudymą, savižudybę, venerines ligas, amputuotas galūnes ir pakeistus veidus jis kalbėjo lyg juokaudamas. „Tai neišvengiama,— tarsi sakė

jo balsas,— tai mes turime daryti nedvejodami. Bet kai gyvenimas taps vertu gyvenimo, mes to nebedarysime". Vinstonas žavėjosi O'Brajenu, kone dievino jį. Tuo metu jis net pamiršo miglotą Goldšteino asmenybę. Žiūrint į galingus O'Brajeno pečius ir šiurkštoką, negražų, bet tokį protingą veidą, buvo neįmanoma patikėti, kad jį kas nors sugebėtų apgauti. Atrodė, kad jis numato kiekvieną priešo gudrybę, kiekvieną gresiantį pavojų. Net Džulijai jis padarė įspūdį. Ji pamiršo cigaretę ir įdėmiai klausėsi. O'Brajenas kalbėjo toliau.

— Jūs, be abejo, esate girdėję gandų apie Broliją. Ir, be abejo, susidarėte savo vaizdą apie ją. Tikriausiai manėte, jog tai didžiulis pogrindžio tinklas, slaptai susitikinėjantis rūsiuose, rašinėjantis ant sienų šūkius, atpažįstantis vienas kitą pagal slaptažodžius ir sutartus rankos judesius. Nieko panašaus nėra. Brolijos nariai neturi jokių ženklų atpažinti vieniems kitus, kiekvienas tepažįsta tik keletą kitų. Jeigu net pats Goldšteinas patektų į minčių policijos rankas, jis negalėtų jiems pateikti viso narių sąrašo arba kokios nors informacijos, kaip jį gauti. Tokio sąrašo nėra. Brolija negali būti sunaikinta, kadangi tai nėra įprasta organizacija. Jos narius sieja tiktai idėja, kuri yra nesunaikinama. Jūs niekada nesulauksite jokios paramos, turėsite tik idėją. Nesulauksite draugystės, nesulauksite padrąsinimo. Kai pagaliau būsite sučiupti, nesulauksite ir pagalbos. Mes niekada nepadedame savo nariams. Daugių daugiausia, kai labai reikia, jog kas nors tylėtų, mes kartais perduodame į kalėjimo kamerą skustuvą. Jūs turėsite įprasti prie gyvenimo be rezultatų ir be vilties. Kiek laiko padirbėsite, būsite sugauti, prisipažinsite, o paskui numirsite. Tai vieninteliai rezultatai, kuriuos pamatysite. Nėra jokios galimybės, kad per mūsų gyvenimą įvyks kokių nors žymesnių pakitimų. Mes esame mirę. Mūsų tikrasis gyvenimas yra ateityje. Mes joje dalyvausime kaip dulkių sauja, kaulų krūvelė. Tačiau kur toji ateitis, niekas nežino. Gal už tūkstančio metų. Šiuo metu tegalime po truputį plėsti sveiko proto ribas. Mes negalime veikti kolektyviai. Mes galime tik skleisti savo mintis nuo vieno individo prie kito, iš vienos kartos į kitą. Vei-

kiant minčių policijai, kito būdo nėra.

Jis stabtelėjo ir trečią kartą pažvelgė į laikrodį.

— Jau beveik laikas jums eiti, drauge,— pasakė jis Džulijai.— Palaukit. Grafinas dar puspilnis.

Jis pripylė taures ir paėmė savąją už kojelės.

— Už ką šį kartą geriam?— paklausė jis su tuo pačiu nežymiu ironijos atspalviu.— Už minčių policijos suklaidinimą? Už Didžiojo Brolio mirtį? Už žmogiškumą? Už ateitį?

— Už praeitį,— atsakė Vinstonas.

— Praeitis yra svarbesnė,— rimtai sutiko O'Brajenas.

Jie išgėrė taures, ir Džulija atsistojo eiti. O'Brajenas paėmė nuo bufeto nedidelę dėžutę ir padavė jai mažą baltą tabletę, kurią liepė pasidėti ant liežuvio. Negalima eiti laukan, kvepiant vynu, paaiškino jis, nes liftininkai labai pastabūs. Vos tik Džulija išėjo, jis tarsi pamiršo jos egzistavimą. Žengė dar porą žingsnių, paskui sustojo.

— Reikia aptarti kai kurias detales,— tarė jis.— Manau, jūs turite kokią nors slėptuvę.

Vinstonas papasakojo apie kambarėlį virš misterio Čaringtono krautuvėlės.

— Pradžiai bus gerai. Vėliau surasime jums ką nors kita. Labai svarbu dažnai keisti slėptuvę. Netrukus aš atsiųsiu jums *knygą*.— Vinstonas pastebėjo, kad net O'Brajenas taria šį žodį tarsi parašytą didžiosiomis raidėmis.— Na, Goldšteino knygą, kaip pats suprantate. Gal truks keletą dienų, kol ją gausiu. Jų ne tiek daug yra, minčių policija taip uoliai gaudo jas ir naikina, kad mes vos spėjame spausdinti. Bet tai nieko nekeičia. Ta knyga nesunaikinama. Jei dingtų paskutinis egzempliorius, mes ją galėtume atkurti beveik žodis žodin. Ar jūs į darbą einate su portfeliu?

— Paprastai taip.

— Koks jis?

— Juodas, labai aptrintas. Su dviem diržais.

— Juodas, su dviem diržais, aptrintas, gerai. Vieną dieną netolimoje ateity — tikslios datos negaliu pasakyti — jūsų rytinėje užduotyje bus klaidingai parašytas žodis, ir jūs paprašysite pakartoti. Kitą dieną ateisite į darbą be portfelio. Tą dieną gatvėje jūsų ranką palies žmogus ir

pasakys: „Man rodos, jūs pamiršot savo portfelį". Tame, kurį jis jums paduos, bus Goldšteino knyga. Po keturiolikos dienų turėsite ją grąžinti.

Jiedu patylėjo.

— Po keleto minučių turėsite eiti,— pasakė O'Brajenas.— Mes dar susitiksime... jeigu bus lemta...

Vinstonas pažvelgė į jį ir neryžtingai paklausė:

— Tokioje vietoje, kur nėra tamsos?

O'Brajenas nenustebęs linktelėjo.

— Tokioje vietoje, kur nėra tamsos,— pakartojo jis, lyg užuomina būtų buvusi visiškai aiški.— O dabar, prieš išeidamas, gal norite ką nors pasakyti? Arba paklausti?

Vinstonas galvojo. Klausimų, atrodo, neturi jokių, juo labiau nesinori žerti kokias nors skambias bendras frazes. Jo galvoje iškilo vaizdas, visai nesusijęs su O'Brajenu ir Brolija — apibendrintas paveikslas to tamsaus miegamojo, kur jo motina praleido paskutines dienas, ir kambarėlis virš Čaringtono krautuvėlės, stiklinis prespapjė ir plieno graviūra raudonmedžio rėmuose. Jis beveik negalvodamas paklausė:

— Ar esate girdėjęs seną eilėraštuką, kuris prasideda: „Apelsinai ir bananai, Klemento varpai skardena"?

O'Brajenas linktelėjo ir rimtai bei pagarbiai padeklamavo visą ketureilį:

Apelsinai ir bananai, Klemento varpai skardena,
Man tris fartingus skolingas, skamba Martinas
griausmingai,
Tai kada aš juos atgausiu, švento Beilio varpas klausia,
Atiduosiu, kai turėsiu, Šordičas piktai atrėžia.

— Jūs žinote paskutinę eilutę!— tarė Vinstonas.

— Taip, žinau. Deja, dabar jums jau laikas eiti. Bet luktelkit. Duosiu ir jums vieną tabletę.

Vinstonas atsistojo ir O'Brajenas ištiesė ranką. Spustelėjo taip smarkiai, kad vos nesutraiškė Vinstono delno. Tarpdury Vinstonas atsisuko, bet O'Brajenas juo jau beveik nesidomėjo. Laukė, uždėjęs ranką ant teleekrano mygtuko. Už jo Vinstonas matė rašomąjį stalą su žalia lempa ir kalbarašiu ir vielinius krepšius, prigrūstus

popierių. Nuotykis baigėsi. Po trisdešimties sekundžių, pagalvojo jis, O'Brajenas jau sėdės ir toliau dirbs nutrauktą svarbų partijos darbą.

9

Vinstonas iš nuovargio buvo net suglebęs lyg želatina. Taip, kaip tik tas žodis. Jo kūnas atrodė ne tik ištižęs, bet ir permatomas kaip drebučiai. Jeigu pakeltų ranką, tai pro ją matytų šviesą. Alinantis darbas išsiurbė visą jo kraują ir limfą, liko tik gležni nervų, kaulų ir odos kontūrai. Visi pojūčiai atrodė pertempti. Kombinezonas graužė pečius, šaligatvis kuteno padus, net sugniaužti ir ištiesti delnui reikėjo pastangų, nuo kurių traškėjo sąnariai.

Per penkias dienas jis dirbo daugiau kaip devyniasdešimt valandų. Taip kaip ir visi kiti ministerijoje. Dabar viskas buvo baigta ir jis neturėjo ką veikti, jokios partijos užduoties iki kito ryto. Gali praleisti šešias valandas savo slėptuvėje ir dar devynias savo lovoje namie. Švelnioje popietės saulėje jis lėtai ėjo nešvaria gatvele Čaringtono krautuvėlės link, šnairom dairydamasis patrulio, bet kažkodėl neprotingai įsitikinęs, kad pavojaus nėra. Į kelį kas žingsnis trinksėjo sunkus portfelis, ir skausmas dilgčiojo per visą kojį. Portfelyje buvo knyga, kurią jis turi jau šešios dienos, bet dar nė karto neatsivertė, net nedirstelėjo.

Šeštą neapykantos savaitės dieną, po visų procesijų, kalbų, riksmų, dainavimo, vėliavų, plakatų, šūkių, filmų, vaško figūrų, būgnų dundesio ir trimitų skardenimo, marširuojančių kojų trempimo, tankų vikšrų žlegenimo, lėktuvų riaumojimo, patrankų griaudėjimo — po šešių šitokių dienų, kai didysis orgazmas buvo bepasiekiąs viršūnę ir neapykanta Eurazijai virto tokia karštine, kad minia būtų į gabalus sudraskiusi tuos du tūkstančius paskutinę dieną viešai pakarsimų Eurazijos kalinių, jei tik būtų galėjusi juos pasiekti — kaip tik tą momentą buvo paskelbta, kad Okeanija visiškai nekariauja su Eurazija. Okeanija kariauja su Rytazija. Eurazija yra sąjungininkė.

Žinoma, buvo laikoma, kad niekas nepasikeitė. Paprasčiausiai dabar staiga ir visur iškart tapo žinoma, kad priešas yra ne Eurazija, o Rytazija. Kai tai nutiko, Vinstonas buvo demonstracijoje vienoje centrinių Londono aikščių. Buvo vakaras, balti veidai ir ryškios vėliavos, nutviekstos šviesų. Aikštėje kelių tūkstančių minia, apie tūkstantis išrikiuotų mokinių šnipų uniformomis. Ant raudonai aptrauktos pakylos ugningą kalbą sakė vidinės partijos oratorius, mažas, liesas žmogutis su neproporcingai ilgomis rankomis ir didele plika galva, per kurią buvo nutįsusios kelios skystos plaukų sruogos. Mažas, panašus į kokį nykštuką neapykantos iškreiptu veidu, jis viena ranka gniaužė mikrofoną, o kita didžiule plaštaka, mataruojančia ant kaulėto riešo, grėsmingai kapojo virš galvos orą. Jo metalinis per garsiakalbius griaudintis balsas vardijo nepabaigiamą sąrašą žvėriškumų, skerdynių, deportacijų, grobimų, prievartavimų, kalinių kankinimo, civilių bombardavimo, melagingos propagandos, neteisėtų agresijų, sulaužytų sutarčių. Buvo beveik neįmanoma klausytis jo ir nepatikėti, o paskui neįniršti. Minios neapykanta tolydžio sukunkuliuodavo ir kalbėtojo balsą nustelbdavo žvėriškas iš tūkstančių gerklių išsiveržęs riaumojimas. Patys pikčiausi riksmai sklido iš mokinių kolonos. Kalba truko jau apie dvidešimt minučių, tada ant pakylos užskubėjo pasiuntinys ir padavė oratoriui popieriaus lapelį. Jis tuojau išlankstė lapelį ir nepertraukdamas kalbos perskaitė. Niekas nei jo balse, nei elgesyje, nei kalbos turinyje nepasikeitė, staiga pasikeitė tik pavadinimai. Per minią nuvilnijo bežodė supratimo banga. Okeanija kariauja su Rytazija! Po akimirkos kilo didžiulis sujudimas. Juk šūkiai ir plakatai, kuriais papuošta aikštė, visi neteisingi! Pusėje jų pavaizduoti ne tie veidai. Tai sabotažas! Tai Goldšteino agentų darbas! Kilo baisus triukšmas, visi puolė plėšti nuo sienų šūkius, plakatus, draskyti juos į skutus ir trypti kojomis. Šnipai rodė aktyvumo stebuklus, lipo ant stogų ir pjaustė prie kaminų pririštus transparantus. Bet per dvi ar tris minutes viskas baigėsi. Oratorius, vis dar sugniaužęs mikrofoną, susikūprinęs, laisva ranka kapodamas orą, toliau rėžė savo kal-

bą. Dar po minutės minia vėl pratrūko klaikiu įniršio staugsmu. „Neapykanta" vyko visai kaip ir iki tol, pasikeitė tik jos objektas.

Dabar viską prisimenant, Vinstoną labiausiai nustebino tai, kad oratorius persijungė iš vienos linijos į kitą tiesiog sakinio vidury, ne tik be jokios pauzės, bet ir nepažeidęs sintaksės. Bet tuo momentu Vinstono dėmesys buvo nukreiptas kitur. Kaip tik per sąmyšį, kai buvo plėšiami plakatai ir šūkiai, jo petį už nugaros palietė kažkoks žmogus ir pasakė: „Atsiprašau, man atrodo, jūs pametėt savo portfelį". Jis nieko nesakęs paėmė portfelį. Suprato, kad praeis ne viena diena, kol turės galimybę į jį dirstelėti. Pasibaigus demonstracijai, jis iškart nuėjo tiesiai į Teisybės ministeriją, nors buvo jau beveik dvidešimt trečia valanda. Visi ministerijos darbuotojai irgi buvo čia. Net nereikėjo iš teleekranų sklindančių ir į vietas šaukiančių raginimų.

Okeanija kariauja su Rytazija; Okeanija visą laiką kariavo su Rytazija. Didesnioji penkerių metų politinės literatūros dalis dabar visiškai pasenusi. Įvairūs pranešimai ir dokumentai, laikraščiai, knygos, brošiūros, filmai, garso įrašai, nuotraukos — viskas turi būti žaibo greičiu rektifikuota. Nors negauta jokių direktyvų, buvo aišku, jog departamentų vedėjai reikalaus, kad per savaitę niekur neliktų nė užuominos apie karą su Eurazija ir sąjungą su Rytazija. Darbas buvo didžiulis, juoba kad procesai, reikalingi jam atlikti, nevadintini tikrais vardais. Visi dokumentų skyriuje dirbo po aštuoniolika valandų su dviem trijų valandų pertraukomis miegui. Iš rūsių buvo atnešti ir koridoriuose ištiesti čiužiniai, maitinosi visi sumuštiniais ir Pergalės kava, kurią vežimėliais vežiojo valgyklos darbuotojai. Eidamas eilinio ištrokšto poilsio, Vinstonas stengdavosi palikti savo stalą tuščią, bet kaskart, kai parslinkdavo atgal sulipusiomis ir perštinčiomis akimis, rasdavo ant stalo krūvą popierinių cilindrų, kone palaidojusių kalbarašį ir krintančių ant grindų, tad pirmiausiai reikėdavo juos tvarkingai susikrauti, kad būtų vietos darbui. Blogiausia buvo tai, kad darbas nebuvo grynai mechaninis. Dažnai pakakdavo tik sukeisti vietomis vardus, bet visiems

smulkiems pranešimams apie įvykius reikėjo dėmesio ir vaizduotės. Netgi geografinio išmanymo, kad galėtum perkelti karą iš vienos pasaulio vietos į kitą.

Trečią dieną jo akys nepakeliamai skaudėjo, o akinius reikėjo šluostyti kas penkios minutės. Atrodė, kad grumiesi su kokia baisia fizine užduotimi, kurios turi teisę atsisakyti, bet vis dėlto neurotiškai nekantrauji užbaigti. Susimąstyti laiko nebuvo, bet jo, atrodo, nė kiek nejaudino faktas, kad kiekvienas jo į kalbarašį sumurmėtas žodis, kiekvienas brūkštelėjimas parkeriu yra sąmoningas melas. Jis, kaip ir visi kiti jo skyriuje, tenorėjo vieno — kad klastotė būtų tobula. Šeštos dienos rytą cilindrų srautas sulėtėjo. Net visą pusvalandį iš vamzdžio niekas neišlindo, paskui vienas cilindras, vėl nieko. Visur kitur tuo pat metu darbas irgi atlėgo. Departamentas tarsi giliai, bet negirdimai atsiduso. Buvo atliktas didžiulis žygdarbis, kuris niekur nebus minimas. Dabar joks žmogus pasaulyje nesugebėtų jokiais dokumentiškais faktais įrodyti, kad būta karo su Eurazija. Dvyliktą valandą buvo netikėtai paskelbta, kad visi ministerijos darbuotojai iki rytojaus ryto yra laisvi. Vinstonas, nešinas portfeliu, kuris su knyga buvo tarp jo kojų dirbant ir po jo kūnu miegant, parėjo namo, nusiskuto ir vos neužmigo vonioje, nors vanduo buvo tik vos drungnas.

Girgždančiais sąnariais jis užlipo laiptais į kambarėlį virš Čaringtono krautuvėlės. Jis buvo pavargęs, bet jau nebe mieguistas. Atidarė langą, uždegė nešvarų primusą ir užkaitė puodą vandens kavai. Tuoj turi ateiti Džulija, o kol kas — knyga. Jis atsisėdo į nešvarų fotelį ir atsegė portfelio diržus.

Sunki, juoda namų įrišimo knyga be jokios pavardės ir pavadinimo ant viršelio. Šriftas irgi atrodė kiek nelygus. Lapų pakraščiai buvo apdraskyti, versti buvo lengva tarsi knyga būtų perėjusi begales rankų. Tituliniame puslapyje buvo parašyta.

Emanuelis Goldšteinas

OLIGARCHINIO KOLEKTYVIZMO TEORIJA IR PRAKTIKA

Vinstonas pradėjo skaityti:

I SKYRIUS

NEŽINOJIMAS — TAI JĖGA

Per visą užfiksuotos istorijos laikotarpį ir tikriausiai jau nuo neolito eros pabaigos pasaulyje buvo trijų rūšių žmonės — aukštieji, vidutinieji ir žemieji. Jie buvo įvairiai grupuojami, turėjo begales įvairių vardų, bėgant amžiams, kito jų santykinis skaičius ir elgesys tarpusavyje, bet visuomenės struktūros esmė visada likdavo ta pati. Net po didžiulių perversmų ir sakytum negrįžtamų pokyčių vis pasitvirtindavo tas pats modelis, taip kaip giroskopas visada grįžta į pusiausvyrą, nors ir kaip smarkiai būtų pastumtas į vieną ar kitą pusę...

Šių trijų grupių tikslai yra absoliučiai priešingi...

Vinstonas liovėsi skaitęs — mat tiesiog panoro įsitikinti, kad tikrai skaito, patogiai ir saugiai. Jis vienas — nei teleekrano, nei ausies prie rakto skylutės, nei nervingo noro atsigrįžti per petį ir delnu uždengti puslapį. Skruostą glostė malonus vasaros dvelksmas. Iš tolumos sklido vaikų šūkavimas, pačiame kambaryje garsų nebuvo — tik lyg koks vabzdys tiksėjo laikrodis. Jis dar giliau įsmuko fotelin ir pasidėjo kojas ant židinio grotelių. Palaima, amžinybė! Staiga jis, kaip žmogus, kuris žino, jog knygą perskaitys ne vieną kartą, visą aliai vieno žodžio, atsivertė ją kitoje vietoje ir pataikė į trečią skyrių. Vėl ėmė skaityti:

3 SKYRIUS

KARAS — TAI TAIKA

Pasaulio suskilimas į tris dideles supervalstybes buvo įvykis numatytas ir, tiesą sakant, numatytas dar prieš dvidešimto amžiaus vidurį. Rusijai absorbavus Europą, o Jungtinėms Valstijoms Britanijos Imperiją, susiformavo dvi iš trijų dabar esančių valstybių — Eurazija ir Okeanija. Trečioji, Rytazija, kaip aiškus vienetas atsirado po dešimtmečio įvairių karų. Sienos tarp trijų supervalstybių kai kuriose vietose yra ginčytinos, kai kuriose kinta pagal karo sėkmę, bet apskritai pirminiai geografiniai kontūrai išlieka. Eurazija apima visą šiaurinę Europos ir Azijos žemynų dalį nuo Portugalijos

iki Beringo sąsiaurio. Okeanijai priklauso abi Amerikos, Atlanto salos drauge su Britanija, Australazija ir pietine Afrikos dalimi. Rytazija, mažesnė už kitas dvi ir be aiškios vakarinės sienos, apima Kiniją ir šalis į pietus nuo jos, Japonijos salas ir didesnę, nors kintančią, Mandžiūrijos, Mongolijos bei Tibeto dalį.

Vienokiu ar kitokiu deriniu tos trys supervalstybės nuolatos kariauja, ir tai tęsiasi jau dvidešimt penkerius metus. Tačiau karas jau nebėra tokia įnirtinga alinanti kova kaip pirmaisiais dvidešimtojo amžiaus dešimtmečiais. Tai karo veiksmai su ribotais tikslais, be to, priešininkai nepajėgia vienas kito sunaikinti, neturi apčiuopiamų priežasčių kariavimui ir jokių rimtesnių ideologinių skirtumų. Tuo anaiptol nenorima pasakyti, kad pasikeitė kariavimo metodika arba vyraujantis požiūris į karą, kad jis tapo ne toks kraugeriškas ar pasidarė riteriškesnis. Priešingai — karo isterija visose šalyse yra nuolatinė ir visuotinė, tokie veiksmai kaip prievartavimas, plėšikavimas, vaikų žudymas, ištisų tautų ėmimas vergijon, represijos prieš belaisvius, netgi jų virimas ir laidojimas gyvų yra laikomi normaliais dalykais, ir jei tai daroma savo pusės, o ne priešo — net šlovingais poelgiais. Bet šiaip kare dalyvauja nedidelis žmonių skaičius, daugiausia aukštos kvalifikacijos specialistai, ir padaroma palyginti nedaug nuostolių. Kova paprastai vyksta ginčytinuose pasieniuose, apie kurių vietą paprastas žmogus gali tik spėlioti, arba aplink plaukiojančias tvirtoves, kurios saugo strategines jūrų trasas. Civilizacijos centruose karas reiškia ne daugiau kaip nuolatinį produktų stygių ir retkarčiais nukrintančią raketinę bombą, kuri gali atnešti kelias dešimtis mirčių. Tiesą sakant, karo pobūdis yra pakitęs. Tiksliau — pasikeitė priežastys, dėl kurių kariaujama. Į pirmą planą iškilo motyvai, kurie dideliuose dvidešimto amžiaus pradžios karuose būdavo antraeiliai. Dabar jie dominuoja, yra sąmoningai pripažįstami, jais vadovaujamasi.

Norint suprasti šiuolaikinio karo prigimtį,— mat nepaisant persigrupavimų, vykstančių kas keletą metų, tai vienas ir tas pats karas,— pirmiausiai reikia įsidėmėti, kad karai negali būti lemiami. Nė viena iš trijų su-

pervalstybių negali būti nukariauta net susijungusių kitų dviejų — bet kuriuo variantu. Jos yra labai lygios dydžiu ir turi panašų geografinį gynybos potencialą. Eurazija yra apsaugota plačių savo žemės plotų, Okeanija — Atlanto ir Ramiojo vandenyno platybių, Rytazija — gyventojų vislumo ir darbštumo. Antra — dabar nebėra, bent jau materialia prasme, dėl ko kariauti. Įsigalėjus savarankiškai ekonomikai, kurioje produkcija atitinka suvartojimą, liovėsi kova už rinkas, anksčiau būdavusi pagrindinė karų priežastis, o kova dėl žaliavų jau nebėra gyvenimo ir mirties klausimas. Šiaip ar taip, visos trys supervalstybės yra tokios didžiulės, kad gali beveik visas reikalingas medžiagas gauti savo teritorijoje. Tad jeigu karai turi kokių ekonominių tikslų, tai yra tik kova dėl darbo jėgos. Tarp šių supervalstybių sienų plyti nė vienai iš jų nuolatos nepriklausantis netaisyklingas keturkampis, kurio kampuose yra Tanžeras, Brazavilis, Darvinas ir Honkongas, sudarantys vieną penktadalį žemės gyventojų. Kaip tik dėl tų tirštai gyvenamų rajonų bei dėl šiaurės ledo kepurės ir kariauja trys valstybės. Ir praktiškai nė viena iš jų niekad nevaldo tos ginčytinos teritorijos. Jos dalys nuolat eina iš rankų į rankas, visa esmė — nutaikyti progą ir staigiu klastingu smūgiu užgrobti vieną ar kitą plotą.

Visose tose ginčytinose teritorijose yra vertingų mineralų, kai kuriose gaunama daug vertingų augalinių produktų, pavyzdžiui, kaučiuko, kuris šaltesnio klimato vietose sintetinamas palyginti brangiais metodais. Bet svarbiausia, kad jose yra neišsemiami pigios darbo jėgos rezervai. Valstybė, valdanti pusiaujo Afriką arba Artimųjų Rytų šalis, arba Pietų Indiją, arba Indonezijos archipelagą, drauge valdo ir dešimtis ar šimtus milijonų menkai apmokamų ir sunkiai plušančių juodadarbių. Šių vietovių gyventojai, daugiau ar mažiau atvirai nuvertinti iki vergų statuso, nuolatos eina nuo vieno užkariautojo pas kitą ir yra naudojami kaip anglis ar nafta naujų ginklų gamybai, naujų teritorijų grobimui, naujos darbo jėgos įgijimui, naujų ginklų gaminimui, naujų teritorijų grobimui ir taip be galo. Reikia pabrėžti, kad karai niekad neišeina iš tų ginčytinų teritorijų

ribų, Eurazijos siena slankioja pirmyn ir atgal tarp Kongo ir šiaurinių Vidužemio jūros krantų, Indijos ir Ramiojo vandenyno salos nuolatos grobinėjamos ir atsiimamos Eurazijos ir Rytazijos; Mongolijoje skiriamoji linija tarp Okeanijos ir Rytazijos niekad nestovi vietoje; apie ašigalį visos trys valstybės pretenduoja į didžiules teritorijas, kurių didžioji dalis negyvenama ir neištirta, bet jėgos balansas visada išlieka daugmaž stabilus, ir teritorija, sudaranti kiekvienos supervalstybės širdį, niekad nepatiria intervencijos. Dar daugiau — išnaudojamų pusiaujo tautų darbas iš tikrųjų net nėra reikalingas pasaulio ekonomikai. Jos ničnieko nepridėda pasaulio gerovei, nes visa, kas jų pagaminama, išeikvojama karui, o karo tikslas — paruošti geresnę poziciją naujam karui. Šios vergovinės tautos savo vergoviniu darbu įgalina didinti nuolatinių karų tempą. Bet jeigu jų nebūtų, pasaulio visuomenės struktūra ir ją palaikantys procesai iš esmės nepasikeistų.

Svarbiausias šiuolaikinių karų tikslas (pagal dvejamintės principus, šis tikslas ir pripažįstamas, ir nepripažįstamas svarbiausių vidinės partijos protų)— tai išnaudoti mašinų produkciją, nepakeliant bendro pragyvenimo lygio. Nuo pat devyniolikto amžiaus pabaigos industrinėje visuomenėje jau glūdėjo problema, kur dėti vartojamųjų prekių perteklių. Šiuo metu, kai tik nedaugelis turi pakankamai maisto, šios problemos jau nebėra, matyt, ji nebūtų iškilusi net ir liovusis sąmoningai naikinti produktus. Šių dienų pasaulis yra nuogas, alkanas, palūžęs, lyginant su pasauliu iki 1914 metų, juolab lyginant su ta ateitimi, kurią vaizdavosi to meto žmonės. Dvidešimto amžiaus pradžioje vaizduotis ateities visuomenę nepaprastai turtingą, laisvą, tvarkingą ir produktyvią — kaip žibantį sterilų stiklo ir baltutėlio betono pasaulį — buvo beveik kiekvieno apsišvietusio žmogaus įprotis. Mokslas ir technologija vystėsi nepaprastu greičiu, ir atrodė natūralu, kad ir toliau taip vystysis. Bet taip neatsitiko; iš dalies dėl skurdo, sukelto ilgų karų bei revoliucijų, iš dalies dėl to, kad mokslo ir technikos pažanga rėmėsi empiriniu mąstymu, kuris negalėjo išlikti griežtai sukarintoje visuomenėje.

Apskritai imant, pasaulis dabar yra primityvesnis negu prieš penkiasdešimt metų. Pažengė pirmyn kai kurios atsilikusios sritys, išsivystė technikos priemonės, daugiausia susijusios su karu ir policijos šnipinėjimu, bet eksperimentavimas bei išradyba apskritai sulėtėjo; tad atominių penktojo dešimtmečio karų sugriovimai iki galo taip ir nebuvo likviduoti. Ir vis dėlto pavojai, keliami mašinų, tebėra aktualūs. Nuo to momento, kai atsirado mašinos, visiems mąstantiems žmonėms pasidarė aišku, kad dingo sunkaus žmonių darbo būtinybė ir didele dalimi — pamatas nelygybei. Jei mašinos būtų sąmoningai naudojamos tik gerovės kėlimo tikslui, tai alkio, juodo darbo, nešvaros, neraštingumo ir ligų būtų buvę galima atsikratyti per keletą kartų. Tiesą sakant, net ir neiškėlus tokių sąmoningų tikslų, bet tiesiog savaime kaupiantis turtams, kurių kartais neįmanoma nenaudoti, mašinos labai pakėlė vidutinį žmonių pragyvenimo lygį per penkiasdešimt metų devyniolikto amžiaus gale ir dvidešimtojo pradžioje.

Bet buvo aišku ir tai, kad visuotinis gerovės kilimas gresia sunaikinti — ir tam tikru mastu jau naikina — hierarchinę visuomenę. Pasaulyje, kur darbo diena neilga, kur žmonės turi pakankamai maisto, gyvena name su vonia ir šaldytuvu, turi automobilį ar net lėktuvą, pati aiškiausia ir, ko gero, pati svarbiausia žmonių nelygybės forma bus jau dingusi. Tapęs visuotiniu, turtas liaujasi buvęs skiriamasis bruožas. Be abejo, galima įsivaizduoti visuomenę, kurioje turtas, asmeninė nuosavybė ir ištaiga bus paskirstyta po lygiai, bet valdžia liks nedidelės privilegijuotos kastos rankose. Bet praktiškai tokia visuomenė negali ilgai likti stabili. Mat jei visi turės daug laiko ir užtikrintą pragyvenimą, tai tos didžiulės masės žmonių, kurios dabar yra prislėgtos skurdo, pasidarys apsišvietusios ir ims pačios mąstyti; o kai taip atsitiks, jos anksčiau ar vėliau supras, kad ta privilegijuota mažuma neatlieka jokios funkcijos, ir nušluos ją. Apskritai — hierarchinė visuomenė įmanoma tik ant skurdo ir tamsumo pagrindo. Grįžimas prie agrarinės praeities, kaip svajojo padaryti kai kurie mąstytojai dvidešimto amžiaus pra-

džioje, buvo nereali išeitis. Ji kirtosi su mechanizacijos tendencija, kone visam pasauly tapusia pusiau instinktyvia; dar daugiau — bet kuri šalis, atsiliekanti industrijoje, turi tapti bejėge karine prasme ir yra pasmerkta tiesioginei arba netiesioginei priklausomybei nuo labiau išsivysčiusių varžovų.

Nepasiteisino ir sumanymas versti mases skursti ribojant prekių gamybą. Tai beveik ir atsitiko galutinėje kapitalizmo fazėje, maždaug tarp 1920 ir 1940 metų. Daugelio šalių ekonomika buvo palikta merdėti, žemė dirvonuoti, nutrūko kapitalo įdėjimai, didžiuliai visuomenės sluoksniai neteko darbo ir palaikė gyvastį iš valstybės šalpos. Bet tai irgi vedė prie karinio silpnumo, ir kadangi skurdas nebuvo diktuojamas būtinybės, neišvengiamai kilo opozicija. Atsirado problema — kaip padaryti, kad industrijos ratai suktųsi, nedidindami tikrųjų pasaulio turtų. Vertybės turi būti gaminamos, bet neskirstomos. Praktiškai tai įgyvendinti galima tik vienu būdu — nuolatos kariaujant.

Karo esmė yra naikinti, nebūtinai žmones, bet jų darbo produktus. Karas įgalina suskaldyti į gabalus, ištėkšti į stratosferą, nuskandinti jūros gelmėse medžiagas, kurios kitu atveju suteiktų masėms per daug komforto ir padarytų jas per daug apsišvietusias. Net jei ginklai ir nesunaikinami mūšio lauke, jų gamyba yra patogus būdas eikvoti darbo jėgai, nepagaminant to, ką galima vartoti. Pavyzdžiui, plaukiojanti tvirtovė surijo tiek darbo, kuriuo būtų buvę galima pastatyti kelis šimtus krovininių laivų. Galų gale ji, taip ir neatnešusi niekam jokios materialios naudos, nurašoma kaip pasenusi ir, sutelkus didžiulę darbo jėgą, imama statyti naują. Karinė pramonė visada planuojama taip, kad prarytų visą perteklių, atlikusį patenkinus minimalius gyventojų poreikius. Praktiškai tie poreikiai visada įvertinami nepakankamai, tad pusė gyventojų reikmių chroniškai nepatenkinama, bet į tai žiūrima kaip į privalumą. Stengiamasi sąmoningai net išskirtinius sluoksnius laikyti netoli skurdo ribos, kadangi bendras stygius iškelia smulkių privilegijų reikšmę ir padidina skirtumą tarp vieno sluoksnio ir kito. Pagal dvidešimto amžiaus

pradžios standartą, net vidinės partijos narys gyvena asketišką, itin darbštų gyvenimą. Bet vis dėlto tie keli pranašumai, kuriuos jis turi,— didelis, gerai įrengtas butas, geresnis drabužių audeklas, geresnė maisto, gėrimų ir tabako kokybė, du ar trys tarnai, privatus automobilis arba malūnsparnis,— priskiria jį kitam pasauliui negu išorinės partijos narių, o išorinės partijos nariai turi panašių privilegijų, lyginant juos su tomis varganomis masėmis, kurias mes vadiname „proliais". Socialinė atmosfera yra panaši į apgulto miesto, kur turimas arklienos gabalas nulemia skirtumą tarp skurdžiaus ir turtuolio. Be to, esant karo būklėje ir nuolatos jaučiant pavojų, valdžios suteikimas mažai grupelei atrodo natūralus dalykas, būtina sąlyga išlikti gyviems.

Kaip pamatysime, karas ne tik užtikrina reikalingą griovimą, bet ir padaro tai psichologiškai priimtinu būdu. Juk būtų visai paprasta iššvaistyti pasaulio darbo jėgos perteklių, statant šventyklas ir piramides, kasant ir vėl užkasant duobes, pagaliau gaminant begales reikalingų daiktų ir paskui juos sudeginant. Bet tai užtikrintų tik ekonominį, o ne emocinį pagrindą hierarchinei visuomenei. Čia kalbama ne apie masių moralę,— jų požiūris yra nesvarbus, kol jos yra užimtos darbu,— bet apie pačios partijos moralę. Net nuolankiausias partijos narys privalo būti kompetentingas, darbštus ir net protingas siauruose rėmuose, bet ne mažiau svarbu, kad jis būtų patiklus ir aklas fanatikas su vyraujančiais baimės, neapykantos, keliaklupsčiavimo ir nežaboto triumfo polinkiais. Kitaip tariant, jam būtinas mentalitetas, prisitaikęs prie karo būklės. Nesvarbu, ar karas iš tikro vyksta, o kadangi lemiama pergalė yra neįmanoma, tai taip pat neturi reikšmės, ar tas karas sekasi, ar ne. Vienintelis reikalingas dalykas — kad būtų karo būklė. Skundimas ir šnipinėjimas, kurio partija reikalauja iš savo narių ir kuris lengviau pasiekiamas karo atmosferoje, dabar yra beveik visuotinis, ir kuo aukštesni rangai, tuo jis ryškesnis. Karo isterija ir priešo neapykanta kaip tik stipriausia vidinėje partijoje. Kaip administratorius, vidinės partijos narys

dažnai žino, kad šis ar kitas karo naujienų pranešimas yra neteisingas, dažnai jis būna tikras, kad visas karas yra klastotė, apskritai nevyksta arba yra kariaujamas visai dėl kitų tikslų negu skelbiama, bet šitas žinojimas yra lengvai neutralizuojamas pasitelkus dvejamintę. Nė vienas vidinės partijos narys nė akimirką neabejoja savo mistiniu tikėjimu, kad karas yra tikras, kad jis turi baigtis pergale ir Okeanija bus viso pasaulio valdovė.

Visi vidinės partijos nariai tiki ta būsima pergale kaip religine dogma. Ji bus pasiekta arba palengva įgyjant vis naujas ir naujas teritorijas ir šitaip pelnant lemiamą jėgos persvarą, arba atradus kokį nors naują ir nepranokstamą ginklą. Naujų ginklų kūrimas vyksta nuolatos, ir tai yra viena iš nedaugelio likusių sričių, kuriose gali pasireikšti išradingi ir mąstantys protai. Šiuo metu Okeanijoje mokslas senąja prasme beveik liovėsi egzistavęs. Naujakalbėje nebėra žodžio „mokslas". Empirinis mąstymo būdas, kuriuo rėmėsi visi mokslo pasiekimai praeityje, yra neigiamas daugumos pagrindinių angsoco principų. Net technologinis progresas vyksta tik tada, kai jo produktai gali būti kaip nors panaudojami žmonių laisvės apribojimui. Visi naudingi amatai arba stovi vietoje, arba eina atgal. Laukai dirbami plūgais, o knygos rašomos mašinomis. Bet gyvybinės svarbos srityse — turimas galvoje karas ir policijos šnipinėjimas — empirinis požiūris tebėra skatinamas arba toleruojamas. Partija turi du tikslus — užkariauti visą žemės paviršių ir visiems laikams galutinai išnaikinti laisvo mąstymo galimybę. Tam partija turi išspręsti dvi dideles problemas. Pirmoji — kaip prieš kito žmogaus valią sužinoti, ką jis galvoja, antroji — kaip netikėtai per kelias sekundes nužudyti kelis šimtus milijonų žmonių. Tai svarbiausias visų dar vykstančių mokslinių tyrimų uždavinys. Šių dienų mokslininkas yra arba psichologo ir inkvizitoriaus mišinys, kuo kruopščiausiai tyrinėjantis veidų išraiškas, gestus, balso toną, bandantis tiesos sakymą skatinančius preparatus, šoko terapiją, hipnozę ir fizines kančias; arba jis yra chemikas, fizikas, biologas, tesidomintis tik tokiomis siauromis šakomis, kurios nagrinėja gyvybės atėmimą. Di-

džiulėse Taikos ministerijos laboratorijose ir eksperimentinėse stotyse, paslėptose Brazilijos miškuose arba Australijos dykumose, arba tolimose Antarktikos salose, nuolat dirba grupės ekspertų. Vieni rūpinasi tik ateities karų techninio aprūpinimo planavimu; kiti išradinėja vis didesnes ir didesnes raketines bombas, vis galingesnius ir galingesnius sprogmenis ir vis tobulesnius šarvus; dar kiti ieško vis mirtinesnių dujų arba lengvai prieinamų nuodų, kurių būtų galima prigaminti tokį kiekį, jog užtektų sunaikinti ištiso žemyno vegetacijai, arba stengiasi išvesti tokius mikrobus, kurie turėtų imunitetą prieš visus galimus antikūnius; kiti mėgina sukonstruoti įtaisą, kuris galėtų judėti po žeme kaip povandeninis laivas vandeny, arba lėktuvą, plaukiantį ore ir nepririštą prie žemės; kiti tyrinėja dar tolimesnes perspektyvas — galimybę už tūkstančių kilometrų erdvėje įrengtomis linzėmis koncentruoti saulės spindulius arba, naudojant žemės branduolio šilumą, sukelti dirbtinius žemės drebėjimus.

Bet nė vienas šių projektų niekur greitu laiku negali būti įgyvendintas ir nė viena iš trijų supervalstybių žymiau nepralenkia kitų. Kur kas svarbiau tai, kad visos trys valstybės jau turi atominę bombą, ginklą, daug kartų pranokstantį tuos, kuriuos mokslininkai stengiasi sukurti. Nors partija senu įpratimu tvirtina ją išradusi pati, atominės bombos pirmiausiai pasirodė penkto dešimtmečio pradžioje ir buvo plačiai panaudotos dešimtį metų vėliau. Keli šimtai bombų buvo numesta ant industrinių centrų, daugiausia Rusijos europinėje dalyje, Vakarų Europoje ir Šiaurės Amerikoje. Efektas buvo toks, kad visų šalių valdantieji sluoksniai suprato, jog dar keletas atominių bombų, ir ateis galas organizuotai visuomenei, vadinasi, ir jų pačių valdžiai. Todėl be jokio oficialaus susitarimo ar net užuominos daugiau bombų nebuvo numesta: Visos trys valstybės tebegamina jas ir krauna lemiamai progai, kurią visos tikisi vėliau ar anksčiau pasitaikysiant. Taigi karo menas trisdešimtį ar keturiasdešimtį metų beveik stovi vietoje. Labiau naudojami malūnsparniai, bombonešius beveik išstūmė savaeigiai

sviediniai, judrūs, bet gležni karo laivai užleido vietą beveik nepaskandinamoms plaukiojančioms tvirtovėms, o šiaip progreso buvo nedaug. Tankas, povandeninis laivas, torpeda, kulkosvaidis, net šautuvas ir rankinė granata tebėra naudojami. Nors teleekranas bei spauda pranešinėja apie nuolatines skerdynes, daugiau nebepasikartojo įnirtingi praeities mūšiai, kuriuose per keletą savaičių žūdavo šimtai tūkstančių ar net milijonai žmonių.

Nė viena iš trijų supervalstybių niekad nedaro manevrų, kuriais būtų rizikuojama rimtai pralaimėti. Jei ir įvykdoma kokia didelė operacija, tai paprastai būna netikėtas sąjungininko užpuolimas. Strategija, kuria tos trys valstybės vadovaujasi ar tik apsimeta taip darančios, yra ta pati. Jų tikslas yra, derinant kovas, derybas ir gerai apskaičiuotus išdavikiškus smūgius, sudaryti aplink priešininką bazių žiedą, o paskui pasirašyti su tuo varžovu draugystės paktą ir palaikyti draugiškus santykius tol, kol priešininkas užliūliuotas užmigs. Per tą laiką galima strateginiuose punktuose sukaupti atominėmis bombomis užtaisytas raketas, kurias, vienu metu paleidus, efektas būtų toks naikinantis, jog joks atkirtis būtų neįmanomas. Tada ateitų laikas pasirašyti draugystės paktą su trečiąja valstybe ir ruoštis naujai atakai. Vargu ar reikia sakyti, kad tokie planai tėra kliedesys, neįmanomas realizuoti. Juoba kad visos kovos vyksta tik ginčytinuose regionuose ties pusiauju ir aplink ašigalį ir įsiveržimų į priešininko teritoriją niekad nebūna. Tai paaiškina tą faktą, kad kai kuriose vietose ir sienos tarp supervalstybių yra ginčytinos. Pavyzdžiui, Eurazija galėtų lengvai užkariauti Britų salas, kurios geografiškai yra Europos dalis, arba, antra vertus, Okeanija galėtų pastūmėti savo sienas iki Reino ar net Vislos. Bet tai pažeistų nesuformuluotą kultūrinio integralumo principą, kurio laikosi visos trys šalys. Jei Okeanija užkariautų regionus, kadaise vadintus Prancūzija ir Vokietija, tai reikėtų arba išnaikinti gyventojus,— labai sunkus fiziškai darbas,— arba asimiliuoti maždaug šimtą milijonų žmonių, kurie išsivystymu prilygsta

Okeanijai. Ta pati problema yra visoms trims supervalstybėms. Jų struktūrai itin svarbu, kad nebūtų jokio bendravimo su užsieniečiais, išskyrus ribotą kontaktą su belaisviais ir spalvotaisiais vergais. Net į oficialų sąjungininką visada žiūrima su juodžiausiu įtarumu. Išskyrus karo belaisvius, normalus Okeanijos pilietis niekada neturi progos pamatyti Eurazijos ar Rytazijos pilietį, jam draudžiama mokėti užsienio kalbas. Gavęs progą bendrauti su užsieniečiais, jis pamatytų, kad jie yra panašūs į jį padarai ir kad dauguma iš to, kas jam apie juos pasakota — melas. Uždaras pasaulis, kuriame jis gyvena, būtų pažeistas, dingtų baimė, neapykanta bei tikrumas savo teisumu, kuriuo remiasi visa jo moralė. Taigi visos trys šalys puikiai supranta, kad nors ir kaip dažnai Persija ar Egiptas, ar Jena, ar Ceilonas eitų iš rankų į rankas, pagrindinių sienų neturi perkirsti niekas, išskyrus bombas.

Iš to išplaukia niekad garsiai nepasakytas, bet puikiai suprantamas faktas, kuriuo visad vadovaujamasi,— kad pragyvenimo lygis visose trijose valstybėse yra labai panašus. Okeanijoje vyraujanti filosofija vadinama angsocu, Eurazijoje — neobolševizmu, o Rytazijoje ji vadinama kinišku pavadinimu, paprastai verčiamu „mirties kultas", bet, ko gero, tiksliau jį perteiktų „asmenybės ištrynimas". Okeanijos piliečiui neleidžiama sužinoti nieko apie kitų dviejų filosofijų pagrindus, bet jis mokomas neapkęsti jų kaip barbariškų išpuolių prieš moralę apskritai. Iš tiesų visos šios trys filosofijos skiriasi tik labai nežymiai, o jų remiamos socialinės sistemos net visiškai nesiskiria. Visur vyrauja ta pati piramidės pavidalo struktūra, tas pats pusdievio lyderio garbinimas, ta pati ekonomika, maitinama nuolatinio karo ir pati jį maitinanti. Tai įrodo, kad trys supervalstybės ne tik negali nukariauti viena kitos, bet ir nepelnytų jokios naudos, taip padariusios. Atvirkščiai — kol jos tarpusavyje konfliktuoja, jos remia viena kitą kaip trys rugių pėdai. Visų trijų valstybių valdantieji sluoksniai tuo pačiu metu ir supranta, ir nesupranta, ką daro. Jų gyvenimas yra paskirtas pasaulio nukariavimui, bet jie drauge žino, kad yra būtina,

jog karas tęstųsi amžinai be jokios pergalės. O faktas, kad nukariavimo pavojaus nėra, leidžia paneigti realybę, ir tai yra būdingiausias angsoco bei jai prieišiškų mokslo sistemų bruožas. Čia būtina pakartoti, kas pasakyta anksčiau — kad karas, tapęs nuolatiniu, iš esmės pasikeitė.

Praėjusiais amžiais karas beveik visada būdavo vėliau ar anksčiau aiškia pergale ar pralaimėjimu pasibaigiantis dalykas. Be to, karas praeityje buvo vienas pagrindinių instrumentų, kuriais žmonių visuomenės palaikydavo ryšį su materialia realybe. Visi praeities valdovai mėgindavo primesti savo valdiniams klaidingą pasaulio suvokimą, bet jie negalėjo leisti sau skatinti bet kokias iliuzijas, silpninančias karinę galią. Kadangi pralaimėjimas reiškė nepriklausomybės praradimą arba kokį kitą visiems nepageidautiną rezultatą, priemonės apsisaugoti nuo pralaimėjimo turėdavo būti rimtos. Materialūs faktai negalėjo būti ignoruojami. Filosofijoje, religijoje, etikoje, politikoje du plius du gali būti penki, bet konstruojant šautuvą arba lėktuvą du plius du turi būti tik keturi. Neproduktyvios tautos anksčiau ar vėliau visada būdavo nukariaujamos, o kova už produktyvumą nesitaikstė su iliuzijomis. Be to, norint būti produktyviam, reikėjo sugebėti mokytis iš praeities, o tam buvo reikalingas aiškus supratimas, kas dėjosi praeityje. Žinoma, laikraščiai ir istorinės knygos visais laikais buvo šališkos ir tendencingos, bet tokia falsifikacija, kokia praktikuojama šiandien, buvo neįmanoma. Karas buvo rimtas sveiko proto sargas, o valdantiesiems sluoksniams — tai tikriausiai buvo pats svarbiausias sargas. Kol karas galėjo baigtis pergale ar pralaimėjimu, jokia valdanti klasė negalėjo elgtis visiškai neatsakingai.

Bet kai karas tampa nuolatiniu, jis drauge tampa ir nebepavojingu. Kai karas yra nuolatinis, nebelieka karinio būtinumo sąvokos. Tada gali liautis technikos pažanga, gali būti neigiami ar ignoruojami patys aiškiausi faktai. Kaip matėme, karo tikslais ir dabar tebevyksta tyrimai, kuriuos galima pavadinti moksliniais, bet iš esmės jie yra tik kliedesiai, ir tai, kad jie neduo-

da rezultatų — neturi reikšmės. Produktyvumas, net karinis produktyvumas, yra nebereikalingas. Okeanijoje viskas yra neproduktyvu, išskyrus minčių policiją. Kadangi visos trys supervalstybės yra nenukariaujamos, tai kiekviena jų yra tarsi atskira visata, kurioje saugiai galima praktikuoti beveik bet kokius minties iškrypimus. Realybė parodo savo spaudimą per kasdienio gyvenimo reikmes — rūpintis valgiu ir gėrimu, būstu ir drabužiais, saugotis, kad neprarytum nuodų ar neišžengtum pro viršutinio aukšto langą, ir panašiai. Tarp gyvenimo ir mirties, tarp kūniško malonumo ir kūniško skausmo skirtumas dar yra, bet tai ir viskas. Atribotas nuo bet kokių kontaktų su išoriniu pasauliu ir su praeitimi, Okeanijos pilietis yra tarsi tarpžvaigždinėje erdvėje, kai nežinia nei kur viršus, nei kur apačia. Tokios valstybės vadovai yra absoliutūs, tokios valdžios negalėjo turėti nei faraonai, nei autokratai. Jie privalo tik žiūrėti, kad valdiniai nemirtų iš bado perdėm dideliais kiekiais, nes tai sukeltų daug nepatogumų, na, dar palaikyti žemą karinės technikos lygį. Ir kai tas minimumas užtikrintas, jie gali kaip tinkami deformuoti realybę, suteikdami jai kokias tik nori formas.

Taigi karas, matuojant ankstesnių karų standartais, tėra paprasčiausia apgaulė. Jis panašus į kokių nors dviejų žolėdžių gyvūnų kovas, kai abiejų ragai išaugę tokiu kampu, jog nė vienas negali sužeisti kito. Bet nors karas yra netikras, vis dėlto jis nėra nereikšmingas. Jis suryja produkcijos perteklių ir padeda išlaikyti savotišką dvasinę atmosferą, kuri reikalinga hierarchinei visuomenei. Kaip matome, karas dabar yra grynai vidaus reikalas. Praeityje šalių valdantieji sluoksniai vis dėlto kariaudavo vienas prieš kitą ir nugalėtojas visada plėšdavo pralaimėtoją, nors kartais, suvokdami interesų bendrumą, jie net ribodavo niokojimą kare. Mūsų dienomis jie visiškai nekovoja vienas su kitu. Karas vyksta tarp valdančiojo sluoksnio ir valdinių, o karo tikslas — ne užkariauti teritorijas arba apginti jas, o palaikyti esamą visuomenės struktūrą. Todėl net pats žodis „karas" yra tapęs klaidinančiu. Ko gero, būtų teisinga pasakyti, kad, tapęs nuola-

tiniu, karas liovėsi egzistavęs. Tas savitas nerimas, kurį jis keldavo žmogui nuo neolito eros iki pat dvidešimtojo amžiaus, dabar dingo, jį pakeitė visiškai naujas dalykas. Efektas būtų buvęs visai toks pat, jei trys supervalstybės, užuot kovojusios viena su kita, būtų susitarusios gyventi amžinoje taikoje, kiekviena neliečiama savo teritorijoje. Tuo atveju jos irgi būtų panašios į atsiribojusias visatas, amžiams atsikračiusias blaivinančio išorinio pavojaus. Tiktai nuolatinė taika būtų tas pats, kas ir nuolatinis karas. Tai ir yra — nors didžioji dauguma partijos narių tai supranta tik paviršutiniškąja prasme — slaptoji partijos šūkio „Karas — tai taika" prasmė.

Vinstonas liovėsi skaitęs. Kažkur tolumoje sudundėjo raketinė bomba, bet tai nesutrikdė palaimos, kad yra vienas su uždrausta knyga kambaryje be teleekrano. Jis tarsi kūnu jautė savo saugumą, kaip ir nuovargį, kėdės minkštumą, švelnų vėjelį, kuris pro langą glostė skruostą. Knyga apžavėjo jį, tiksliau — sustiprino. Nors ji nepasakė jam nieko naujo, bet kaip tik čia ir buvo didžiuma jos patrauklumo. Ji sakė tai, ką būtų sakęs ir jis pats, jei tik būtų sugebėjęs tvarkingai sudėlioti savo išblaškytas mintis. Tai buvo sukurta proto, panašaus į jo, tik kur kas galingesnio, sistemingesnio, mažiau nualinto baimės. Geriausios knygos — suprato jis — yra tos, kurios tau pasakoja jau žinomus dalykus. Jis vėl atsivertė pirmą skyrių, bet tuo metu išgirdo Džulijos žingsnius ant laiptų ir atsistojo iš fotelio pasitikti jos. Ji numetė savo rudą instrumentų krepšį ant grindų ir puolė jam į glėbį. Buvo jau daugiau kaip savaitė, kaip jiedu nesimatė.

— Aš turiu *knygą*,— pasakė jis, kai jiedu išsiskyrė.

— O, jau turi? Gerai,— pasakė ji be ypatingo susidomėjimo ir tuojau pat atsiklaupė prie primuso virti kavos.

Daugiau apie tai jiedu nekalbėjo, kol pusvalandį nepabuvo lovoje. Vakaras buvo gana vėsus, ir jiedu turėjo užsikloti antklode. Iš apačios sklido pažįstamas dainavimas ir batų čerksėjimas grindiniu. Apkūnioji raudonrankė moteris, kurią Vinstonas matė pirmą vakarą, buvo neatskiriama to kiemo dalis. Atrodė, kad

nėra dienoje tos valandos, kai ji nevaikščioja tarp skalbimo dubens ir virvės, čia užsikimšdama burną spaustukais, čia pratrūkdama jausmingai dainuoti. Džulija pasivertė ant šono tarsi ruošdamasi miegoti. Jis pasiėmė knygą, kuri gulėjo ant grindų, ir atsisėdo lovoje.

— Mums reikia ją perskaityti,— pasakė jis.— Tau irgi. Visi Brolijos nariai privalo ją perskaityti.

— Tu skaityk,— pasakė ji užsimerkusi.— Skaityk garsiai. Taip bus geriausia. Kur nesuprasiu, tu man paaiškinsi.

Laikrodis rodė šeštą valandą, tiksliau aštuonioliktą. Jie turi tris ar keturias valandas. Jis atrėmė knygą sau į kelius ir ėmė skaityti:

I SKYRIUS

NEŽINOJIMAS — TAI JĖGA

Per visą užfiksuotos istorijos laikotarpį ir tikriausiai jau nuo neolito eros pabaigos buvo trijų rūšių žmonės — aukštieji, vidutinieji ir žemieji. Jie buvo įvairiai grupuojami, turėjo begales įvairių vardų, bėgant amžiams, kito jų santykinis skaičius ir elgesys tarpusavyje, bet visuomenės struktūros esmė visada likdavo ta pati. Net po didžiulių perversmų ir sakytum negrįžtamų pokyčių vis pasitvirtindavo tas pats modelis, taip kaip giroskopas visada grįžta į pusiausvyrą, nors ir kaip smarkiai būtų pastumtas į vieną ar kitą pusę.

— Džulija, tu miegi?— paklausė Vinstonas.

— Nemiegu, mielasis, klausausi. Skaityk toliau. Tai nuostabu.

Ir jis ėmė vėl skaityti:

Šių trijų grupių tikslai yra absoliučiai priešingi. Aukštųjų tikslas yra išlikti esamoje padėty. Viduriniųjų tikslas — pasikeisti vietomis su aukštaisiais. Žemųjų tikslas, jeigu jie jį turi,— mat būdingas jų bruožas yra tas, kad jie yra taip palaužti sunkaus darbo, jog nelabai suvokia dalykus, pranokstančius gyvenimo kasdienybę,— panaikinti visus skirtumus ir sukurti visuomenę, kurioje visi žmonės būtų lygūs. Taigi per visą

istoriją vyksta ši bendrais bruožais visada vienoda kova. Ilgus laiko tarpus aukštieji saugiai būna valdžioje, bet anksčiau ar vėliau visada ateina momentas, kai jie praranda arba tikėjimą savimi, arba gebėjimą efektyviai valdyti, arba abu dalykus kartu. Tada jie nuverčiami viduriniųjų, kurie savo pusėn patraukia ir žemuosius, apsimesdami, jog kovoja už laisvę ir teisybę. Vos tik pasiekę savo tikslą, vidurinieji nustumia žemuosius į seną vergišką padėtį ir patys tampa aukštaisiais. Vėliau iš kurios nors vienos grupės arba iš abiejų susiformuoja nauji vidutinieji, ir kova prasideda iš naujo. Iš tų trijų grupių tik žemiesiems niekada net laikinai nepavyksta pasiekti savo tikslų. Būtų perdėta, jei pasakytume, kad per visą istoriją nepasiekta jokios materialios pažangos. Net šiandien, nuosmūkio laikotarpiu, vidutinis žmogus materialiai gyvena geriau negu prieš keletą šimtmečių. Bet nei gerovės klimas, nei papročių švelnėjimas, nei revoliucinės reformos žmonių lygybės nepadidino nė per milimetrą. Žemųjų požiūriu, nė viena istorinė permaina nėra reiškusi daugiau kaip jų šeimininko pasikeitimą.

Devynioliktojo amžiaus gale šio dėsningumo kartojimasis tapo akivaizdus jau daugeliui stebėtojų. Tada ir atsirado mąstytojų mokyklos, interpretuojančios istoriją kaip ciklišką procesą ir pasiryžusios įrodyti, kad nelygybė yra nesugriaunamas žmonijos gyvenimo dėsnis. Žinoma, ši doktrina jau seniai turėjo savo šalininkų, bet toks jos pateikimas buvo tikrai naujas dalykas. Praeityje hierarchinės visuomenės modelio būtinumas buvo išimtinai aukštųjų doktrina. Ji buvo diegiama karalių, aristokratų, kunigų, teisininkų ir kitų parazituojančiųjų, guodžiant žadamu atlygiu įsivaizduojamame aname pasaulyje. Vidurinieji, kovodami dėl valdžios, visada naudodavosi tokiais žodžiais kaip „laisvė", „teisingumas" ir „brolybė". Tačiau dabar žmonių brolybės sąvoka pradedama atakuoti žmonių, dar nepasiekusių vadovaujančios padėties, bet netrukus ketinančių pasiekti. Praeityje vidurinieji su lygybės vėliava darydavo revoliuciją, ir vos nuvertę seną tironiją, tuojau sukurdavo naują. Šiuolaikiniai viduri-

nieji savo tironiją jau paskelbė iš anksto. Socializmas — teorija, išvystyta devyniolikto amžiaus pradžioje, paskutinė grandis mąstymo grandinėje, siekiančioje antikos vergų sukilimus,— buvo dar labai užsikrėtęs praėjusių amžių utopizmu. Bet visuose socializmo variantuose, atsiradusiuose po 1900 metų, laisvės ir lygybės įgyvendinimo tikslai buvo vis atviriau ir atviriau pamirštami. Nauji judėjimai, kilę amžiaus viduryje — angsocas Okeanijoje, neobolševizmas Eurazijoje, vadinamasis mirties kultas Rytazijoje — turėjo sąmoningą tikslą įtvirtinti nelaisvę ir nelygybę. Žinoma, šie nauji judėjimai atsirado iš senųjų, pasiliko jų pavadinimus bei garbino jų ideologiją. Bet visų jų tikslas buvo sustabdyti pažangą ir norimu momentu užšaldyti istoriją. Švytuoklė turėjo susvyruoti paskutinį kartą ir sustingti vietoje. Kaip paprastai, aukštieji turėjo būti nuversti viduriniųjų, kurie patys taps aukštaisiais, bet šį kartą, pasirinkę tam tikrą strategiją, nauji aukštieji ketino išlaikyti savo poziciją amžinai.

Šios naujos doktrinos iš dalies kilo dėl istorinių žinių kaupimosi ir atsiradusio istorinio mąstymo, kuris iki devyniolikto amžiaus beveik neegzistavo. Buvo suprastas istorijos ciklišKumas ar bent taip atrodė, o jeigu jis suprastas, vadinasi, jį įmanoma paveikti. Bet principinė, esminė priežastis buvo ta, kad dvidešimtojo amžiaus pradžioje žmonių lygybė pasidarė įmanoma techniškai. Be abejo, žmonės nebuvo lygūs savo įgimtu talentu ir jų funkcijos turėjo būti skirstomos vienus individus iškeliant prieš kitus, bet nebeliko tikros būtinybės klasiniam susiskirstymui arba didelei turtinei nelygybei. Ankstesniais amžiais klasiniai skirtumai buvo ne tik neišvengiami, bet ir pageidautini. Už civilizaciją tekdavo mokėti nelygybe. Bet atsiradus mašininei gamybai, padėtis pasikeitė. Nors žmonėms dar reikėjo dirbti skirtingus darbus, jų gyvenimas nebebuvo aprėžtas skirtingų socialinių ar ekonominių pakopų. Todėl naujų, į valdžią pretenduojančių grupių požiūriu, žmonių lygybė jau buvo ne siektinas idealas, o vengtinas pavojus. Primityviaisiais laikais, kai teisinga ir taikinga visuomenė buvo tiesą sakant neįmanoma, ja buvo

lengva tikėti. Mintis apie žemišką rojų, kuriame visi žmonės gyvens kartu kaip broliai be įstatymų ir vergiško darbo, šmėsčiojo žmonijos vaizduotėje tūkstančius metų. Ir ši vizija imponavo net toms grupėms, kurios iš kiekvienos istorinės permainos tik pasipelnydavo. Prancūzijos, Anglijos ir Amerikos revoliucijų pasekėjai iš dalies tikėjo savo frazėmis apie žmonių teises, kalbos laisvę, lygybę prieš įstatymą ir tam tikrais atžvilgiais elgėsi pagal tuos principus. Bet ketvirtame dvidešimtojo amžiaus dešimtmetyje visos pagrindinės politinės minties kryptys buvo jau autoritarinės. Žemišku rojumi buvo nustota tikėti kaip tik tą akimirką, kai jis pasidarė įmanomas. Bet kuri nauja politinė teorija, nesvarbu, kaip ji vadinosi, vedė atgal prie hierarchijos ir režimo. Įsigalėjus bendram pažiūrų sugriežtėjimui, apie 1930 metus, imta praktikuoti tokius dalykus, kurie buvo jau seniai pamiršti, kai kur net šimtą metų — įkalinimą be teismo, vergišką karo belaisvių naudojimą, viešas egzekucijas, kankinimą, siekiant išgauti prisipažinimą, įkaitų ėmimą, ištisų kartų deportaciją. Šie reiškiniai vėl tapo ne tik įprasti, bet ir toleruojami, net ginami kai kurių žmonių, laikančių save apsišvietusiais ir pažangiais.

Dar po dešimtmečio tarpvalstybinių bei pilietinių karų, revoliucijų ir kontrrevoliucijų visame pasaulyje angsocas ir jo varžovai iškilo kaip galutinai susiformavusios politinės teorijos. Bet jos turėjo pirmtakų — įvairių šimtmečio pradžioje atsiradusių sistemų, paprastai vadinamų totalitarinėmis; seniai buvo aiškūs ir būsimo pasaulio, gimstančio iš chaoso, kontūrai. Taip pat buvo aišku, kas valdys tą pasaulį. Naujoji aristokratija susiformavo iš biurokratų, mokslininkų, technikų, profsąjungų organizatorių, visuomenės veikėjų, sociologų, mokytojų, žurnalistų ir profesionalių politikų. Šie žmonės kilę iš algą gaunančios buržuazijos ir darbininkų viršūnių, buvo suburti krūvon monopolinės industrijos ir centralizuotos vyriausybės. Lyginant su praėjusiais amžiais, jie buvo ne tokie šykštūs, ne taip linkę į prabangą, labiau trokštantys grynos valdžios ir svarbiausia — labiau suprato, ką daro, ir ryžtingiau siekė su-

triuškinti opoziciją. Šis pastarasis skirtumas ir buvo esminis. Lyginant su šiuolaikine, visos praeities tironijos atrodytų neryžtingos ir neefektyvios. Valdančiosios grupės buvo visados šiek tiek veikiamos liberalių idėjų ir mielai palikdavo visur palaidus galus, reaguodamos tik į aiškų veiksmą ir visai nesidomėdavo, ką jų valdiniai galvoja. Net katalikų bažnyčia viduramžiais buvo tolerantiška, žiūrint šių dienų akimis. Tai galima paaiškinti tuo, kad praeityje nė viena vyriausybė nepajėgė nuolatos kontroliuoti savo piliečių. Atsiradus spaudai, pasidarė lengviau valdyti viešąją nuomonę, kinas ir radijas dar palengvino tą procesą. Atsiradus televizijai ir techninėms galimybėms priimti bei transliuoti tuo pačiu aparatu, asmeniniam gyvenimui atėjo galas. Kiekvienas pilietis, bent jau kiekvienas, pagal svarbą vertas sekimo, gali dvidešimt keturias valandas per parą būti sekamas policijos ir maitinamas oficialia propaganda, visiems kitiems komunikacijos kanalams esant uždarytiems. Pirmą kartą atsirado galimybė prievarta užtikrinti ne tik visišką paklusnumą valstybei, bet ir absoliutų nuomonių vienodumą visais klausimais.

Po revoliucinio šeštojo ir septintojo dešimtmečių periodo visuomenė kaip visada susiskirstė į aukštuosius, vidurinius ir žemuosius. Aukštieji, skirtingai nuo visų pirmtakų, vadovavosi ne instinktu, bet jau žinojo, ko reikia, norint išsaugoti savo poziciją. Jau senokai buvo suprasta, kad vienintelis pagrindas oligarchijai yra kolektyvizmas. Turtą ir privilegijas lengviau apginti tada, kai jos valdomos bendrai. Vadinamasis „privačios nuosavybės uždraudimas", įvykęs kalbamojo amžiaus viduryje, iš tiesų reiškė nuosavybės sukoncentravimą dar siauresniame rate negu iki tol; skirtumas tik tas, kad naujieji savininkai buvo individų grupė, o ne masė. Individualiai partijos narys nieko neturi, išskyrus menkus asmeninius daiktus. Kolektyviai partijai Okeanijoje priklauso viskas, nes ji viską kontroliuoja ir visą produkciją tvarko savo nuožiūra. Porevoliuciniais metais vadovaujančią padėtį ji užėmė beveik be pasipriešinimo, kadangi visa tai buvo pa-

teikta kaip kolektyvizacija. Nuo seno vyravo pažiūra, kad ekspropriavus kapitalistų klasę, ateis socializmas, tad kapitalistai be jokių kalbų ir buvo ekspropriuoti. Gamyklos, kasyklos, žemė, namai, transportas, viskas buvo atimta iš jų ir nuo to laiko šie dalykai jau buvo nebe privati nuosavybė, o visuomeninė. Angsocas, išsivystęs iš ankstesio socializmo judėjimo ir paveldėjęs jo frazeologiją, tiesą sakant, įkūnijo ir pagrindinį socializmo programos punktą — su rezultatu, kurį numatė ir kurio siekė: ekonominė nelygybė buvo įtvirtinta amžiams.

Bet hierarchinės visuomenės įamžinimo problemos glūdi kur kas giliau. Yra tik keturios priežastys, dėl kurių valdančioji grupė gali prarasti valdžią. Arba valdžia atimama išorinių varžovų, arba valdymas yra toks neefektyvus, kad masės ima bruzdėti ir sukyla, arba ji leidžia atsirasti stipriai ir nepatenkintai vidurinei grupei, arba pati praranda pasitikėjimą savimi ir norą valdyti. Šios priežastys veikia ne pavieniui, paprastai visos keturios pasireiškia vienu metu. Ir amžinai valdyti gali tik ta klasė, kuri sugeba nuo jų visų apsisaugoti. O pats lemiamasis faktorius yra pačios valdančiosios klasės psichinė būsena.

Šio amžiaus viduryje pirmasis pavojus, tiesą sakant, yra dingęs. Visos trys pasaulį valdančios valstybės yra nenukariaujamos; pažeisti jas galėtų tik lėti demografiniai pakitimai, kuriuos stipri vyriausybė gali lengvai sustabdyti. Antrasis pavojus irgi yra tik teoriškas. Masės niekada nesukyla pačios ir niekada nesukyla tik dėl to, kad yra išnaudojamos. Juk tol, kol jos neturi duomenų palyginimui, jos net nesuvokia esančios išnaudojamos. Periodiškos praeities laikų ekonominės krizės buvo absoliučiai nereikalingos ir dabar joms tiesiog neleidžiama kilti, užtat gali atsirasti ir atsiranda kitų ne mažesnių sutrikimų, bet politinių pasekmių jie neturi, nes nėra būdų, kuriais galima būtų išreikšti nepasitenkinimą. Perprodukcijos problema, kuri iškilo mūsų visuomenėje atsiradus mašinoms, išsprendžiama pasitelkus nuolatinį karą (žr. III skyrių), kuris taip pat padeda palaikyti norimo lygio bendrą nuotaiką. Todėl, mūsų dabartinių vadovų akimis, vieninteliai tik-

ri pavojai yra besikuriančios naujos grupuotės iš gabių, nepakankamai apkrautų darbu, valdžios ištroškusių žmonių ir didėjantis liberalizmas bei skepticizmas jų pačių gretose. Kitaip tariant, tai daugiau švietimo problema. Dėl to reikia nuolatos formuoti sąmonę ir vadovaujančiai grupei, ir didesnei vykdomajai grupei, esančiai žemėliau. Masių sąmonę pakanka veikti tik negatyvia linkme.

Visa tai žinant, galima daryti išvadą,— jei kam dar nėra aišku,— apie bendrą Okeanijos visuomenės struktūrą. Piramidės viršūnėje stovi Didysis Brolis. Jis yra neklystantis ir visagalis. Kiekvienas sėkmingas žingsnis, kiekvienas pasiekimas, kiekviena pergalė, kiekvienas mokslinis atradimas, visos žinios, išmintis, visa laimė, visos dorybės yra kildinamos tiesiogiai iš jo vadovavimo ir įkvėpimo. Niekas niekada nėra matęs Didžiojo Brolio. Jis yra veidas afišų lentose, balsas iš teleekrano. Mes galime būti absoliučiai tikri, kad jis niekad nemirs, netgi dabar jau neaišku, kada jis gimė. Didysis Brolis yra kaukė, su kuria partija rodosi pasauliui. Jo funkcija — būti židinio tašku meilei, baimei, pagarbai — emocijoms, kurios kur kas lengviau pajaučiamos asmeniui negu organizacijai. Žemiau Didžiojo Brolio yra vidinė partija, kurios narių — apie šeši milijonai, mažiau negu 2 procentai visų Okeanijos gyventojų. Žemiau vidinės partijos yra išorinė partija, kuri, vidinę partiją prilyginus valstybės smegenims, yra jos rankos. Dar žemiau yra bukos masės, paprastai vadinamos „proliais" ir sudarančios apie 85 procentus visų gyventojų. Pagal mūsų ankstesnę klasifikaciją, proliai yra žemieji, kadangi vergų iš pusiaujo šalių, nuolat einančių iš rankų į rankas, negalima laikyti nuolatine ir būtina visuomenės struktūros dalimi.

Iš esmės priklausomybė toms trims grupėms nėra paveldima. Vidinės partijos tėvų vaikas teoriškai dar nepriklauso vidinei partijai. Į bet kurią partiją priimama po egzamino, laikomo šešiolikos metų amžiaus. Čia nėra ir rasinės diskriminacijos ar kokios pirmenybės vienam šalies rajonui prieš kitą. Aukščiausiuose partijos sluoksniuose galima rasti žydų, negrų, pietų

amerikiečių ar gryno indėnų kraujo, ir bet kurios srities vadovai visada skiriami iš tos srities gyventojų. Nė vienoje Okeanijos dalyje gyventojai nemano esą kolonija, valdoma iš tolimos sostinės. Okeanija neturi sostinės, jos galva yra asmuo, kurio buvimo vietos niekas nežino. Ji centralizuota tik tiek, kad anglų kalba yra valstybinė, o naujakalbė — oficiali kalba. Jos valdovus sieja ne kraujo ryšiai, o ištikimybė bendrai doktrinai. Žinoma, mūsų visuomenė yra sluoksninė ir tie sluoksniai gana aiškūs, tad iš pirmo žvilgsnio viskas gali pasirodyti paveldima. Judėjimas iš vienos grupės į kitą yra kur kas mažesnis, negu būdavo kapitalizme arba net priešindustriniame amžiuje. Tarp abiejų partijų vyksta tam tikras keitimasis, bet tik tada, kai reikia iš vidinės partijos pašalinti silpnuosius, o ambicinguosius išorinės partijos narius padaryti nepavojingus, leidžiant jiems pakilti. Proletarai praktiškai į partiją neįleidžiami. Talentingiausi iš jų, kurie gali tapti opozicijos vadais arba nepatenkintais, yra paprasčiausiai atrenkami minčių policijos ir pašalinami. Bet šis reikalų tvarkymo būdas nėra vienintelis, tai ne principinis dalykas. Partija nėra klasė sena to žodžio prasme. Ji nesiekia perduoti valdžią savo vaikams, ir jei nebūtų kito būdo surinkti gabiausiems žmonėms viršūnėje, partija, ko gero, mielai paimtų ištisą kartą iš proletariato eilių. Kritiškais metais, neutralizuojant opoziciją, kaip tik labai pasitarnavo faktas, kad partija yra ne paveldima. Senoviškieji socialistai, išmokyti kovoti prieš vadinamąsias „klasines privilegijas", manė, kad tai, kas nepaveldima, negali būti amžina. Jie nesuprato, kad oligarchijos perimamumas nebūtinai turi būti biologinis, jie nepagalvodavo, kad paveldimos aristokratijos visada būdavo neilgaamžės, o tradicinės organizacijos, kaip katalikų bažnyčia, kartais gyvuodavo šimtus ir tūkstančius metų. Esminė oligarchijos taisyklė yra ne vaiko paveldėjimas iš tėvo, o tam tikros pasaulėžiūros ir tam tikro gyvenimo būdo tęstinumas, mirusiųjų primetamas gyviesiems. Valdanti grupė valdo tol, kol gali skirti savo paveldėtojus. Partija rūpinasi ne savo kraujo perdavimu, o savęs pačios perdavimu. Nesvarbu, kas

bus valdžioje, svarbu, kad hierarchinė struktūra visada būtų ta pati.

Visi įsitikinimai, įpročiai, pomėgiai, emocijos, mūsų laiką charakterizuojanti mąstysena yra nukreipta palaikyti partijos mistiškumui ir užkirsti kelią tikram mūsų visuomenės prigimties suvokimui. Sukilimas ar bet kokia jo užuomazga šiuo metu yra neįmanoma. Proletariato baimintis nėra reikalo. Paliktas savo paties valiai, jis eis iš kartos į kartą, iš vieno amžiaus į kitą, dirbs, dauginsis ir mirs, ne tik nejausdamas jokio poreikio sukilti, bet ir nepajėgdamas suprasti, kad pasaulis galėtų būti kitoks. Jis galėtų tapti pavojingas tik tada, jeigu technikos pažanga pareikalautų duoti jam aukštesnį išsilavinimą; bet kadangi karinės ir komercinės varžybos yra nebesvarbios, bendras masių išsilavinimo lygis krinta. Niekam nerūpi, kokios pažiūros populiarios ar nepopuliarios masėse. Joms galima net duoti intelektualinę laisvę, nes jos neturi intelekto. Tačiau partijos nariui netoleruotinas net menkiausias nuomonės nukrypimas pačiu menkiausiu klausimu.

Partijos narys nuo gimimo iki mirties gyvena stebimas minčių policijos. Net būdamas vienas, jis nėra tikras esąs vienas. Kad ir kur jis būtų, miegotų ar ne, dirbtų ar ilsėtųsi, gulėtų lovoje ar vonioje, jis gali būti patikrintas be jokio įspėjimo ir net nežinoti, kad yra tikrinamas. Jokia jo veikla nelieka be priežiūros. Jo draugai, poilsis, jo elgesys su žmona ir vaikais, veido išraiška esant vienam, žodžiai, kuriuos jis murma miegodamas, net būdingi jo kūno judesiai — viskas atidžiai tyrinėjama. Ir susekama viskas, kas tik galėtų rodyti esant vidinę kovą — ne tik koks rimtas nusižengimas, bet ir bet koks nukrypimas, kad ir menkiausias, bet koks įpročių pasikeitimas, bet koks nerviškumas. Jis absoliučiai niekur neturi laisvės ir pasirinkimo. Antra vertus, jo veiksmai nėra reguliuojami įstatymų arba kokio nors aiškiai suformuluoto elgesio kodekso. Okeanijoje nėra įstatymų. Mintys ir veiksmai, kuriuos demaskavus gresia mirtis, formaliai nėra uždrausti, o nesibaigiantys valymai, areštai, kankinimai, kalinimai ir išgarinimas yra ne kaip bausmė už padarytus nusikaltimus, o pap-

rasčiausias sunaikinimas tų žmonių, kurie kada nors ateityje gali padaryti nusikaltimą. Iš partijos nario ne tik reikalaujama turėti teisingą nuomonę, bet ir teisingus instinktus. Dauguma iš jo reikalaujamų įsitikinimų ir pažiūrų niekad aiškiai nepasakomi ir negali būti pasakyti, neapnuoginant angsocui būdingų prieštaravimų. Jeigu žmogus iš prigimties yra lojalus (geramintis, anot naujakalbės), tai jis bet kokiomis aplinkybėmis negalvodamas žinos, koks yra teisingas požiūris ar pageidautina emocija. Be to, vaikystėje gautas nuodugnus mokymas, atspindimas naujakalbės žodžių „kaltstabdis", juodbaltė", „dvejamintė", „kaltmintė", atima iš jo norą ir net gebėjimą apskritai giliau apie ką nors mąstyti.

Partijos narys privalo neturėti jokių asmeniškų emocijų ir neduoti atokvėpio entuziazmui. Jis turi gyventi nuolatinėje ekstazėje — neapkęsdamas užsienio priešų, vidaus išdavikų, triumfuodamas dėl pergalių, atsižadėdamas savęs prieš partijos galią ir išmintį. Nepasitenkinimas, sukeliamas jo pilko, skurdaus gyvenimo, yra sąmoningai iškeliamas ir išliejamas tokiomis priemonėmis kaip neapykantos dviminutė, o samprotavimams, kurie galėtų sukelti skeptiškų ar maištingų nuotaikų, kelias užkertamas anksti įdiegiant vidinę drausmę. Pirmoji ir paprasčiausia drausminimo stadija, kuri gali būti taikoma net jauniems vaikams, naujakalbe vadinama „kaltstabdis". „Kaltstabdis" reiškia gebėjimą staiga, lyg instinktyviai, sustoti prie bet kokios pavojingos minties slenksčio. Čia įeina ir mokėjimas nesuprasti analogijų, nepastebėti loginių klaidų, nesuvokti paprasčiausių argumentų, jei jie priešiški angsocui, bodėtis ir net šlykštėtis bet kokia minčių seka, galinčia nuvesti eretiška linkme. „Kaltstabdis", trumpai tariant, reiškia savigyną kvailumu. Bet vien kvailumo neužtenka. Priešingai, lojalumas reikalauja absoliučios savo protinės veiklos valdymo, taip kaip akrobatas valdo savo kūną. Pagrindinis Okeanijos visuomenės ramstis yra tikėjimas, kad Didysis Brolis yra visagalis, o partija — neklystanti. Bet kadangi iš tikro Didysis Brolis nėra visagalis, o partija nėra neklystanti, tai kyla poreikis nepails-

tamai, pagal situaciją kaitalioti požiūrį į faktus. Čia raktažodis yra „juodbaltė". Kaip ir daugelis naujakalbės žodžių, šis žodis turi dvi visiškai priešingas reikšmes. Kalbant apie priešininką, jis reiškia įprotį įžūliai tvirtinti, jog juoda yra balta, prieštarauti aiškiems faktams. Kalbant apie partijos narį, jis reiškia ištikimą norą pasakyti, kad juoda yra balta, kai to reikalauja partijos drausmė. Bet kartu tai reiškia ir sugebėjimą tikėti, jog juoda yra balta, dar daugiau — suvokti, jog juoda yra balta, ir pamiršti, kad kada nors esi manęs atvirkščiai. Tai reikalauja nuolat kaitalioti praeitį, pasitelkiant mąstymo sistemą, kuri apima absoliučiai viską ir naujakalbėje žinoma kaip „dvejamintė".

Praeities kaitaliojimas reikalingas dėl dviejų priežasčių, ir viena iš jų yra pagalbinė, kitaip sakant, apsidraudžiamoji. Mat partijos narys, kaip ir proletaras, yra patenkintas esamomis sąlygomis iš dalies todėl, kad neturi palyginimo skalės. Jį reikia izoliuoti nuo praeities, taip pat izoliuoti nuo užsienio šalių, nes jis turi tikėti, kad gyvena geriau negu jo protėviai ir kad pragyvenimo vidutinis lygis nuolat kyla. Bet kur kas svarbesnė priežastis, verčianti keisti praeitį, yra poreikis apginti partijos neklystamumą. Ir tai ne vien paprasčiausias kalbų, statistikos ir įvairiausių dokumentų atnaujinimas, norint parodyti, kad partijos pranešimai visada esti teisingi. Maža to — negalima leisti jokių pakeitimų doktrinoje ar politinėje linijoje, nes keisdamas pasaulėžiūrą ar net savo taktiką, pripažįsti savo silpnumą. Jei, pavyzdžiui, Eurazija ar Rytazija (nesvarbu kuri) šiandien yra priešas, tai ta šalis turėjo būti priešas visą laiką. Ir jei faktai sako kitaip, tai faktai turi būti pakeisti. Taigi istorija yra nuolat perrašinėjama. Ši šiandieninė praeities falsifikacija, vykdoma Teisybės ministerijos, yra tokia reikalinga režimo stabilumui, kaip represijos ir šnipinėjimas, atliekamas Meilės ministerijos.

Praeities kintamumas yra centrinė partijos dogma. Įrodinėjama, kad praeities įvykiai objektyviai neegzistuoja, jie išlieka tik rašytiniuose šaltiniuose ir žmonių atmintyje. Praeitis yra tai, ką rodo įrašai ir žmonių atmintis. O kadangi partija valdo absoliučiai visus įrašus ir

taip pat valdo savo narių sąmonę, tai reiškia, jog praeitis yra tokia, kokią ją norės matyti partija. Tai drauge sako, jog nors praeitį galima keisti, ji niekada jokiu konkrečiu atveju nebuvo keičiama; kai ji kada nors reikalinga linkme perkuriama, tai ši naujoji versija ir tampa praeitimi, ir jokia kitokia praeitis pasidaro nebeįmanoma. Tai galioja ir tada, kai gana dažnai tas pats įvykis per vienerius metus pakeičiamas net neatpažįstamai. Partija bet kuriuo atveju skelbia absoliučią tiesą, o tai, kas absoliutu, negalėjo kada nors skirtis nuo to, kas yra dabar. Vėliau pamatysime, kad praeities valdymas labiausiai priklauso nuo atminties treniruočių. Padaryti, kad visi rašytiniai šaltiniai sutaptų su šio momento lojalia versija, tėra grynai mechaninis aktas. Telieka įtikinti save, kad įvykiai klostėsi taip, kaip pageidautina. O jeigu reikia perrikiuoti prisiminimus arba keisti įrašus, tai, vadinasi, paskui reikia ir pamiršti, kad esi tai daręs. Šio triuko irgi galima išmokti, mankštinant sąmonę. Jis įvaldytas daugumos partijos narių, ir, žinoma, visų, kas laiko save intelektualiais bei lojaliais. Senąja kalba tai vadinama „realybės kontrole". Naujakalbe tai vadinama „dvejaminte", nors „dvejamintė" apima kur kas platesnę sąvoką.

„Dvejamintė" reiškia gebėjimą vienu metu turėti sąmonėje du priešingus įsitikinimus ir abiem jais tikėti. Partijos intelektualas žino, kuria kryptimi keisti savo atmintį, todėl jis supranta, kad daro triukus su realybe, bet pasitelkęs „dvejamintės" pratybas, įtikina save, kad realybė nėra prievartaujama. Šis procesas turi būti sąmoningas, antraip jis nebus atliktas su deramu tikslumu, bet drauge jis turi būti ir nesąmoningas, nes kitaip sukels klastojimo ir kaltės jausmą. „Dvejamintė" glūdi pačioje angsoco šerdyje, kadangi esminis partijos tikslas — panaudoti sąmoningą apgaulę, išlaikant tvirtą kursą į tikslą, o tam reikalingas visiškas dorumas. Sakyti sąmoningą melą, nuoširdžiai juo tikint, pamiršti bet kurį nepatogų faktą, paskui, kai vėl prireiks, ištraukti jį iš užmaršties ir vėl naudotis juo tiek, kiek būtina, neigti objektyvios realybės egzistavimą ir drauge atsižvelgti į tą paties neigiamą realybę — visa tai

nepaprastai svarbu. Net vartojant žodį „dvejamintė", reikia remtis „dvejaminte". Mat ištardamas šį žodį, vis dėlto pripažįsti, jog kišiesi į realybę, o pasirėmęs šviežiu „dvejamintės" aktu, šį suvokimą ištrini, ir taip be galo — melui visada vienu žingsniu pralenkiant teisybę. Taigi kaip tik „dvejamintė" įgalino partiją — ir atrodo įgalins dar tūkstančius metų — sustabdyti istorijos tėkmę.

Visos praeities oligarchijos neteko valdžios arba dėl per didelio sustabarėjimo, arba dėl suminkštėjimo. Jos arba pasidarydavo kvailos ir arogantiškos, nebesugebančios prisitaikyti prie kintančių aplinkybių ir būdavo nuverčiamos, arba tapdavo liberalios ir bailios, užuot naudojusios jėgą, darydavo nuolaidas ir taip būdavo nuverčiamos. Kitaip tariant, jos žlugdavo per sąmoningumą arba per nesąmoningumą. Ir kaip tik partijos pasiekimas yra tai, kad ji išrado mąstymo sistemą, kurioje abi sąlygos egzistuoja vienu metu. Amžinam partijos viešpatavimui negalėjo pasitarnauti jokia kita intelektualinė bazė. Jeigu nori valdyti, ir valdyti ilgai, tai turi mokėti panaikinti realybės jausmą, nes valdymo paslaptis yra derinti tikėjimą savo paties neklaidingumu su gebėjimu mokytis iš praeities klaidų.

Vargu ar reikia sakyti, kad subtiliausi „dvejamintės" praktikai yra tie, kurie ją išrado ir suvokia, jog tai plati sąmonės apgaudinėjimo sistema. Mūsų visuomenėje žmonės, geriausiai žinantys, kas dedasi, drauge mažiausiai mato pasaulį tokį, koks jis yra. Apskritai — kuo didesnis supratimas, tuo didesnis iliuziškumas, kuo daugiau proto, tuo jis nesveikesnis. Tą puikiai iliustruoja faktas, jog karo isterija darosi tuo intensyvesnė, kuo žmogus aukščiau kyla socialiniais laiptais. Racionaliausiai į karą žiūri pavergtieji ginčytinų teritorijų žmonės. Jiems karas atrodo paprasčiausia nuolatinė neganda, besiritanti per jų kūnus iš vienos pusės į kitą kaip potvynio bangos. Kuri pusė laimės — jiems absoliučiai tas pats. Jie yra tikri, jog valdovų pasikeitimas paprasčiausiai tereiškia, kad jie dirbs tą patį darbą kaip anksčiau, tik naujiems šeimininkams, kurie elgsis su jais taip pat kaip ir senieji. Šiek tiek aukščiau esan-

tys darbininkai, kuriuos mes vadiname „proliais", karą pastebi tik protarpiais. Kai reikia, juos galima įaudrinti iki baimės ir neapykantos ekstazės, bet kai paliekami ramybėje, jie gali ilgam laikui pamiršti, kad vyksta karas. Tikrąjį karo entuziazmą galima pamatyti tik partijos gretose, o labiausiai vidinėje partijoje. Pasaulio užkariavimu tvirčiausiai tiki tie, kurie supranta jį esant neįmanomą. Šis savitas priešybių apjungimas — žinojimo su nežinojimu, cinizmo su fanatizmu — ir yra vienas skiriamųjų Okeanijos visuomenės bruožų. Oficialioje ideologijoje apstu prieštaravimų, net tokių, kuriems nėra jokios praktinės būtinybės. Pavyzdžiui, partija atmeta ir juodina visus principus, kuriuos gina socialistinis judėjimas, ir daro tai paties socializmo labui. Ji rodo šimtmečiais nematytą panieką darbininkų klasei ir rengia savo narius uniforma, kurią kadaise vilkėdavo fizinio darbo atstovai. Ji nuolatos ardo šeimos solidarumą, bet savo lyderį vadina vardu, tiesiogiai apeliuojančiu į sentimentalią šeimos ištikimybę. Net mus valdančių keturių ministerijų pavadinimai tarsi tyčia neatitinka esmės. Taikos ministerija rūpinasi karu, Teisybės ministerija — melu, Meilės ministerija — kankinimais, o Pertekliaus ministerija — badavimu. Šie prieštaravimai nėra atsitiktiniai, jie taip pat nereiškia paprastos apgavystės: tai yra sąmoningos „dvejamintės" pratybos, nes tik užglaistant prieštaravimus galima išlaikyti valdžią. Jokiu kitu būdu amžino ciklo nenutrauksi. Jeigu reikia amžiams panaikinti žmonių lygybę, jeigu aukštieji, kaip mes juos vadiname, nori išlaikyti savo valdžią amžinai,— tai vyraujanti sąmonės būsena turi būti valdoma beprotybė.

Bet yra vienas klausimas, kurio mes iki šiol beveik nelietėme: kodėl reikia panaikinti žmonių lygybę? Sakykim, kad šio proceso mechaniką aprašėme teisingai, tačiau koks yra motyvas, skatinantis atlikti šį didžiulį, kruopščiai suplanuotą darbą — tam tikru momentu užšaldyti istoriją?

Čia mes prieiname prie pagrindinės paslapties. Kaip matėme, partijos ir ypač vidinės partijos slėpiningumas remiasi „dvejaminte". Bet dar giliau glūdi pirminis motyvas, niekad nekvestionuotas instinktas, pirmą

kartą paskatinęs užgrobti valdžią ir sukūręs tokius egzistavimui reikalingus įrankius kaip „dvejamintė", minčių policija, nuolatinio karo būklė. Šis motyvas yra...

Vinstonas staiga pajuto tylą, taip kaip pajuntamas koks nors naujas garsas. Jam pasirodė, kad Džulija jau senokai nebejuda. Ji gulėjo ant šono, iki pusės nuoga, pasidėjusi ant rankos galvą ir su užkritusia ant akių tamsia plaukų sruoga. Jos krūtinė kilnojosi lėtai ir tolygiai.

— Džulija.

Tylu.

— Džulija, tu miegi?

Tylu. Ji miega. Jis užvertė knygą, atsargiai padėjo ant grindų, atsigulė ir užsitraukė antklodę.

Pagalvojo, kad dar nesužinojo svarbiausios paslapties. Jis jau žino *kaip*, bet nežino *kodėl*. Pirmas skyrius, kaip ir trečias, nepasakė jam nieko, ko jis nebūtų supratęs, tik susistemino visa tai, ką jis jau žinojo. Bet skaitydamas jis galutinai įsitikino, kad nėra pamišęs. Jeigu tu esi mažuma, net vienintelis, tai vis tiek nereiškia, kad esi pamišęs. Yra tiesa ir yra netiesa, ir jeigu tu sugebi laikytis tiesos, kad ir prieš visą pasaulį, tu nesi pamišęs. Geltonas besileidžiančios saulės spindulys įslinko pro langą ir palietė pagalvę. Jis užsimerkė. Saulė ant veido ir lygus prie jo prisiglaudęs merginos kūnas teikė jam jėgos, pasitikėjimo, migdė. Jis saugus, viskas gerai. Jis užmigo, murmėdamas „Sveikas protas — ne dauguma" ir jausdamas, kad ši mintis nepaprastai svarbi.

*

Jis pabudo su nuojauta, kad miegojo labai ilgai, bet dirstelėjęs į senovišką laikrodį pamatė, kad yra tik dvidešimt trisdešimt. Jis snausdamas pagulėjo, paskui pasigirdo įprastas krūtininis dainavimas kieme:

Nors ta svaja sparnuota
Kaip dūmai išgaravo,
Suaudrino vaizduotę
Ir širdį man užgavo.

Ši primityvi dainelė, matyt, yra populiari. Visur gali ją išgirsti. Ji pergyveno neapykantos dainą. Džulija nuo dainos atsibudo, palaimingai pasirąžė ir išlipo iš lovos.

— Noriu valgyti,— pasakė ji.— Išsivirkim dar kavos. Po velnių! Primusas užgeseęs ir vanduo šaltas.— Ji pakėlė primusą ir papurtė.— Žibalo nebėra.

— Tikriausiai galima gauti iš senojo Čaringtono.

— Juokingiausia, kad man jis atrodė pilnas. Tuojau apsirengsiu,— pridūrė ji.— Jau gana šalta.

Vinstonas irgi atsikėlė ir apsirengė. Nepavargstantis balsas dainavo toliau:

Išgydo laikas žaizdą,
Sniegus ugnis ištirpdo,
Bet tų svajonių vaizdas
Dar gildo mano širdį.

Susijuosęs kombinezono diržą, jis nuėjo prie lango. Saulė, matyt, jau buvo nusileidusi už namų — į kiemą ji nebešvietė. Šaligatvio plytelės buvo šlapios lyg ką tik nuplautos, jam atrodė, kad ir dangus nuplautas — tokia šviežia ir skaisti atrodė mėlynė tarp kaminų. Moteris nepailsdama žingsniavo po kiemą, čia užsikimšdama spaustuku, čia atsikimšdama, čia dainuodama, čia tylėdama ir kabindama vis naujus vystyklus. Jis svarstė, ar ji ima skalbti už pinigus, ar paprasčiausiai yra vergė dvidešimčiai ar trisdešimčiai anūkų. Priėjo Džulija, ir dabar abu lyg pakerėti žiūrėjo į tą stambią figūrą apačioje. Šitaip bežiūrint į moterį jos pačios aplinkoje, matant jos storas prie virvės ištiestas rankas, galingą tarsi arklio užpakalį, Vinstonui pirmą kartą dingtelėjo, kad ji yra graži. Jam niekad anksčiau nebuvo atėjusi mintis, kad penkiasdešimtmetės moters kūnas gali būti gražus — be galo išplatėjęs nuo vaikų gimdymo, paskui grūdintas, šiurkštintas darbo, kol pasidarė sudiržęs lyg peraugusi ropė. Bet jis yra gražus, pagaliau kodėl negali būti, pagalvojo jis. Stiprus, beformis kūnas, panašus į granito luitą, su ryškiai raudona oda šalia merginos kūno atrodė lyg erškėtuogė šalia rožės žiedo. Kodėl vaisius turėtų būti prastesnis už gėlę?

— Ji graži,— sumurmėjo jis.

— Per klubus bus ne mažiau kaip metras,— tarė Džulija.

— Ji graži savaip,— pasakė Vinstonas.

Jis laikė ranką ant gležno Džulijos liemens. Jos šlaunis buvo prisiglaudusi prie jo. Iš jų kūnų niekad nebus kūdikio. Tai vienas iš jiems neįmanomų dalykų. Tik žodžiu, tik sąmonėje jie tegali puoselėti savo paslaptį. Moteris apačioje neturi sąmonės, ji turi tik stiprias rankas, šiltą širdį ir vaisingą pilvą. Jis pagalvojo, kiek ji pagimdė vaikų. Gali būti, kad penkiolika. Kadaise netikėtai pražydo, gal metus žydėjo laukinės rožės grožiu, paskui staiga išbrinko kaip užsimezgęs vaisius, sudiržo, paraudo, sušiurkštėjo, ir nuo tol jos gyvenimas buvo skalbimas, plovimas, adymas, virimas, šlavimas, valymas; iš pradžių vaikams, paskui anūkams ir taip daugiau kaip trisdešimt metų iš eilės. Ir ji dabar dainuoja. Paslaptinga pagarba moteriškei buvo kažkaip susijusi su giedru be debesų dangumi, nusidriekusiu nuo kaminų į begalinius tolius. Buvo keista suvokti, kad dangus yra visiems tas pats, taip pat ir Eurazijoje, ir Rytazijoje. Ir žmonės po tuo dangumi taip pat labai panašūs — visur, visame pasaulyje, šimtai tūkstančių milijonų tokių pat žmonių, nesuvokiančių vienas kito egzistavimo, skiriamų neapykantos ir melo sienų ir vis dėlto beveik vienodų— žmonių, neišmokusių galvoti, tik kaupiančių širdyse, pilvuose ir raumenyse jėgą, kuri vieną dieną apvers pasaulį. Jei yra viltis, tai ji proliuose! Net ir neperskaitęs knygos iki pabaigos, jis žinojo, kad tai turi būti galutinė Goldšteino išvada. Ateitis priklauso proliams. Bet ar gali jis būti tikras, kad atėjus prolių laikui, jų sukurtas pasaulis nebus svetimas jam, Vinstonui Smitui, kaip yra svetimas partijos pasaulis? Taip, gali būti tikras, nes tai bus bent jau sveiko proto pasaulis. Kur yra lygybė, ten gali būti ir sveikas protas. Anksčiau ar vėliau tai atsitiks, jėga virs sąmone. Proliai yra nemirtingi, tuo nesuabejosi, žvelgdamas į tą gyvybingą figūrą kieme. Galų gale jie atsibus. O kol tai atsitiks, tegu ir po tūkstančio metų, jie išliks gyvi per visas nelaimes kaip paukščiai, perduodantys iš vieno kūno į kitą gyvybingumą, kurio partija neturi ir negali sunaikinti.

— Ar tu atsimeni,— paklausė jis,— tą strazdą, kuris mums giedojo pačią pirmą dieną miško pakrašty?

— Jis giedojo ne mums.— pasakė Džulija.— Jis giedojo pats sau. Net ir ne sau. Giedojo, ir tiek.

Paukščiai gieda, proliai dainuoja, partija nedainuoja. Visame pasaulyje, Londone ir Niujorke, Afrikoje ir Brazilijoje, paslaptingose uždraustose žemėse už sienų, Paryžiaus ir Berlyno gatvėse, begalinės Rusijos kaimuose, Kinijos ir Japonijos turguose — visur stovi ta pati stipri nesunaikinama figūra, subjaurota darbo ir gimdymo, nuo gimimo iki mirties sunkiai plušanti ir dainuojanti. Iš tų galingų strėnų vieną dieną turi atsirasti sąmoningų padarų rasė. Mes esame mirę, ateitis priklauso jiems. Bet tu gali dalyvauti toje ateityje, jei išlaikysi gyvą protą kaip jie išlaiko kūną, ir perduosi ateitin tą slaptą teiginį, kad du plius du yra keturi.

— Mes esame mirę,— tarė jis.

— Mes esame mirę,— kiusniai pakartojo Džulija.

— Jūs esate mirę,— pasakė geležinis balsas už jų.

Jiedu atšoko vienas nuo kito. Vinstonui atrodė, kad viduriai pavirto į ledą. Jis matė baltymus aplink rainelę Džulijos akyse. Jos veidas buvo geltonas kaip pienas. Ryškiai raudonavo tik dažai ant skruostikaulių, tartum kokie ant odos priklijuoti lopai.

— Jūs esate mirę,— pakartojo geležinis balsas.

— Kalba už paveikslo,— pasakė Džulija.

— Kalba už paveikslo,— pakartojo balsas.— Būkite kur esate. Kol negausite įsakymo, nejudėkite.

Prasidėjo, pagaliau tai prasidėjo! Jiedu negali nieko daryti, gali tik stovėti ir žiūrėti vienas kitam į akis. Bėgti, gelbėtis, kol nevėlu ištrūkti iš to namo — jiems tokia mintis neatėjo. Neįmanoma nepaklusti geležiniam balsui iš sienos. Kažkas trakštelėjo lyg atšovus skląstį ir suskambo dūžtantis stiklas. Paveikslas nukrito ant grindų ir iš po jo pasirodė teleekranas.

— Dabar jie mato mus,— pasakė Džulija.

— Dabar mes matome jus,— pasakė balsas.— Atsistokite kambario viduryje. Atsukite vienas kitam nugaras. Rankas sunerkite už galvų. Vienas kito nelieskite.

Jiedu ir nesilietė, bet Vinstonas kažkaip jautė Džuliją

drebant. O gal tai buvo dėl jo paties drebėjimo. Jis šiaip taip sugebėjo susilaikyti nekalenęs dantimis, bet kelių suvaldyti nepajėgė. Apačioje pasigirdo batų trepsėjimas. Atrodė, kad kiemas pilnas žmonių. Buvo girdėti kažką velkant per grindinį. Moters dainavimas staiga nutilo. Kažkas pratisai nužvangėjo — sakytum skalbimo dubuo būtų nusviestas per kiemą, paskui pasigirdo pikti balsai, po jų skausmingas riksmas.

— Namas apsuptas,— pasakė Vinstonas.

— Namas apsuptas,— tarė balsas.

Jis išgirdo, kaip Džulija staiga sukando dantis.

— Manau, kad mes jau galime atsisveikinti,— pasakė ji.

— Jau galite atsisveikinti,— pasakė balsas. Paskui įsikišo visai kitoks, aukštas, išlavėjęs balsas, kuris Vinstonui pasirodė kažkur girdėtas. Jis pasakė:

Štai tau į lovą pašvies kelią žibintas,
Štai budelio kirvis, ir galva tavo krinta.

Kažkas driokstelėjo ant lovos už Vinstono nugaros. Pro langą išlaužusios rėmą įlindo kopėčios. Kažkas jomis įlipo vidun. Ant laiptų bildėjo batai, netrukus kambarys buvo pilnas stiprių vyrų su juodomis uniformomis, geležimi kaustytais batais ir lazdomis rankose.

Vinstonas jau nebedrebėjo. Net akių beveik nejudino. Svarbu vienintelis dalykas: nejudėti, visai nejudėti, ir neduoti jiems preteksto mušti! Priešais jį stovėjo vyras su stambiu boksininko smakru, kuriame lūpos atrodė tik plyšelis. Jis susimąstęs sukiojo tarp nykščio ir smiliaus lazdą. Vinstono ir jo akys susitiko. Buvo beveik nepakenčiama jausti savo bejėgiškumą su pakeltomis už galvos rankomis ir neapgintu veidu bei visu kūnu. Vyras iškišo baltą liežuvio galiuką, palaižė tą vietą, kur turėjo būti lūpos, ir pasitraukė. Pasigirdo kitas pokštelėjimas: kažkas paėmė nuo stalo stiklinį prespapjė ir tėškė jį į židinį.

Per kilimą nusirito gabaliukas koralo, panašus į mažytį rausvą cukrinį rožės žiedelį nuo torto. Koks jis mažas, pagalvojo Vinstonas, koks jis mažas visą laiką buvo! Jis išgirdo už nugaros aiktelėjimą ir smūgį, paskui jam

pačiam kažkas smarkiai spyrė į kulkšnį ir jis vos nepargriuvo. Vienas iš vyrų trenkė Džulijai kumščiu į smilkinį, ir ji susirietė lyg kišeninis metras, raitėsi ant grindų, gaudydama kvapą. Vinstonas nedrįso net milimetrą pasukti galvos, bet kartais viena akimi matydavo jos pamėlusį žiopčiojantį veidą. Net sukaustytas baimės, jis tarsi pats jautė skausmą, baisų skausmą, kuris vis dėlto buvo ne toks paniškas kaip pastangos atgauti kvapą. Jis žinojo, į ką tai panašu: baisus, veriantis skausmas, kurį aiškiai jauti, bet negali kentėti, nes visų pirma būtina kvėpuoti. Paskui du vyrai paėmė ją už pečių ir kelių ir kaip maišą išnešė laukan. Vinstonas spėjo dirstelėti į jos veidą, geltoną ir iškreiptą, užmerktomis akimis, bet vis dar su rausvais dažais ant skruostų. Jis matė ją paskutinį kartą.

Jis stovėjo kaip įkastas. Kol kas jo nemušė. Galvoje pačios savaime ėmė lėkti mintys, bet jos jam atrodė visai neįdomios. Jis pagalvojo, ar jie suėmė misterį Čaringtoną. Ką jie padarė moteriškei kieme? Jis pasijuto labai norįs šlapintis ir nusistebėjo, nes buvo tai daręs prieš dvi ar tris valandas. Jis matė, kad laikrodis ant židinio rodo devynias, tiksliau dvidešimt pirmą valandą. Bet atrodė per šviesu. Argi rugpjūčio vakare dvidešimt pirmą valandą netemsta? Jis pagalvojo, gal jiedu su Džulija pramiegojo visas dvylika valandų ir atsibudo ne dvidešimt trisdešimt vakaro, o aštuntą trisdešimt kitą rytą? Bet jis tos minties nebesvarstė. Tai buvo nesvarbu.

Ant laiptų pasigirdo kiti, lengvesni žingsniai. Į kambarį įėjo misteris Čaringtonas. Vyrai su juodomis uniformomis staiga pasitempė. Kažkuo buvo pasikeitusi ir misterio Čaringtono išvaizda. Jis pamatė sudaužytą stiklinį prespapjė.

— Surinkit tas šukes,— griežtai pasakė jis.

Vienas vyras klusniai pasilenkė. Koknio akcentas Čaringtono tartyje buvo dingęs — Vinstonas staiga suprato, kieno balsą neseniai girdėjo iš teleekrano. Misteris Čaringtonas tebebuvo su senu velvetiniu švarku, bet jo plaukai, kadaise beveik žili, dabar buvo juodi. Be to, jis buvo be akinių. Jis akylai žvilgtelėjo į Vinstoną lyg

norėdamas pasitikrinti ir daugiau nebekreipė į jį dėmesio. Atpažinti jį dar galėjai, bet tai nebebuvo tas pats asmuo. Kūnas pasidarė tiesesnis, tarytum pastambėjo. Veide buvo įvykusios tik kelios nežymios permainos, bet dėl jų jis visiškai pasikeitė. Juodi antakiai buvo nebe tokie tankūs, raukšlės dingusios, visi veido kontūrai atrodė kitokie, net nosis trumpesnė. Tai buvo ryžtingas, šaltas maždaug trisdešimt penkerių metų vyro veidas. Vinstonas pagalvojo, kad pirmą kartą gyvenime mato tikrą minčių policijos darbuotoją.

TREČIA DALIS

1

Vinstonas nežinojo, kur yra. Matyt, Meilės ministerijoje, bet įsitikinti nebuvo kaip. Jis buvo aukštoje belangėje kameroje su blizgančių baltų plytelių sienomis. Paslėptos lempos skleidė šaltą šviesą, buvo girdėti tolygus žemas gaudesys, panašus į oro tiekimo. Palei sienas ėjo suolas ar lentyna, pakankamai platus, kad galėtum sėdėti jo gale, palei duris — išvietės kibiras be jokios sėdynės. Keturi teleekranai, po vieną sienoje.

Pilve Vinstonas jautė buką skausmą. Jis prasidėjo nuo tada, kai jį įmetė į uždarą furgoną ir nusivežė. Bet jis jautė ir alkį, graužiantį ir nesveiką. Galėjo būti jau dvidešimt keturios valandos, kaip jis nevalgęs, galėjo būti ir trisdešimt šešios. Jis šito dar nežinojo, gal niekada taip ir nesužinos, ar buvo vakaras, ar rytas, kai jie jį areštavo. Po suėmimo maisto jam nedavė.

Jis ramiai sėdėjo ant suolo, susidėjęs ant kelių rankas. Jau buvo išmokęs sėdėti ramiai. Jei padarai kokį staigų judesį, iš teleekrano būni aprėkiamas. Bet jį vis atkakliau kamavo alkis. Labiausiai jis norėjo gabaliuko duonos. Jam pasirodė, kad kombinezono kišenėse turėtų būti keli duonos trupiniai. Gal net nemaža pluta — taip atrodė todėl, kad kartais kažkas lyg durdavo į koją. Pagaliau pagunda išsiaiškinti nugalėjo, jis įveikė baimę ir įkišo ranką kišenėn.

— Smitai!— suriko balsas iš ekrano.— Šešiasdešimt septyniasdešimt devyni V. Smitai! Kameroje rankų kišenėse nelaikyti!

Jis vėl sustingo, susidėjęs rankas ant kelių. Prieš uždaromas čia, jis pirmiausiai buvo nuvežtas kiton vieton, kur tikriausiai buvo paprastas kalėjimas arba laikina daboklė, naudojama patrulių. Kiek ten išbuvo — nežinojo, matyt, keletą valandų; be laikrodžių ir dienos šviesos laiką suvokti buvo sunku. Tai buvo triukšminga, dvokianti patalpa. Jie buvo uždarę jį kameroje, panašioje į šitą, bet baisiai nešvarioje ir nuolat prikimštoje — dešimt ar penkiolika žmonių. Dauguma jų buvo paprasti kriminaliniai nusikaltėliai, bet buvo ir keli politiniai kaliniai. Jis tyliai sėdėjo, atsirėmęs į sieną, stumdomas nešvarių kūnų, kankinamas baimės ir pilvo skausmo, ir ne itin domėjosi aplinka, bet vis dėlto suvokė stebinantį elgesio skirtumą tarp partinių kalinių ir kitų. Partiniai visi buvo tylūs ir persigandę, o paprasti kaliniai atrodė taip, tarsi nieko nepaisytų. Jie šūkavo, užgauliodami sargus, aršiai kovėsi, jei kas kėsinosi į jų daiktus, rašė ant grindų keiksmažodžius, valgė maistą, ištrauktą iš slaptaviečių drabužiuose, ir net rėkė prieš teleekraną, kai šis mėgindavo įvesti tvarką. Antra vertus, kai kurie jų atrodė beveik draugai su sargais, vadino juos pravardėmis, pro stebėjimo plyšį duryse mėgino iškaulyti cigarečių. Sargai į tuos kalinius irgi žiūrėjo atlaidžiai, net tada, kai turėdavo elgtis su jais šiurkščiai. Kalbos nuolat sukosi apie priverstinių darbų stovyklas,į kurias dauguma kalinių tikėjosi patekti. Jis suprato, kad stovykloje „pusė bėdos", jei turi gerų ryšių ir žinai kanalus. Ten klesti kyšininkavimas, favoritizmas, įvairiausias reketas, homoseksualizmas ir prostitucija, net nelegaliai iš bulvių varomas alkoholis. Įvairias pareigas užėmę tik paprasti kriminaliniai, ypač gangsteriai ir žmogžudžiai, kurie yra tam tikra aristokratija. Visi nešvarūs darbai ten atliekami politinių.

Kaliniai nuolat keitėsi: narkotikų pardavėjai, vagys, banditai, juodosios rinkos prekeiviai, girtuokliai, prostitutės. Kai kurie girtuokliai taip siautėdavo, kad kiti kaliniai turėdavo juos tramdyti. Sykį buvo atnešta stambi

apie šešiasdešimties metų moteris su didžiulėmis nukabusiomis krūtimis ir storomis žilų plaukų sruogomis, ištaršytomis besigrumiant. Ją nešė keturi sargai, ji spardėsi ir šaukė. Jie nutraukė moteriškei batus,—mat vis mėgino jiems įspirti,— ir numetė ją Vinstonui ant kelių, vos nesulaužę jam šlaunikaulių. Moteris atsitiesė ir išlydėjo juos riksmu „šūdžiai prakeikti!" Paskui, pastebėjusi, kad sėdi ant kažko nelygaus, nuslinko nuo Vinstono kelių ant suolo.

— Atleisk, žirniuk,— tarė ji.— Suprask, juk aš ne pati ant tavęs atsisėdau, tie šikniai užmetė. Iš kur tokie žinos, kaip elgtis su dama, ką?— Ji patylėjo, pasitapšnojo krūtinę ir atsiraugėjo.— Atsiprašau,— tarė,— kažko negera.

Ji pasilenkė į priekį ir ėmė vemti ant grindų.

— Na va, jau geriau,— pasakė ji, pagaliau atsilošusi į sieną ir užsimerkusi.— Niekada nereikia laikyti viduj, štai mano patarimas. Varyk lauk, kol tebėra skrandyje, atsimink!

Ji atkuto, pasisukusi dar sykį pažvelgė į Vinstoną ir tučtuojau pamėgo jį. Uždėjo jam ant pečių storą ranką ir prisitraukė artyn, trenkdama jam į veidą alumi ir vėmalais.

— Kaip tavo pavardė, žirniuk?— paklausė.

— Smitas,— atsakė Vinstonas.

— Smitas? Nors mirk iš juoko. Aš irgi Smit. Ką žinai,— pridūrė susigraudinusi,— gal aš tavo motina!

Gal ir motina, pagalvojo Vinstonas. Panašus ir amžius, ir sudėjimas, o žmonės po dvidešimties metų priverčiamojo darbo stovykloje gali pasikeisti.

Daugiau su juo niekas nekalbėjo. Net stebino, kaip paprasti kaliniai ignoravo partijos kalinius. Jie juos su abejinga panieka vadino „politais". Partiniai kaliniai baisiausiai bijojo kalbėtis, o labiausiai — vienas su kitu. Tiktai vieną sykį, kai dvi partijos narės buvo prispaustos viena prie kitos ant suolo, jis pro balsų gaudesį nugirdo keletą tyliai ir greitai pasakytų žodžių, kažkokią užuominą apie „šimtas pirmą kambarį", kurios jis nesuprato.

Čionai jį atvedė prieš kokias dvi ar tris valandas. Skausmas pilve nesiliovė, nors kartais paaštrėdavo, kartais atslūgdavo ir pagal tai jo mintys čia išsiplėsdavo, čia

susitraukdavo. Kai labiau skaudėdavo, jis galvodavo tik apie tą skausmą ir apie tai, kad nori valgyti. Kartais imdavo taip aiškiai vaizduotis, kas bus, kad širdis pradėdavo daužytis ir užgniaužda vo kvapą. Jis jausdavo, kaip alkūnes daužo lazdos, kaip paslėpsnius spardo kaustyti batai, matydavo save besirangantį ant grindų, rėkte pro išmuštus dantis prašantį pasigailėti. Apie Džuliją beveik negalvojo. Negalėjo sutelkti minčių. Jis myli ją ir neišduos jos, bet tai buvo tik faktas, žinomas kaip aritmetikos taisyklės. Jis tos meilės nejautė, jam net nelabai rūpėjo, kaip jai sekasi. Dažniau su žybsinčia viltimi jis galvojo apie O'Brajeną. O'Brajenas turi žinoti, kad jis areštuotas. Jis minėjo, kad Brolija niekada nemėgina išgelbėti savo narių. Bet yra dar skutimosi peiliukas, jei galės, jie perduos jam jį. Praeis gal tik penkios sekundės, kol į kamerą įpuls sargas. Peiliukas smigs su geliančiu šalčiu, ir net jį laikantys pirštai bus perrėžti iki kaulų. Šios mintys žeidė jo nusilpusį kūną, kuris nuo menkiausio skausmo drebėjo. Jis nebuvo tikras, ar pasinaudos peiliuku, net jeigu turės progą. Atrodė natūraliau egzistuoti nuo momento iki momento, priimant dar dešimtį minučių gyvenimo, net žinant, kad jo gale bus kankinimas.

Kartais jis mėgindavo suskaičiuoti plyteles kameros sienose. Tai atrodė lengva, bet jis visad vienoje ar kitoje vietoje pamesdavo skaičių. Dažniausiai jis svarstydavo, kur yra ir kelinta valanda. Vienu tarpu būdavo tikras, kad lauke pats vidurdienis, o po kelių sekundžių toks pat tikras, kad ten visiška tamsa. Jis jautė, kad šituose namuose šviesa nebus niekada išjungta. Tai vieta, kurioje nėra tamsos; dabar jis žino, kodėl tada O'Brajenas suprato. Meilės ministerijoje nėra langų. Jo kamera gali būti pačiame pastato centre arba prie išorinės sienos; gali būti dešimt aukštų po žeme arba trisdešimt virš jos. Jis mintyse kilnojo save iš vienos vietos į kitą, stengdamasis iš kūno savijautos nuspėti, ar kabo aukštai ore, ar tūno giliai po žeme.

Koridoriuje pasigirdo žingsniai. Žvangėdamos atsidarė plieninės durys. Pro jas energingai įžengė karininkas su tvarkinga juoda uniforma, visas žvilgantis blizgančia oda, blyškaus atviro veido, panašaus į vaškinę kaukę. Įėjęs

pamojo už durų stovintiems sargams įleisti atvestą kalinį. Į kamerą įslinko poetas Amplfortas. Durys vėl užsidarė.

Amplfortas neryžtingai žengtelėjo į vieną, kitą pusę, lyg vildamasis, kad kur nors yra kitos durys, pro kurias galima išeiti, paskui ėmė vaikščioti po kamerą. Vinstono jis dar nematė. Neramios jo akys žiūrėjo į sieną apie metrą virš Vinstono galvos. Jis buvo be batų, pro skyles kojinėse kyšojo dideli nešvarūs nykščiai. Taip pat keletą dienų nesiskutęs. Veidą iki skruostikaulių dengė netvarkinga barzda, su kuria jis atrodė panašus į chuliganą, nors tai ir nesiderino prie jo didžiulio silpno kūno ir nervingų judesių.

Vinstonas pabudo iš savo letargo. Jis turi užkalbinti Amplfortą, nors ir būtų aprėktas iš ekrano. Gali būti, kad Amplfortas atnešė skutimosi peiliuką.

— Amplfortai,— pasakė jis.

Ekranas nesuriko. Amplfortas lyg krūptelėjo ir sustojo. Jo akys lėtai atsisuko į Vinstoną.

— A, Smitai!— tarė jis.— Ir jūs čia!

— Už ką jūs pakliuvot?

— Tiesą sakant...— Jis nerangiai atsisėdo ant suolo priešais Vinstoną.— Juk tėra vienas nusikaltimas, ar ne?— paklausė jis.

— Ir jūs jį padarėt?

— Matyt, padariau.

Jis pridėjo prie kaktos ranką ir pirštais suspaudė smilkinius, lyg stengdamasis kažką prisiminti.

— Visaip atsitinka,— neaiškiai pradėjo jis.— Aš prisimenu tik vieną įkaltį — galimą įkaltį. Be abejo, tai buvo neapdairumas. Mes rengėme Kiplingo eilėraščių leidimą. Ir aš vienos eilutės gale palikau žodį Dievas. Niekaip negalėjau kitaip!— pridūrė jis beveik pasipiktinęs, ir pakėlęs galvą pažvelgė į Vinstoną.— Tą eilutę pakeisti buvo neįmanoma. Ji rimavosi su „pieva". Suprantant, visoje kalboje „pievai" tėra tik keli rimai. Dienų dienas sukau galvą.

Jo veido išraiška pasikeitė. Pasipiktinimas dingo, ir jis atrodė beveik patenkintas, pro nešvarumus ir barzdaplaukius nušvito kažkokia intelektualinė šiluma, džiaugsmas, apimantis pedantą, aptikusį bereikšmį faktą.

— Ar jums neatrodo,— paklausė jis,— kad visą anglų poezijos istoriją nulėmė faktas, jog mūsų kalboje trūksta rimų?

Ne, ši mintis nebuvo atėjusi Vinstonui. Ir dabar ji neatrodė jam svarbi ar įdomi.

— Ar jūs žinote, kelinta dabar valanda?— paklausė jis.

Amplfortas vėl krūptelėjo.

— Aš apie tai negalvojau. Jie mane suėmė prieš dvi dienas, na gal tris.— Jo akys nuslinko sienomis, lyg tikintis kur nors pamatyti langą.— Šituose namuose nėra skirtumo tarp dienos ir nakties. Nežinau, kaip galima būtų nustatyti laiką.

Jiedu padrikai pasikalbėjo keletą minučių, paskui be jokios aiškios priežasties balsas iš ekrano įsakė nutilti. Vinstonas sėdėjo, ramiai sunėręs ant krūtinės rankas. Amplfortas, per stambus patogiai išsitekti ant siauro suolo, nuolat bruzdėjo, sunerdamas liesas rankas čia ant vieno kelio, čia ant kito. Ekranas riktelėjo, liepdamas jam nurimti. Laikas ėjo. Gal po dvidešimties minučių, gal po valandos koridoriuje vėl pasigirdo žingsniai. Vinstono viduriai susitraukė. Tuojau, tuojau pat, gal po penkių minučių, gal dabar pat, batų kaukšėjimas reikš, kad atėjo jo eilė.

Durys atsidarė. Į kamerą įėjo tas pats ramaus veido karininkas. Trumpu rankos mostu jis parodė į Amplfortą.

— Šimtas pirmas kambarys,— pasakė jis.

Amplfortas nerangiai, kiek sutrikusiu, bet nelabai suprantančiu veidu praėjo pro sargus.

Praslinko tikriausiai gana ilgas laiko tarpas. Skausmas pilve sustiprėjo. Jo mintys lėkė vis tuo pačiu ratu, lyg kamuoliukas, krintantis vis į tas pačias skyles. Jis teturėjo tik šešias mintis. Skausmas pilve; duonos gabalas; kraujas ir riksmai; O'Brajenas; Džulija; skutimosi peiliukas. Vidurius vėl surėmė spazmai — koridoriumi artėjo sunkūs žingsniai. Atsidarius durims, su oro banga plūstelėjo seno prakaito kvapas. Kameron įėjo Parsonsas. Jis buvo su chaki spalvos šortais ir sportiniais marškinėliais.

Šį kartą Vinstonas taip apstulbo, kad net pamiršo save.

— *Tu* čia!— pasakė jis.

Parsonsas pažvelgė į Vinstoną žvilgsniu, kuriame ne-

buvo nei susidomėjimo, nei nuostabos, tik nusižeminimas. Jis ėmė nervingai vaikščioti po kamerą. Kaskart, kai ištiesdavo savo storus kelius, būdavo matyti, kad jie dreba. Jo akys buvo išplėstos, stiklinės, lyg jis negalėtų atitraukti jų nuo kokio daikto.

— Už ką pakliuvai?— paklausė Vinstonas.

— Kaltmintė,— atsakė Parsonsas beveik verkdamas. Jo balse buvo girdėti visiškas kaltės pripažinimas ir pasibaisėjimas, kad toks žodis gali būti taikomas jam. Jis sustojo priešais Vinstoną ir ėmė prisispyręs klausinėti:— Kaip tau atrodo, seni, juk manęs nesušaudys, ką? Juk nešaudo, jeigu nesi ko nors tikrai padaręs, o tik galvojai, juk minties nesulaikysi, ar ne? Aš žinau, jie viską išsiaiškins. Tikiu, kad taip ir bus! Jie žino, kaip aš stengiausi, ar ne? Tu ir pats žinai, kas aš per žmogus. Juk visai neblogas, ką? Žinoma, ne išminčius, bet uolus. Stengiausi kaip galėdamas dėl partijos, juk taip? Tikriausiai negausiu daugiau kaip penkerius metus, kaip manai? Na gal dešimt? Toks žmogus kaip aš gali būti labai naudingas darbo stovykloje. Juk nesušaudys, jei tik vieną kartelį iškrypau iš vėžių?

— Ar tu kaltas?— paklausė Vinstonas.

— Žinoma, kaltas!— sušuko Parsonsas, vogčia dirstelėjęs į ekraną.— Argi partija suimtų nekaltą žmogų, kaip tau atrodo?— Jo varliškas veidas aprimo, netgi įgavo kažkokią šventeivišką išraišką.— Kaltmintė yra baisus dalykas, vyruti,— pasakė jis reikšmingai.— Ji labai klastinga. Gali taip prasismelkti į tave, kad nė pats nesuprasi. Tu žinai, kaip ji prasismelkė į mane? Miegant! Taip, tai faktas. Dirbu sau, triūsiu kiek išgaliu ir nė neįtariu, kad mano galvoje būtų kas negera. Na o paskui ėmiau šnekėti per miegus. Tu žinai, ką jie išgirdo mane sakant?— Jis pritildė balsą, lyg privalėdamas gydytojui pasakyti nepadorų dalyką.— „Šalin Didįjį Brolį!" Taip aš pasakiau. Ir atrodo, ne vieną sykį, o daug. Ir žinai, seni, tarp mudviejų kalbant, aš džiaugiuosi, kad jie nutvėrė mane, kol nenuėjau toliau. Tu žinai, ką aš pasakysiu, kai stovėsiu prieš tribunolą? „Ačiū,— pasakysiu,— kad išgelbėjote mane, kol dar nevėlu".

— Kas paskundė tave?— paklausė Vinstonas.

— Mažoji duktė,— atsakė Parsonsas su liūdnu pasididžiavimu.— Ji klausėsi pro rakto skylutę. Išgirdo, ką aš sakau, ir kitą dieną pasakė patruliams. Apsukri, kaip septynerių metų pypliukė, ar ne? Aš ant jos visai nepykstu. Net didžiuojuosi. Tas rodo, kad išauklėjau ją teisinga dvasia.

Jis keletą kartų perėjo per kamerą, šnairuodamas į išvietės puodą. Paskui staiga nusiplėšė šortus.

— Atleisk man, seni,— tarė,— nebegaliu. Čia nuo susijaudinimo.

Jis klestelėjo plačiu užpakaliu ant kibiro. Vinstonas užsidengė rankomis veidą.

— Smitai!— suriko balsas iš ekrano.— Šešiasdešimt septyniasdešimt devyni! V. Smitai! Atidenkit veidą. Kamerose veidų nedengti.

Vinstonas patraukė rankas. Parsonsas garsiai ir gausiai išsituštino. Tada paaiškėjo, kad dangtis sulankstytas, ir kamera kelias valandas nepakenčiamai dvokė.

Paskui Parsonsą išvedė, atvedė kitų kalinių, vėl išvedė. Viena moteris buvo pašaukta į 101 kambarį, ir Vinstonas matė, kaip ji susigūžė ir visa persimainė, išgirdusi tuos žodžius. Paskui vienu metu — jeigu jį čia uždarė rytą, tai turėjo būti popietė, o jeigu uždarė po pietų, tai turėjo būti vidurnaktis — kameroje jie buvo šešiese, vyrai ir moterys. Visi sėdėjo ramiai. Priešais Vinstoną sėdėjo vyras su dideliu pagurkliu ir atsikišusiais dantimis, panašus į kokį nors stambų nekenksmingą graužiką. Jo riebūs, nudribę skruostai buvo taip išsipūtę apačioje, kad vargiai galėjai patikėti, kad jis neturi ten paslėpęs nedidelių maisto atsargų. Jo žalsvos akys žvitriai bėgiojo nuo vieno veido prie kito, bet susidūrusios su kieno nors žvilgsniu bemat nukrypdavo į šalį.

Durys atsidarė ir vidun buvo įleistas naujas kalinys, nuo kurio Vinstonui net nugara pašiurpo. Tai buvo paprastas, normalus vyriškis, gal koks inžinierius ar technikas. Bet sukrėtė jo veido išsekimas. Jis atrodė kaip kaukolė. Taip sulysęs, kad lūpos ir akys atrodė neproporcingai didelės, o žvilgsnis — tarsi kupinas žudikiškos, nesutramdomos, nežinia kam skirtos neapykantos.

Jis atsisėdo ant suolo netoli nuo Vinstono. Vinstonas

į jį daugiau nežiūrėjo, bet iškankintas, į kaukolę panašus veidas stovėjo jo akyse lyg būtų čia pat prieš jį. Staiga jis suprato, kas čia yra. Žmogus miršta iš bado. Ta pati mintis, atrodo, dingtelėjo ir kitiems kameroje. Visi nežymiai sujudo ant savo suolų. Storulio akys nuolat dirsčiojo į liesąjį žmogų ir vis kaltai slydo šalin, paskui vėl grįždavo, traukiamos neįveikiamo smalsumo. Galiausiai jis ėmė muistytis ant suolo, paskui atsistojo, nerangiai nukrypdavo per kamerą, įkišo ranką į kombinezono kišenę ir drovėdamasis atkišo liesajam murziną duonos gabalą.

Iš ekrano pasigirdo kurtinantis, piktas riksmas. Storasis vyras atatupstas šoko atgal, o liesasis greitai užsikišo ranką už nugaros, lyg visam pasauliui rodydamas, kad atsisako dovanos.

— Bamstėdai!— griaudėjo balsas.— Dvidešimt septyni trylika Dž. Bamstedai! Meskit tą duonos gabalą!

Storasis numetė duoną ant grindų.

— Likit stovėti, kur esat,— pasakė balsas.— Atsisukit į duris. Nejudėkit.

Storasis pakluso. Jo putlūs skruostai nesuvaldomai drebėjo. Durys žvangtelėjo ir atsidarė. Jaunasis karininkas įėjo ir pasitraukė į šalį, įleisdamas iš paskos nediduką kresną sargą su milžiniškomis rankomis ir pečiais. Jis atsistojo tiesiai priešais storulį, paskui, gavęs iš karininko signalą, trenkė storuliui į veidą baisų smūgį, įdėdamas į jį visą savo kūno jėgą. Atrodė, kad storulis net pakilo nuo grindų. Jo kūnas nulėkė per visą kamerą ir žnektelėjo palei kibirą. Kelias sekundes jis gulėjo lyg apsvaigęs, o iš nosies ir burnos pliaupė tamsus kraujas. Nuo tos pusės sklido silpnas inkštimas ar spiegimas. Paskui jis apsivertė ir svyrinėdamas atsistojo keturpėsčias. Iš burnos kartu su krauju ir seilėmis iškrito perlūžusi dantų plokštelė.

Kaliniai sėdėjo ramūs, susidėję rankas ant kelių. Storulis grįžo į savo vietą. Vienas jo veido šonas tamsėjo. Burna buvo ištinusi, panaši į beformę vyšnios spalvos masę su juoda skyle viduryje. Ant kombinezono krūtinės pamažu lašėjo kraujas. Jo pilkos akys vis dar lakstė nuo veido prie veido, jos buvo dar kaltesnės negu prieš

tai, sakytum jis mėgintų suprasti, ar kiti labai jį niekina dėl to pažeminimo.

Durys atsidarė. Karininkas parodė į liesąjį žmogų.

— Šimtas pirmas kambarys,— pasakė jis.

Šalia Vinstono pasigirdo aiktelėjimas ir bruzdesys. Žmogus puolė ant kelių žemėn, maldaujamai sudėjęs rankas.

— Drauge! Karininke!— šaukė jis.— Jums nereikia manęs vesti į tą vietą! Argi aš jau nepasakiau jums visko? Ką jūs dar norite sužinoti? Aš nieko nebegaliu prisipažinti, nieko! Tik pasakykit, ko jums reikia, ir aš čia pat prisipažinsiu. Parašykit ant popieriaus, ir aš pasirašysiu, bet ką! Tik ne į šimtas pirmą!

— Šimtas pirmas kambarys,— pasakė karininkas.

Žmogaus veidas, ir taip išblyškęs, įgavo tokią spalvą, kad Vinstonui sunku buvo patikėti savo akimis. Tai buvo tikra, aiški žalsva spalva.

— Darykit man ką norit!— šaukė jis.— Jūs kelias savaites mane marinot badu. Užbaikit ir leiskit man numirti. Nušaukit. Pakarkit. Nuteiskit dvidešimt penkeriems metams. Gal norite, kad dar ką nors išduočiau? Pasakykit jo pavardę, ir aš pasakysiu viską, ko jums reikia. Man nesvarbu, kas jis ir ką jam padarysit. Aš turiu žmoną ir tris vaikus. Vyriausiam dar nėra šešerių metų. Galite paimti juos visus ir mano akyse perpjauti jiems gerkles, o aš stovėsiu ir žiūrėsiu. Tik nereikia šimtas pirmo kambario!

— Šimtas pirmas kambarys,— pasakė karininkas.

Žmogus paklaikęs dairėsi į kitus kalinius, lyg vildamasis savo vieton nusiųsti kitą auką. Jo akys sustojo prie sudaužyto storulio veido. Jis ištiesė liesą ranką.

— Tai jį turite vestis, o ne mane!— sušuko jis.— Jūs negirdėjot, ką jis sakė, kai jam sutrankė veidą. Leiskit man, ir aš papasakosiu kiekvieną jo žodį. Tai jis eina prieš partiją, ne aš.— Sargai žengė artyn. Žmogaus balsas virto spiegesiu.— Jūs negirdėjot, ką jis sakė,— kartojo jis.— Ekranas yra sugedęs. Tai jį turite vestis. Imkit jį, ne mane!

Du stambūs sargai pasilenkė ir paėmė jį už pažastų. Bet jis ištrūkęs nuropojo per kameros grindis, įsikibo į geležinę suolo koją ir ėmė be žodžių kaip koks gyvūnas kauk-

ti. Sargai ėmė įsikibę tempti, bet jis laikėsi su stebinančia jėga. Jie tempė jį gal dvidešimt sekundžių. Kaliniai ramiai sėdėjo, susidėję rankas ant kelių, ir žiūrėjo tiesiai prieš save. Paskui kauksmas liovėsi, mat jo jėgos seko, jų užteko tik laikytis už suolo kojos. Paskui pasigirdo kitoks riksmas — vienas sargų spyrė ir sulaužė jam rankos pirštus. Jie pastatė jį.

— Šimtas pirmas kambarys,— pasakė karininkas.

Žmogus buvo išvestas, jis žengė netvirtai, nuleista galva, susiėmęs sulaužytą ranką, visiškai nebesipriešindamas.

Praėjo dar nemažas laiko tarpas. Jeigu liesasis žmogus buvo išvestas vidurnaktį, tai dabar buvo rytas, o jei rytą — tai dabar buvo vakaras. Vinstonas jau kelias valandas sėdėjo vienas. Nuo sėdėjimo ant siauro suolo visą jį maudė, tad vis turėdavo atsistoti ir pavaikščioti. Ekranas netrukdė. Duonos gabalas tebegulėjo ten, kur numetė storulis. Iš pradžių reikėjo daug pastangų, kad galėtum į jį nežiūrėti, bet galiausiai alkis užleido vietą troškuliui. Jo burna pasidarė lipni ir dvokė. Nuo ūžimo ir vienodos baltos šviesos darėsi silpna, galva atrodė tuščia. Nebegalėdamas iškęsti kaulų skausmo, jis atsistodavo, bet tuojau pat turėdavo vėl sėstis, nes nebūdavo tikras, ar su svaigstančia galva išsilaikys ant kojų. Vos tik kiek nuramindavo fizines kančias, grįždavo baimė. Kartais su blėstančia viltimi galvodavo apie O'Brajeną ir skutimosi peiliuką. Galbūt tas peiliukas bus paslėptas maiste, jeigu jį kada nors maitins. Dar migločiau jis galvojo apie Džuliją. Gali būti, kad ji kenčia net labiau už jį. Gal kaip tik šį momentą šaukia iš skausmo. Jis pagalvojo: „Jei galėčiau išgelbėti Džuliją, prisiimdamas dvigubą skausmą, ar taip padaryčiau? Taip, padaryčiau". Bet tai buvo daugiau proto sprendimas, nes jis žinojo, kad taip privalo pasielgti. Jis to nejautė. Šioje vietoje nejautė nieko, tiktai skausmą, ir naujo skausmo nuojautą. Be to, ar įmanoma, iš tikro kenčiant, dėl kokių nors priežasčių norėti, kad tavo skausmas dar sustiprėtų? Bet į šį klausimą jis dar negalėjo atsakyti.

Vėl pasigirdo žingsniai. Atsidarė durys ir įėjo O'Brajenas.

Vinstonas pašoko. Nuo patirto šoko jam išgaravo visas

atsargumas. Pirmą kartą per daugelį metų jis pamiršo teleekraną.

— Ir jūs čia!— sušuko Vinstonas.

— Aš čia jau labai seniai,— pasakė O'Brajenas su švelnia, beveik apgailestaujančia ironija.

Jis pasitraukė į šalį. Iš už jo pasirodė plačiapetis sargas su ilga juoda lazda rankoje.

— Jūs tą žinojot, Vinstonai,— pasakė O'Brajenas.— Neapgaudinėkit savęs. Jūs tą žinojot... visą laiką žinojot.

Taip, jis dabar suprato, kad iš tikro žinojo. Bet apie tai galvoti nebuvo laiko. Jis matė tik vieną dalyką — lazdą sargo rankoje. Ji gali smogti bet kur: per pakaušį, per ausies galą, per petį, per alkūnę...

Per alkūnę! Jis susmuko ant kelių, beveik paraližuotas, sveikąja ranka gniauždamas sumuštą alkūnę. Viskas akyse pavirto geltona šviesa. Neįtikėtina, neįtikėtina, kad vienas smūgis gali sukelti tokį skausmą! Akys praskaidrėjo, ir jis vėl pamatė abu juos, iš viršaus žvelgiančius į jį. Sargas juokėsi iš jo rangymosi. Į vieną klausimą vis dėlto atsakyta. Neįmanoma — dėl nieko pasaulyje — norėti, kad tavo skausmas padidėtų. Iš skausmo galima norėti tik vieno — kad jis dingtų. Nieko pasaulyje nėra blogesnio už fizinį skausmą. Skausmo akivaizdoje nėra didvyrių, nėra didvyrių — kartojo ir kartojo jis mintyse, rangydamasis ant grindų, spausdamas sumuštą kairę alkūnę.

Jis gulėjo ant kažko, panašaus į turistinę lovelę, skirtumas tik tas, kad ji buvo aukštesnė, o jis pats — kažkaip pririštas ir negalėjo judėti. Į veidą plieskė neįprastai ryški šviesa. Šalia stovėjo O'Brajenas ir įdėmiai žiūrėjo į jį. Kitoje pusėje buvo žmogus su baltu chalatu, jis laikė švirkštą.

Jis jau senokai buvo atsimerkęs, bet aplinką suvokė tik po truputį. Atrodė, kad atplaukė į šį kambarį iš visiškai kito pasaulio, povandeninio, esančio labai giliai apačioje. Kiek laiko jis ten išbuvo — nežinojo. Nuo pat tos akimirkos, kai buvo areštuotas, jis nematė nei tamsos, nei dienos šviesos. Be to, prisiminimai buvo su pertrūkiais. Buvo tokių atvejų, kai sąmonė, net toji, kuri lieka žmogui miegant, visiškai dingdavo ir atsirasdavo tik po visiškai tuščio tarpsnio. Bet jis negalėjo pasakyti,

ar tie tarpsniai trukdavo dienas, ar savaites, ar tik sekundes.

Košmaras prasidėjo nuo to pirmojo smūgio į alkūnę. Tik vėliau jis suprato, jog tai, kas vyko tada, tebuvo paprasčiausia įžanga, parengtinė apklausa, atliekama visiems kaliniams. Kiekvienas turėdavo prisipažinti plačią nusikaltimų skalę — šnipinėjimą, sabotažą ir panašiai. Prisipažinimas tebūdavo formalumas, bet kankinimai — tikri. Jis nebeprisiminė, kiek kartų buvo mušamas, kiek tie mušimai trukdavo. Prie jo visada būdavo penki ar šeši vyrai su juodomis uniformomis. Kartais mušdavo kumščiais, kartais gumininėmis lazdomis, kartais plieniniais virbais, kartais spardydavo batais. Jis raičiodavosi ant grindų be jokios gėdos, kaip gyvulys, nesiliaudamas rangydavosi, beviltiškai stengdamasis išvengti spyrių ir tuo išprovokuodamas naujus ir naujus spyrius į šonkaulius, pilvą, alkūnes, blauzdas, kirkšnis, lyties organus, į kryžkaulį. Kartais tai trukdavo taip ilgai, jog žiauru, baisu ir nedovanotina jam atrodydavo ne tai, kad sargai jį tebemuša, o tai, kad jis negali prisiversti prarasti sąmonės. Kartais jo nervai taip pakrikdavo, kad jis imdavo šauktis pasigailėjimo dar nepradėjus mušti ir, pamatęs užsimojantį kumštį, galėdavo prisipažinti padaręs bet kokį tikrą ar įsivaizduojamą nusikaltimą. O kartais jis nusistatydavo neprisipažinti ničnieko, ir kiekvieną žodį iš jo reikėdavo traukte ištraukti pro skausmo dejones. Kai kada jis mėgindavo rasti kompromisą, kartodavo pats sau: „Prisipažinsiu, bet ne iš karto. Reikia laikytis tol, kol skausmas pasidarys nepakenčiamas. Dar trys spyriai, dar du, tada pasakysiu viską, ko jie nori". Kartais jį mušdavo tol, kol laikydavosi ant kojų, paskui, nuvedę į kamerą, kaip bulvių maišą numesdavo ant akmeninių grindų ir palikdavo keletą valandų gaivelėtis, vėliau išsivesdavo ir vėl mušdavo. Kartais būdavo ir ilgesnių pertraukų, bet jas prisiminė miglotai, nes tuo metu miegodavo arba apatiškai gulėdavo. Jis prisiminė kitą kamerą su lentine lova, panašia į lentyną prie sienos, ir skardinę praustuvę, karštą sriubą su duona, kartais net kavą. Prisiminė retsykiais ateidavusį niūrų kirpėją, kuris nugremždavo jam smakrą ir trumpai nukirpdavo plaukus,

prisiminė dalykiškus, nesimpatiškus žmones su baltais chalatais, kurie čiuopdavo pulsą, tikrindavo refleksus, užversdavo akių vokus, kietais pirštais maigydavo kūną, ieškodami sulaužytų kaulų ir leisdavo į ranką vaistus, kad miegotų.

Vėliau mušimai ėmė retėti, virto bauginimu, siaubu, kurį gali bemat patirti, jeigu atsakymai bus nepatenkinami. Dabar jį tardė ne niekšai juodomis uniformomis, o partijos intelektualai, nedidukai, apvalaini, greitų judesių vyrai su blyksinčiais akiniais; jie dirbdavo pamainomis su pertraukomis, trunkančiomis dešimt ar dvylika valandų — taip jam atrodė, nors tikras nebuvo. Šie nauji tardytojai žiūrėjo, kad jis nuolatos jaustų nedidelį skausmą, bet nepasakysi, kad tas skausmas buvo pagrindinis jų ginklas. Jie mušdavo delnu per veidą, sukiodavo ausis, tampydavo už plaukų, versdavo stovėti ant vienos kojos, neleisdavo šlapintis, pliskindavo į veidą akinančia šviesa, kol akys paplūsdavo ašaromis; bet viso to tikslas būdavo paprasčiausiai pažeminti jį ir palaužti jo norą ginčytis bei protauti. Pagrindinis jų ginklas buvo negailestingas tardymas, kuris kartojosi ir kartojosi, valandą po valandos; jie spendė jam spąstus, painiojo, išversdavo jo žodžius išvirkščiai, nuolat kaltino jį melu ir prieštaravimu sau, kol jis imdavo verkti — tiek iš gėdos, tiek iš nervinio išsekimo. Kartais jis per vieną tardymą apsiverkdavo po penketą sykių. Dažniausiai jie šaukdavo ir plūsdavo jį, o bent kiek suabejojus, grasindavo vėl atiduosią sargams, bet kartais pakeisdavo toną, imdavo vadinti draugu, apeliuodavo į jį angsoco ir Didžiojo Brolio vardu, apgailestaudami klausdavo, ar net ir dabar jam nepakanka ištikimybės partijai, kad išpirktų tą blogį, kurį yra padaręs. Po daugelio valandų tardymo pakrikę nervai nebeišlaikydavo, ir net nuo tokio kreipimosi jis galėdavo apsiverkti. Galop tie graudenantys balsai imdavo gniuždyti jį labiau negu sargų batai ir kumščiai. Paprasčiausiai jo burna kalbėjo, o ranka pasirašinėjo tai, ko iš jo buvo reikalaujama. Vienintelis jo rūpestis buvo atspėti, kokių jie nori prisipažinimų, ir kuo greičiau prisipažinti, kol nepradėjo vėl tyčiotis. Jis prisipažino žudęs aukštus partijos narius, platinęs

maištingas brošiūras, išeikvojęs valdiškus pinigus, pardavinėjęs karines paslaptis, vykdęs sabotažą. Prisipažino dar 1968 metais buvęs Rytazijos vyriausybės apmokamas šnipas. Prisipažino esąs tikintis, dievinąs kapitalizmą, esąs seksualinis iškrypėlis. Prisipažino nužudęs savo žmoną, nors pats žinojo ir jo tardytojai tikriausiai žinojo, kad jo žmona gyva. Prisipažino daugelį metų palaikęs asmeninius ryšius su Goldšteinu ir priklausęs pogrindinei organizacijai, kurios nariai buvę beveik visi jo pažįstami. Buvo lengviau viską pripažinti ir įvelti visus kitus. Beje, tam tikra prasme tai buvo tiesa. Tiesa, kad jis buvo partijos priešas, o partijos požiūriu nėra skirtumo tarp minties ir poelgio.

Buvo ir kitokių prisiminimų. Jie išryškėdavo sąmonėje padrikai, lyg paveikslai juodame fone.

Jis kameroje, kuri gal šviesi, gal tamsi, nes jis temato tik porą akių. Prie pat jo lėtai ir ritmiškai tiksi kažkoks instrumentas. Tos akys vis didėja ir vis labiau švyti. Jis staiga pakyla iš savo kėdės, lekia į tas akis, ir jos praryja jį.

Jis diržais priveržtas kėdėje, apsuptoje įvairių skalių, akina šviesa. Tas skales tikrina žmogus su baltu chalatu. Už sienos pasigirsta sunkių batų žingsniai. Durys su trenksmu atsilapoja. Įeina blyškaus veido karininkas su dviem sargybiniais.

— Šimtas pirmas kambarys,— sako karininkas.

Žmogus su baltu chalatu neatsisuka. Jis nežiūri ir į Vinstoną; jį domina tik skalės.

Jis ritasi didžiuliu kilometro pločio koridoriumi, nutviekstu didingos auksinės šviesos, ir juokdamasis visa gerkle šūkauja prisipažinimus. Jis prisipažįsta viską, net tuos dalykus, kurių nesakė kankinamas. Pasakoja savo gyvenimo istoriją auditorijai, kuri ją jau žino. Su juo sargai, kiti tardytojai, žmonės baltais chalatais, O'Brajenas, Džulija, Čaringtonas — visi rieda koridoriumi ir garsiai kvatoja. Kažkoks baisus dalykas, kuriam buvo lemta atsitikti ateityje, staiga liko nuošaly ir neatsitiko. Viskas gerai, skausmo nebėra, jo gyvenimas iki paskutinės smulkmenos aiškus, suprastas, už jį atleista.

Jis kilsteli nuo lentinės lovos, nes pasirodo, kad iš-

girdo O'Brajeno balsą. Per visas apklausas, nors ir nematė, jis jautė, kad O'Brajenas yra čia pat šalia. Tai O'Brajenas viskam vadovauja. Tai jis užsiundo ant jo sargus ir neleidžia jiems užmušti jo. Tai jis nusprendžia, kada Vinstonas turi rėkti iš skausmo, kada jis turi pailsėti, kada valgyti, kada miegoti, kada jam į ranką švirkšti vaistus. Tai jis klausia klausimus ir sufleruoja atsakymus. Jis jo kankintojas, jis jo gynėjas, jis inkvizitorius, jis bičiulis. O sykį — Vinstonas nebeprisiminė, ar nuo vaistų užmigus ar normaliai miegant, o gal net nemiegant — balsas jam prie ausies sušnibždėjo: „Nesijaudinkit, Vinstonai, jūs mano globoje. Aš jus stebiu jau septynerius metus. Dabar atėjo persilaužimas. Aš jus išgelbėsiu, padarysiu jus tobulą". Vinstonas nebuvo tikras, ar tai O'Brajeno balsas, bet tai buvo tas pats balsas, kuris prieš septynetą metų aname sapne pasakė: „Mes susitiksime ten, kur nėra tamsos".

Jis neprisiminė nė vieno tardymo pabaigos — tarpsnis juodumos, paskui kamera arba kambarys, kuriame buvo dabar. Jis gulėjo ant nugaros, pajudėti negalėjo. Visas kūnas prikaustytas. Net pakaušis kažkaip pritvirtintas. Iš viršaus į jį rimtai ir beveik užjausdamas žiūrėjo O'Brajenas. Jo veidas iš apačios atrodė stambus ir pavargęs, su maišeliais paakiuose ir nuovargio raukšlėmis nuo nosies iki smakro. Jis buvo senesnis, negu Vinstonas manė — keturiasdešimt aštuonerių arba penkiasdešimties. Po jo ranka buvo skalė su rankena ir skaičiais aplinkui diską.

— Aš jums sakiau,— tarė O'Brajenas,— kad jei dar susitiksim, tai susitiksim čia.

— Taip,— atsakė Vinstonas.

Staiga be jokios priežasties, tik vos sujudėjus O'Brajeno rankai, Vistono kūną užplūdo skausmas. Tas skausmas kėlė baimę, nes jis nematė, kas dedasi, tik jautė, kad jo kūnas mirtinai žalojamas. Jis nesuprato, ar tai vyksta iš tikro, ar tas pojūtis sukeltas elektros, bet jį visą tarsi gręžė, plėšė sąnarius. Nors nuo skausmo ant kaktos pasirodė prakaitas, labiausiai kankino baimė, kad tuoj lūš stuburas. Jis sukando dantis ir sunkiai kvėpavo pro nosį, stengdamasis kuo ilgiau tylėti.

— Jūs bijot,— pasakė O'Brajenas stebėdamas jo veidą,— kad tučtuojau kažkas lūš. O labiausiai bijot, kad lūš stuburas. Jūs aiškiai įsivaizduojat, kaip jis lūžta ir iš jo ima varvėti smegenų skystis. Jūs apie tai galvojat, ar ne, Vinstonai?

Vinstonas neatsakė. O'Brajenas atsuko skalės rankeną atgal. Skausmo banga nuslūgo beveik taip pat greitai, kaip buvo užplūdusi.

— Čia buvo keturiasdešimt,— tarė O'Brajenas.— Kaip matot, skaičiai šitoje skalėje kyla iki šimto. Mūsų pokalbio metu prašyčiau jus nepamiršti, kad aš bet kuriuo metu galiu jums sukelti skausmą, ir tokio stiprumo, kokio panorėsiu. Gerai? Jeigu pradėsit meluoti, mėginsit kaip nors išsisukinėti arba net jeigu atsakymai nebeatitiks jūsų normalaus protinio lygio, bemat imsite šaukti iš skausmo. Supratot šitą?

— Taip,— atsakė Vinstonas.

O'Brajenas pasidarė švelnesnis. Mįslingai pasitaisė akinius, ėmė palengva vaikštinėti. Kai prabilo, balsas buvo švelnus ir kantrus. Jis atrodė kaip gydytojas, mokytojas, netgi kaip kunigas, labiau linkęs paaiškinti ir įtikinti negu bausti.

— Aš su jumis vargstu, Vinstonai,— pasakė jis,— nes jūs to vertas. Jūs puikiai žinot, kas jums atsitiko. Jau daug metų žinojot, nors ir priešinotės tam žinojimui. Jūs esat pamišęs. Jūsų atmintis deformuota. Jūs nesugebat prisiminti tikrų įvykių ir norit įtikinti save, kad pamenat tokius dalykus, kurių nėra buvę. Laimė, tai pagydoma. Bet jūs niekada nesigydėt, nes nenorėjot. Tereikėjo tik nedidelių valios pastangų. Net dabar, esu tikras, jūs laikotės įsikibęs savo ligos, manydamas, kad ji — dorybė. Nagi paimkim pavyzdį. Su kuo šiuo metu kariauja Okeanija?

— Kai mane suėmė, Okeanija kariavo su Rytazija.

— Su Rytazija. Gerai. Ir Okeanija visą laiką kariavo su Rytazija, ar ne?

Vinstonas atsikvėpė. Prasižiojo sakyti, bet tylėjo. Jis negalėjo atitraukti akių nuo skalės.

— Sakykit teisybę, Vinstonai. Savo teisybę. Pasakykit, ką, jūsų manymu, jūs prisimenat.

— Aš prisimenu, kad tik savaitę prieš mane suimant mes visai nekariavome su Rytazija. Mes buvome jų sąjungininkai. Kariavome su Eurazija. Tai truko ketverius metus. Prieš tai...

O'Brajenas mostelėjęs ranka nutraukė jį.

— Kitas pavyzdys,— tarė jis.— Prieš keletą metų jūs labai rimtai klydot. Jūs manėt, kad trys vyrai, kadaise priklausę partijai,— Džonsas, Aronsonas ir Rezerfordas,— nubausti mirtimi už išdavystę ir sabotažą ir prisipažinę savo kaltę, nepadarė tų nusikaltimų, kuriais buvo kaltinami. Jūs manėt, kad esate matęs autentišką dokumentą, įrodantį, jog jų prisipažinimai melagingi. Buvo viena nuotrauka, kurią jūs matėt haliucinacijoje. Jums atrodė, kad jūs ją tikrai laikėt rankose. Maždaug tokią nuotrauką.

O'Brajeno pirštuose pasirodė pailga laikraščio iškarpa. Vinstonas ją matė gal penketą sekundžių. Tai buvo tikra nuotrauka, ta pati nuotrauka, Džonsas, Aronsonas ir Rezerfordas partijos suvažiavime Niujorke,— nuotrauka, kuri netyčia pateko jam į rankas prieš vienuolika metų ir kurią jis tučtuojau sunaikino. Ji tik kelias sekundes buvo prieš jo akis, paskui dingo. Bet tai buvo ta pati, jo matytoji nuotrauka, jokios abejonės. Jis sukaupęs jėgas pamėgino pasikelti, bet nepajėgė pajudėti nė per centimetrą. Tuo momentu jis pamiršo net skalę. Jam norėjosi tik vieno — pačiupinėti tą nuotrauką, dar pamatyti ją.

— Ji yra!— sušuko jis.

— Ne,— tarė O'Brajenas.

Jis perėjo per kambarį. Priešingoje sienoje buvo atminties skylė. O'Brajenas pakėlė groteles, ir gležnas lapelis sukdamasis nuplaukė šilto oro srovėje, paskui blykstelėjęs pradingo liepsnoje. O'Brajenas atsisuko.

— Pelenai,— pasakė jis.— Netgi neatpažįstami. Dulkės. Jos nebėra. Niekada nebuvo.

— Bet ji buvo! Ji yra! Ji yra atmintyje. Aš ją atsimenu. Jūs ją atsimenat.

— Aš neatsimenu,— pasakė O'Brajenas.

Vinstoną nukrėtė šaltis. Tai buvo dvejamintė. Jį apėmė baisus bejėgiškumas. Jeigu jis būtų tikras, kad O'Brajenas meluoja, tai atrodytų ne taip svarbu. Bet visiškai galimas dalykas, kad O'Brajenas iš tikro pamiršo tą nuo-

trauką. O jeigu taip, tai jis jau pamiršo ir savo prisiminimo neigimą, pamiršo patį pamiršimo faktą. Ar gali būti tikras, kad tai tik paprasčiausias apsimetinėjimas? Gal toks pamišėliškas sąmonės iškrikimas iš tikrųjų įmanomas?— priblokšė jį mintis.

O'Brajenas susimąstęs žvelgė į jį. Dabar jis kaip niekad buvo panašus į mokytoją, susirūpinusį nepaklusniu, bet gabiu vaiku.

— Yra partijos šūkis, kalbantis apie praeities valdymą,— pasakė jis.— Būkit geras, pakartokit jį.

— „Kas valdo praeitį, valdo ateitį, kas valdo dabartį, valdo praeitį",— klusniai pakartojo Vinstonas.

— „Kas valdo dabartį, valdo praeitį",— tarė O'Brajenas pritariamai linksėdamas galvą.— Ar jūs, Vinstonai, manot, kad praeitis iš tikro egzistuoja?

Vinstoną vėl apėmė bejėgiškumo jausmas. Jo akys nukrypo į skalę. Jis ne tik nežinojo, kuris atsakymas — „taip", ar „ne" — gali išgelbėti jį nuo skausmo; jis net nežinojo, kurį atsakymą pats laiko teisingu.

O'Brajenas šyptelėjo.

— Jūs ne metafizikas, Vinstonai,— pasakė jis.— Iki šiol jūs net nesusimąstėt, ką reiškia egzistencija. Aš pasakysiu jums tiksliau. Ar praeitis egzistuoja konkrečiai, erdvėje? Ar yra kur nors tokia vieta, apčiuopiamas pasaulis, kuriame dar vyksta praeitis?

— Ne.

— Tai kur tada egzistuoja praeitis, jei apskritai egzistuoja?

— Įrašuose. Ji yra užregistruota.

— Įrašuose. Ir?..

— Sąmonėje. Žmonių atmintyje.

— Atmintyje. Na puiku. Mes, partija, valdome visus įrašus ir valdome visas atmintis. Vadinasi, mes valdome praeitį, ar ne?

— Bet kaip jūs galit uždrausti žmonėms prisiminti?— sušuko Vinstonas, vėl pamiršęs skalę.— Tai yra nevalinga. Tai nepriklauso nuo žmogaus. Kaip jūs galite valdyti atmintį? Ir mano atminties nevaldot!

O'Brajenas pasidarė griežtesnis. Uždėjo ranką ant skalės.

— Atvirkščiai,— tarė jis,— tai jūs jos nevaldot. Dėl o ir atsidūrėte čia. Jūs esate čia todėl, kad pritrūkote nuolankumo, vidinės drausmės. Nepajėgėte atlikti pasidavimo akto, ir todėl netekote sveiko proto. Jūs norėjote būti beprotis, mažuma, susidedanti iš vieno žmogaus. Tik drausmingas protas mato realybę, Vinstonai. Jūs manote, kad realybė yra kažkas objektyvu, išoriška, egzistuoja savaime. Jūs taip pat manote, kad realybės prigimtis yra savaime aiški. Kai apgauni save ir pradedi manyti, jog kažką matai, tai imi tikėti, kad ir kiti mato tą patį ką ir tu. Bet patikėkit, Vinstonai,— realybė nėra objektyvi. Realybė egzistuoja tik žmonių sąmonėje, daugiau niekur. Ne individo sąmonėje, kuri gali klysti ir greitai išnyksta, o tik partijos sąmonėje, kuri yra kolektyvinė ir nemirtinga. Tiesa yra tai, ką partija laiko tiesa. Realybę įmanoma pamatyti, tik žiūrint partijos akimis. Tą faktą jums privalu įsikalti į galvą, Vinstonai. Tam reikalingas visiškas savęs atsižadėjimas, valios pastangos. Jei norite pasveikti, privalote būti nuolankus.

Jis kiek patylėjo, tarsi duodamas laiko suvokti pasakytus žodžius.

— Ar jūs prisimenat,— paklausė jis,— kaip rašėte savo dienoraštyje: „Laisvė yra tai, kad gali sakyti, jog du plius du yra keturi"?

— Taip,— atsakė Vinstonas.

O'Brajenas pakėlė dešinę ranką, atsukęs delną į save, paslėpęs už jo nykštį ir išskėtęs keturis pirštus.

— Kiek aš rodau pirštų, Vinstonai?

— Keturis.

— O jeigu partija pasakys, kad ne keturis, o penkis: kiek tada?

— Keturis.

Šį jo žodį prarijo užplūdęs skausmas. Rodyklė skalėje šoktelėjo iki penkiasdešimt penkių. Visą Vinstono kūną išpylė prakaitas. Oras plūdo jam į plaučius ir veržėsi lauk pratisa dejone, kurios net sukandęs dantis negalėjo sulaikyti. O'Brajenas stebėjo jį, tebelaikydamas iškėlęs keturis pirštus. Tada pasuko rankeną atgal. Šį kartą skausmas tik nežymiai sumažėjo.

— Kiek pirštų, Vinstonai?

— Keturi.

Rodyklė pašoko iki šešiasdešimt.

— Kiek pirštų, Vinstonai?

— Keturi! Keturi! Kaip aš kitaip galiu sakyti? Keturi!

Rodyklė, matyt, vėl šoktelėjo, bet jis nežiūrėjo į ją. Didelis, griežtas veidas užėmė visą jo regėjimo lauką. Pirštai stūksojo jam prieš akis tarsi kolonos — didžiulės, pasimiglojusios, tarsi virpančios, bet aiškiai keturios.

— Kiek pirštų, Vinstonai?

— Keturi! Išjunkit, išjunkit! Nėra prasmės! Keturi! Keturi!

— Kiek pirštų, Vinstonai?

— Penki! Penki! Penki!

— Ne, Vinstonai, taip negerai. Jūs meluojat. Jūs vis tiek manote, kad keturi. Kiek čia pirštų, sakykit!

— Keturi! Penki! Keturi! Kiek jums patinka. Tik išjunkit, išjunkit tą skausmą!

Staiga jis pasijuto besėdįs, apkabintas O'Brajeno per pečius. Matyt, keletą sekundžių buvo be sąmonės. Raiščiai, veržę jo kūną, buvo atleisti. Jam buvo šalta, jis nesusivaldydamas drebėjo, dantys kaleno, per skruostus ritosi ašaros. Jis įsikibo į O'Brajeną kaip vaikas, ranka ant pečių kažkodėl ramino jį. Jam atrodė, kad O'Brajenas yra jo gynėjas, kad skausmas ateina iš išorės, iš kažkokio kito šaltinio ir tik O'Brajenas gali jį išgelbėti.

— Jūs lėtai mokotės, Vinstonai,— švelniai tarė O'Brajenas.

— Kaip aš galiu pasikeisti?— sumurmėjo jis.— Kaip aš galiu nematyti to, kas yra prieš mano akis? Du plius du yra keturi.

— Kartais, Vinstonai. O kartais būna penki. Kartais trys. Kartais ir tiek, ir tiek vienu metu. Jūs privalote susikaupti, rimčiau pamėginti. Pasveikti nelengva.

Jis vėl paguldė Vinstoną ant lovos. Rankas ir kojas vėl suveržė, bet skausmas buvo nuslopęs, drebulys irgi liovėsi, jis jautė tik silpnumą ir šaltį. O'Brajenas mostelėjo galva vyrui su baltu chalatu, kuris visą laiką stovė-

jo nejudėdamas. Dabar jis pasilenkė ir įdėmiai pažvelgė Vinstonui į akis, patikrino pulsą, priglaudė prie krūtinės ausį, šen bei ten pačiupinėjo; paskui linktelėjo O'Brajenui.

— Dar sykį,— pasakė O'Brajenas.

Vinstono kūną nudiegė skausmas. Rodyklė tikriausiai buvo prie septyniasdešimt, septyniasdešimt penkių. Šį kartą jis užsimerkė. Žinojo, kad pirštai tebėra ir jų keturi. Svarbiausia buvo kaip nors išlikti gyvam, kol pasibaigs spazmai. Jis jau nebesuprato, ar verkia, ar ne. Skausmas vėl atlėgo. Jis atsimerkė. O'Brajenas buvo nusukęs rankeną.

— Kiek pirštų, Vinstonai?

— Keturi. Man atrodo, keturi. Jei galėčiau, tai norėčiau matyti penkis. Mėginu pamatyti penkis.

— Ko jūs norite: įtikinti mane, kad matote penkis, ar iš tikro pamatyti tiek?

— Pamatyti iš tikro.

— Dar sykį,— pasakė O'Brajenas.

Rodyklė tikriausiai buvo prie aštuoniasdešimt ar devyniasdešimt. Vinstonas nesuprato, koks buvo tas skausmas. Už kietai užmerktų vokų tarytum šoko pirštų miškas, jie nuplaukdavo į šalį ir vėl pasirodydavo, dingdavo vienas už kito, išnirdavo vėl. Jis mėgino suskaičiuoti juos, bet pats nesuprato, kam to reikia. Žinojo tik tai, kad jų neįmanoma suskaičiuoti ir dėl to kalta paslaptinga tapatybė tarp keturių ir penkių. Skausmas vėl dingo. Kai jis atsimerkė, suvokė, kad vis tiek tebemato tą patį. Begalė pirštų kaip judantys medžiai lėkė pro jį įvairiomis kryptimis, dingdami vienas už kito. Jis vėl užsimerkė.

— Kiek aš rodau pirštų, Vinstonai?

— Nežinau. Nežinau. Jūs mane nužudysit, jei dar pakartosit tą patį. Keturi, penki, šeši — tikrai nežinau.

— Geriau,— pasakė O'Brajenas.

Vinstonui į ranką smigtelėjo adata. Beveik tą pačią akimirką po visą kūną pasklido palaiminga, sveika šiluma. Skausmas beveik liko užmirštas. Jis atsimerkė ir dėkingas pažvelgė į O'Brajeną. Išvydęs tą didelį raukšlėtą, tokį šlykštų ir tokį protingą veidą, jis pajuto, kaip širdis jam virptelėjo. Jei jis būtų galėjęs pajudėti, būtų

ištiesęs ranką ir uždėjęs ant O'Brajeno rankos. Jis niekad taip jo nemylėjo kaip tą akimirką, ir ne vien dėl to, kad jis sustabdė skausmą. Sugrįžo senas jausmas, kad pagaliau ne taip svarbu, ar O'Brajenas draugas, ar priešas. O'Brajenas — žmogus, su kuriuo galima pasikalbėti. Gal mums reikia ne tiek būti mylimiems, kiek suprastiems. O'Brajenas kankino jį kone iki beprotybės ir netrukus, be abejo, pasmerks jį myriop. Jokio skirtumo. Kažkuria prasme, gilesne už draugystę, jiedu yra artimi: jiedu turi vietą, kur gali susitikti ir pasikalbėti, nors ir be žodžių. O'Brajenas žiūrėjo į jį iš viršaus su tokia išraiška, jog atrodė, kad ir jam atėjo ta pati mintis. Jis prabilo lengvo pašnekesio tonu.

— Jūs žinote, kur esate, Vinstonai?— paklausė jis.

— Nežinau, tik spėju. Meilės ministerijoje.

— Ar žinote, kiek laiko čia išbuvot?

— Nežinau. Dienas, savaites, mėnesius... tikriausiai kelis mėnesius.

— O kodėl, jūsų manymu, mes čia laikome žmones?

— Kad prisipažintų?

— Ne, ne dėl to. Pamėginkit dar kartą.

— Kad nubaustumėt juos?

— Ne!— sušuko O'Brajenas. Jo balsas visiškai pasikeitė, veidas staiga pasidarė griežtas ir gyvas.— Ne! Nei ištraukti iš jūsų prisipažinimo, nei nubausti. Norite žinoti, kodėl uždarėme jus čia? Kad išgydytume! Kad jūs būtumėt sveikas! Supraskit, Vinstonai — nė vienas, atgabentas šiton vieton, neišeina iš mūsų rankų nepagydytas! Mums nerūpi tie kvaili nusikaltimai, kuriuos jūs esate padaręs. Partijos nedomina akivaizdus faktas: mums rūpi tik mintis. Mes ne naikinam savo priešus, o pakeičiam juos. Jūs suprantat, ką aš turiu galvoje?

Jis pasilenkė prie Vinstono. Jo veidas atrodė didžiulis ir baisiai šlykštus, žiūrint iš apačios. Be to, jis buvo kupinas dvasinio pakilimo, beprotiškos jėgos. Vinstono širdis vėl krūptelėjo. Jei būtų buvę įmanoma, jis būtų giliau įsirausęs lovon. Juk visiškai aišku, kad O'Brajenas tuojau be jokios priežasties pasuks rankeną. Bet O'Brajenas tuo momentu nusigręžė. Pavaikščiojo po kambarį ir jau be užsidegimo prabilo:

— Pirmiausia jūs turit suprasti, kad šiuose namuose nėra kankinių. Jūs esat skaitęs apie religinius persekiojimus praeityje. Viduramžiais buvo inkvizicija. Ji patyrė pralaimėjimą. Ėmėsi išrauti ereziją, o galiausiai tik įamžino ją. Mat vietoj kiekvieno eretiko, sudeginto ant laužo, atsirado tūkstančiai naujų. Kodėl? Todėl, kad inkvizicija žudė savo priešus atvirai, ir žudė tada, kai jie dar neatgailavo; tiesą sakant, todėl ir žudė, kad jie neatgailavo. Žmonės mirė todėl, kad nenorėjo atsisakyti savo įsitikinimų. Natūralu, kad visa šlovė tekdavo aukai, o visa gėda — ją sudeginusiam inkvizitoriui. Vėliau, dvidešimtame amžiuje, buvo vadinamieji totalitariniai režimai. Buvo vokiečių naciai ir rusų komunistai. Rusai persekiojo eretikus dar žiauriau negu inkvizicija. Ir jie manė, kad pasimokė iš praeities klaidų; jie bent jau žinojo, kad neturi būti kankinių. Prieš parodydami savo aukas viešame teisme, jie tyčia palauždavo jų išdidumą. Palauždavo juos kankinimais ir vienatve, kol iš jų likdavo atstumiantys, susirietę luošiai, prisipažįstą viską, ką tik liepsi, įžeidinėjantys patys save, kaltinantys ir besislapstantys vienas už kito, verkšlenantys pasigailėjimo. Bet prabėgus vos keletui metų vėl atsitikdavo tas pats. Žuvusieji tapdavo kankiniais, jų nusižeminimas likdavo užmarštyje. Taigi tas pats klausimas — kodėl? Pirmiausia todėl, kad jų prisipažinimai būdavo aiškiai išplėšti per jėgą ir netikri. Mes tokių klaidų nedarome. Visi prisipažinimai, kurie sakomi čia, yra tikri. Mes padarome juos tikrais. Ir svarbiausia — neleidžiame mirusiems atsigręžti prieš mus. Liaukitės vaizdavęsis, kad būsimos kartos jus reabilituos. Tos kartos nieko nežinos apie jus. Jūs iš istorijos tėkmės būsit ištrauktas kuo sklandžiausiai. Mes paversime jus dujomis ir išleisime stratosferoje. Iš jūsų nieko neliks — nei vardo registracijos knygoje, nei atminties gyvųjų smegenyse. Jūs dingsit iš praeities ir iš ateities. Jūs būsit niekad neegzistavęs.

„Tai kam tada vargstat ir mane kankinat?" — pagalvojo Vinstonas, apimtas kartėlio. O'Brajenas staiga sustojo, lyg ši mintis būtų buvusi ištarta garsiai. Jo bjaurus veidas priartėjo, akys prisimerkė.

— Jūs pagalvojot,— tarė jis,— kad jeigu mes žadame

jus sunaikinti ir viskas, ką jūs darot ar sakot, neturi jokios reikšmės, tai kam mes jus prieš tai tardome? Jūs apie tai galvojot, ar ne?

— Taip,— atsakė Vinstonas.

O'Brajenas šyptelėjo.

— Jūs esat išimtis, Vinstonai. Jūs esat dėmė, kurią reikia ištrinti. Argi aš jums ką tik nesakiau, kad mes skiriamės nuo praeities kaltintojų? Mūsų nepatenkina nei priverstinis paklusnumas, nei nuolankus pasidavimas. Kai jūs galutinai mums pasiduosit, turėsit tą padaryti laisva valia. Mes nesunaikiname eretiko už priešinimąsi mums; kol jis priešinasi, mes jo nenaikiname. Mes pakeičiame jį, užvaldome jo sąmonę, performuojam jį. Išdeginame iš jo visą blogį ir iliuzijas, patraukiame jį savo pusėn ne formaliai, o iš tikro, su visa širdimi ir siela. Prieš nužudydami padarome jį vienu iš mūsų. Mes nepakęstume, kad kažkur pasaulyje egzistuotų ydinga mintis, kad ir kokia slapta ir silpna ji būtų. Net mirties akimirką mes negalime leisti jokio nukrypimo. Senovėje eretikas eidavo ant laužo, būdamas eretikas, skelbdamas savo ereziją, mėgaudamasis ja. Net Rusijos valymų auka, eidama koridoriumi ir laukdama kulkos, galėjo mintyse tebemaištauti. Bet mes, prieš ištaškydami smegenis, padarome jas tobulas. Senųjų despotų įsakymas būdavo „Nedaryk to". Totalitarininkų įsakymas buvo „Daryk taip". Mūsų įsakymas yra „Būk toks". Nė vienas, atgabentas į šią vietą, niekada nebebylos prieš mus. Visi švariai nuprausiami. Netgi tuos tris niekingus išdavikus, kurių nekaltumu jūs kadaise tikėjot,— Džonsą, Aronsoną ir Rezerfordą — mes pagaliau palaužėme. Aš pats dalyvavau jų tardyme. Mačiau, kaip jie pamažu išseko, ėmė inkšti, pataikauti, verkti, galiausiai nebe iš skausmo ar baimės, o tik atgailaudami. Kai mes baigėme, jie buvo tik žmonių lukštai. Juose neliko nieko, tik graužatis dėl to, ką padarė, ir meilė Didžiajam Broliui. Net graudu buvo žiūrėti, kaip jie jį mylėjo. Jie meldė nušaunami greitai, kad mirtų, kol jų sąmonė tebėra švari.

Jo balsas pasidarė beveik svajingas. Veide tebebuvo pakilimas, pamišėliškas entuziazmas. Jis neapsimeta, galvojo Vinstonas, jis ne veidmainys, jis tiki kiekvienu

žodžiu, kurį sako. Labiausiai Vinstoną slėgė savo proto menkumo pajautimas. Jis žiūrėjo, kaip stambus, bet grakštus kūnas vaikštinėja po kambarį, čia patenka į jo matymo lauką, čia išnyksta. O'Brajenas visom prasmėm didesnis už jį. Vinstonas tiesiog negalėjo įsivaizduoti, kad kada nors patyrė ar galėjo patirti tai, ko O'Brajenas jau seniai nebūtų žinojęs, ištyręs ir atmetęs. Jo sąmonėje buvo Vinstono sąmonė. Bet ar tokiu atveju įmanoma, kad O'Brajenas pamišęs? Tada jis pats, Vinstonas, turi būti pamišęs. O'Brajenas sustojo ir pažvelgė į jį. Jo balsas vėl buvo griežtas.

— Nemanykit, kad jūs išsigelbėsit, Vinstonai, net galutinai mums pasidavęs. Pasigailėjimo nesulaukia nė vienas, kuris bent kartą nuklydo į šalį. Net jeigu mes leisime jums nugyventi tiek, kiek skirta gamtos, jūs vis tiek neišvengsite mūsų. Tai, kas žmogui atsitinka čia — lieka visam laikui. Supraskit tą ateičiai. Mes jus sutriuškinsime taip, kad kelio atgal neliks. Jums čia atsitiks tai, ko neatsikratoma, net jei gyventumėt tūkstantį metų. Jūs jau niekada nebeturėsit normalių žmogiškų jausmų. Viskas jumyse numirs. Jūs niekada nebegalėsit mylėti, draugauti, džiaugtis gyvenimu, juoktis, kuo nors domėtis, būti drąsus arba doras. Jūs būsit tuščias. Mes jus sausai išsunksime ir pripildysim savęs.

Jis nutilo ir davė ženklą žmogui baltu chalatu. Vinstonas jautė, kad jam už galvos buvo pristumtas kažkoks didelis aparatas, O'Brajenas atsisėdo šalia lovos, ir jo veidas dabar buvo beveik viename aukštyje su Vinstono.

— Trys tūkstančiai,— pasakė jis žmogui už Vinstono galvūgalio.

Prie Vinstono smilkinių prilipo dvi drėgnos pagalvėlės. Jis krūptelėjo. Tuojau vėl bus skausmas, naujas, kitoks. O'Brajenas raminamai, beveik švelniai uždėjo delną ant jo rankos.

— Šį kartą neskaudės,— pasakė jis.— Žiūrėkit man į akis.

Tą pačią akimirką trenkė naikinantis smūgis arba taip tik atrodė, nors jokio garso lyg ir nebuvo. Tik aiškus akinamas šviesos blyksnis. Vinstonui neskaudėjo, jis tik pasi-

juto gulįs paslikas. Nors prieš tam atsitinkant jis ir taip gulėjo išsitiesęs, dabar kažkodėl atrodė, kad buvo blokšte parblokštas. Jį paklojo baisus beskausmis smūgis. Be to, kažkas atsitiko galvai. Kai akys vėl pradėjo matyti, jis prisiminė, kas jis toks, kur esąs, pažino veidą, įdėmiai žiūrintį į jį, bet jautė kažkur atsiradus tuštumą, lyg būtų išimtas gabalas smegenų.

— Tai ilgai netruks,— pasakė O'Brajenas.— Žiūrėkite man į akis. Su kuria šalimi kariauja Okeanija?

Vinstonas ėmė galvoti. Jis žinojo, kas yra Okeanija, kad jis pats yra Okeanijos pilietis. Prisiminė Euraziją ir Rytaziją, bet kas su kuo kariauja, nežinojo. Tiesą sakant, nebuvo tikras, ar apskritai vyksta karas.

— Neprisimenu.

— Okeanija kariauja su Rytazija. Ar dabar prisimenat?

— Taip.

— Okeanija visą laiką kariavo su Rytazija. Nuo tada, kai jūs gimėt, nuo tada, kai atsirado partija, nuo tada, kai prasidėjo istorija, vyksta tas karas — be pertraukos, visada tas pats karas. Ar prisimenat tai?

— Taip.

— Prieš vienuolika metų jūs sukūrėt legendą apie tris vyrus, kurie buvo pasmerkti mirti už išdavystę. Jūs vaizdavotės matęs popierių, įrodantį jų nekaltumą. Tokio popieriaus niekada nebuvo. Jūs išgalvojot jį, o paskui patikėjot juo. Jūs dabar prisimenat tą momentą, kai jį sugalvojot. Ar prisimenat?

— Taip.

— Ką tik aš jums rodžiau savo rankos pirštus. Jūs matėt penkis pirštus. Ar prisimenat?

— Taip.

O'Brajenas pakėlė kairę ranką su užlenktu už delno nykščiu.

— Čia penki pirštai. Ar jūs matot penkis pirštus?

— Taip.

Ir jis iš tikro juos matė kelias akimirkas. Matė penkis pirštus, ir niekas nebuvo iškreipta. Bet netrukus viskas grįžo į normalią būseną, jį iš naujo užplūdo sena baimė, neapykanta ir painiava. Bet prieš tai buvo laiko tarpsnelis — jis nesuprato, ar ilgas, gal trisdešimt sekundžių,—

skaidraus tikrumo, kai kiekviena nauja O'Brajeno pakišta mintis krito į tą tuštumą ir tapo absoliučia tiesa, kai du ir du kuo lengviausiai galėjo būti trys arba penki, jeigu to reikia. Kai O'Brajenas paleido jo ranką, šis jausmas dingo, bet nors jis negalėjo jo sugrąžinti, vis dėlto prisiminė, panašiai kaip prisimeni kokį nors įvykį tolimoje praeityje, kai buvai visai kitoks žmogus.

— Dabar matote,— tarė O'Brajenas,— tai vis dėlto įmanoma.

— Taip,— atsakė Vinstonas.

O'Brajenas patenkintas atsistojo. Vinstonas pamatė, kaip žmogus su baltu chalatu kairėje pusėje nulaužė ampulę ir ėmė traukti vaistus į švirkštą. O'Brajenas šypsodamasis atsisuko į Vinstoną. Beveik kaip senais laikais pasitaisė ant nosies akinius ir paklausė:

— Ar jūs prisimenat, kaip rašėt savo dienoraštyje, jog nesvarbu, ar aš draugas, ar priešas, nes esu mažų mažiausia žmogus, kuris supranta jus ir su kuriuo galima pasikalbėti? Jūs buvot teisus. Man patinka kalbėtis su jumis. Jūsų mąstysena man daro įspūdį. Ji panaši į mano, skirtumas tik toks, kad jūs esat nesveikas. Gal jūs pageidautumėt ko paklausti prieš užbaigiant seansą?

— Ko tik noriu?

— Ko tik norit.— Vinstonas pamatė, kad O'Brajeno ranka ant skalės.— Jis išjungtas. Koks jūsų pirmas klausimas?

— Ką jūs padarėt Džulijai?— paklausė Vinstonas.

O'Brajenas šyptelėjo.

— Ji išdavė jus, Vinstonai. Tuojau pat, besąlygiškai. Nedažnai matydavau, kad žmogus taip noriai pereitų mūsų pusėn. Jūs vargiai pažintumėt ją, jei pamatytumėt. Visas jos maištingumas, melas, kaprizai, nešvarios mintys — visa tai išdeginta iš jos. Tai buvo tobulas perversmas, tiesiog vadovėlinis atvejis.

— Jūs kankinot ją?

O'Brajenas neatsakė.

— Kitas klausimas,— tarė jis.

— Ar egzistuoja Didysis Brolis?

— Žinoma, egzistuoja. Ir partija egzistuoja. Didysis Brolis yra partijos įkūnijimas.

— Ar jis egzistuoja taip pat kaip aš?

— Jūs neegzistuojat,— atsakė O'Brajenas.

Vinstoną vėl užplūdo bejėgiškumas. Jis žinojo arba įsivaizdavo argumentus, kuriais bus įrodinėjama, kad jis neegzistuoja, bet jie yra nesąmonė, vien tik žodžių žaismas. Argi teiginys „Jūs neegzistuojat" nėra loginis absurdas? Bet kokia nauda, jei tai pasakysi? Jį užplūdo bejėgiškumas, pagalvojus apie tuos neįveikiamus pamišėliškus argumentus, kuriais O'Brajenas jį triuškins.

— Aš manau, kad egzistuoju,— nuvargusiu balsu tarė jis.— Aš suvokiu pats save. Aš gimiau ir kada nors mirsiu. Aš turiu rankas ir kojas. Užimu tam tikrą vietą erdvėje. Tos vietos tuo pačiu metu negali užimti joks kitas kietas kūnas. Ar ta prasme Didysis Brolis egzistuoja?

— Tai neturi reikšmės. Jis egzistuoja.

— Ar Didysis Brolis kada nors numirs?

— Žinoma, ne. Kaip jis gali numirti? Toliau.

— Ar yra Brolija?

— To jūs niekada nesužinosit, Vinstonai. Jei mes panorėsim jus paleisti, kai viską užbaigsim, ir jūs išgyvensit iki devyniasdešimties metų, jūs vis tiek nesužinosit, ar atsakymas į tą klausimą yra „taip", ar „ne". Kol jūs gyvensit, šis dalykas jums bus neišsprendžiama mįslė.

Vinstonas tylėjo. Jo krūtinė ėmė kilnotis tankiau. Jis vis dar nepaklausė to klausimo, kuris atėjo galvon pats pirmas. Jis turi paklausti, bet liežuvis tarsi negali apsiversti ir ištarti. O'Brajeno veide pasirodė susidomėjimas. Atrodė, kad net jo akiniai žiba ironiškai. Jis žino, staiga pagalvojo Vinstonas, jis žino, ko aš noriu paklausti! Su ta mintimi jis išpyškino:

— Kas yra šimtas pirmas kambarys?

O'Brajeno išraiška nepasikeitė. Jis abejingai atsakė:

— Jūs žinot, kas yra šimtas pirmas kambarys, Vinstonai. Visi žino, kas yra šimtas pirmas kambarys.

Jis pamojo pirštu žmogui su baltu chalatu. Matyt, seansas baigėsi. Į Vinstono ranką smigtelėjo adata. Beveik tuoj pat jis nugrimzdo į gilų miegą.

3

— Yra trys jūsų atstatymo stadijos,— pasakė O'Brajenas.— Tai mokymasis, supratimas ir pritarimas. Laikas įžengti į antrąją stadiją.

Vinstonas kaip visada gulėjo išsitiesęs ant nugaros. Bet raiščiai dabar buvo laisvesni. Jie laikė jį pririštą prie lovos, bet jis galėjo mažumą pajudinti kelius, pasukioti galvą į šalis, iki alkūnių pakelti rankas. Mažesnį siaubą bekėlė ir skalė. Jeigu pasistengdavo žvitriai protauti, tai šio kankinimo išvengdavo: juk O'Brajenas rankeną pasukdavo dažniausiai tada, kai jis pasakydavo ką nors kvailai. Kartais visas seansas praeidavo nepanaudojus skalės. Jis nebeprisiminė, kiek apskritai buvo seansų. Atrodė, kad jie tęsiasi jau ilgai, neapibrėžtą laiko tarpą — gal savaites — o pertraukos tarp seansų kartais gal būdavo po keletą dienų, kartais tik valanda ar dvi.

— Čia gulėdamas,— pasakė O'Brajenas,— jūs dažnai galvojote, net klausėte mane, kodėl Meilės ministerija dėl jūsų švaisto tiek laiko ir triūso. Kai buvote laisvas, irgi sukote galvą dėl klausimo, kurio esmė panaši. Jūs suvokdavote savo visuomenės mechaniką, bet ne jos varomąją jėgą. Ar prisimenate, kaip rašėte dienoraštyje: „Aš suprantu kaip, bet nesuprantu kodėl"? Kaip tik galvodamas apie tą „kodėl", jūs suabejojote savo sveikumu. Jūs skaitėte Goldšteino knygą, bent kai kurias vietas. Ar ji jums pasakė ką nors, ko būtumėt nežinojęs?

— Jūs irgi skaitėte ją?— paklausė Vinstonas.

— Aš parašiau ją. Tikriau sakant, bendradarbiavau. Kaip pats žinote, nė viena knyga neparašoma vieno žmogaus.

— Ar ten rašoma teisybė?

— Bendrojoje dalyje — taip. Bet pateikiama programa yra nesąmonė. Slaptų žinių kaupimas, nuodugnus lėtas švietimas, galiausiai proletariato sukilimas ir partijos nuvertimas. Jūs pats numatėte, kad taip ten bus kalbama. Visa tai nesąmonė. Proletarai niekada nesukils, net po tūkstančio metų ar milijono. Jie negali sukilti. Man net nereikia sakyti priežasties — jūs ir ją jau žinote. Jei jūs kada puoselėjote maišto svajones, tai turit jų atsisakyti.

Partijos nuversti nėra kaip. Partijos viešpatavimas amžinas. Tegu tai būna visų jūsų minčių pradinis taškas.

Jis priėjo arčiau prie lovos.

— Amžinas!— pakartojo jis.— O dabar grįžkime prie klausimų „kaip" ir „kodėl". Jūs pakankamai gerai suprantate, kaip partija išsilaiko valdžioje. Dabar pasakykit man, kodėl mes tos valdžios norime. Koks mūsų akstinas? Kodėl mes norime valdžios? Na, kalbėkit,— paragino jis, Vinstonui tebetylint.

Bet Vinstonas kelias sekundes vis tiek nekalbėjo. Jį apėmė nuovargis. O'Brajeno veide vėl sušvito tas pamišėliškas džiugesys. Vinstonas iš anksto žinojo, ką sakys O'Brajenas. Kad partija valdžios nori ne savo tikslams, o daugumos labui. Ji siekia valdžios todėl, kad žmonių masės yra gležni bailūs padarai, kurie neištvertų laisvės ir negalėtų pažvelgti tiesiai į akis, tad turi būti valdomi ir nuolatos apgaudinėjami tų, kurie yra stipresni už juos. Kad žmonija turi rinktis laisvę arba laimę ir daugumai žmonijos laimė yra priimtinesnė. Kad partija yra amžinas silpnųjų sargas, uoli sekta, daranti blogį būsimo gėrio vardan, aukojanti savo laimę kitų labui. Ir baisiausia, galvojo Vinstonas, baisiausia tai, kad kai O'Brajenas tai pasakys, jis viskuo patikės. Tai matyti iš jo veido. O'Brajenas viską žino. Jis tūkstantį kartų geriau už Vinstoną žino, koks iš tikro yra pasaulis, kaip degradavusios yra žmonių masės ir kokiais melais bei barbariškumu partija išlaiko juos tokius. Jis visa tai seniai suprato, pasvėrė, ir pasirodė, kad nėra jokio skirtumo: viską pateisina galutinis tikslas. Ką gali padaryti bepročiui, galvojo Vinstonas, kuris yra protingesnis už tave, kuris garbingai išklauso tavo argumentus, o paskui paprasčiausiai gina savo beprotybę?

— Jūs valdote mus mūsų pačių labui,— pasakė jis netvirtai.— Jūs manote, kad žmonės nesugeba valdyti patys savęs, ir todėl...

Vinstonas krūptelėjo ir kone suriko. Kūną nusmelkė skausmas, O'Brajenas pasuko skalės rankeną iki trisdešimt penkių.

— Tai kvaili žodžiai, Vinstonai, kvaili!— pasakė jis.— Jūs galėtumėt pasakyti ką nors protingiau negu šitai.

Jis grąžino rankeną į vietą ir kalbėjo toliau:

— Dabar aš jums pasakysiu atsakymą į savo klausimą. Yra štai kaip. Partija siekia valdžios grynai tiktai savo naudai. Mūsų nedomina kitų gerovė. Nei jų turtai, nei ištaiga, nei ilgas gyvenimas, nei laimė. Tiktai valdžia, paprasčiausia valdžia. Ką valdžia reiškia, jūs greitai suprasite. Mes skiriamės nuo visų praeities oligarchijų tuo, kad žinome, ką darome. Visi kiti, net tie, kurie buvo panašūs į mus, buvo bailiai ir veidmainiai. Vokiečių naciai ir rusų komunistai savo metodais buvo labai artimi mums, bet neturėjo drąsos pripažinti savo motyvų. Jie apsimetinėjo, gal net ir iš tikro manė, kad gavo valdžią jos nesiekdami ir ribotam laikui ir kad čia pat už kampo yra rojus, kuriame visi žmonės bus laisvi ir lygūs. Mes ne tokie. Mes žinome, jog niekas neima valdžios tam, kad jos paskui atsisakytų. Valdžia yra ne priemonė, ji yra tikslas. Diktatūra įvedama ne tam, kad būtų apsaugota revoliucija; revoliucija daroma tam, kad būtų įvesta diktatūra. Represijų tikslas — tai represijos. Kankinimo tikslas yra kankinimas, valdžios tikslas yra valdžia. Na, ar dabar pradedat suprasti mane?

Vinstonas vėl buvo pritrenktas, pastebėjęs, koks pavargęs O'Brajeno veidas. Tas veidas buvo stiprus, mėsingas ir brutalus, kupinas proto ir slopinamos aistros, prieš kurią jis jautėsi bejėgis; bet vis dėlto tai buvo pavargęs veidas. Po akimis maišeliai, oda po skruostikauliais sudribusi. O'Brajenas pasilenkė prie jo, tyčia priartindamas tą nualintą veidą.

— Jūs manot,— tarė jis,— kad mano veidas senas ir pavargęs. Jūs manot, kad aš kalbu apie valdžią, bet negaliu net sustabdyti savo kūno nykimo. Argi jūs nepajėgiat suprasti, Vinstonai, kad individas tėra ląstelė? Ląstelės nuovargis — tai organizmo stiprybė. Ar jūs numirštat, kai nusikarpot nagus?

Jis nusisuko nuo lovos ir vėl ėmė vaikštinėti po kambarį, vieną ranką įsikišęs kišenėn.

— Mes esame valdžios kunigai,— pasakė jis.— Dievas yra valdžia. Bet šiuo metu valdžia jums tėra tik žodis. Jums jau laikas suprasti, ką reiškia valdžia. Pirmiausia jūs privalot įsisąmoninti, kad valdžia yra kolektyvinė.

Individas turi tik tiek valdžios, kiek yra atsisakęs individualybės. Jūs žinot partijos šūkį: „Laisvė — tai vergija". Ar niekada nepagalvojot, kad yra atvirkščiai? Vergija yra laisvė. Vienas — laisvas — žmogus visada pralaimi. Taip ir turi būti, nes kiekvienas žmogus yra pasmerktas mirti ir tai — didžiausia jo nesėkmė. Bet jeigu jis sugeba visiškai, galutinai paklusti, jei sugeba atsisakyti savo asmenybės, jei moka taip įsilieti į partiją, kad pats tampa partija, tai jis yra visagalis ir nemirtingas. Antras dalykas, kurį jūs turit suprasti: kad valdžios paskirtis — valdyti žmones. Valdyti kūną, bet svarbiausia — valdyti sąmonę. Valdyti materiją — išorinį pasaulį, kaip jūs pasakytumėt — nėra svarbu. Jau dabar mes absoliučiai valdome materiją.

Vinstonas laikinai pamiršo skalę. Jis staiga iš visų jėgų pamėgino atsisėsti, ir skausmingai išrietus kūną jam tai pavyko.

— Bet kaip jūs galite valdyti materiją?— pratrūko jis.— Jūs nesugebate valdyti net klimato arba žemės traukos dėsnio. O kur ligos, skausmas, mirtis...

O'Brajenas mostelėjęs ranka nutildė jį.

— Mes valdome materiją todėl, kad valdome sąmonę. Realybė yra kaukolėje. Jūs palengva tai išmoksit, Vinstonai. Nėra nieko, ko mes negalėtume padaryti. Virtimas nematomu, levitacija — bet ką. Jeigu panorėčiau, galėčiau pakilti nuo šitų grindų kaip muilo burbulas. Bet aš to nenoriu, nes to nenori partija. Jums reikia atsikratyti šitų devynioliktojo amžiaus idėjų apie gamtos dėsnius. Gamtos dėsnius kuriame mes.

— Nekuriate! Jūs net nesat planetos šeimininkai. O kur Eurazija ir Rytazija? Jūs dar nenukariavot jų.

— Tai nesvarbu. Mes jas nukariausime tada, kai mums to reikės. O jeigu ir ne, tai kas nuo to pasikeis? Mes nuo jų galime atsiriboti. Okeanija — tai ištisas pasaulis.

— Bet netgi pasaulis tėra maža dulkelė. Žmogus yra menkutis, bejėgis. Kiek laiko jis egzistuoja? Žemė milijonus metų buvo negyvenama.

— Nesąmonė. Žemė yra tokio pat amžiaus kaip mes, nesąmonė. Kaip ji gali būti senesnė? Viskas egzistuoja tik žmogaus sąmonėje.

— Bet uolose pilna išnykusių gyvulių kaulų — mamutų, mastodontų ir didžiulių roplių, kurie gyveno čia, kol žmogaus dar nebuvo nė padujų.

— Ar jūs kada nors matėt tuos kaulus, Vinstonai? Žinoma, kad nematėt. Juos išrado devynioliktojo amžiaus biologai. Prieš žmogų nebuvo nieko. Po žmogaus, jei įmanomas jo galas, irgi nieko nebus. Be žmogaus nėra nieko.

— Bet ištisa visata yra be mūsų. Pažiūrėkit į žvaigždes! Kai kurios jų yra už milijonų šviesmečių. Jos mums amžinai nepasiekiamos.

— Kas yra žvaigždės?— abejingai paklausė O'Brajenas.— Tai maži žiburėliai už keleto kilometrų. Jei norėtume, mes jas pasiektume. Arba susprogdintume. Visatos centras yra Žemė. Saulė ir žvaigždės sukasi aplink ją.

Vinstonas vėl konvulsiškai trūktelėjo, bet šį kartą nieko nesakė. O'Brajenas kalbėjo toliau, lyg išgirdęs prieštaravimą:

— Kai kuriems tikslams ši teorija, be abejo, neparanki. Kai plaukiojame jūromis arba kai reikia apskaičiuoti užtemimą, mums dažnai patogiau manyti, kad Žemė sukasi aplink Saulę ir žvaigždės yra už milijonų milijonų kilometrų. Bet kas iš to? Nejaugi jūs manot, kad mums sunku parengti dvigubą astronomijos teoriją? Žvaigždės gali būti arti ar toli, pareina nuo to, kaip mums reikia. Jūs manot, kad mūsų matematikai nepajėgūs to padaryti? Argi pamiršot dvejamintę?

Vinstonas vėl susitraukė ant lovos. Kad ir ką jis sakė, greitas atsakymas triuškino jį kaip vėzdas. Bet vis dėlto jis žinojo, kad tiesa yra jo pusėje. Mintis, kad niekas neegzistuoja už žmogaus sąmonės... juk turėtų būti koks nors būdas įrodyti jos klaidingumui? Argi jau labai seniai tai nebuvo demaskuota kaip klaida? Tam buvo net pavadinimas, bet jis dabar pamiršo. O'Brajeno lūpų kampučiuose pasirodė šypsena.

— Aš jau sakiau jums, Vinstonai,— tarė jis,— kad metafizika — ne stipriausia jūsų sritis. Žodis, kurį jūs stengiatės prisiminti — tai „solipsizmas". Kolektyvinis solipsizmas, jei jums labiau patinka. Bet tai yra kas kita: tiesą sakant, visai priešingas dalykas. Bet mes nukrypom nuo temos,— pridūrė jis pasikeitusiu tonu.— Tikroji val-

džia, ta, dėl kurios mes kovojam dieną ir naktį, yra skirta valdyti ne daiktams, o žmonėms.— Jis patylėjo, paskui vėl tapo mokytoju, klausinėjančiu gabų mokinį.— Kaip žmogus išreiškia savo valdžią kitam žmogui, Vinstonai?

Vinstonas pagalvojo.

— Versdamas jį kentėti,— atsakė.

— Visiškai teisingai. Versdamas kentėti. Vien paklusimo nepakanka. Jeigu žmogus nekentės, tai iš kur žinosi, kad jis paklūsta tavo valiai, o ne savo? Valdžios esmė — kelti skausmą ir žeminti. Valdžios esmė — suplėšyti žmogaus sąmonę į gabaliukus ir paskui sudėlioti juos nauju pavidalu savo nuožiūra. Ar dabar pradedate suprasti, kokį pasaulį mes kuriame? Tai gryna priešingybė kvailoms hedonistinėms utopijoms, kurias vaizdavosi senieji reformatoriai. Tai baimės, išdavystės ir kančios pasaulis, kai trypi ir esi trypiamas, pasaulis, kuris tobulėdamas darysis vis negailestingesnis. Mūsų pasaulio pažanga — tai žengimas prie vis didesnio skausmo. Senosios civilizacijos tvirtino, kad susikūrė ant meilės ir teisybės pagrindo. Mūsiškė yra grindžiama neapykanta. Mūsų pasaulyje nebus kitų emocijų — tik baimė, neapykanta, triumfas ir nusižeminimas. Visa kita mes sunaikinsime, viską. Jau ir dabar laužome senus mąstymo įpročius, išlikusius iš ikirevoliucinių laikų. Mes jau nutraukėme ryšį tarp vaiko ir tėvų, tarp vieno žmogaus ir kito, tarp vyro ir moters. Niekas jau nebepasitiki žmona, vaiku arba draugu. Bet ateityje apskritai neliks nei žmonų, nei draugų. Vaikai bus paimti iš motinų kaip kiaušiniai paimami iš vištos. Lytiniai instinktai bus išnaikinti. Reprodukcija bus vienąkart per metus atliekamas formalumas kaip maisto kortelės pratęsimas. Mes uždrausime orgazmą. Mūsų neurologai jau dirba toje srityje. Nebeliks jokios ištikimybės, išskyrus ištikimybę partijai. Nebeliks meilės, išskyrus meilę Didžiajam Broliui. Nebebus juoko, išskyrus triumfo juoką prie nugalėto priešo. Nebebus meno, literatūros, mokslo. Kai būsime visagaliai, mokslas mums taps nebereikalingas. Nebeliks skirtumo tarp grožio ir bjaurumo. Nebeliks smalsumo, džiaugsmo gyvenimo kasdienybe. Visi malonumai bus sunaikinti. Bet visada liks —nepamirškit to, Vinstonai,— apsvaigimas nuo valdžios, nuo-

lat didėjantis ir nuolat tobulėjantis. Visada, kiekvieną akimirką bus pergalės jaudulys, įspūdis, kad trypi bejėgį priešą. Jei norit ateities paveikslo, įsivaizduokit batą, lipantį ant žmogaus veido — ir taip bus per amžius.

Jis nutilo, tarsi laukdamas Vinstoną prabylant. Vinstonas vėl pamėgino susilieti su lova. Jis negalėjo pasakyti nė žodžio. Atrodė, kad širdis suledėjusi. O'Brajenas kalbėjo toliau:

— Ir atminkit, kad taip bus per amžius. Tų trypiamų veidų niekad netrūks. Visuomet bus eretikų, visuomenės priešų, kuriuos reikės nugalėti ir vis iš naujo pažeminti. Visa, ką jūs patyrėt, kai patekot į mūsų rankas, visa tai kartosis, ir bus dar blogiau. Šnipinėjimas, išdavystė, areštai, kankinimai, egzekucijos, žmonių pranykimai niekada nesiliaus. Tai bus lygia dalim triumfo pasaulis ir teroro pasaulis. Kuo partija bus galingesnė, tuo mažiau turės tolerancijos; kuo silpnesnė bus opozicija, tuo kietesnė priespauda. Goldšteinas ir jo erezijos gyvens amžinai. Kasdien, kiekvieną momentą jos bus nugalimos, diskredituojamos, išjuokiamos, apspjaudomos, bet jos visada gyvuos. Ši drama, kurią aš su jumis vaidinu septynerius metus, bus vaidinama ir vaidinama, pasikartodama sulig kiekviena nauja karta vis subtilesne forma. Mes visada turėsime eretikų, prašančių pasigailėjimo, rėkiančių iš skausmo, palaužtų, paniekintų ir galiausiai visiškai atgailaujančių, išganytų savo pačių labui, savo noru šliaužiančių prie mūsų kojų. Štai tokį pasaulį mes kuriame, Vinstonai. Pasaulis, kuriame po pergalės bus pergalė, triumfas bus po triumfo: nesibaigiantis valdžios spaudimas, spaudimas, spaudimas. Matau, jūs jau pradedat suprasti, kaip atrodys pasaulis. Bet galų gale jūs pranoksit tą supratimą. Jūs priimsit tai, pritarsit, tapsite viso to dalimi.

Vinstonas šiek tiek atsipeikėjo ir jau galėjo kalbėti.

— Neįmanoma!— silpnai ištarė jis.

— Ką jūs norit tuo pasakyti, Vinstonai?

— Neįmanoma sukurti tokio pasaulio, kokį jūs dabar pavaizdavot. Tai sapnas. Tai neįmanoma.

— Kodėl?

— Neįmanoma sukurti civilizacijos ant baimės, neapykantos ir žiaurumo pamatų. Ji neišsilaikys.

— Kodėl ne?

— Ji bus negyvybinga. Suirs. Pati save nužudys.

— Niekai. Jūs esat įsitikinęs, kad neapykanta labiau sekina negu meilė. Kodėl taip turėtų būti? O jeigu ir būtų, kas nuo to pasikeistų? Sakykim, mes net norime greičiau išsekti. Sakykim, mes taip pagreitiname žmogaus gyvenimo tempą, kad jis trisdešimties metų pasensta. Kas nuo to pasikeis? Argi jūs negalit suprasti, kad individo mirtis tai ne mirtis? Partija nemirtinga.

Vinstoną vėl apėmė bejėgiškumas. Dar daugiau — jis bijojo, kad jei ir toliau ginčysis, tai O'Brajenas vėl pasuks skalės rankeną. Bet tylėti vis tiek negalėjo. Be argumentų, akinamas tik neapsakomo siaubo, kurį kėlė O'Brajeno žodžiai, jis ėmė silpnai prieštarauti:

— Nežinau... man nesvarbu. Bet jums vis tiek nepavyks. Kas nors jus įveiks. Gyvenimas įveiks.

— Mes valdome gyvenimą, Vinstonai, visus jo lygius. Jūs manote, kad egzistuoja toks dalykas kaip žmogaus prigimtis, kuri įnirš nuo to, ką mes darome, ir sukils prieš mus. Bet mes ir kuriame žmogaus prigimtį. Žmogus yra labai lengvai formuojamas. O gal jūs grįžot prie senos savo minties, kad proletarai arba vergai sukils ir nuvers mus? Išmeskit tą iš galvos. Jie yra bejėgiai, kaip gyvuliai. Žmonija yra partija. Visi kiti jai nepriklauso.

— Man nesvarbu. Galiausiai jie jus įveiks. Anksčiau ar vėliau jie pamatys, kas tokie esat, ir sudraskys į gabalus.

— Ar jūs matot kokių nors įrodymų, kad tai jau vyksta? Arba kokią priežastį, kodėl taip turėtų atsitikti?

— Ne. Aš tiesiog taip manau. Aš žinau, kad jums nepavyks. Yra kažkas visatoje, nežinau... kažkokia dvasia, principas, kurio jūs niekada neįveiksite.

— Ar jūs tikit Dievą, Vinstonai?

— Ne.

— Tai kas tada yra tas principas, kuris mus nugalės?

— Aš nežinau. Žmogaus Dvasia.

— Ar jūs laikot save žmogumi?

— Taip.

— Jeigu jūs žmogus, Vinstonai, tai esat paskutinis. Jūsų rūšis išnaikinta; mes esame paveldėtojai. Ar jūs supran-

tat, kad esat vienas? Jūs esat už istorijos ribų, jūs neegzistuojat.— Jo balsas pasikeitė, tapo šiurkštesnis.— Ir jūs laikot save morališkai pranašesniu už mus su mūsų melais ir žiaurumais?

— Taip, aš laikau save pranašesniu.

O'Brajenas nieko nesakė. Kalbėjo kiti du balsai. Po akimirkos Vinstonas pažino, kad vienas tų balsų — jo. Tai buvo įrašas, jo pokalbis su O'Brajenu tą vakarą, kai jis įstojo į Broliją. Jis girdėjo save žadantį meluoti, vogti, plėšikauti, žudyti, skatinti narkotikų vartojimą ir prostituciją, platinti venerines ligas, pilti į vaiko veidą sieros rūgštį. O'Brajenas nekantriai mostelėjo ranka, lyg norėdamas pasakyti, kad net klausytis neverta. Paskui pasuko jungiklį, ir balsai nutilo.

— Kelkitės nuo lovos,— paliepė jis

Raiščiai atsileido savaime. Vinstonas nukėlė kojas ant grindų ir netvirtai atsistojo.

— Jūs esat paskutinis žmogus,— pasakė O'Brajenas.— Žmogaus dvasios sargas. Jūs pamatysit save tokį, koks esat. Nusivilkit drabužius.

Vinstonas atrišo virvelę, kuri laikė jo kombinezoną. Užtrauktukas buvo seniai išplėštas. Jis neprisiminė, ar nuo arešto pradžios buvo kada nors nusivilkęs visus drabužius iš karto. Po kombinezonu buvo nešvarūs gelsvi skudurai, kadaise vadinti apatiniais. Numetęs juos ant žemės, pamatė, kad tolimajame kambario gale yra trisienis veidrodis. Jis priėjo artyn, ir sustojo kaip įbestas. Pats nepajuto, kaip suriko.

— Eikit arčiau,— pasakė O'Brajenas.— Atsistokit tarp veidrodžio kraštų. Tada matysit save ir iš šonų.

Jis sustojo iš baimės. Į jį ėjo sulinkęs, pilkos spalvos į skeletą panašus padaras. Ir jį gąsdino ne vien suvokimas, jog čia yra jis pats; tiesiog buvo kraupu žiūrėti. Jis priėjo arčiau prie veidrodžio. Padaro galva nuo susikūprinimo atrodė atsikišusi. Nelaimingas kalinio veidas su gumbuota kakta ir plika galva, kumpa nosimi, sudaužytais skruostikauliais ir žiauriomis, įdėmiomis akimis virš jų. Skruostai buvo susiraukšlėję, burna įdubusi. Žinoma, tai buvo jo veidas, bet jis atrodė pasikeitęs daug labiau negu jo vidus. To veido atspindimos emocijos buvo visai kitokios, negu

jis jautė pats. Jis buvo pusiau nuplikęs. Pirmą akimirką Vinstonas pamanė, kad yra ir pražilęs, bet tokia buvo tik galvos odos spalva. Išskyrus rankas ir veido odą, visas jo kūnas buvo papilkėjęs nuo seno, įsiėdusio purvo. Šen bei ten po tuo purvu raudonavo randai ar žaizdos, o nuo varikozinės opos blauzdoje lupte luposi odos gabalai. Bet labiausiai gąsdino kūno išsekimas. Tarpas tarp šonkaulių buvo siauras kaip skeleto, kojos taip sunykusios, jog keliai pasidarė storesni už šlaunis. Dabar jis suprato, kodėl O'Brajenas siūlė pasižiūrėti iš šono — stuburo vingiuotumas tiesiog stulbino. Menki pečiai buvo atsikišę į priekį, apglėbę įdubusią krūtinę, liesas kaklas atrodė lyg sulinkęs dvilinkas nuo galvos svorio. Žiūrėdamas iš šalies, jis būtų pasakęs, jog tas kūnas priklauso šešiasdešimtmečiui žmogui, kamuojamam kokios nors piktos ligos.

— Jūs kartais galvodavot,— tarė O'Brajenas,— kad mano veidas — vidinės partijos nario veidas — atrodo senas ir išsekęs. Ką jūs manot apie savo veidą?

Jis suspaudė Vinstono petį ir atgręžė į save.

— Pasižiūrėkit, kokia jūsų būklė!— tarė jis.— Pasižiūrėkit į tą šlykščią plutą ant savo kūno. Į purvą tarp kojų pirštų. Pasižiūrėkit į tą baisią šlapiuojančią votį ant kojos. Ar jūs žinot, kad dvokiat kaip ožys? Gal jūs nebejaučiat to. Pasižiūrėkit, koks jūs išsekęs. Ar matot? Aš nykščiu ir smiliumi galiu apimti jūsų bicepsą. Galiu nulaužti jūsų kaklą kaip morką. Ar žinot, kad būdamas čia netekot dvidešimt penkių kilogramų? Net jūsų plaukai slenka saujomis. Pažiūrėkit!— Jis grybštelėjo jam per galvą ir lengvai išpešė kuokštą plaukų.— Išsižiokit. Devyni, dešimt, vienuolika dantų likę. Kiek turėjot, kai atėjot čia? Ir tie likusieji baigia iškristi. Pažiūrėkit!

Jis stipriais pirštais suėmė priekinį Vinstono dantį. Žandikaulį nudiegė skausmas. O'Brajenas ištraukė klibantį dantį su šaknimis. Paskui numetė ant grindų.

— Jūs pūnat,— pasakė jis,— yrat į gabalus. Kas jūs esat? Maišas šiukšlių. Apsisukit ir dar sykį pasižiūrėkit į veidrodį. Ar matot tą padarą prieš save? Tai paskutinis žmogus. Jeigu jūs žmogus, tai tokia ir žmonija. Na, dabar apsirenkit.

Vinstonas ėmė rengtis; lėtais vangiais judesiais. Iki šiol

jis tartum nepastebėjo, koks yra liesas ir silpnas. Galvoje sukosi vienintelė mintis: jis šioje vietoje išbuvo ilgiau negu manė. Kai apsitaisė menkais skudurais, jį įveikė gailestis savo nuniokotam kūnui. Pats nejausdamas susmuko ant mažos taburetės šalia lovos ir apsipylė ašaromis. Jis suvokė, koks yra šlykštus, negražus, krūva kaulų purvinuose drabužiuose, sėdinti ir verkianti skaudžioje baltoje šviesoje. Bet sustoti negalėjo. O'Brajenas beveik švelniai uždėjo ant peties ranką.

— Taip nebus amžinai,— pasakė jis.— Jūs galit panorėjęs to išvengti. Viskas priklauso nuo jūsų.

— Jūs taip padarėt!— sukūkčiojo Vinstonas.— Jūs mane padarėt tokį.

— Ne, Vinstonai, jūs pats padarėt iš savęs tokį. Jūs su tuo sutikot tada, kai nusistatėt prieš partiją. Visa tai buvo užprogramuota jūsų pirmame veiksme. Neatsitiko nieko, ko jūs nebuvot numatęs.

Jis patylėjo, paskui kalbėjo toliau:

— Mes jus nugalėjome, Vinstonai. Mes jus palaužėme. Jūs pamatėt, kaip atrodo jūsų kūnas. Jūsų sąmonės būklė irgi panaši. Nemanau, kad jumyse būtų likę daug išdidumo. Jūs buvot spardomas, blaškomas ir įžeidinėjamas, rėkėt iš skausmo, raičiojotės ant grindų savo paties kraujyje ir vėmaluose. Jūs inkštėt, prašydamas pasigailėjimo, jūs išdavėt visus žmones, viską. Ar galit sugalvoti bent vieną dalyką, kurio nebūtumėt išdavęs?

Vinstonas liovėsi verkęs, nors ašaros vis dar plūdo iš akių. Jis pažvelgė į O'Brajeną.

— Aš neišdaviau Džulijos,— pasakė jis.

O'Brajenas susimąstęs pažvelgė į jį.

— Taip, neišdavėt,— tarė jis,— tai tikra teisybė. Jūs neišdavėt Džulijos.

Vinstono širdį vėl užliejo savotiška pagarba O'Brajenui, kurios niekas negalėjo sugriauti. Koks protingas, jis pagalvojo, koks protingas. Nė karto nebuvo, kad O'Brajenas nesuprastų, ką jam sakai. Bet kuris kitas būtų tučtuojau atšovęs jam, kad jis *išdavė* Džuliją. Juk ko tik jie neišgavo iš jo per kankinimus! Jis pasakė jiems apie ją viską, ką tik žinojo, jos įpročius, charakterį, praeitį, išpasakojo menkiausias smulkmenas apie jų susitikimus,

viską, ką sakė jai ir ji sakė jam, apie valgius, pirktus juodojoje rinkoje, jų ištvirkavimą, neaiškų sąmokslą prieš partiją — viską. Bet vis dėlto ta prasme, kaip jis suprato tą žodį, jis jos neišdavė. Jis tebemylėjo ją, jo jausmai jai liko tokie patys. O'Brajenas suprato jo mintį be jokių aiškinimų.

— Pasakykit man,— paklausė Vinstonas,— ar greitai mane nušausite?

— Tikriausiai dar negreit,— tarė O'Brajenas.— Jūs — sunkus atvejis. Bet vilties nepraraskit. Viskas vėliau ar anksčiau pagydoma. O tada mes jus nušausime.

4

Jis jautėsi kur kas geriau. Riebėjo ir stiprėjo sulig kiekviena diena, jei galima kalbėti apie dienas.

Balta šviesa ir ūžimas buvo kaip ir kitur, bet ši kamera buvo šiek tiek patogesnė už kitas. Ant lentinės lovos buvo čiužinys ir pagalvė, taburetė atsisėsti. Jį nuvedė nusimaudyti vonioje, gana dažnai leisdavo nusiprausti skardiniame dubenyje. Net atnešdavo šilto vandens. Davė naujus apatinius baltinius ir švarų kombinezoną. Opą ant kojos patepė vaistais. Ištraukė dantų liekanas ir įdėjo protezus.

Praėjo keletas savaičių ar mėnesių. Dabar jau buvo galima skaičiuoti laiką, jeigu jam tas būtų rūpėję; mat jį maitino tolygiais laiko tarpais. Jis spėjo, kad valgyti gauna tris kartus per dvidešimt keturias valandas, kartais net imdavo svarstyti, ar dieną, ar naktį. Maistas buvo stebėtinai geras, kas trečią kartą mėsiškas. Sykį net davė pakelį cigarečių. Degtukų jis neturėjo, bet nuolat tylintis sargas, kuris atnešdavo maistą, jam pridegdavo. Kai pirmą kartą užsirūkė, pasidarė bloga, bet jis ištvėrė ir ištaupė pakelį ilgą laiką, surūkydamas po pusę cigaretės po valgio.

Jam davė baltą lentelę su pieštuko galiuku, pririštu prie kampo. Iš pradžių jos jam nereikėjo. Jis visą laiką buvo apsnūdęs. Kartais nuo vieno maitinimo iki kito pragulėdavo net nepajudėjęs, kartais užmigdavo, kartais pabusdavo ir neaiškiai mąstydavo,

bet akių praverti nepajėgdavo. Jau seniai buvo įpratęs miegoti plieskiant į veidą stipriai šviesai. Tai neturėjo jokios reikšmės, tik sapnai būdavo rišlesni. Visą tą laiką jis daug sapnuodavo, ir sapnai visada būdavo laimingi. Štai jis Aukso Šalyje arba sėdi tarp didingų saulėtų griuvėsių su motina, su Džulija, su O'Brajenu, ničnieko neveikia, paprasčiausiai sėdi saulėje ir kalba apie paprastus dalykus. Pabudęs jis visada galvodavo apie tuos sapnus. Atrodė, kad dabar, kai dingo skausmo stimulas, jis tarsi nebeteko sugebėjimo mąstyti. Jam niekas nerūpėjo, neturėjo jokio noro kalbėtis ar apie ką nors galvoti. Norėjo tik būti vienas, nemušamas ir neklausinėjamas, kad turėtų užtektinai maisto, kad būtų švarus — to jam pakako.

Palengva jis ėmė mažiau miegoti, bet keltis iš lovos poreikio nejautė. Jam buvo geriausia ramiai gulėti ir jausti, kaip kūne kaupiasi jėgos. Retkarčiais apsičiupinėdavo, norėdamas įsitikinti, kad iš tikro raumenys apvalėja, o oda darosi stangresnė. Pagaliau jis be jokių abejonių nustatė, kad pariebėjo: šlaunys jau buvo tikrai storesnės už kelius. Tada, iš pradžių nenoriai, jis ėmė sistemingai mankštintis. Netrukus jau galėdavo nueiti tris kilometrus, žingsniuodamas kameroje, sulinkę pečiai ėmė tiestis. Jis pabandė daryti sudėtingesnius pratimus ir nustebo bei pasijuto pažemintas, pamatęs, kad nepajėgia. Jis negalėjo bėgti, negalėjo išlaikyti ištiestoje rankoje taburetės, negalėjo pastovėti ant vienos kojos. Atsitūpęs pamatė, kad atsistoti gali tik su baisiausiu skausmu šlaunyse ir blauzdose. Atsigulė kniūbsčias ir pamėgino atsispausti rankomis. Tai buvo beprasmiška, jis negalėjo kilstelėti nė centimetro. Bet dar po kelių dienų — gavęs daugiau maisto — jis įveikė ir tą negalę. Atėjo toks laikas, kai atsispaudė šešis kartus iš eilės. Net ėmė didžiuotis savo kūnu, puoselėdamas slaptą viltį, kad veidas irgi panašėja į normalų. Tiktai netyčia palietęs pliką pakaušį, prisimindavo randuotą, subjaurotą veidą, kuris tada žvelgė į jį iš veidrodžio.

Sąmonė darėsi aktyvesnė. Jis sėdėdavo ant lovos, atsirėmęs į sieną, ir pasidėjęs ant kelių lentelę imdavo iš naujo treniruotis.

Jis buvo kapituliavęs, tai aišku. Tiesą sakant, buvo pasiruošęs kapituliuoti jau prieš imdamasis tos užmačios. Nuo pat tada, kai pateko Meilės ministerijon — ne, jau tomis minutėmis, kai su Džulija bejėgiai stovėjo geležinio balso ir ekrano komanduojami, ką daryti,— jau tada jis suprato, koks lengvabūdiškas ir lėkštas buvo jo pasiryžimas stoti prieš partijos jėgą. Dabar jis suprato, kad minčių policija septynerius metus stebėjo jį kaip vabalą po didinamuoju stiklu. Nebuvo tokio veiksmo, kurio jie nepastebėtų, žodžio, kurio neišgirstų, minties, kurios būtų neatspėję. Net balsvą dulkę ant jo dienoraščio viršelio jie kruopščiai padėjo atgal. Jie davė jam pasiklausyti įrašytų juostų, rodė nuotraukas. Kai kuriose buvo jis su Džulija. Taip, net... Prieš partiją jis nebegali kovoti. Be to, tiesa partijos pusėje. Kitaip neįmanoma: kaip gali klysti nemirtingas kolektyvinis protas? Pagal kokį išorinį šabloną galima patikrinti jos teiginius? Sveikas protas daugumos. Problema tik viena — išmokti mąstyti taip kaip jie. Tiktai!..

Pieštukas tarp pirštų atrodė storas ir neįprastas. Jis ėmė užrašinėti galvon ateinančias mintis. Pirmiausiai negrabiomis didžiosiomis raidėmis išvedžiojo:

LAISVĖ — TAI VERGIJA

Paskui apačioje be sustojimo parašė

DU PLIUS DU YRA PENKI

Bet staiga kažkas užsikirto. Jo sąmonė, lyg kažko drovėdamasi, nebepakluso. Jis jautė, kad žino, kas yra toliau, bet tą akimirką negalėjo prisiminti. Prisiminė tik vėliau, sąmoningai svarstydamas, kas tai galėtų būti: savaime ši mintis nekilo. Jis parašė:

DIEVAS YRA VALDŽIA

Jis su tuo sutiko. Praeitis yra pakeičiama. Praeitis niekad nebuvo keičiama. Okeanija kariauja su Rytazija. Ji visada kariavo su Rytazija. Džonsas, Aronsonas ir Rezerfordas padarė nusikaltimus, kuriais buvo kaltinami. Jis niekad nematė nuotraukos, paneigiančios jų kaltę. Jos niekada nebuvo, jis ją sukūrė. Jis prisiminė,

jog prisimena ir priešingus dalykus, bet tai buvo klaidingi prisiminimai, saviapgaulės produktai. Kaip visa tai lengva! Reikia tik pasiduoti, visa kita vyksta savaime. Tas pats, lyg plauktum prieš srovę, kuri tave, nors ir kaip stengtumeis, neša atgal. Paskui staiga nusprendi grįžti ir, užuot priešinęsis, leki su tėkme. Niekas nepasikeitė, išskyrus tavo paties požiūrį; atsitiko tai, kas buvo lemta. Jis dabar beveik nesuprato, kodėl apskritai ėmė maištauti. Viskas buvo lengva, tik...

Viskas gali būti tiesa. Vadinamieji gamtos dėsniai — nesąmonės. Traukos dėsnis — nesąmonė. „Jeigu norėčiau,— pasakė O'Brajenas,— tai pakilčiau nuo šitų grindų kaip muilo burbulas". Vinstonas apsvarstė šitai. „Jeigu jis *mano*, kad pakilo nuo grindų ir jeigu aš tuo pačiu metu *manau* matąs jį pakilusį, tai vadinasi taip ir yra". Staiga, lyg nuskendusio laivo nuolauža, išnirusi vandens paviršiun, jo galvoje šmėstelėjo mintis: „Bet iš tikro taip nėra. Mes tik įsivaizduojame. Tai haliucinacija". Jis tučtuojau nuvijo tą mintį šalin. Klaida aiški. Manoma, kad kažkur, tavo išorėje, yra „tikras" pasaulis, kuriame vyksta „tikri" dalykai. Bet kaip gali būti toks pasaulis? Juk mes viską suvokiame tik per savo sąmonę. Viskas, kas vyksta, vyksta sąmonėje. Tai, kas vyksta visų žmonių sąmonėse, vyksta iš tikro.

Jis nesunkiai aptiko klaidą, jam negrėsė pavojus pasiduoti jai. Vis dėlto jis suprato, kad ji jam neprivalėjo paaiškėti. Sąmonė turėjo aklinai užsiskliausti, kilus pavojingai minčiai. Tas procesas turėjo būti automatiškas, instinktyvus. Naujakalbėje tai vadinama „kaltstabdžiu".

Jis ėmėsi lavinti savo kaltstabdį. Ėmė vardinti teiginius — „Partija sako, kad Žemė plokščia", „Partija sako, kad ledas sunkesnis už vandenį"— ir pratinti save nematyti arba nesuprasti argumentų, prieštaraujančių tam. Buvo nelengva. Tam reikėjo didelių proto pastangų ir improvizacijos. Aritmetinės problemos, kilusios po teiginio „du plius du yra penki", buvo jau nebe jo protui. Čia jau reikėjo tam tikro smegenų atletizmo, gebėjimo subtiliai pasitelkti logiką ir tuo pačiu metu nesuvokti šiurkščiausių logikos klaidų. Kvailumas buvo

taip pat reikalingas kaip ir protas, ir taip pat sunkiai pasiekiamas.

Visą tą laiką viena jo sąmonės dalis svarstė, kada jis bus sušaudytas. „Viskas priklauso nuo jūsų",— pasakė O'Brajenas, bet Vinstonas žinojo, kad nėra tokio sąmoningo veiksmo, kuriuo jis galėtų tai priartinti. Gal tai atsitiks po dešimties minučių, gal po dešimties metų. Jie gali metų metus laikyti jį vieną, gali nusiųsti į darbų stovyklą, gali tam sykiui paleisti, kaip kartais daro. Visai gali būti, kad prieš sušaudant bus iš naujo suvaidinta visa jo suėmimo ir tardymo drama. Vienintelis aiškus dalykas — kad mirtis niekada neateina tada, kai lauki. Tradicija, nerašyta tradicija,— iš kažkur žinoma, nors niekas nėra girdėjęs to sakant,— kad šaunama iš užpakalio, visada į pakaušį, be įspėjimo, kai eini koridoriumi iš vienos kameros į kitą.

Vieną dieną,— bet „vieną dieną" netikslus pasakymas, nes gal tai buvo vidurnaktį,— jį apėmė keistas, palaimingas svajingumas. Jis ėjo koridoriumi, laukdamas kulkos. Jis žinojo, kad tuojau sulauks jos. Viskas išspręsta, su viskuo susitaikyta. Nebėra abejonių, nebėra ginčų, nebėra skausmo, nebėra baimės. Jo kūnas sveikas ir stiprus. Ėjo lengvai, džiaugdamasis savo judesiais, atrodė, kad šviečia saulė. Jis — nebe siauruose baltuose Meilės ministerijos koridoriuose, o didžiulėje saulės nutviekstoje, kilometro pločio gatvėje, eina tarsi klejodamas, apsvaigintas narkotikų. Jis Aukso Šalyje, eina taku per seną triušių nuėstą ganyklą. Kojomis jaučia trumpą stangrią žolę ir švelnią saulės šviesą ant veido. Pievos pakrašty — palengva siūbuojančios guobos, kažkur už jų teka upelis, kur žaliuose duburiuose po karklais plauko kuojos.

Staiga jis krūptelėjo, persmelktas siaubo. Nugarą išpylė prakaitas. Jis išgirdo save garsiai šaukiant:

— Džulija! Džulija! Džulija, mylimoji! Džulija!

Akimirką jį užvaldė nenugalimas pojūtis, kad ji yra šalia. Atrodė, kad ji net ne šalia, o jo viduje. Tarsi glūdėtų jo odoje. Tą momentą jis ją mylėjo netgi labiau negu tada, kai jiedu buvo kartu ir laisvi. Draugе jis žinojo, kad ji dar gyva ir reikalinga jo pagalbos.

Jis atsigulė ant lovos ir pamėgino nusiraminti. Ką jis padarė? Kiek metų vergovės jam pridėjo šitas silpnumo momentas?

Tuojau pasigirs žingsniai koridoriuje. Jie nepaliks nenubaudę už tokį protrūkį. Jei jie dar nežinojo, tai dabar suprato, kad jis laužo susitarimą su jais. Jis paklusoo partijai, bet vis tiek nekenčia jos. Anksčiau jis slėpė eretiškas mintis po susitaikymo kauke. Dabar jis atsitraukė dar vieną žingsnį atgal: protu pasidavė, bet turėjo viltį, kad jo širdis liks nepalaužta. Jis žinojo, kad daro negerai, bet taip jam norėjosi. Jie tai supras, O'Brajenas supras. Jis išsidavė tuo vieninteliu kvailu riksmu.

Jis turės pradėti iš naujo. Gal tam reikės nemažai metų. Jis persibraukė ranka per veidą, mėgindamas įsivaizduoti, kaip atrodo. Skruostuose gilios raukšlės, skruostikauliai išsišovę, nosis plokščia. Beje, po to, kai paskutinį kartą matė save veidrodyje, gavo naujus dantų protezus. Nelengva slėpti savo emocijas, kai nežinai, kaip atrodo tavo veidas. Šiaip ar taip, tam neužtenka vien valdyti veidą. Jis pirmą sykį gyvenime suprato, kad norint išlaikyti paslaptį, ją reikia slėpti ir nuo savęs. Gali žinoti, kad ji ten yra, bet kol neprireiks, privalai neleisti jai iškilti sąmonės paviršiun jokiu įvardinamu pavidalu. Nuo šio momento jis privalo ne tik teisingai galvoti, bet ir teisingai jausti, teisingai sapnuoti. Ir laikyti savo neapykantą užrakintą savyje lyg kokį fizinį reiškinį, kuris yra jo dalis, bet kartu yra su juo nesusijęs, lyg cista.

Vieną dieną jie nuspręs jį nušauti. Neaišku, kada tai atsitiks, bet prieš keletą sekundžių tikriausiai bus įmanoma nuspėti. Šauna visada iš užpakalio, einant koridoriumi. Užteks dešimt sekundžių. Per tą laiką pasaulis jo viduje apsivers. Paskui staiga, be jokio žodžio, nesustojus žingsniui, nepasikeitus nė raukšlelei jo veide,— staiga maskuotė nukris ir pokšt! trenks jo neapykantos baterija. Neapykanta suliepsnos jame kaip didžiulis riaumojantis laužas. Ir beveik tą pačią akimirką pokšt! atlėks kulka, per vėlai arba per anksti. Jie ištaškys jo smegenis, nespėję pakeisti jų. Eretiška mintis

liks nenubausta, neatgailauta, liks jiems amžinai nepasiekiama. Kulka pramuš skylę jų pačių tobulume. Numirti jų nekenčiant — štai kur ir yra laisvė.

Jis užsimerkė. Tai buvo sunkiau, negu laikytis proto drausmės. Tai savęs smukdymas, prievartavimas. Jis turi nerti į purviniausią purvą. Kas yra visų baisiausia, šlykščiausia? Jis pagalvojo apie Didįjį Brolį. Didžiulis veidas (nuolat matant jį plakatuose, atrodė, kad jis metro pločio) su tankiais juodais ūsais ir visur tave sekančiomis akimis, nejučia iškilo jam prieš akis. Kokie jo tikrieji jausmai Didžiajam Broliui?

Koridoriuje pasigirdo sunkūs žingsniai. Plieninės durys žvangtelėjo ir atsidarė. Kameron įėjo O'Brajenas. Už jo stovėjo karininkas vaškiniu veidu ir du sargai juodomis uniformomis.

— Kelkitės,— pasakė O'Brajenas.— Eime.

Vinstonas atsistojo priešais jį. O'Brajenas tvirtomis rankomis suėmė jį už pečių ir įdėmiai pažvelgė.

— Jūs mintyse norėjot mane apgauti,— pasakė jis.— Tai kvaila. Stovėkit tiesiau. Žiūrėkit man į veidą.

Jis patylėjo, paskui jau švelnesniu balsu tarė:

— Jūs taisotės. Jūsų protas jau beveik neklaidingas. Tik jausmai nepažengė į priekį. Pasakykit man, Vinstonai,— tik atsiminkit: be jokių melų, nes žinot, kad aš visuomet suseku meluojant,— kokie yra jūsų tikrieji jausmai Didžiajam Broliui?

— Aš nekenčiu jo.

— Nekenčiat jo. Vadinasi, jums atėjo laikas žengti paskutinį žingsnį. Jūs privalot mylėti Didįjį Brolį. Nepakanka paklusti, jūs turit jį mylėti.

Jis švelniai stumtelėjo Vinstoną sargų pusėn ir tarė:

— Šimtas pirmas kambarys.

5

Visą savo kalėjimo laiką jis žinojo ar bent manė žinąs, kuriame belangio pastato aukšte yra kamera. Gal nežymiai skirdavosi oro slėgis. Kameros, kur sargai jį mušė, buvo po žeme. Kambarys, kuriame jį

tardė O'Brajenas, buvo aukštai, netoli stogo. Ši patalpa buvo daug metrų po žeme, pačiame dugne. Kur kas didesnė už daugumą kitų kamerų. Bet jis beveik nematė aplinkos. Pastebėjo tik du staliukus tiesiai priešais save, apdengtus žalia medžiaga. Vienas buvo per kokį metrą nuo jo, kitas toliau, prie durų. Vinstonas buvo prisegtas prie kėdės ir taip priveržtas, kad nieko negalėjo pajudinti, net galvos. Iš užpakalio pakaušį rėmė pagalvėlė, verčianti žiūrėti tiesiai prieš save.

Kiek laiko jis buvo vienas, paskui atsivėrė durys ir įėjo O'Brajenas.

— Jūs sykį klausėt mane,— tarė jis,— kas yra šimtas pirmas kambarys. Aš atsakiau, kad jūs jau žinot atsakymą. Visi jį žino. Šimtas pirmame kambaryje yra dalykas, baisiausias visame pasauly.

Durys vėl atsidarė. Įėjo sargas, nešinas kažkokiu vieliniu daiktu — krepšiu ar dėže. Pastatė jį ant tolimesnio stalo. Pro O'Brajeną Vinstonas gerai nematė, kas tai per daiktas.

— Baisiausias pasaulyje dalykas,— tarė Vinstonas,— įvairiems žmonėms yra vis kitoks. Tai palaidojimas gyvo, sudeginimas, nuskandinimas, perdūrimas ir penkios dešimtys kitokių mirčių. Kitiems tai net visai menkas dalykas, net negalintis atimti gyvybės.

Jis truputį paėjo į šalį, kad Vinstonas geriau matytų, kas yra ant stalo. Tai buvo pailgas vielinis narvelis su rankena viršuje. Prie narvelio priekio buvo pritaisyta kažkas panašu į fechtavimo kaukę. Nors iki stalo buvo trys ar keturi metrai, jis matė, kad narvelis išilgai padalintas į dvi dalis ir jose yra kažkokie gyviai. Tai buvo žiurkės.

— Jums baisiausias dalykas pasaulyje,— tarė O'Brajenas,— yra žiurkės.

Vos pamačius narvelį, Vinstoną nusmelkė nuojautos virpulys, neaiški baimė. Bet dabar jis staiga suvokė tos savotiškos kaukės paskirtį. Jo viduriai tarsi pavirto į vandenį.

— Jūs nepadarysit šitaip!— sušuko jis aukštu trūkinėjančiu balsu.— Negalit taip padaryti. Negalit. Tai neįmanoma.

— Ar jūs prisimenat,— paklausė O'Brajenas,— kaip sapnuojant jus apimdavo baimė? Prieš jus būdavo juoda siena, o ausyse ūždavo. O kitapus tos sienos — kažkas baisu. Jūs suvokdavot, kad žinot, kas tai yra, bet nedrįsdavot sau prisipažinti. Kitapus tos sienos būdavo žiurkės.

— O'Brajenai!— pasakė Vinstonas, mėgindamas suvaldyti savo balsą.— Jūs žinot, kad tai nebūtina. Ką jūs norit, kad aš padaryčiau?

O'Brajenas neatsakė. Kai jis prabilo, kalbėjo tarsi mokytojas, kaip kartais mėgdavo. Susimąstęs žvelgė į tolį, lyg kreipdamasis į klausytojus kažkur už Vinstono nugaros.

— Vien skausmo,— tarė jis,— ne visada pakanka. Kartais žmogus iškenčia skausmą, net iki mirties akimirkos. Bet kiekvienas turi ką nors neištveriama, apie ką negali net pagalvoti. Tai nesusiję nei su drąsa, nei su bailumu. Jeigu krinti iš aukštai, tai stvertis už virvės nėra bailumas. Jeigu išnirai iš gilaus vandens, tai ne bailumas įkvėpti į plaučius oro. Tai paprasčiausias instinktas, kurio neatsisakysi. Tas pats ir su žiurkėmis. Jums jos neištveriamos. Jos jums yra jėga, prieš kurią jūs neatsispiriat, net jei norėtumėt. Jūs darysit tai, ko iš jūsų reikalaujama.

— Bet kas tai, kas tai yra? Kaip aš galiu tai padaryti, jeigu nežinau, kas tai yra?

O'Brajenas paėmė narvelį, atnešė prie artimesnio stalo ir atsargiai pastatė ant bajinės staltiesės. Vinstonas jautė, kaip ausyse ūžia kraujas. Jam atrodė, kad yra absoliučiai vienas. Vidury didelės tuščios lygumos, saulės nualintoje dykumoje, pro kurią visi garsai aidėjo iki jo tarsi iš didelių tolybių. Bet narvas su žiurkėmis buvo vos už dviejų metrų. Žiurkės buvo didžiulės. Tokio amžiaus, kai snukiai pasidaro buki ir pikti, o kailis iš pilko virsta rudu.

— Žiurkė,— kalbėjo O'Brajenas tarsi nematomiems klausytojams,— nors ir graužikas, yra plėšri. Jūs tą gerai žinot. Esat girdėjęs, kokių dalykų pasitaiko šio miesto varginguose kvartaluose. Kai kuriose gatvėse motinos net penkioms minutėms nedrįsta palikti kūdikio vieno.

Žiurkės bemat užpuola. Beregint sugraužia iki kaulų. Jos taip pat puola silpnus ar mirštančius žmones. Jos tiesiog stebina savo nuovoka, kai žmogus yra bejėgis.

Iš narvo pasigirdo cypavimas. Atrodė, kad jis sklinda iš labai toli. Žiurkės pešėsi, pro pertvarą stengėsi pasiekti viena kitą. Jis išgirdo gilų nevilties atodūsį. Atrodė, kad tas garsas irgi ne iš jo, o iš kažkur toli.

O'Brajenas paėmė narvą ir kažką paspaudė jame. Pasigirdo spragtelėjimas. Vinstonas beviltiškai pabandė išsiplėšti iš kėdės. Nieko iš to neišėjo: visas jo kūnas, net galva buvo nejudamai priveržtas. O'Brajenas atnešė narvą arčiau. Dabar jis buvo mažiau kaip per metrą nuo Vinstono veido.

— Aš paspaudžiau pirmąjį svertą,— pasakė O'Brajenas.— Jūs suprantat narvo konstrukciją. Kaukė apgaubs jūsų galvą be jokio plyšelio. Kai paspausiu tą kitą svertą, narvo durelės pakils. Tie išbadėję žvėrys šoks kaip kulkos. Ar esat matęs, kaip žiurkė šoka per orą? Jos šoks tiesiai ant jūsų veido ir susmigs į jį. Kartais jos pirmiausiai puola akis. Kartais perplėšia skruostus ir suryja liežuvį.

Narvas vis artėjo, buvo jau visai prie pat. Vinstonas girdėjo šaižų cypavimą, dabar jau kažkur virš galvos. Bet jis įnirtingai grūmėsi su savo baime. Galvoti, galvoti, net mažą likusią sekundės dalį — štai vienintelė viltis. Staiga jo šnerves pasiekė bjaurus, sudvisęs žiurkių kvapas. Jį staiga užplūdo silpnumo banga ir jis vos neprarado sąmonės. Viskas aplink pajuodo. Kelias akimirkas jis buvo beprotis, rėkiantis gyvulys. Bet iš tos juodumos jį ištraukė mintis. Tėra vienintelis būdas išsigelbėti. Jis turi pasiūlyti kitą žmogų, tarp savęs ir žiurkių pastatyti kitą kūną.

Kaukės žiedas dabar užstojo jam viską. Vielinės durelės buvo už poros sprindžių nuo jo veido. Žiurkės suprato, kas jų laukia. Viena jų šokčiojo aukštyn, kita, sena žvynuota kanalizacijos karalienė, atsistojo, rausvomis letenomis atsirėmusi į vielą ir godžiai uodė orą. Vinstonas matė jų

ūsus ir geltonus dantis. Jį vėl apėmė kraupi baimė. Jis buvo aklas, bejėgis, beprotis.

— Kinijos imperijoje tai buvo įprasta bausmė,— kaip visada pamokomai tarė O'Brajenas.

Kaukė jau buvo uždengusi jo veidą. Per skruostą brūkštelėjo vielos. Ir tada — ne, tai nebuvo palengvėjimas, tik viltis, mažutėlė vilties kibirkštėlė. Per vėlu, tikriausiai per vėlu. Bet jis staiga suprato, kad visame pasaulyje tėra *vienas* žmogus, kuriam jis gali užkrauti savo bausmę, *vienas* kūnas, kurį jis gali pastatyti tarp savęs ir žiurkių. Ir jis ėmė kaip paklaikęs šaukti:

— Darykit tą Džulijai! Darykit Džulijai! Ne man! Džulijai. Ne man! Džulijai! Ne man!

Jis aukštielninkas griuvo į begalines gelmes, tolyn nuo žiurkių. Nors buvo prisegtas kėdėje, krito per grindis, per namo sienas, per žemę, per vandenynus, per atmosferą, į kosmoso erdvę, tarp žvaigždžių — tolyn, tolyn, tolyn nuo žiurkių. Jis buvo už daugybės šviesmečių, bet šalia jo vis tiek stovėjo O'Brajenas. Prie skruosto dar glaudėsi šaltos vielos. Bet pro gaubiančią tamsą jis išgirdo dar vieną metalo žvangtelėjimą ir suprato, kad narvo durelės užsidarė, o ne atsidarė.

6

„Kaštonas" buvo beveik tuščias. Pro langą įspindęs įstrižas saulės spindulys slinko dulkėtais stalais. Buvo penkiolikta valanda. Iš teleekranų sklido negarsi muzika.

Vinstonas sėdėjo savo įprastame kampe, spoksodamas į tuščią stiklinę. Retkarčiais pakeldavo žvilgsnį į platų veidą, kuris žiūrėjo į jį nuo kitos sienos. DIDYSIS BROLIS STEBI TAVE, sakė parašas. Padavėjas nekviestas priėjo ir pripylė jo stiklinę Pergalės džino, paskui iš kito butelio su specialiu kamščiu įvarvino dar kelis lašus. Tai buvo gvazdikais kvepiantis sacharinas, šios kavinės ypatingas priedas.

Vinstonas klausėsi ekrano. Šiuo metu iš jo sklido tik muzika, tačiau bet kurį momentą galėjo pasigirsti specia-

Ius Taikos ministerijos biuletenis. Naujienos iš Afrikos fronto buvo labai neramios. Jis visą dieną dėl to rūpinosi. Viena Eurazijos armija (Okeanija kariauja su Eurazija; Okeanija visą laiką kariavo su Eurazija) žengė į pietus baisiu greičiu. Vidurdienio biuletenis tiksliai nepaminėjo vietos, bet gali būti, kad aplink Kongo žiotis jau vyksta mūšiai. Pavojuje Brazavilis ir Leopoldvilis. Nereikia nė žemėlapin žiūrėti, ką tai reiškia. Tai nė tik Centrinės Afrikos praradimas; pirmą kartą per visą karą grėsmė keliama pačiai Okeanijos teritorijai.

Jį užplūdo jausmai — ne baimė, o kažkoks nenusakomas susijaudinimas. Paskui vėl dingo. Jis liovėsi galvojęs apie karą. Dabar jis negalėjo išlaikyti savo minčių prie vienos temos daugiau kaip keletą sekundžių. Jis paėmė stiklinę ir vienu ypu išgėrė. Kaip visada, nuo džino jis sudrebėjo ir net žiauktelėjo. Mišinys buvo baisus. Gvazdikai ir sacharinas, patys savaime gana šleikštūs, negalėjo permušti bjauraus žibalo kvapo, o blogiausia, kad džino kvapas, kuris jį lydėjo dieną ir naktį, jo sąmonėje buvo neatskiriamai susijęs su kvapu tų...

Jis niekad neištarė jų vardo, net mintyse, ir kiek galėdamas stengėsi jų neįsivaizduoti. Jis beveik visada jautė jas, kabančias netoli savo veido, šnervėmis uodė jų kvapą. Džinas kilstelėjo viršun, ir jis nusiraugėjo sučiaupęs rausvas lūpas. Buvo gerokai pasitaisęs nuo to laiko, kai jį paleido, atgavęs seną spalvą, tiesą sakant, net daugiau negu atgavęs. Veidas pastambėjo, nosies ir skruostų oda parausvo, net plikas pakaušis buvo rausvas. Padavėjas vėl nelieptas atnešė šachmatų lentą ir paskutinį *„The Times"* numerį su atverstu šachmatų uždaviniu. Tada, pamatęs, kad Vinstono stiklinė vėl tuščia, atsinešė džino butelį ir pripylė. Užsakinėti nereikėjo. Jie čia žinojo jo įpročius. Visuomet buvo šachmatų lenta, staliukas kampe irgi visada rezervuotas, net tada, kai prisirinkdavo žmonių, jis sėdėdavo vienas, nes niekas nenorėjo būti pamatytas arti jo. Jis net neskaičiuodavo išgertų taurelių. Kartkartėm nereguliariai jam būdavo pateikiamas nešvarus popierėlis, atseit sąskaita, bet jam atrodė, kad ten visada parašyta per mažai. Jeigu ir būtų buvę atvirkščiai — jokio skirtumo. Dabar jis visad turėdavo daug pinigų.

Netgi turėjo tarnybą, sinekūrą, apmokamą kur kas geriau negu ankstesnioji.

Muzika iš teleekrano nutilo ir pasigirdo balsas. Vinstonas pakėlė galvą ir sukluso, tačiau tai buvo ne pranešimas iš fronto, o žinios iš Pertekliaus ministerijos. Paaiškėjo, kad praėjusiame ketvirtyje dešimtasis trimetis planas batų raišteliams buvo viršytas 98 procentais.

Jis peržiūrėjo šachmatų uždavinį ir išdėstė figūras. Tai buvo sudėtingas endšpilis su dviem žirgais. „Baltieji pradeda ir dviem ėjimais laimi". Vinstonas pažvelgė į Didžiojo Brolio portretą. Baltieji visada laimi, pagalvojo jis su kažkokiu misticizmu. Visada, be išimčių, taip jau sutvarkyta. Jokiame šachmatų uždavinyje nuo pat pasaulio pradžios juodieji nėra nė karto laimėję. Gal tai simbolizuoja amžiną nekintamą Gėrio triumfą prieš Blogį? Didžiulis veidas žiūrėjo į jį, kupinas romios galybės. Baltieji visada laimi.

Balsas iš ekrano nutilo, paskui kitokiu, daug rimtesniu tonu pasakė: „Perspėjame, kad penkioliktą trisdešimt išgirsite svarbų pranešimą. Penkioliktą trisdešimt! Itin svarbus pranešimas. Nepraleiskite. Penkioliktą trisdešimt! Paskui vėl ėmė groti tranki muzika.

Vinstono širdis suvirpėjo. Tai bus biuletenis iš fronto, jis nujautė, kad naujienos bus blogos. Jau visą dieną jį vis iš naujo ir iš naujo apima jaudinanti mintis apie triuškinantį pralaimėjimą Afrikoje. Jam atrodė, kad tiesiog mato, kaip Eurazijos armija veržiasi per dar niekad nepažeistą sieną ir plūsta į Afrikos smaigalį kaip skruzdžių kolona. Argi nebuvo įmanoma kaip nors jų pergudrauti? Jo vaizduotėje iškilo Vakarų Afrikos pakrantės linija. Jis paėmė baltą žirgą, perkėlė jį lentoje. Štai reikalingas langelis. Net matydamas juodą į pietus puolančią ordą, jis matė ir kitą jėgą, paslaptingai sutelktą ir staiga paleistą užnugaryje, atkirtusią jų ryšius žemėje ir sausumoje. Jis jautė, kad jam labai norint, ta jėga gali tapti realybe. Bet tam reikia veikti labai greitai. Jeigu jie užvaldys visą Afriką, jeigu kyšulyje turės aerodromus ir povandeninių laivų bazes, tai Okeanija bus padalinta perpus. Tai gali reikšti bet ką — pralaimėjimą, krizę, pasaulio persidalijimą, partijos žlugimą. Jis giliai įkvėpė. Jame grūmės

neįprastas jausmų mišinys, tiesą sakant, ne mišinys, o labiau vienas kitą užklojantys jausmai, tik neaišku, kuris sluoksnis viršutinis, kuris apatinis.

Spazmas praėjo. Jis padėjo baltąjį žirgą senon vieton, bet rimtai imtis uždavinio kol kas negalėjo. Mintys vėl nuklydo tolyn. Beveik nesąmoningai ant dulkino stalo pirštu jis parašė:

$$2 + 2 = 5$$

„Jie negali įlįsti į tavo vidų",— pasakė tada Džulija. Pasirodo, kad gali įlįsti. „Kas jums čia atsitinka, lieka amžinai",— pasakė jam O'Brajenas. Teisingi žodžiai. Yra dalykų, tavo paties poelgių, nuo kurių niekur nepabėgsi. Kažkas nužudoma tavo krūtinėje, išdeginama, numarinama.

Jis buvo susitikęs su ja, net kalbėjosi. Tai nebuvo pavojinga. Jis dabar nujautė, kad jie beveik nesidomi jo veikla. Jis galėjo susitarti ir susitikti su ja antrą kartą, jeigu bent kuris būtų to norėjęs. Jiedu susitiko netyčia. Tai buvo parke, bjaurią, žvarbią kovo dieną, kai žemė atrodė lyg geležis, žolė negyva, niekur nė pumpurėlio, tik keli prasikalę krokai, kuriuos greit nuplėš vėjas. Jis skubėjo gatve sugrubusiom rankom ir ašarojančiom akim ir pamatė ją už keleto metrų priekyje. Jam iš karto toptelėjo, kad ji labai pasikeitusi, tik neaišku kaip. Jiedu lyg niekur nieko prasilenkė, tada jis apsisuko ir be ypatingo noro pasivijo ją. Jis žinojo, kad tai nepavojinga, nes niekas nesidomi jais. Ji nekalbėjo. Ėjo tolyn per žolę, lyg mėgindama atsikratyti jo, tarsi nepageidaudama jo šalia savęs. Pagaliau jie atsidūrė tarp nutriušusių belapių krūmų, kurie neslėpė nei nuo pašalinių akių, nei nuo vėjo. Jiedu sustojo. Buvo labai šalta. Vėjas švilpė pro šakeles ir purtė retus purvinus krokus. Jis ranka apkabino jos liemenį.

Teleekrano nebuvo, bet galėjo būti paslėptų mikrofonų, be to, juos galėjo kas nors pamatyti. Tai buvo nesvarbu, niekas nesvarbu. Panorėję jiedu galėjo atsigulti ant žemės ir... Nuo tos minties jo oda pašiurpo. Ji į jo ranką niekaip nereagavo, net nemėgino pasitraukti. Dabar jis suprato, kas joje pasikeitė. Jos veidas buvo gelsvesnis, per kaktą

ir smilkinį ėjo ilgas randas, beveik paslėptas plaukų, bet ne čia buvo tas pasikeitimas. Jos liemuo buvo storesnis ir, nors keista, kietesnis. Jis prisiminė, kaip sykį sprogus raketinei bombai, jis padėjo iš griuvėsių išvilkti lavoną ir buvo nustebintas ne tik nežtikėtino jo svorio, bet ir to keblumo bei nepatogumo nešti — labiau panašu į akmenį, o ne į kūną. Jos kūnas irgi buvo toks. Jis pagalvojo, kad jos oda dabar būtų visai kitokia negu tada.

Jis nemėgino jos pabučiuoti, jiedu nesikalbėjo. Kai jiedu ėjo atgal per žolę, ji pirmą kartą tiesiai pažiūrėjo į jį. Tai buvo trumpas žvilgsnis, kupinas paniekos ir priešiškumo. Jis mėgino suvokti, ar tas priešiškumas yra atėjęs iš praeities, ar jį kelia jo išpurtęs veidas ir nuo vėjo ašarojančios akys. Jiedu atsisėdo ant dviejų geležinių kėdžių vienas šalia kito, bet ne itin arti. Jis matė, kad ji nori kalbėti. Ji pajudino savo nedailų batą ir tyčia sutraiškė šakelę. Jis pastebėjo, kad jos kojos lyg pastambėjusios.

— Aš tave išdaviau,— ryžtingai pasakė ji.

— Aš išdaviau tave,— atsakė jis.

Ji vėl priešiškai dirstelėjo į jį.

— Kartais jie ima grasinti kuo nors,— pasakė ji,— ko tu negali pakęsti, negali net pagalvoti. Ir tada tu sakai: „Nedarykit man to, darykit kam nors kitam, tokiam ir tokiam". Gal vėliau ir galėtum apsimesti, kad tai buvo tik apgaulė, kad taip pasakei tik todėl, kad jie liautųsi, bet iš tikro neturėjai to galvoje. Bet tai netiesa. Kai tai atsitinka, tu tą ir turi galvoje. Manai, kad nebuvo kaip kitaip išsigelbėti, o išsigelbėti norisi. Tu iš tikro nori, kad taip atsitiktų kitam žmogui. Ir tau visai nerūpi, kaip jis kentės. Galvoji vien apie save.

— Galvoji vien apie save,— pritarė jis.

— Ir tam kitam žmogui jau nebejauti to paties.

— Taip,— tarė jis,— nebejauti.

Daugiau lyg ir nebebuvo apie ką kalbėti. Vėjas spaudė jų plonus kombinezonus prie kūno. Sėdėti čia ir tylėti pasidarė nejauku, be to, nejudant buvo per šalta. Ji pasakė turinti spėti į traukinį ir atsistojo eiti.

— Mes turime dar susitikti,— pasakė jis.

— Taip,— atsakė ji,— turime dar susitikti.

Jis galiuką neryžtingai sekė paskui ją, atsilikęs per pusę žingsnio. Daugiau jiedu nesikalbėjo. Ji nemėgino nuo jo pabėgti, bet ėmė eiti tokiu greičiu, kad jis nebespėtų. Jis buvo nusistatęs palydėti ją iki metro stoties, bet staiga tas sekimas iš paskos per šaltį pasirodė beprasmiškas ir nepakenčiamas. Jį apėmė ne tiek noras palikti Džuliją, kiek atsidurti „Kaštono" kavinėje, kuri šią akimirką atrodė patraukli kaip niekad. Jis nostalgiškai vaizdavosi savo kampinį staliuką su laikraščiu, šachmatų lenta ir nesibaigiančiu džinu. Pagaliau ten bus šilta. Po keletos akimirkų jį nuo jos atskyrė pulkelis žmonių. Jis pusiau nuoširdžiai bandė pavyti ją, paskui sulėtino žingsnį, nusisuko ir nuėjo kiton pusėn. Už kokių penkiasdešimties metrų jis atsisuko. Gatvė buvo pustuštė, bet jos jau nebeįžvelgė. Bet kuri iš dešimties skubančių figūrų galėjo būti jos. Gal jos pastorėjusio, sustandėjusio kūno jau nebegalima atskirti iš nugaros?

„Kai tai atsitinka,— pasakė ji,— tu tą ir turi galvoje". Ir jis turėjo. Jis ne vien pasakė tai, jis norėjo to. Jis norėjo, kad tai ji, o ne jis būtų įkištas pas...

Muzikoje, sklindančioje iš teleekrano, kažkas pasikeitė. Joje pasigirdo kažkokia gergždžianti pašaipi gaida, geltona gaida. Ir tada — gal tai buvo ne iš tikro, tik atminties sukeltas pokštas?— balsas uždainavo:

Plačiašakio kaštono pavėsy
Vienas kitą pardavę, išdavę...

Jo akis užplūdo ašaros. Pro šalį einantis padavėjas pamatė, kad jo taurė tuščia, ir priėjo su džino buteliu.

Jis pakėlė stiklinę ir pauostė. Su kiekvienu prarytu gurkšniu tas skystis darėsi ne pakenčiamesnis, o bjauresnis. Bet jis tapo tarsi jo stichija, kurioje jis plaukiojo. Tai buvo jo gyvenimas, jo mirtis ir prisikėlimas. Tai džinas kas vakarą paskandindavo jį užmarštin, džinas rytais ir atgaivindavo. Kai jis pabusdavo, dažniausiai jau po vienuoliktos, su sulipusiomis blakstienomis, perdžiūvusia burna ir tarsi sulaužyta nugara, tai vargiai būtų įstengdavęs atsistoti, jeigu ne prie lovos padėtas butelis ir arbatinis

puodelis. Iki vidurdienio jis sėdėdavo apsiblausęs, su buteliu šalia, ir klausydavosi ekrano. Nuo penkioliktos valandos iki uždarymo — nuolatinis „Kaštono" klientas. Niekam nerūpėjo, ką jis dabar daro, jo niekad nežadindavo švilpesys, nė karto negavo iš ekrano pastabos. Kartais, kokius du kartus per savaitę, jis eidavo į dulkiną, tarsi visų pamirštą kabinetą Teisybės ministerijoje ir atlikdavo savo nedidelį darbą, tiksliau, tai, ką vadino darbu. Jis buvo paskirtas į pakomitečio pakomitetį, priklausantį vienam nesuskaičiuojamų komitetų, kurie rūpinosi mažesnėmis problemomis, sudarant vienuoliktąjį naujakalbės žodyną. Jie kūrė vadinamąjį parengtinį nutarimą, bet ką jie turėjo nutarti, jis gerai ir pats nežinojo. Tai buvo susiję su problema, ar kablelius dėti skliaustuose, ar už jų. Komitete buvo dar keturi žmonės, visi panašūs į jį. Būdavo dienų, kai jie susirinkdavo ir tuojau išsisklaidydavo, atvirai prisipažinę vienas kitam, kad darbo nėra. Bet pasitaikydavo, kad jie imdavo dirbti beveik noriai — ginčydamiesi rašydavo protokolus, kurdavo ilgus memorandumus, kurių niekad nepabaigdavo, kartais diskusijos dėl to, kas yra diskusijų objektas, nuklysdavo tarsi į džiungles, paskęsdavo gražbylinguose apibrėžimuose, plačiuose nukrypimuose, kartais baigdavosi net grasinimais kreiptis į vyresnybę. Ir staiga gyvybė iš jų išgaruodavo, jie sėdėdavo aplink stalą ir žiūrėdavo vienas į kitą tuščiomis akimis kaip šmėklos, kurios užgiedojus gaidžiui turi išnykti.

Teleekranas nutilo. Vinstonas vėl pakėlė galvą. Pranešimas! Bet ne, tik muzika pasikeitė. Jo akyse stovėjo Afrikos žemėlapis. Armijų judėjimą jis matė grafiškai: juoda strėlė veržiasi vertikaliai aukštyn, o balta strėlė veržiasi horizontaliai į rytus, pro pirmosios uodegą. Lyg pasitikrindamas jis pažvelgė į nesutrinkantį veidą portrete. Ar gali būti, kad ta antroji strėlė neegzistuoja?

Jo susidomėjimas vėl užgeso. Jis nurijo dar vieną gurkšnį džino, pakėlė baltą žirgą ir padarė vieną bandomąjį ėjimą. Šachas. Bet tai, matyt, neteisingas ėjimas, nes...

Jo sąmonėje savaime iškilo prisiminimas. Jis pamatė žvakės apšviestą kambarį su baltai užklota lova ir patį

save, devynerių ar dešimties metų berniuką, sėdintį ant grindų, kratantį dėžutę su lošimo kauliukais ir smagiai besijuokiantį. Jo motina sėdėjo priešais jį ir taip pat juokėsi.

Tai buvo apie mėnesį prieš jai išnykstant — susitaikymo momentas, kai graužiantis alkis pilvė buvo pamirštas ir atgijo jo ankstesnis prisirišimas prie jos. Jis gerai prisiminė tą dieną — liūtis, vanduo žliaugia langais taip, kad viduje per tamsu net skaityti. Dviem vaikams tamsiame sujauktame miegamajame pasidarė tiesiog nepakenčiama. Vinstonas niurzgė ir inkštė, veltui kaulydamas maisto, slankiojo po kambarį imliodamas iš vietų daiktus ir spardydamas sienas, kol net kaimynai ėmė belsti. Jaunesnioji sesuo visą laiką verkė. Galų gale motina pasakė:

— Jeigu būsi geras, aš nupirksiu tau žaislą. Labai dailų žaislą, jis tau patiks.

Ji išėjo per lietų į mažą krautuvėlę, kuri dar kažkodėl buvo atidaryta, ir netrukus grįžo, nešina kartonine dėže. Jis net dabar prisiminė šlapio kartono kvapą. Pagamintas žaidimas buvo prastai. Kartonas sulamdytas, o maži mediniai bokšteliai taip nedailiai išpjauti, kad nuolat virsdavo ant šono. Vinstonas niūriai ir be didelio susidomėjimo pažvelgė į juos. Bet motina uždegė žvakę, ir jie susėdo ant grindų žaisti. Netrukus jis jau susijaudinęs šaukė ir juokėsi, kai bokšteliai su viltimi ropštėsi kopėčiomis aukštyn, o paskui krito žemėn kone iki pačios pradžios. Jie sužaidė aštuonias partijas, abu laimėjo po keturias. Jo maža sesuo nesuprato, kas čia per žaidimas; ji sėdėjo atremta į pagalvę ir juokėsi, kadangi jie juokėsi. Visą tą popietę jie buvo visi laimingi kaip ankstyvoje jo vaikystėje.

Jis išvijo tą vaizdą iš galvos. Tai negeras prisiminimas. Kartais jį apimdavo negeri prisiminimai. Kai žinai, ko jie verti, tai jie nepavojingi. Vieni dalykai atsitiko iš tikro, kiti neatsitiko. Jis pasilenkė prie lentos ir vėl pakėlė baltą žirgą. Šis iškrito iš rankos ir garsiai barkštelėjo ant lentos. Jis krūptelėjo lyg įdurtas smeigtuku.

Orą perskrodė trimito garsas. Tai pranešimas! Pergalė!

Kai prieš naujienas aidi trimitas, tai visada reiškia pergalę. Kavinę tarsi kas įelektrino. Net padavėjai nurimo ir pastatė ausis.

Iš ekrano jau griaudėjo susijaudinęs balsas, bet net jį gožė linksmi riksmai už lango. Ši žinia nulėkė gatvėmis lyg žaibas. Iš to, ką vis dėlto pavyko nugirsti, jis suprato, jog viskas buvo taip, kaip jis numatė: slaptai susitelkusi, jūros armada trenkė smūgį į priešo užnugarį, baltoji strėlė persmeigė juodosios uodegą. Pro balsų triukšmą sklido triumfo kupinos frazės: „Didžiulis strateginis manevras... tobula koordinacija... visiškas sutriuškinimas... pusė milijono belaisvių... absoliuti demoralizacija... visa Afrika kontroliuojama... karas priartėjo prie pabaigos... pergalė... didžiausia pergalė žmonijos istorijoje... pergalė, pergalė, pergalė!"

Vinstono kojos po stalu ėmė konvulsiškai trūkčioti. Jis tebesėdėjo ant kėdės, bet mintyse bėgo, greitai bėgo, jis buvo su miniomis lauke, iki apkurtimo rėkė. Jis vėl pažvelgė į Didžiojo Brolio portretą. Kolosas, užvaldęs pasaulį! Uola, į kurią bergždžiai daužosi Azijos ordos! Jis pagalvojo, kaip prieš dešimt minučių — taip, tik prieš dešimt minučių — jo širdis dar drebėjo spėliodama, ar naujienos iš fronto praneš apie pergalę, ar apie pralaimėjimą. Ne, dabar pražuvo kur kas daugiau negu Eurazijos armija. Daug kas jame pasikeitė nuo tos pirmosios dienos Meilės ministerijoje, bet galutinis negrįžtamas gydantis pokytis įvyko tik dabar, šį momentą.

Balsas iš ekrano toliau pasakojo apie belaisvius, grobį ir žudynes, bet riksmai lauke jau buvo kiek aprimę. Padavėjai vėl ėmėsi darbo. Vienas jų priėjo su džino buteliu. Vinstonas, apimtas svajingos palaimos, net nepastebėjo, kaip buvo įpilta jo stiklinė. Jis jau nebebėgo ir nebešaukė. Jis vėl buvo Meilės ministerijoje, viskas jam atleista, jo siela balta kaip sniegas. Jis stovėjo prieš teismą, viską prisipažindamas, kaltindamas savo parodymais visus kitus. Jis ėjo baltu koridoriumi, jausdamas, kad šviečia saulė, o už jo žengia ginkluotas sargas. Į jo smegenis smigo ilgai lauktoji kulka.

Jis vėl pažvelgė į didžiulį veidą. Prireikė keturiasdešimties metų, kad suprastų, kas per šypsena slypi po tais

tamsiais ūsais. Ak, koks žiaurus, nereikalingas nesusipratimas! Ak, užsispyręs savanori tremtiny, atsiskyręs nuo mylimos krūtinės! Dvi džinu kvepiančios ašaros nuriedėjo jam palei nosį. Bet nieko, viskas gerai, kova baigėsi. Jis laimėjo pergalę prieš save. Jis myli Didįjį Brolį.

NAUJAKALBĖS PRINCIPAI

Naujakalbė buvo oficialioji Okeanijos kalba, sukurta tenkinti ideologinėms angsoco, kitaip tariant — anglų socializmo reikmėms. 1984 metais dar nebuvo žmonių, kurie vartotų naujakalbę kaip vienintelę bendravimo priemonę ir rašydami, ir kalbėdami. Ja buvo rašomi „*The Times*" vedamieji straipsniai, bet tai buvo *de force*, įkandama tik specialistui. Buvo tikimasi, kad naujakalbė galutinai pakeis senkalbę (norminę anglų kalbą) apie 2050 metus. Kol kas ji atkakliai skynėsi kelią, nes visi partijos nariai uoliai stengėsi vartoti naujakalbės žodžius ir gramatines konstrukcijas kasdienėje šnekoje. 1984 metų naujakalbė, atspindėta devintame ir dešimtame naujakalbės žodyno leidime, buvo provizorinė, turėjo dar daug nereikalingų žodžių, kurie ateityje bus išstumti. Čia bus kalbama apie jos galutinį, ištobulintą variantą, pateiktą vienuoliktame žodyno leidime.

Naujakalbės tikslas buvo ne tik išreikšti angsoco pasaulėžiūrą bei mąstymo būdą, bet ir padaryti neįmanomus kitus mąstymo būdus. Kai naujakalbė įsigalės ir senkalbė bus užmiršta, bet kokia eretiška mintis — kitaip tariant, nukrypstanti nuo angsoco principų,— taps tiesiog neįmanoma, bent jau tiek, kiek ji priklausoma nuo žodžių. Jos žodynas buvo sudarytas taip, kad galėtų tiksliai ir gana subtiliai perteikti bet kokią partijos nariui galinčią kilti sąvoką, atmetant visas kitas sąvokas ir net užkertant kelią joms atsirasti netiesioginiais būdais. Tai iš dalies buvo atliekama kuriant naujus žodžius, bet dažniausiai — naikinant nepageidautinus žodžius, šalinant visas nelojalias reikšmes, kiek įmanoma — ir visas antrines reikšmes. Imkim vieną pavyzdį. Žodis *laisvas* dar buvo naujakalbėje, bet jau įmanomas tik tokiuose pasakymuose kaip „Šis šuo laisvas nuo blusų" arba „Šitas laukas laisvas nuo piktžolių". To žodžio nebegalėjai pavartoti sąvokoms „politiškai laisvas" arba „intelektualiai laisvas",

nes politinė ir intelektualinė laisvė, kaip idėjos, nebeegzistavo, tad nebebuvo reikalo jas ir įvardyti. Be eretiškų žodžių slopinimo, buvo dar ir kitas bendras tikslas — kaip galint sumažinti žodyną, nepaliekant nė vieno žodžio, be kurio įmanoma išsiversti. Naujakalbės paskirtis buvo ne plėsti minties erdvę, o mažinti ją, ir tam tikslui netiesiogiai tarnavo iki minimumo apribotas žodžių pasirinkimas.

Naujakalbė buvo sukurta senosios kalbos pagrindu, bet daugelis naujakalbės sakinių, net ir neturinčių naujai sukurtų žodžių, būtų beveik nesuprantami mūsų dienų skaitytojui. Naujakalbės žodžiai buvo suskirstyti į tris klases, žinomas kaip A žodynas, B žodynas (dar vadinamas sudurtinių žodžių žodynu) ir C žodynas. Bus paprasčiau aptarti kiekvieną klasę atskirai, bet gramatines kalbos savybes galima nagrinėti dalyje, skirtoje A žodynui, nes visoms trims kategorijoms galiojo tos pačios taisyklės.

A žodynas. Šiame žodyne buvo žodžiai, reikalingi kasdieniame gyvenime — nusakyti valgiui, gėrimui, darbui, apsirengimui, lipimui laiptais, važiavimui, sodo priežiūrai, virimui ir panašiai. Jis buvo sudarytas iš mūsų jau turimų žodžių, tokių kaip *lipti, bėgti, šuo, medis, cukrus, namas, laukas,* bet, palyginti su dabartiniu žodynu, žodžių buvo labai maža, o jų reikšmės apibrėžtos kur kas griežčiau. Iš jų buvo pašalinta visos dviprasmybės, visi prasmės atspalviai. Kiek įmanoma buvo stengiamasi pasiekti, kad naujakalbės žodis skambėtų kaip švarus *staccato* garsas, perteikiantis vieną aiškiai suprantamą sąvoką. Naudoti A žodyną literatūriniams tikslams ar politinei bei filosofinei diskusijai buvo neįmanoma. Jis buvo skirtas reikšti tiktai paprastoms, tiesiai pasakomoms mintims, dažniausiai kalbant apie konkrečius objektus ar fizinius veiksmus.

Naujakalbės gramatika turėjo dvi išskirtines savybes. Pirmoji — tendencija naikinti skirtumus tarp kalbos dalių. Daugelis žodžių buvo vartojami kaip veiksmažodžiai, daiktavardžiai, būdvardžiai ar prieveiksmiai. Buvo stengiamasi palikti kuo mažiau žodžių šaknų, sunaikinant daugelį archainių formų. Pavyzdžiui, naujakalbėje nebuvo žodžio *galvoti.* Jo vietą užėmė žodis *mintoti,* padarytas iš

mintė, pakeitusio *mintį*. Čia net nebuvo laikomasi etimologijos principų: kartais išlikdavo senasis daiktavardis, kartais veiksmažodis. Net jei giminiškas daiktavardis ir veiksmažodis etimologiškai nebūdavo susiję, vienas jų vis tiek dažnai išnykdavo. Pavyzdžiui, nebeliko tokių žodžių kaip *pjauti*, *sėdėti*, nes jų vietą užėmė žodžiai *peiliuoti*, *kėdinti*. Būdvardžiai buvo daromi pridedant priesagą *-ingas*, prieveiksmiai su priesaga *-iškai*. Pavyzdžiui, *greitingas* reiškė „greitas", *greitiškai* — „greitai". Kai kurie šių dienų būdvardžiai, tokie kaip *juodas*, *minkštas*, *didelis*, *geras* išliko, bet jų gerokai sumažėjo. Jų beveik ir nereikėjo, nes kone kiekvieną būdvardinę sąvoką galėjai sukurti, pridėdamas prie daiktavardžio *-ingas*. Nebeliko dabartinių prieveiksmių, visi jie buvo daromi su priesaga *-iškai*. Žodis *gerai* buvo pakeistas *geriškai*.

Bet kuris žodis galėjo gauti neigiamą reikšmę, pridedant priešdėlį *ne*, arba sustiprintas priešdėliu *plius*, o dar labiau — *duplius*. Pavyzdžiui, žodis *šalta* dingo, jį pakeitė *nešilta; pliusšilta* reiškė „labai šilta", *dupliusšilta* — „karšta". Kaip ir dabartinėje kalboje, žodžių reikšmės buvo keičiamos priešdėliais *iš*, *pa*, *nu* ir taip toliau. Tai nepaprastai sumažino žodyną. Pavyzdžiui, pakeitus žodį *geras*, nebereikia žodžio *blogas*, jį kuo puikiausiai atstoja *negeras*. Vienintelė problema — nuspręsti, kuris iš dviejų tą pačią reikšmę turinčių žodžių privalės išnykti. Pavyzdžiui, *tamsu* galima pakeisti *nešviesu* arba atvirkščiai — *šviesu* keičiamas *netamsu*.

Antra svarbi naujakalbės ypatybė buvo taisyklingumas, t. y. galūnių sumažinimas. Pavyzdžiui, dingo veiksmažodžių asmenavimas: *aš lipa, tu lipa, jis lipa, mes lipa, jūs lipa, jie lipa; aš lipo, tu lipo, jis lipo* ir t.t. Senosios formos *lipau*, *lipai* buvo panaikintos. Dingo daugiskaitiniai daiktavardžiai — *kailiniai*, *durys*, *marškiniai*, liko *kailinys*, *duris*, *marškinys*. Nyko visos netaisyklingos formos.

Šiek tiek žodžių darybos netaisyklingumų vis dėlto liko — taikantis prie būtinybės kalbėti greitai ir lengvai. Sunkiai iš[illegible] žodis *ipso facto*[4] buvo laikomas blogu

[4] Jau vien d[illegible]

žodžiu, todėl kartais dėl eufonijos jame būdavo įterpiamos kelios raidės arba paliekama senoji forma. Bet ši reikmė dažniau iškildavo B žodyne. Kodėl buvo taip svarbu palengvinti tarimą, paaiškės vėliau.

B žodynas. Šį žodyną sudarė žodžiai, sukurti specialiai politiniams tikslams: kiekvienu atveju ne tik turintys politinę prasmę, bet ir tikslą — kad juos vartojančio asmens mąstymas būtų kreipiamas pageidautina linkme. Iki galo nesuprantant angsoco principų, teisingai vartoti tuos žodžius buvo neįmanoma. Kai kuriais atvejais juos būdavo galima išversti į senąją kalbą arba pakeisti žodžiais iš A žodyno, bet paprastai tada prireikdavo ilgo perfrazavimo ir nelikdavo tam tikrų atspalvių. B klasės žodžiai buvo savotiška veiksmažodinė stenografija, kai į keletą skiemenų sukemšama ištisa idėjų virtinė, antra vertus, toji kalba buvo tikslesnė ir įtaigesnė.

B žodžiai buvo sudurtiniai[5]. Jie buvo sudaromi iš dviejų ar daugiau žodžių ar jų dalių, sujungtų į lengvai tariamą formą, kuri kaitoma tradiciškai. Imkime pavyzdį *geramintė*,kuris apytikriai reiškė „lojalų mąstymą". Iš jo buvo daromasi įvairiausių vedinių: veiksmažodis *geramintoti*, būdvardis *geramintis*, prieveiksmis *geramintiškai*, net daiktavardis *geramintys*. *Mintpolas* reiškė „minčių policija".

B žodžiai buvo kuriami be jokios etimologinės sistemos, jie galėjo būti bet kuri kalbos dalis, dėliojami ir perdėliojami bet kuria tvarka, kad būtų patogu ištarti. Pavyzdžiui, žodis *kaltmintė* turėjo ir kitą variantą — *mintikaltė*. Dėl sunkiai pasiekiamo gero skambesio netaisyklingi naujadarai B žodyne buvo dažnesni negu A žodyne. Pavyzdžiui, sutrumpinti ministerijų pavadinimai *Teisybminė*, *Taikminė*, *Meilminė*, *Pertekminė*, galėjo virsti ir būdvardžiais *taikminiškas*, *meilminiškas* ir t. t.

Kai kurie B žodyno žodžiai turėjo itin siauras reikšmes, sunkiai suprantamas tam, kuris nebuvo perpratęs visos kalbos. Pavyzdžiui, imkim tipišką sakinį iš „*The Times*"

[5] Sudurtiniai žodžiai, tokie kaip *kalbarašis*, žinoma, turėjo būti A žodyne, bet jie tebuvo paprasčiausios patogios santrumpos ir neturėjo jokio ypatingo ideologinio atspalvio.

vedamojo straipsnio *„Mintseniai negali pilvajausti angsoco"*. Trumpiausias jo variantas senąja kalba skambėtų taip: „Tie, kurių idėjos susiformavo prieš Revoliuciją, negali galutinai suprasti anglų socializmo principų". Bet ir tai nėra adekvatus vertimas. Pirmiausia, norint suvokti visą anksčiau cituoto sakinio prasmę, reikia aiškiai žinoti, ką reiškia angsocas. Be to, tik tas, kas yra nuodugniai susipažinęs su angsocu, gali teisingai ir iki galo suvokti žodį *pilvojauta*, kuris reiškia aklą, entuziastišką idėjos priėmimą, šiandien dar sunkiai įsivaizduojamą. Taip pat ir žodį *mintseniai*, būtinai atspindintį nedorumą ir nuosmūkį. Bet pagrindinis kai kurių naujakalbės žodžių, tokių kaip *senmintoti*, tikslas buvo ne tiek kurti reikšmes, kiek naikinti jas. Šių žodžių reikšmės buvo taip išsiplėtusios, kad galų gale suglobė virtines kitų žodžių, kurie, visiškai atspindimi tokių žodžių grobikų, dabar galėjo būti šalinami ir užmirštami. Didžiausias naujakalbės žodyno kūrėjų sunkumas buvo ne išradinėti naujus žodžius, bet išradus apibrėžti, ką jie reiškia, tiksliau — nustatyti, kokius žodžius jie padaro nebereikalingus.

Kaip jau matėme *laisvės* atveju, žodžiai, kadaise turėję eretišką reikšmę, patogumo dėlei kartais būdavo paliekami, apvalius juos nuo nepageidautinos reikšmės. Begalės kitų panašių žodžių, tokių kaip *garbė, teisingumas, moralė, internacionalizmas, demokratija, mokslas* ir *religija* paprasčiausiai liovėsi egzistavę. Juos pakeitė keletas visa apimančių žodžių. Visi žodžiai, artimi sąvokoms „lygybė" ir „laisvė", buvo sutalpinti viename žodyje *kaltmintė*, žodžiai, artimi „objektyvumo" ir „racionalumo" sąvokoms, sutalpinti viename žodyje *senmintė*. Didesnis tikslumas būtų buvęs pavojingas. Iš partijos nario buvo reikalaujama pažiūrų, panašių į senovės žydo, kuris žinojo tik tiek, kad visos kitos tautos garbina „netikrus dievus". Jam nereikėjo žinoti, kad tie dievai vadinami Baaliu, Ozyriu, Molochu, Aštarotu ir kitaip; kuo mažiau jis žinos, tuo tvirtesnis bus jo lojalumas. Jis žinojo tik Jehovą ir jo pamokymus — iš to darė išvadą, kad visi dievai su kitokiais vardais ir kitokiais požymiais yra netikri dievai. Panašiai ir partijos narys žinojo, kas yra geras elgesys. Taip pat gana miglotai, bendrais bruožais žinojo, kokie

nukrypimai nuo to elgesio jam leistini. Pavyzdžiui, jo lytinis gyvenimas buvo reguliuojamas dviem naujakalbės žožiais *lytikaltė* (lytinis amoralumas) ir *geralytis* (skaistus). *Lytikaltė* — tai absoliučiai visi nedori seksualiniai poelgiai, čia įeina ir sanguliavimas, ir nepilnamečių tvirkinimas, ir homoseksualizmas, ir kiti iškrypimai, taip pat ir normalūs lytiniai santykiai, atliekami vien dėl malonumo. Nebuvo reikalo vardyti visus tuos nusikaltimus, nes visi buvo vienodai baustini, tiksliau — mirtimi. C žodyne, sudarytame iš mokslo ir technikos žodžių, gal ir reikėjo įvardyti įvairius lytinius iškrypimus, bet eiliniam piliečiui tai buvo nereikalinga. Jis žinojo, ką reiškia *geralytė* — kitaip tariant, normalūs lytiniai santykiai tarp vyro ir žmonos, siekiant vienintelio vaikų pradėjimo tikslo, be jokio fizinio malonumo moteriai. Visa kita buvo *lytikaltė*.Naujakalbėje retai tegalėdavai iki galo suvokti eretišką mintį, suprasdavai tik tiek, kad ji eretiška; toliau reikalingi žodžiai nesiekė.

B žodyne nebuvo nė vieno ideologiškai neutralaus žodžio. Daugybė jų buvo eufemizmai. Pavyzdžiui, tokie žodžiai kaip *linksmykla* (priverčiamųjų darbų stovykla) arba *Taikminė* (Taikos ministerija, tiksliau — Karo ministerija) nusakė beveik priešingą savo reikšmei dalyką. Antra vertus, kai kurie žodžiai, atvirai ir paniekinamai rodė Okeanijos visuomenės prigimtį. Pavyzdys galėtų būti *prolmitas*, reiškiantis žemas pramogas ir melagingas žinias, kurias partija bruko masėms. Dar kiti žodžiai buvo dvispalviai — kalbant apie partiją, reikšdavo „geras", o apie jos priešus — „blogas". Be to, dar buvo daug žodžių, kurie iš pirmo žvilgsnio atrodė paprasčiausios santrumpos, ideologinę prasmę įgavusios ne dėl savo reikšmės, o dėl struktūros.

Visa, kas turėjo ar galėjo turėti bet kokios politinės reikšmės, buvo dedama į B žodyną. Kiekvienos organizacijos, žmonių grupės, doktrinos, šalies, įstaigos, kiekvieno viešo pastato pavadinimas būdavo būtinai įvelkamas į pažįstamą formą, t. y. vieną lengvai tariamą, kuo mažiau kiemenų turinčią santrumpą, atspindinčią pirminius žodžius. Pavyzdžiui, Teisybės ministerijos Įrašų departamentas, kuriame dirbo Vinstonas, buvo vadinamas *Įradepu*,

Literatūros departamentas — *Litdepu*, Teleprogramų departamentas — *Teledepu* ir taip toliau. Taip buvo daroma ne vien laiką taupant. Net dvidešimtojo amžiaus pradžioje sutrumpinti žodžiai ir frazės jau buvo būdingas politinės kalbos bruožas; taip pat pastebėta, kad tokių trumpinimų tendencija vyravo totalitarinėse šalyse ir totalitarinėse organizacijose. Pavyzdžiu gali būti tokie žodžiai kaip *nacis, gestapas, kominternas, agitpropas*. Iš pradžių ši praktika paplito lyg ir instinktyviai, bet kuriant naujakalbę jos buvo laikomasi su sąmoningu tikslu. Buvo suprasta, kad šitaip trumpinant pavadinimą, susiaurėja ir subtiliai pasikeičia jo reikšmė, nes dingsta daugybė anksčiau gyvavusių asociacijų. Pavyzdžiui, žodžiai *Komunistinis internacionalas* sukelia mintyse platų žmonių brolijos paveikslą, raudonas vėliavas, barikadas, Karlą Marksą ir Paryžiaus komuną. O žodis *kominternas* tereiškia tik glaudžią organizaciją ir aiškiai apibrėžtą doktriną. Šis žodis nusako labai pažįstamą ir labai siaurai suprantamą sąvoką — kaip „kėdė" ar „stalas". *Kominternas* yra žodis, kuris ištariamas beveik be jokių minčių, o *Komunistinis internacionalas* — frazė, apie kurią turi bent sekundę stabtelėjęs pagalvoti. Panašiai ir asociacijos, keliamos žodžio *Teisybminė*, yra ne tokios gausios ir paprastesnės negu asociacijos, keliamos *Teisybės ministerijos*.

Naujakalbėje eufonija pagal svarbą užėmė antrą vietą po reikšmės tikslumo. Kai atrodydavo reikalinga, jai net buvo aukojamas gramatinis taisyklingumas. Mat vieninteliu reikalavimas, žiūrint svarbiausiu, politiniu aspektu, buvo trumpi apkarpyti žodžiai su tiksliomis reikšmėmis, kurie ištariami greitai ir kalbėtojo širdyje kelia kuo mažiau aidų. B žodyno žodžiai atrodė stipresni ir dėl to, kad beveik visi buvo labai panašūs. Beveik dauguma — *geramintė, prolmitas, lytikaltė, linksmykla, angsocas, mintpolas* ir begalės kitų — buvo dviskiemeniai arba triskiemeniai žodžiai su kirčiu pirmame ir paskutiniame skiemenyse. Jų vartojimas darė kalbą gagenančią, vienu metu ir kapotą, ir monotonišką. Kaip tik to ir buvo siekiama. Tikslas — kad kalba, ypač ideologinėmis temomis, būtų kuo labiau nepriklausoma nuo sąmonės. Kasdieniame gyvenime, be abejonės, būtina, bent jau kai kada,

prieš kalbant pagalvoti, bet partijos narys, prireikus kalbėti politiniais ar etiniais klausimais, privalo sugebėti pažerti teisingą nuomonę taip pat automatiškai, kaip kulkosvaidis kulkas. Jis tam išsitreniravęs, kalba jam yra tarsi instrumentas, apdraudžiantis nuo bet kokio užsikirtimo, o pati žodžių tekstūra, šiurkštūs garsai bei tam tikras sąmoningas prastumas, derantis prie angsoco dvasios, dar palengvina uždavinį.

Tam tikslui tarnavo ir labai nedidelis žodžių pasirinkimas. Naujakalbės žodynas buvo nedidelis, be to, nuolat išradinėta būdų, kaip jį toliau mažinti. Naujakalbė kaip tik tuo ir skyrėsi nuo daugelio kitų kalbų, kad jos žodynas, užuot plėtęsis, kasmet mažėjo. Ir kiekvienas sumažėjimas buvo laikomas laimėjimu, nes kuo mažesnis pasirinkimas, tuo mažesnė pagunda imti galvoti. Buvo tikimasi galų gale pasiekti, kad artikuliuota kalba sklistų iš žmogaus burnos visai neveikiant aukštesnio lygio smegenų centrams. Šis tikslas buvo atvirai išreikštas naujakalbės žodžiu *kalbenti*, t. y. berti žodžius kaip žirnius. Kaip ir kiti B žodyno žodžiai, *kalbenti* turėjo dvejopą reikšmę. Kai šitokiu žodžiu būdavo nusakoma lojali nuomonė, tai reiškė tik pagyrimą, ir kai „*The Times*" kurį nors partijos oratorių apibūdindavo kaip *dupliusgerą kalbentoją*, tai būdavo šiltas ir rimtas komplimentas.

C žodynas. Šis žodynas buvo pagalbinis šalia kitų dviejų ir buvo sudarytas daugiausia iš mokslo arba technikos terminų. Jie buvo panašūs į šių dienų mokslo terminus ir sudaromi iš tų pačių šaknų, bet stengtasi juos labai griežtai apibrėžti ir pašalinti visas nepageidautinas reikšmes. Jie buvo tvarkomi pagal tas pačias gramatikos taisykles kaip ir kiti du žodynai. Labai nedaugelis C žodžių buvo vartojama kasdieninėje ir politinėje kalboje. Bet kuris mokslo ar technikos darbuotojas galėjo rasti visus jam reikalingus žodžius savo specialybei skirtame sąraše, bet paprastai jis būdavo tik diletantas kitų specialybių sąrašuose. Tik vienas kitas žodis buvo bendras visiems sąrašams, ir visiškai nebuvo žodyno, išreiškiančio mokslo funkciją kaip sąmonės sritį arba mąstymo metodą.

Tiesą sakant, nebuvo net paties žodžio „mokslas", nes visas galimas jo reikšmes buvo apėmęs angsocas.

Iš pateiktos apžvalgos matyti, kad naujakalbe, išskyrus žemiausio lygio žodžius, beveik nebuvo įmanoma išreikšti nelojalios minties. Žinoma, buvo galima pasakyti ir labai šiurkščią ereziją, prilygstančią keiksmažodžiui. Galėjai, pavyzdžiui, pasakyti *Didysis Brolis yra pliusnegeras.* Bet šis teiginys, kuris lojaliai ausiai atrodė tikriausia nesąmonė, negalėjo būti paremtas protingu argumentu, nes tam nebuvo tinkamų žodžių. Angsocui priešiškos mintys galėjo būti brandinamos tik neaiškia bežode forma ir įvardijamos labai bendrais terminais, griozdiškai sulipintais vienas prie kito, nieko konkrečiai nepasmerkiančiais. Tiesą sakant, naujakalbę vartoti nelojaliems tikslams tebuvo galima tik išvertus kai kuriuos žodžius atgal į senąją kalbą. Pavyzdžiui, buvo įmanomas naujakalbės sakinys *Visi žmogai yra lygūs,* bet tik tokia pat prasme kaip *Visi žmonės yra rudaplaukiai* senąja kalba. Gramatinės klaidos čia nebuvo, bet toks sakinys reiškė aiškią netiesą — kad visi žmonės yra vienodo ūgio ar svorio. Politinės lygybės sąvoka nebeegzistavo, todėl ir ši antroji reikšmė iš žodžio *lygus* buvo išguita. 1984 metais, kai senoji kalba dar buvo normali bendravimo priemonė, kalbėdamas naujakalbe, žmogus dar galėjo prisiminti senas žodžių reikšmes, nors bet kuriam *dvejamintę* įvaldžiusiam žmogui praktiškai buvo nesunku išvengti šito, ir vis dėlto per keletą žmonių kartų net tokios klaidos galimybė turėjo išnykti. Žmogus, nuo mažumės vartojantis naujakalbę kaip vienintelę kalbą, net nežinos, kad *lygūs* kada nors turėjęs antrą reikšmę „politiškai lygūs" arba *laisvas* kadaise reiškęs „intelektualiai laisvas". Lygiai kaip apie šachmatus negirdėjęs žmogus nežino antrųjų *karalienės* ir *žirgo* reikšmių. Bus daug tokių nusikaltimų ir klaidų, kurių tas žmogus negalės padaryti vien dėl to, kad tie dalykai jam bus bevardžiai ir todėl neįsivaizduojami. Buvo numatoma, kad po tam tikro laiko būdingieji naujakalbės bruožai darysis vis ryškesni — žodžių vis mažės ir mažės, jų reikšmės vis siaurės ir vis menkesnė liks galimybė pavartoti juos neteisingai.

Kai senoji kalba bus galutinai nuslopinta, bus visiems laikams nukirstas ir ryšys su praeitimi. Istorija jau buvo perrašyta, bet šen bei ten dar buvo likę nekruopščiai cenzūruotų praeities literatūros fragmentų, ir kol mokėjai senkalbę, juos galėjai perskaityti. Ateityje tokie fragmentai, jei jiems net pasisektų išlikti, bus nebeįskaitomi ir neišverčiami. Neįmanoma išversti bet kurią senkalbės pastraipą į naujakalbę, nebent joje būtų kalbama apie kokį nors techninį procesą arba paprastą kasdienį veiksmą, arba ji jau būtų lojali (*geramintiška*, anot naujakalbės). Praktiškai tai reiškė, kad ištisai neįmanoma išversti jokios knygos, parašytos maždaug iki 1960 metų. Ikirevoliucinė literatūra galėjo būti tik ideologiškai išversta, t. y. pakeičiant ir prasmę, ir kalbą. Imkim pavyzdžiu žinomą pastraipą iš Nepriklausomybės Deklaracijos:

„Mes pareiškiame kaip neginčijamą tiesą, jog visi žmonės yra sukurti lygūs, kad kūrėjas jiems suteikė neatimamas teises, kaip antai: teisę į gyvenimą, laisvę ir laimės siekimą. Kad toms teisėms užtikrinti tarp žmonių yra kuriamos vyriausybės, turinčios savo valdžią valdomųjų sutikimu. Kad jeigu kada nors bet kokia vyriausybės forma pažeis tuos tikslus, tai žmonių valia tokią vyriausybę pakeisti, uždrausti ir sukurti naują vyriausybę..."

Būtų beveik neįmanoma perteikti tai naujakalbe, išlaikant originalo prasmę. Daugiausia, ką žmogus galėtų padaryti, tai praryti visą tą pastraipą ir apibūdinti vienu žodžiu *kaltmintė*. Tikras vertimas galėtų būti tik ideologinis vertimas, kuriame Džefersono žodžiai būtų pakeisti panegirika absoliučiai valdžiai.

Didelė dalis praeities literatūros, tiesą sakant, jau buvo šitaip transformuota. Prestižo sumetimais buvo pageidautina išsaugoti kai kurių istorinių asmenybių atminimą, žinoma, priderinant jų nuopelnus prie angsoco filosofijos. Įvairūs rašytojai, kaip antai, Šekspyras, Miltonas, Sviftas, Baironas, Dikensas ir kai kurie kiti kaip tik buvo verčiami; kai tai bus atlikta, jų originalūs raštai drauge su visa kita išlikusia praeities literatūra bus sunaikinti. Šie vertimai buvo lėtas ir sunkus darbas, ir nebuvo tikimasi, jog pavyks jį baigti anksčiau kaip pirmą

ar antrą dvidešimt pirmojo amžiaus dešimtmetį. Be to, buvo begalės grynai utilitarinės paskirties techninės ir kitokios literatūros, kuriai reikėjo tokio pat apdorojimo.

Siekiant duoti laiko tinkamai pasirengti tiems vertimams, galutinis naujakalbės įdiegimas ir buvo nukeltas taip toli — iki 2050 metų.

APIE AUTORIŲ

Džordžas Orvelas (1903—1950, tikroji pavardė *Eric Blair*) gimė Indijoje, aristokratiškoje, bet nusigyvenusioje valdininko šeimoje. Mokėsi Anglijoje, su pagyrimu baigė Itono koledžą, atveriantį puikias galimybes karjerai, tačiau vėl išvyko Indijon ir 1922—1927 m. dirbo policijoje. Tokia tarnyba ėmęs bodėtis, grįžo Europon ir pasiryžo išmėginti žemiausių sluoksnių gyvenimą: valkatavo, dirbo indų plovėju, tarnavo kariuomenėje. Tą laikotarpį jis aprašo knygose *„Down and out in Paris and London"* (1933) ir *„The road to Wigan Pear"* (1937). Vėliau ėmėsi žurnalistinės veiklos, dirbo BBC, įvairių laikraščių redakcijose, *„Observer"* korespondentu Vokietijoje, Ispanijoje.

Trumpai apie priežastis, atvedusias rašytoją prie dviejų svarbiausių čia spausdinamų knygų. Orvelas, anot vaikystės draugo, jau mokykloje buvo „tikras maištininkas". Toks jis liko ir visą gyvenimą — bekompromisiškai doras žmogus ir rašytojas: būdamas kairysis, ne kartą kritikavo daugelį savo kartos kolegų kairiųjų rašytojų. Lemiamą reikšmę jo, kaip rašytojo, pozicijai turėjo Ispanijos pilietinis karas. Stojęs kovoti į antifašistų gretas, jis atvirai kritikavo Ispanijos komunistų partiją, griežtai smerkė stalininį terorą ir pagaliau vos išvengė susidorojimo. Sunkiai sužeistas iš kovų pasitraukė, bet konfliktas paliko neišdildomą pėdsaką — rašytojas vidujai tarsi susitapatino su visomis stalinizmo ir fašizmo aukomis. (Šis jo gyvenimo laikotarpis atsispindi knygoje *„Homage to Catalonia"*, 1938.) Bene geriausiai tuometinę rašytojo poziciją atspindi jo paties žodžiai: „Kiekviena rimta mano darbų eilutė nuo 1936 metų yra tiesiogiai arba netiesiogiai nukreipta prieš totalitarizmą ir gina demokratinį socializmą kaip aš jį suprantu".

Norėdamas išsakyti susikaupusias mintis, 1943 metais

Orvelas ima rašyti antistalininę satyrą „Gyvulių ūkis", kurios ilgai nesiryžo spausdinti nei dešinieji, nei kairieji. Vis dėlto knyga 1945 metais išleidžiama ir pelno autoriui pasaulinę šlovę. Įsikūręs atkampioje saloje, jis pradeda savo paskutinę ir svarbiausią knygą: „1984-ieji". Joje atsispindi didžiulis nepasitikėjimas bet kokiomis politinėmis partijomis, neapykanta totalitarizmui, teroro režimui. Šią knygą Orvelas parašė taip greit ir taip netausodamas sveikatos (seniai sirgo tuberkulioze), kad jai pasirodžius išgyveno tik septynis mėnesius, kurių užteko parašyti testamentui, kelioms recenzijoms ir nesėkmingiems mėginimams išaiškinti pasauliui, ką norėjo ir ko nenorėjo pasakyti šia knyga. Nesistengdami to padaryti čia, pridursime, kad „1984-ieji" dar vadinami „totalitarine distopija", t. y. neigiama utopija ir lyginami su Dž. Svifto ir O. Hakslio kūryba.

Abi šios knygos Anglijoje išleistos milijoniniais tiražais, išverstos į daugelį pasaulio kalbų, „1984-ieji" — ekranizuota. Tarybų Sąjungoje Orvelo kūryba pradėta leisti prieš metus.

V. ČEPLIEJUS

TURINYS

Gyvulių ūkis. *Vertė Arvydas Sabonis* 5
1984-ieji. *Vertė Virgilijus Čepliejus* 79

JAUNIMUI

ORVELAS Džordžas. GYVULIŲ ŪKIS. 1984-IEJI. Apysaka ir romanas. Redaktorė N. Chijenienė. Viršelio dailininkas K. Vasiliūnas. Meninis redaktorius A. Prelgauskas. Techninė redaktorė O. Žiemytė. Korektorė M. Vaineikienė

Duota rinkti 1990 01 18. Pasirašyta spaudai 1991 03 04. SL Nr. 258. Leidinio Nr. 867. Formatas 84X108/32. Popierius spaudos Nr. 2. Garnitūra „Baltika", 10 punktų. Iškilioji spauda. 17,64 sąl. sp. l. 18,06 sąl. spalv. atsp. 19,42 apsk. leid. l. Tiražas 50 000 egz. Užsakymas 641. Kaina 5 rb

„Vyturio" leidykla, 232600, Vilnius, Algirdo 31
Rinko „Ryto" spaustuvė, 235800, Klaipėda, Baltijos pr. 10.
Spaudė Lietuvos leidyklos įmonė „Spauda", 232656, Vilnius, Maironio 1

Orvelas Dž.

Or-102 Gyvulių ūkis; 1984-ieji: Apysaka ir romanas/ Iš anglų k. vertė A. Sabonis, V. Čepliejus; [„Apie aut.", p. 331—332]. — V.: Vyturys, 1991. — 331,[2] p.

ISBN 5-7900-0367-2

Dž. Orvelas (1903-1950) — žinomas laikraščių bei žurnalų politikos ir literatūros apžvalgininkas, korespondentas. „Gyvulių ūkis" — socialinė satyra, nukreipta prieš diktatūrą. Joje vaizduojama viena nevykusi revoliucija — gyvuliai sukyla ir, išviję šeimininką, ima patys valdyti fermą. „1984-ieji" — politinės fantastikos kūrinys, jau plačiau vaizduojantis totalitarinio režimo mechanizmą. Veiksmas vyksta vienoje iš pasaulyje likusių trijų valstybių, valdomoje partijos ir keturių ministerijų.

O $\frac{4703040100 — 100}{M856(08) — 91}$ 100 — 90

UDK 820(73)-31